AUSCHWITZ'DE DEHŞET
Nazi toplama kampından kurtulanlar anlatıyor

KAYIP NAZİ ALTINLARI
Nazilerin Avrupa devletinden ve Yahudilerden çaldığı altınlar nerede?

ALL ABOUT HISTORY™

HAÇLI SEFERLERİ
Avrupalıların Orta Doğu'da kutsal bir imparatorluk kurma rüyası

Selahaddin'in rakibi Aslan Yürekli Richard

Kutsal Kabir Kilisesi'nin koruyucusu Godfrey

Kudüs'ün cüzzamlı kralı IV. Baldwin

SIRADIŞI SUİKASTLAR
Tarihin en dehşet verici suikast girişimleri

A'DAN Z'YE ANTİK MEZOPOTAMYA

AYRICA
MANSA MUSA: TARİHİN EN ZENGİN İNSANI, **GEÇMİŞTEKİ KORKUNÇ PANDEMİLER**
MONA LİSA NASIL ÇALINDI? **KAYIP ADA ATLANTİS'İN İZLERİ,** ZAMAN YOLCUSU: VAHŞİ BATI

TEMMUZ AĞUSTOS
2022/04
SAYI: 11

FİYATI: 24,90 TL
KKTC FİYATI: 32,00 TL

Auschwitz toplama kampının girişindeki bu demiryolu, oradaki dehşeti yaşayanların deyimiyle aslında cehennemin kapısına uzanıyordu (Sayfa 38)

SESLİ İÇERİK

Her sayımızda sesli içerikler de yer alıyor. Dilerseniz, **sayfa 34 ve 38**'de bulunan karekodları okutarak bu içerikleri dinleyebilirsiniz.

MERHABA!

Selahaddin Eyyubi'nin 1187 yılında Kudüs'ü ele geçirmesinin ardından, haberin Roma'ya ulaşmasıyla Papa III. Urbanus'un çok büyük bir hayal kırıklığına uğradığı ve kısa süre sonra ölmesinin asıl nedeninin bu üzüntü olduğu söylenir. Peki, tüm Hristiyan dünyasını böylesine kedere boğan ve yaklaşık 200 yıl boyunca Kutsal Topraklar'a ardı ardına seferler düzenlemesine yol açan şey neydi? Haçlı Seferleri'nin dini boyutunu görmezden gelmek mümkün değil tabii ki ama meselenin sadece din penceresinden bakarak açıklanamayacağı da aşikâr. Hatta daha ziyade dünyevi sebeplerin başrolde olduğu dahi söylenebilir. İhanetler, kahramanlıklar ve kanlı savaşlar bir yana, yıllar geçtikçe daha da karmaşıklaşıp amacından sapan Haçlı Seferleri'nin ardındaki gerçek sebepler sizleri de düşündürecek...

Nazi toplama kampları hakkında pek çok şey yazılıp çizildi, belgeseller ve filmler çekildi. Ancak, Auschwitz'ten sağ kurtulmayı başaran Mindu Hornick'in de dediği gibi, kamplarda bu dehşete bizzat tanık olanlardan dinlemedikçe, yaşanan akıl almaz şeyleri idrak etmek pek kolay olmuyor. Henüz genç bir kızken bu kâbusu yaşamış Hornick'in hikâyesini okurken hüzünleneceksiniz. Fakat yine O'nun dediği gibi, geçmişteki acıları bir daha yaşamamak için onları hep hafızamızda tutmalıyız.

Mezopotamya dosyamızı okurken çok ilginç bir şeyle karşılaşacaksınız: Çivi yazısıyla yazılmış 3700 yıllık bir yemek tarifi kitabı... Üstelik buradaki tariflerden birini derginin son sayfalarında bulabilirsiniz. Binlerce yıl önce Antik Mezopotamya sakinlerinin sofralarında yer alan Tuh'u adlı yemeği pişirip dostlarınızla birlikte afiyetle yerken, bir yandan da tarih sohbetleri yapmak çok keyifli olur diye düşünüyorum. Şimdiden iyi eğlenceler...

Gelin şimdi birlikte sayfaları çevirip geçmişi keşfetmeye başlayalım.

Eylül ayında, yeni sayımızda tekrar görüşmek üzere...

Gökhun Sungurtekin

BU SAYIYI OKURKEN...

Eski sayıları satın almak için:
www.dergiburda.com

Bize yazın
allabouthistory@doganburda.com

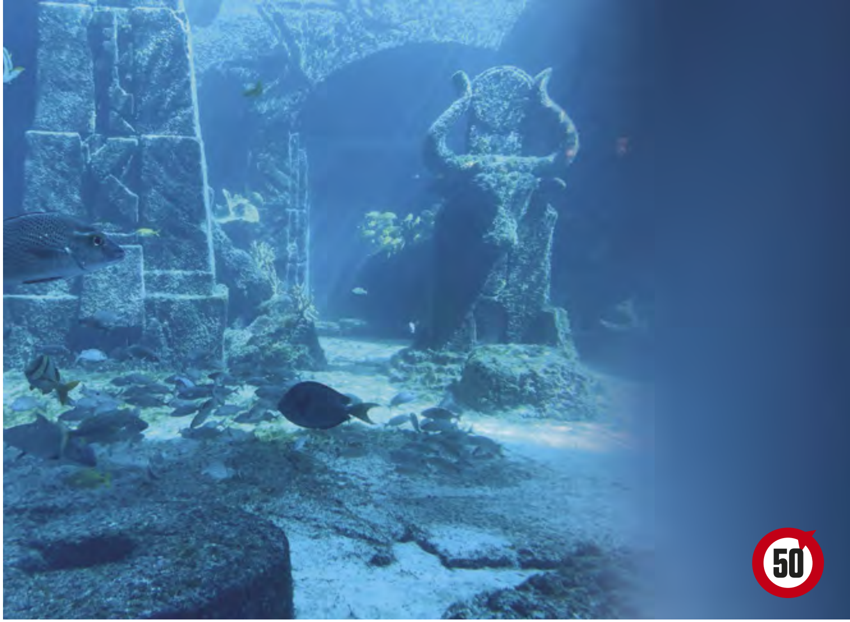
Takip Edin
@allabouthistoryturkiye

ALL ABOUT HISTORY

İÇİNDEKİLER

SAYI 11

Dönüm Noktaları

11 Mayıs 1997

SATRANÇ ŞAMPİYONU KASPAROV, DEEP BLUE ADLI BİLGİSAYARA YENİLİR

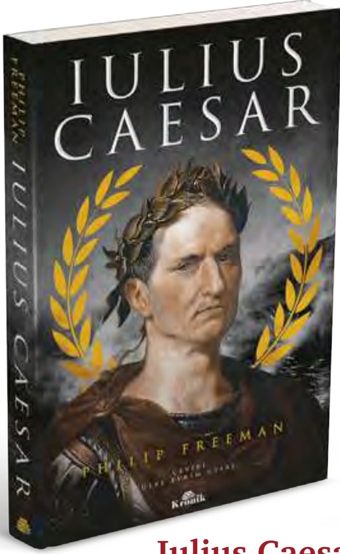
Rus satranç ustası Garry asparov, IBM tarafından geliştirilen Deep Blue adlı süper bilgisayarla final oyununda karşı karşıya geldi. Oyunu kazanan Deep Blue, standart satranç saatinin kullanıldığı bir oyunda bir dünya şampiyonunu yenen ilk bilgisayar oldu. Bu önemli an, yapay zekânın insan zekâsını alt edebileceğinin ilk göstergesiydi.

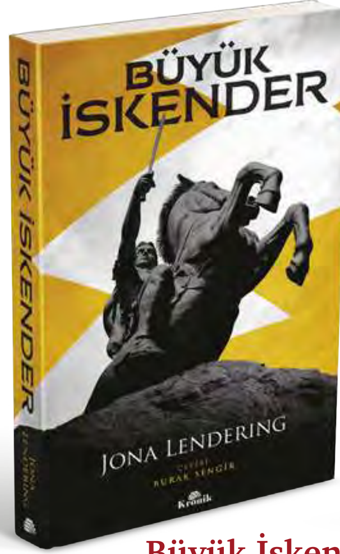
10 MAYIS 1994

BAŞKAN MANDELA GÖREVE BAŞLAR

Nelson Mandela, ırksal ayrımcılığı savunan Apartheid rejimi sonrası ülkede yapılan ilk seçimi kazanarak Güney Afrika'nın ilk siyahi başkanı oldu ve beş yıl boyunca görevde kaldı. Mandela, Apartheid karşıtı eylemleri nedeniyle daha öncesinde tam 27 yıl hapis yatmıştı. Seçilmesi, Güney Afrika'da çok ırklı demokrasinin başlangıcı oldu.

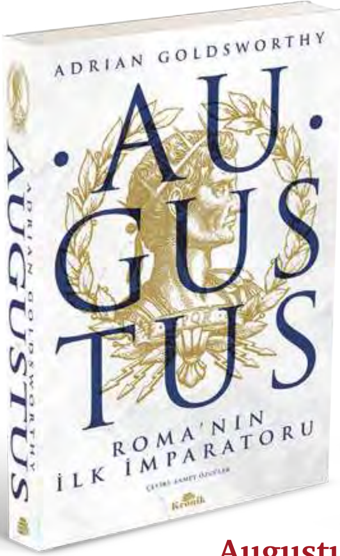
Iulius Caesar
PHILIP FREEMAN
Çeviri: Ülke Evrim Uysal

Büyük İskender
JONA LENDERING
Çeviri: Burak Sengir

Timurlenk
BEATRICE FORBES MANZ
Çeviri: Zuhal Bilgin

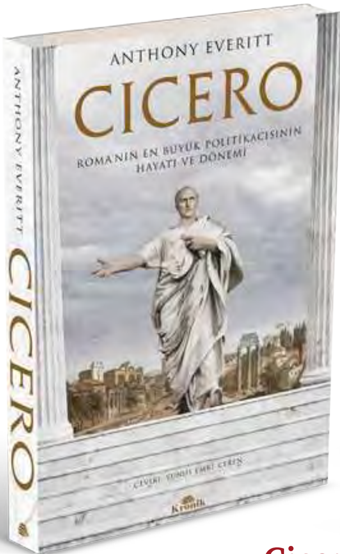
Augustus
ADRIAN GOLDSWORTHY
Çeviri: Samet Özgüler

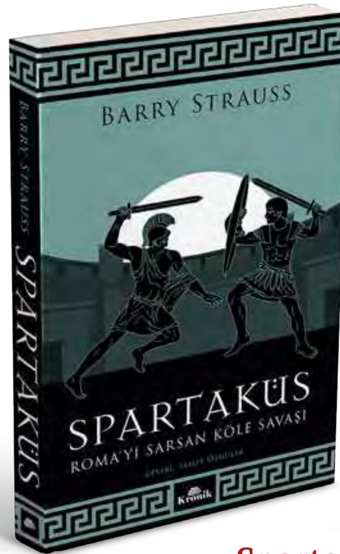
Cengiz Han
JACK WEATHERFORD
Çeviri: Sermin Karakale

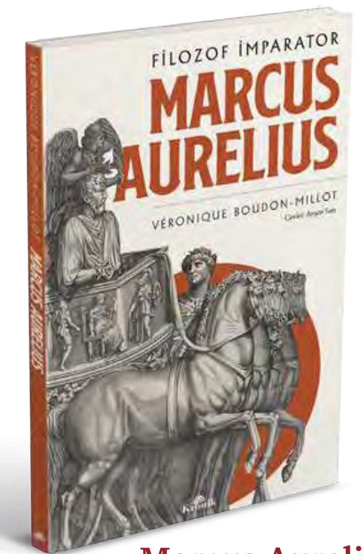
Hannıbal
PATRICK N. HUNT
Çeviri: Samet Özgüler

Cicero
ANTHONY EVERITT
Çeviri: Yunus Emre Ceren

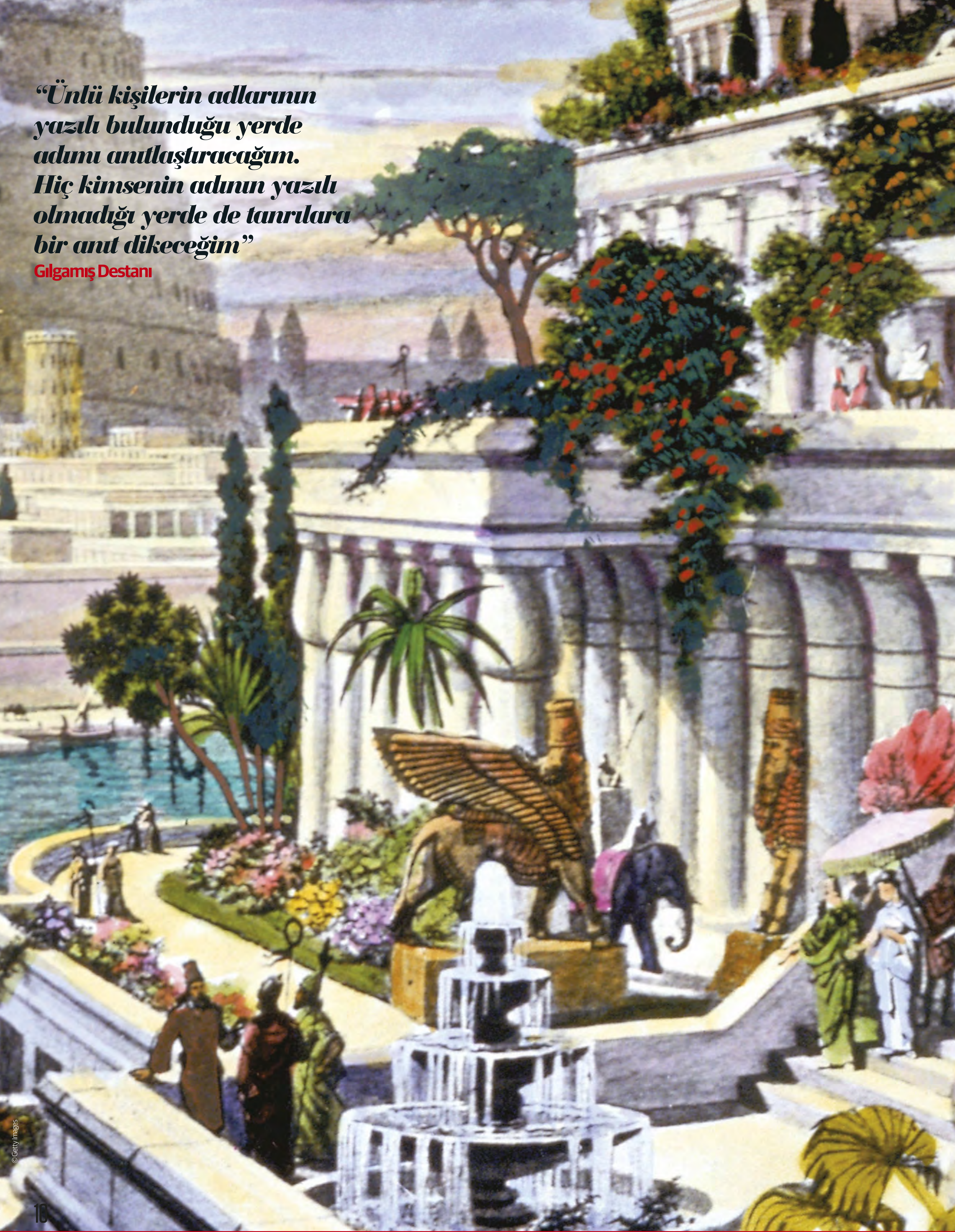
Spartaküs
BARRY STRAUSS
Çeviri: Samet Özgüler

Marcus Aurelius
VERONIQUE BOUDON-MILLOT
Çeviri: Ayşen Sarı

Kronik

kronikkitap.com kronikkitap

“Ünlü kişilerin adlarının yazılı bulunduğu yerde adımı anıtlaştıracağım. Hiç kimsenin adının yazılı olmadığı yerde de tanrılara bir anıt dikeceğim”

Gılgamış Destanı

TÜM YÖNLERİYLE

ANTİK MEZOPOTAMYA

Bilinen ilk medeniyete, yaşam tarzına ve insanlığın erken dönemlerine yaptığı katkılara yakından bakalım

Yazanlar: Katharine Marsh, Jonathan Gordon, Jessica Leggett, David Crookes

Mezopotamya'nın Yükselişi

Gılgamış iktidara gelir MÖ 2800

Sonradan efsanevi bir kahramana dönüşecek olan Gılgamış, Uruk şehir devletinin kralı olur. Ünlü *Gılgamış Destanı*'nın, ondan 1000 yıl sonra yazılan *İlyada ve Odysseia* üzerinde önemli bir etkisi olduğu düşünülüyor.

Biliyor muydunuz?

Bilinen ilk şehir olan Eridu, Fırat Nehri'nin ağzında kurulmuştu

© Getty Images

İLK ZİGGURAT İNŞA EDİLİR 4000

Antik Mezopotamya'nın muhtemelen en ikonik ve en göz alıcı kalıntılarından olan ziggurat, estetik açıdan, daha sonra inşa edilecek Mısır piramitlerini andırıyor.

AKADLAR, SÜMERLERİN HÂKİMİYETİNE SON VERİR 2330

Kral Sargon'un liderlik ettiği Akadların, Uruk Muharebesi'nde Sümerleri bozguna uğratıp Sümer kralını esir almasıyla Akad İmparatorluğu ortaya çıkar.

İMPARATORLUĞUN EN PARLAK DÖNEMİ 2250

50 yıl boyunca hüküm süren ve bir tanrı olduğunu iddia eden Akad Kralı Naram-Sin, Akad İmparatorluğu'nun sınırlarını en geniş haline getirir.

MÖ 5000 — 4000 — 2800 — 2330

AT ARABASI ORTAYA ÇIKAR 3200

Daha önce icat edilmiş olan tekerleğin hayvanların çektiği bir platforma monte edilmesiyle birlikte bir sonraki büyük adım atılır ve hem ulaşımda hem de savaşlarda kullanılan at arabaları ortaya çıkar.

İLK KARTOGRAFİK ÇALIŞMA 2300

Gasur Tableti olarak bilinen, ilk kartografik harita örneğinin tarihinin MÖ 2300'e uzandığı düşünülüyor. Bu da tableti söz konusu alanın bilinen en eski örneği haline getiriyor.

İLK YAZILI KANUNLAR 2100

Bilinen en eski yazılı kanunlar olan Ur-Nammu Kanunları, Sümer Rönesansı sırasında Kral Ur-Nammu döneminde çıkarılır.

İlk şehirler kurulur 5000

Sümerler, hem Mezopotamya'da hem de dünyada bilinen ilk şehri inşa eden uygarlık olarak biliniyor. Bugünkü Irak'ın güneydoğusunda bulunan ve bilinen en eski şehir olan Eridu, 1855'te gün yüzüne çıkarıldı.

İlk yazı bulunur 3500

Yazma işlemini hızlandırmak amacıyla şekillerle ifade yöntemi terk edilir ve karakterlerin bir araya getirilmesiyle oluşturulan yazı türü yaygınlaşır. Kayıt tutmak ve mesajları iletmek için, çivi yazısı olarak bilinen bu sıkışık metin biçimi kullanılır.

Biliyor muydunuz?
Mezopotamya tarihine dair ilk metinlerde, saltanatı binlerce yıl süren krallardan bahsediliyor

Üçüncü Ur hanedanı 2112

Sümerler yeniden güç kazanır ve Uruk kralı Utu-hengal egemenliğinde bölgenin kontrolünü ele geçirmek için son Akad kralını devirirler. Uruk şehri yeniden kurulur ve bunun sonucunda "Sümer Rönesansı" başlar.

Hammurabi tahta geçer 1792

Hammurabi, Babil tahtına oturur ve onun tahta çıkışıyla birlikte şehirde yeni ve yayılmacı bir dönem başlar. En önemli başarısı, suçluların cezalandırılmasına ciddi şekilde vurgu yapan Hammurabi Kanunları'ydı.

ASURLULARIN YÜKSELİŞİ 2025

Akadların ve Sümerlerin kuzeyinde bulunan Asurlular güçlenir ve komşularıyla rekabet etmek için kendi kraliyet hanedanlarını kurarlar.

BABİL YAĞMALANIR 1531

Bölgenin yükselen gücü Hititler, Mezopotamya boyunca fetihler gerçekleştirir ve Hitit Kralı I. Murşili, Babil'i işgal eder.

© Getty Images

ORTA ASUR İMPARATORLUĞU 1360

Babasından sonra tahta geçen I. Tukulti-Ninurta, krallığını güçlendirerek yeni bir imparatorluk çağını başlatır.

1815 — 1792 — 1531 — 1360 — 1225 — 1115

ŞEMSİ-ADAD, ASUR DEVLETİNİN HÂKİMİYETİNE SON VERİR 1815

Kral II. Erişum'u deviren Şamşi-Ahad, Sami dilini konuşan Amorilere mensup ilk Asur kralı olur.

BABİLLİLER KONTROLÜ ELE GEÇİRİR 1751

Hammurabi tüm Mezopotamya'nın kontrolünü ele geçirir. Zayıflamış Asur Krallığı bile çatışmaya girmektense Babillilerin hükmü altına girip vergi ödemeyi kabul eder.

ASURLULARIN EN PARLAK DÖNEMİ 1115

I. Tiglat-Pileser dönemi büyük çaplı inşaat projeleri, fetihler ve gelişmiş arşiv sistemiyle Orta Asur İmparatorluğu'nun zirve noktasıydı.

Babil kurulur 1894

Sümer İmparatorluğu düşüşe geçtiği sırada büyüyen ve aslen Akadlar tarafından küçük bir kasaba olarak kurulan Babil, şehir devleti statüsüne yükselerek tarihin en önemli metropollerinden biri olur. Gücü sonraki yıllarda daha da artacaktır.

© Getty Images

Biliyor muydunuz?
Hammurabi Kanunları'nın yazılı olduğu sütun şeklindeki dikilitaş Louvre Müzesi'nde sergileniyor

Babil ele geçirilir 1225

I. Tukulti-Ninurta'nın liderlik ettiği Asur İmparatorluğu, o güne değin bu yükselen gücün vasal devleti olan Babil'i tamamen ele geçirerek, Sümer ve Akad kralı unvanlarının yanına Babil kralı unvanını da ekler. Bu unvanları taşıyan ilk kişi, 1000 yılı aşkın süre öncesinde kendini "Evrenin Kralı" ilan eden Büyük Sargon'du.

ZİGGURAT

ANTİK MEZOPOTAMYA
MÖ 2200-500 CİVARI

Mezopotamya halkına göre, cennetle Dünya'nın ve tanrılarla ölümlülerin buluşabileceği tek bir yer vardı o da bir zigguratın tepesiydi. Ziggurat kelimesi, "yükseltmek (bina), kaldırmak, çıkmak" anlamına gelen Akadca "zaqâru" fiilinden türetilmişti ve isminin hakkını verdiğine hiç şüphe yok. Her şehrin ve şehir devletinin merkezinde bulunan bu yapılar şehirlerin siluetinde önemli bir yer tutmaktaydı. Örneğin, Babil'deki Etemenanki ziggiratı, yaklaşık 27 katlı bir binaya denk gelen 92 metre yüksekliğiyle insanı şaşkına çeviriyordu.

Zigguratta sıklıkla, Mezopotamyalıların Mısır piramitlerine verdiği karşılık olarak bahsedilmekte fakat bu tanımlama yanlış yorumlara yol açabilir. İkisinde de kademeli yapı göze çarpsa da zigguratlar mezar değil, tapınaktı. Bu devasa taş ve tuğla yığınlarının en yüksek kısımlarının tapınaklara ev sahipliği yaptığı düşünülüyor. Ne var ki merdiven ve rampalar yalnızca din adamları ve ayrıcalıklı kişiler tarafından kullanılabiliyordu.

Ziggurat din adamının şahsi alanıydı ve orada hâkimiyet ondaydı. Ne de olsa tepesine tırmanıp kurban verebilen tek kişi kendisiydi. Fakat zigguratların inşa emrini krallar veriyordu. Devletin sınırları içerisinde diğer tüm konularda yetki sahibi olan krallar, bu sayede etki alanlarını dini de kapsayacak şekilde genişletebiliyor ve din alanında yaptıkları şeylerin en az bir din adamı kadar etkileyici olduğunu herkese gösterebiliyorlardı.

Zigguratların büyük yapılar olduğuna şüphe yok, fakat içlerinde hiç oda bulunmuyordu. Yapı, bir kerpiç kütlesi şeklinde inşa ediliyor, ardından dış etkenlerden korunabilmesi için pişmiş tuğlayla kaplanıyordu. Duvarlar hafifçe içe doğru eğimliydi ve her katman bir öncekinden daha küçüktü. Bu sayede, kademeli görünüm ortaya çıkıyordu.

Seleukos İmparatorluğu'nun bölgeyi fethettiği döneme kadar inşa edilmeye devam edilen zigguratlar, şehirlerin idari merkezlerinde yer alan önemli ibadet yerleriydi. Yapıları şehrin her noktasından görmek mümkün olduğundan, yaşadığınız süre boyunca ruhani düşünceler aklınızdan hiç çıkmıyordu.

Asma bahçeler
Şüphesiz en ünlü zigguratlardan biri, "cennet ve dünya tapınağı" anlamına gelen Etemenanki ismiyle de bilinen Babil Tapınağı (Kulesi). Nabopolassar ve II. Nebukadnezar tarafından yeniden inşa edilen yapıdaki taraçaların birbirinden özel çiçekler ve egzotik bitkilerle süslendiği söylenir. Bu taraçalar Babil'in Asma Bahçeleri olarak biliniyor. Fakat bu bahçelere dair arkeolojik bulgular oldukça sınırlı.

Tanrılar, din adamları ve krallar
Cennet ve dünyanın buluştuğu yer olan ziggurat, Mezopotamya inancında önemli bir yer tutmaktaydı. Genellikle yapının tepesine yalnızca din adamları çıkabiliyordu. Bununla birlikte, inşa emri krallar ve diğer seküler hükümdarlar tarafından verilirdi ve bu aslında bir güç gösterisiydi. Örneğin Ur, Eridu, Uruk ve Nippur şehirlerindeki zigguratları saltanatı sırasında Ur-Nammu inşa ettirmişti.

Cennete uzanan basamaklar
Sıklıkla benzerlik kurulan Mısır piramitlerinin aksine, Mezopotamyalılar zigguratlara rampalar ve merdivenler inşa etmişti. Bu sayede din adamları yapının tepesine ulaşabiliyordu. Yaygın şekilde görülen üç kademeli merdivenlerin ve döner rampaların, zigguratın inşası sırasında işçilerin iniş çıkışlarını kolaylaştırmak için bu şekilde yapıldığı düşünülüyor.

Dünyanın zirvesinde

Her zigguratın tepesinde belirli bir Mezopotamya tanrısına ait bir tapınak olduğu düşünülüyor. Ur şehrindeki ziggurat Tanrı Nanna'ya ev sahipliği yaparken, Uruk'taki ziggurat MÖ 3. ve 2. yüzyıllarda Anu'ya adanmıştı. Çoğu yerde, bu kutsal alana yalnızca din adamlarının çıkmasına izin veriliyordu. Fakat Ur'da din adamları her gün halkın içinden birini seçerdi ve bu kişi geceyi zigguratın tepesinde, tanrının huzurunda geçirirdi.

Büyük bir ustalık

Köşeleri pusuladaki ana yönlere göre ayarlanan zigguratlar kare veya dikdörtgen şeklinde oluyordu. Bazıları devasa boyutlara ulaşan bu yapıların bir kenarının uzunluğu 100 metreyi dahi aşabiliyordu. İran'ın Elam bölgesindeki Çoğa Zenbil arkeolojik alanında yer alan, Tanrı İnşusinak onuruna inşa edilmiş ziggurat bunlardan biri. Günümüzdeki yüksekliği 24 metre ve tahminen bu, orijinal yüksekliğinin yarısı.

Şehrin kalbi

Zigguratlar, Antik Mezopotamya'daki şehirlerin ve şehir devletlerinin merkezini oluşturan tapınak kompleksinin bir parçasıydı. Bu dini bölge aynı zamanda idari bir merkez görevi görüyordu. Ur'daki zigguratın tepesinde, şehrin koruyucusu Tanrı Nanna'nın yaşadığına inanılıyordu.

Yapı malzemesi

Zigguratlar, kerpiç tuğlalar kullanılarak inşa edilmiş sağlam kütlelerdi. Yaklaşık 4,5 kg ağırlığındaki her bir tuğla, en saf ve katıksız malzemeler olarak kabul edilen saman ve çamur karışımından yapılıyordu. Ek koruma sağlaması için zigguratların dış cephesi pişmiş tuğlayla kaplanırdı. Bu sayede, yapıların pek çoğu geçen uzun zamanın yıpratıcı etkilerine direnebilmiş ve günümüze kadar ulaşmıştır.

Dimdik ayakta

Zigguratların çoğu kısmen de olsa günümüzde halen ayakta duruyor. Arkeologlar 16 antik kentte toplam 19 ziggurat keşfetmiş olsa da dönemin yazılı kaynaklarına dayanarak 10 tane daha zigguratın var olduğunu biliyoruz. Günümüze ulaşmış en büyük zigguratlardan biri, İran'ın Elam bölgesindeki Çoğa Zenbil arkeolojik alanında yükseliyor. En iyi korunmuş ziggurat unvanı ise Ur şehrindekine ait. Söz konusu zigguratın bir bölümü Iraklı diktatör Saddam Hüseyin tarafından yeniden inşa ettirilmişti.

Detaylı bakış

KÂTİP

MEZOPOTAMYA, MÖ 3100-322

EĞİTİM

Hem kadınlar hem de erkekler kâtip olabiliyordu ama aslına bakılırsa bu meslekte erkekler daha ayrıcalıklıydı. Kâtipler, "e-dubba" adı verilen, aynı zamanda çivi yazılı tabletlerin de arşivlendiği oldukça disiplinli okullarda yıllar süren masraflı bir eğitim sürecinden geçiyor, fonetik alfabeyle yazmayı ve çivi yazısını öğreniyordu. Yoğun eğitim takvimi nedeniyle ayda yalnızca altı gün tatil yapabiliyorlardı. Sıradan kâtipler yünden yapılmış kıyafetler giyip şallar sararken, zengin olanlar keten kumaşları tercih ediyordu.

DIŞ GÖRÜNÜM

Mezopotamya erkeklerinin saçları ve sakalları uzundu. Kâtipler söz konusu olduğunda da durum bundan farklı değildi. Sakallarını yağlamak, şekil vermek, kıskaç ve kıvırma maşası yardımıyla süslü lüleler oluşturmak için epey zaman harcadıkları söyleniyor. Uzun sakallar, üst sınıflara mensubiyetin göstergesiydi. Nitekim kâtipler de hiç şüphesiz bu sınıfların birer üyesiydi.

KİL PRİZMALAR

700 kadar çivi yazısı formuyla sayısız kelime ve hece türetilebiliyordu. Bunların doğru kullanımı ve aralarındaki bağlam metinlerin anlaşılabilmesi için kritik öneme sahipti. Dört, altı veya bazen sekiz yüzeyli kil prizmalar krallıklara ve askeri seferlere dair önemli bilgiler içeriyordu. Bu prizmalar daha sonra şehrin duvarlarına ve tapınaklara asılıyordu. İngiltere'nin Oxford şehrindeki Ashmolean müzesinde sergilenen Sümer Kralları Listesi bunlar arasında en önemlilerinden biri.

KALEM

Kâtipler; yumuşak, nemli kil veya balmumu yüzeylere çeşitli çivi yazısı sembollerini çizmek için, genellikle büyük kamışlardan (Arundo Donax) yapılan ve çizime imkân vermesi için ucu takoz şeklinde kesilmiş olan kalemler kullanıyordu. Yüzeyindeki su geçirmez cila kalemin yapışmasını önlüyordu.

KAYIT TUTMA

Kâtipler, ilk bin yıl boyunca genellikle idari kayıtlar tuttular. Bunlar, ticari bir işlemin kayda geçirilmesi, sözleşme hazırlanması veya envanter ve stokların listelenmesi olabiliyordu. Bu amaçla, hemen hemen bir cep telefonu boyutlarında, küçük kil tabletler kullanılıyordu. Kâtiplerin ticaret ve matematik alanlarında da eğitimli olması gerekmekteydi.

MÜHÜR

Kâtiplerin, taş veya metalden yapılmış, silindir şeklinde küçük mühürleri vardı. Bunların üzerine insanların, hayvanların ve tanrıların yer aldığı, toplumsal veya dini sahneler nakşedilirdi. Mühür nemli kile bastırılıp döndürüldüğünde, üzerine oyulmuş girintiler yüzeyde kabartma bir şekil ortaya çıkarıyor ve bu da bir çeşit imza görevi görüyordu. Silindir mühre genellikle bir delik açılırdı ve mühür bu delikten geçirilen iple boyna asılırdı.

AHŞAP TABLET

Kâtipler, ahşap veya fildişinden yapılmış, kitap şeklinde açılıp kapanabilen tabletlere de çivi yazısı yazardı. Tabletin yüzeyi, hem kolay yazı yazılabilmesi hem de gerektiğinde eritilip tekrar kullanılabilmesi için, sarı toprak boyasıyla karıştırılmış yumuşak balmumu macunu ile kaplanırdı. Bu tip tabletler eğitim amaçlı olabildiği gibi, askeri seferlerde de bunlar kullanılıyordu.

Tarihin Hazineleri

SİLİNDİR MÜHÜR

GÜNDELİK YAŞAMIN OLMAZSA OLMAZ BİR PARÇASI ANTİK MEZOPOTAMYA, MÖ 2250-2150 CİVARI

USTANIN MAHARETİ
Bu mührü yapan zanaatçı, oyma tekniğiyle tasarımı taşa işleyerek kil üzerinde bu kabartma izlerin ortaya çıkmasını sağlamış. Bu teknikte tüm tasarım ters bir şekilde oyuluyordu. Bu sayede, mühür basıldığında doğru görüntü elde ediliyordu.

KİMLİK TESPİTİ
Üzerindeki çivi yazısına göre bu mühür, hem sarayda resmi görevli hem de bir saki olduğu anlaşılan Balu-ili adındaki birine ait. Oymacılar genellikle mühürde biraz boşluk bırakırlardı ve mühür satıldığında bu boşluğa sahibinin adını eklerlerdi.

ZAMANDA YOLCULUK
Tortul bir kayaç olan çörtten yapılan bu mühür zamana yenik düşmemiş ve Akadların dönemindeki orijinal haliyle, neredeyse hiç bozulmadan günümüze ulaşmış.

Akadlar dönemine ait bu silindir mühür, New York'taki Metropolitan Müzesi'nde görülebilir

KAYIP BİLGİ
Bu özel mühür, kuzey Mezopotamya'da hüküm sürmüş Akad İmparatorluğu zamanından kalma. Mühürle yapılan yukarıdaki yeni tarihli kabartmada açıkça bir av sahnesi görülse de anlamı ve mührün sahibiyle ilişkisi ne yazık ki bilinmiyor.

Silindir mühürler ilk kez MÖ 4000 ila 3000 yılları arasında, çivi yazısının ilk örnekleriyle aynı dönemde icat edildi ve hızla damga şeklindeki geleneksel mühürlerin yerini aldı. İdari işlemler için kullanılan bir araç olan bu mühürlerle resmî belgeler onaylanabiliyor, mülklerin sahipleri tespit edilebiliyor, hatta gerektiğinde kutular veya kapılar bile mühürleniyordu. Islak kil üzerinde yuvarlanarak basılan mührün oymalarının bıraktığı iz yetkili kişinin imzası olarak kabul edilmekteydi ve özellikle ticaret ve iş hayatında son derece önemli bir role sahipti.

Silindir mührün tasarımı dini semboller içerebildiği gibi, günlük yaşamdan ilham alan tasarımlar da mevcuttu. Mühürlerin üzerinde, tarihsel döneme ve yapıldığı bölgeye bağlı olarak, ekonomiden mitolojiye kadar farklı alanlarda sahneler yer alıyordu. Ayrıca, sahibinin ismini ve mesleğini belirten bir ibare de ekleniyordu. Bu sayede; hükümdarların, din adamlarının, askerlerin, zanaatçıların ve hizmetlilerin de aralarında yer aldığı, yaşamın farklı alanlarından pek çok insanın bu mühürlere sahip olduğunu biliyoruz.

Mühürlerin üzerindeki tasarımlar Mezopotamya sanatına dair bilgi edindiğimiz önemli bir kaynak. Hatta bazı durumlarda, günümüze kadar ulaşmış tek referans dahi olabiliyorlar. Dolayısıyla bu tasarımlar, Antik Mezopotamya'nın müzik, dans, kılık kıyafet, tarım ve mimari gibi kültürel özelliklerini keşfedip, anlayabilmemizde hâlâ bize çok yardımcı oluyor.

Günümüze ulaşan örnekler sayesinde, silindir mühür tasarımlarının ve yapımında kullanılan malzemelerin zaman içerisindeki değişimini de net olarak gözlemleyebiliyoruz. Mühürler taş, hematit ve kemik gibi sağlam malzemeler; lapis lazuli, obsidyen veya akik gibi yarı değerli taşlar ve altın, gümüş ya da tunç gibi metaller kullanılarak yapılabiliyordu. Kullanılan malzemeye göre mührün ekonomik bir değeri de oluyordu.

Antik Mezopotamyalılar mühürlerin aynı zamanda büyülü birer tılsım olduğuna inandıklarından, oymalarda koruyucu tanrıların figürlerini sıklıkla kullandılar. Mühür sahipleri, ortasına açtıkları delik sayesinde bir kolye gibi mührü üzerlerinde taşıyor ve böylece mührün onları koruduğuna inanıyordu. Bazı kişilerse, mezarda yanlarına aldıkları eşyalara mührü de ekleyip onunla birlikte gömülmeyi tercih ediyordu.

Papirüs ve parşömen yazı malzemesi olarak rağbet görmeye başlayıp, damga mühürler yeniden ağırlık kazanana kadar silindir mühürler kullanımda kaldı. Bunun tam tarihi bilinmemekle birlikte MÖ 1000 ila MÖ 1 arasında olduğu tahmin ediliyor.

Onur Listesi

SÜMER VE AKAD LİDERLERİ

Antik Mezopotamya liderlerinden bazılarıyla tanışın ve arkalarında bıraktıkları mirası keşfedin

© Getty Images

UR-NAMMU

SALTANATI: MÖ 2112-2095 CİVARI

Halkın kurtarıcısı ve Akad kahramanlarının varisi olduğuna inanılan ve bu nedenle çok sevilen Ur-Nammu, "evlatlarına" düşkün, onlar için yalnızca en iyisini isteyen bir lider olarak görülüyordu. Halkına böylesine değer vermesi, dünyanın en eski ve eksiksiz yazılı kanunları olan Ur-Nammu Kanunları'nın, onun döneminde, MÖ 2100 civarında ortaya çıkmasını sağladı. Ayrıca, halen varlığını sürdüren Büyük Ur Zigguratı'nın inşa emrini veren Ur-Nammu, "Sümer Rönesansı" olarak nitelenen ve MÖ 1750 yılına kadar süren III. Ur dönemini de başlattı.

LUGAL-ZAGE-Sİ

SALTANATI: MÖ 2294-2270 CİVARI

Sümerlerin, Büyük Sargon'un hâkimiyetine girmeden önceki son kralı Lugal-zage-si, yaklaşık 25 yıl süren saltanatında hem Sümer hem de Akad krallığını hükmü altına aldı ve Uruk şehrini başkenti yaptı. Nasıl iktidara yükseldiğini kimse bilmese de savaşçılık konusunda çok becerikli olduğunu ya da en azından kimi görevlendireceğini çok iyi bildiğini anlıyoruz. Lagaş şehir devletiyle yaptığı savaşta krallığının sınırlarını genişletti. Fakat Büyük Sargon'un dengi değildi; kısa süreli bir çatışmadan sonra Sargon, Lugal-zage-si'nin hükümdarlığına son vererek kontrolü ele geçirdi.

© Alamy

BÜYÜK SARGON

SALTANATI: MÖ 2334-2284 CİVARI

Dünyanın ilk imparatorluğu, "Büyük" sıfatını sonuna kadar hak eden Akad kralı I. Sargon tarafından kuruldu. Gayrimeşru bir çocuk olarak dünyaya gelen ve iktidara sıfırdan yükselen Sargon, Lugal-zage-si'yi devirerek şöhrete kavuştu. Zamanla Akad İmparatorluğu'nun sınırlarını Lübnan ve Toros dağlarına dek genişleten Sargon'un, Hindistan'a kadar uzanan geniş bir bölgede ticaret yapmış olabileceği düşünülüyor. Fetihleri sayesinde, ordusunun kabiliyetlerini ve savaş yöntemlerini geliştirme fırsatı buldu. Böylece, askeri alanda Büyük İskender dönemine kadar sürecek bir model oluşturdu.

Efsanelerde Gılgamış, dağları yerinden oynatacak kadar güçlü tasvir ediliyor

GILGAMIŞ

SALTANATI: MUHTEMELEN MÖ 2800-2500 ARASI

Gerçekte yaşamış olsun ya da olmasın, Gılgamış, onu bir kahraman olarak tasvir eden *Gılgamış Destanı* sayesinde tarihe mâl oldu. Babası, Uruk şehir devletinin keşiş kralı Lugalbanda'ydı. Annesininse, onun yarı tanrı olmasını sağlayan Tanrıça Ninsun olduğuna inanılıyor. Sümer hanedanlarını ve çevresindeki şehir devletlerini listeleyen *Sümer Kralları Listesi*'nde saltanatının şaşırtıcı şekilde 126 yıl sürdüğü yazsa da yaygın kanı, muhtemelen MÖ 2600'lerde hüküm sürmüş beşinci Uruk kralı olabileceği yönünde. Kendi soylarını Gılgamış'a dayandırmanın yollarını arayan sonraki Mezopotamya hükümdarları sayesinde, Gılgamış'ın mirası Antik Mezopotamya tarihini derinden etkiledi.

İBBİ-SİN

SALTANATI: MÖ 2028-2004 CİVARI

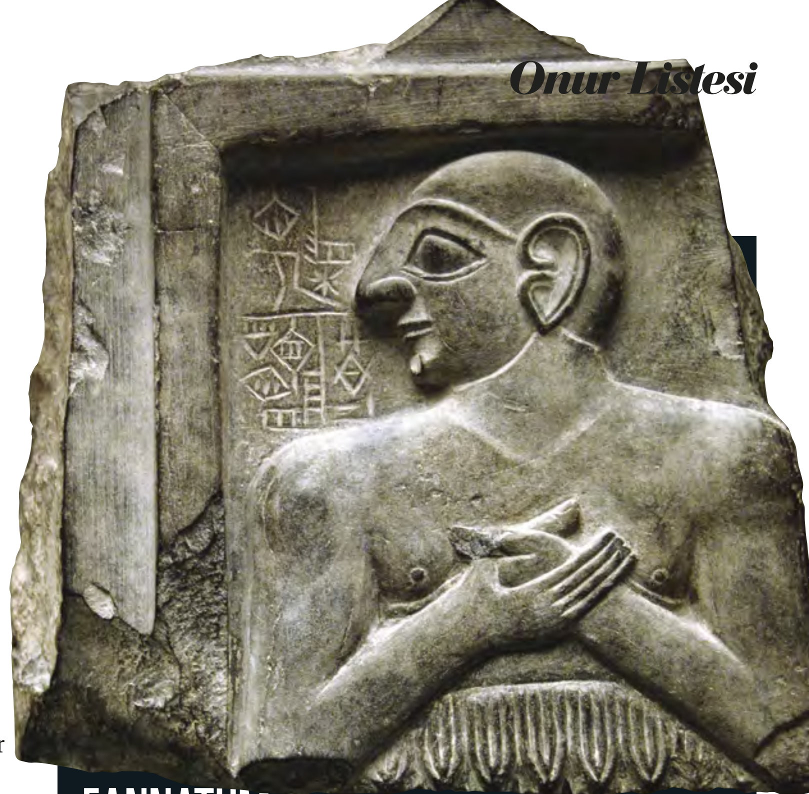
Üçüncü Ur Hanedanının son kralı İbbi-Sin, seleflerinin yakaladığı başarılardan ötürü büyük beklentilerle tahta çıktı. Fakat bu beklentileri karşıladığı söylenemez. 24 yıl boyunca tahtta oturmayı başardıysa da onu şehre hapseden kıtlık yüzünden iktidarı çok zayıfladı. Komşuları Amorilerin ve Elamların saldırıları giderek sıklaşınca, askerleri ayrılarak İbbi-Sin'i yalnız bıraktılar. Nihayetinde İbbi-Sin esir düşünce hanedanı da son bulmuş oldu.

ŞULGİ

SALTANATI: MÖ 2094-2047 CİVARI

Babası savaşta öldürülünce Ur kralı olarak sahneye çıkma sırası Şulgi'ye geldi. Ur-Nammu'dan istikrarlı bir krallık devralan Şulgi, onun mirasını sürdürmeyi kendisine görev edinerek kâtiplik okullarında reformlar yaptı ve okuryazarlık oranını yükseltti. Yolcular için yol kenarlarında hanlar inşa ettiren ilk hükümdardır. Fakat bununla da yetinmedi. Krallığın sınırlarını, bugün güneybatı İran'da bulunan Elam'a kadar genişletti ve kendisinden sonra tahta geçecek oğulları Amar-Sin ve Şusin'e iyi bir miras bıraktı.

EANNATUM

SALTANATI: MÖ 2500-2400

Eannatum'un başarılı bir komutan olduğuna şüphe yok. Lagaş kralı olarak hükmettiği süre boyunca Elam, Urua, Umma, Erech, Ur, Kiutu ve başka pek çok şehri ele geçirmekle kalmayıp, Mişime ve Adua gibi şehir devletlerini de yerle bir etti. Fetihleri her zaman kanlı olmadı; örneğin Kiş Krallığı kendi isteğiyle teslim olmuştu. Bununla birlikte, sıklıkla isyancıları dize getirdiği de oluyordu. Tek mirası askeri seferler değildi; yazıtlarda, önemli bir kanalın duvarlarının onarılmasını sağladığı belirtiliyor.

Agade'nin Laneti adlı hikâyede Naram-Sin, tanrılara saygısızlık yaparak Akad şehrinin yıkımına yol açan kral olarak betimleniyor

UTU-HENGAL

SALTANATI: MÖ 2055-2048

Sümerlerin yüzyıllar boyunca Akadlar ve Gutiler tarafından yönetilmesinin ardından, Utu-hengal bu düzeni yıkmayı başardı. Balık satan bir esnafın oğlu olduğu düşünülen Utu-hengal, Guti hükümdar Tirigan'ı savaşta yenerek tahta çıktı ve şehir devletinin ilk yerli krallarından biri oldu. Fakat kendi hanedanını kurmayı başaramadı. Bunun yerine kızını, saltanatıyla üçüncü Ur hanedanını başlatan Ur-Nammu'yla evlendirdi.

KUBABA

SALTANATI: MÖ 2500'LER

Tuhaf bir şekilde, bir süre boyunca dünyanın en eski medeniyetlerinden biri, insanların sonradan tanrıça olarak tapacağı, bira üreticisi bir kadın tarafından yönetilmişti. Antik Mezopotamya'da hükümdarlık yapmış az sayıda kadından biri olan Kubaba, Sümer Kralları Listesi'nde adı geçen tek kadın. Kubaba'nın 100 sene sürdüğü iddia edilen iktidarı boyunca barış ve refah hâkim olmuştu. Ayrıca, yönetimi altındaki şehir devletini tahkim ederek güçlendirdiği düşünülüyor.

NARAM-SİN

SALTANATI: MÖ 2261-2224

Büyük Sargon'un torunu Naram-Sin, kudretli Akad İmparatorluğu'nu yöneten son hükümdardı. Dedesi gibi onun kahramanlıkları da zaman içerisinde efsane haline geldi ve yüzyıllar boyunca anlatıldı. 36 yıl süren iktidarında sınırlarını genişletti, kurduğu düzen ve başarılı ticari faaliyetlerle istikrarlı bir dönem yakaladı. Ordularıyla birlikte yeni fetihler için seferlere katıldı, fakat ölümü doğal yollarla oldu. Kendisinden sonra tahta geçen oğlunun döneminde imparatorluk zayıfladı ve son günlerini yaşamaya başladı.

Soru & Cevap

AGNETE LASSEN

ANTİK ESERLER ETRAFINDA KURULAN HİKÂYELER MEZOPOTAMYA'YI HAYATA DÖNDÜRÜYOR

Kopenhag Üniversitesi'nde doktorasını tamamlayan Lassen, Yale Peabody Doğal Tarih Müzesi'ndeki Yale Babil Koleksiyonu'nun yardımcı küratörü. Ayrıca, A*ncient Mesopotamia Speaks* adlı kitabın yazarlarından biri. Peabody Müzesi'nde aynı isimde bir sergi de yer alıyor.

S. KOLEKSİYONLARI SERGİLEMEYE NASIL BAŞLADINIZ? HEDEFLERİNİZ NEYDİ?

C. Bundan beş buçuk yıl önce Yale Babil Koleksiyonu'nda çalışmaya başlamam, bana inanılmaz bir keşif macerası yaşama fırsatı sundu. Ne zaman bir çekmeceyi açsam veya bir kabine baksam, bilinmeyen ve olağanüstü şeyler buluyordum. Açıkçası halen de buluyorum. Koleksiyonu tanımak ve parçaların tamamını kataloglamak ilk önceliğimizdi. Daha sonra kataloğu dijital ortama aktarmaya odaklandık. Bu sayede, hem ölümsüz bir belge yarattık hem de içerisindeki tüm bilgileri dünyaya sunmuş olduk.
2020'deki çok ilgi gören sergimiz Ancient Mesopotamia Speaks (Antik Mezopotamya Kendini Anlatıyor), yalnızca Yale koleksiyonundaki muhteşem eserleri sergilemeye yönelik bir girişim değildi; aynı zamanda insanlara Antik Mezopotamya'nın ne kadar büyüleyici bir dünya olduğunu da göstermeyi hedefliyordu. Hem Antik Mezopotamyalılara ne kadar benzediğimizi hem de bazı açılardan ne kadar farklı olduğumuzu göstermeye çalıştık. Münferit eserlere odaklanmaktan ziyade hikâyeler anlatmak istedik. Bu nedenle sergide, Yale Gılgamış tableti ve Babil yemek tarifi kitabı gibi koleksiyonun güzide parçalarının yanı sıra, üzerinde tarih bulunan resmi bir belge gibi sıradan parçalar da bulunuyordu.

S. YEMEK TARİFİ KİTAPLARINDAN BAHSETTİNİZ. BURADAKİ TARİFLER ARASINDA İŞE YARAR ŞEYLER VAR MI?

C. Aslına bakarsanız evet, işe yarar tarifler var ve bazıları pek çok kez pişirildi. Üzerinde tariflerin yer aldığı ve tarihleri MÖ 1800 ila 1700'lere uzanan üç kil tablet bulunuyor. Bunlardan ikisinde son derece detaylı açıklamalar mevcut. Fakat bu iki tablet epey hasar görmüş, kırık dökük halde. Üçüncüsü ise daha iyi durumda. Bu tablette 25 yahni tarifi, 21 et yemeği tarifi ve 4 vejetaryen veya tablette belirtilen şekliyle "yeşil" tarif bulunuyor. Tariflerin çoğunda; pırasa, arpacık soğan, kuru soğan veya sarımsak gibi soğan türü sebzelerden en az biri yer alıyor. Ayrıca kimyon, kişniş, aşotu gibi baharatlar ve tuz gibi çeşniler de kullanılıyor. Modern zaman öncesi yemek tariflerinin çoğunda olduğu gibi, bu tariflerde de malzemelerin miktarı yazmıyor. Dolayısıyla bunları pişirirken malzemeleri göz kararı veya tercihe bağlı miktarlarda kullanmak gerekiyor. Benim favorim, borş çorbasının atası olarak düşünebileceğimiz Tuh'u yemeği.

S. ANTİK MEZOPOTAMYA BİNLERCE YILLIK BİR SÜRECİ VE ÇOK BÜYÜK BİR BÖLGEYİ KAPSIYOR. KOLEKSİYONUNUZDA BU SÜRECİ TEK BİR TARİHSEL DÖNEM OLARAK ANLATABİLMENİZE OLANAK SAĞLAYAN PARÇALAR VAR MI?

Ana malzemesi pancar olan bu yahninin adı Tuh'u. Tarifini 97. sayfada bulabilirsiniz

C. 2020'deki sergide, Antik Mezopotamya'nın durağan ve değişmez bir kültür olduğunu ima etmeden; gelenekleri ve alışkanlıklarıyla bu bölgenin, kendi içinde devamlılık arz eden bir tarihsel kültüre sahip olduğunu göstermeye çalıştık. Örneğin, aynı kabin içerisinde sergilediğimiz iki farklı kil tablet bunun iyi bir örneğiydi. Tabletlerden birinin tarihi MÖ 3300 ila 3000'lere, diğerininki ise MÖ 13 Ocak 526'ya dayanıyor. Yani aralarında yaklaşık 2500 yıl var. Fakat her iki tablet de Uruk şehrinden, hatta belki de şehirdeki aynı tapınak bölgesinden geliyor ve üzerlerinde küçükbaş hayvan ticaretiyle ilgili kayıtlar yer alıyor. İlginç olan nokta, her iki tabletteki kayıtların birbirine benzeyen bir satır ve sayfa düzeninde yazılmış olması. Bu örnek, Mezopotamya'nın ekonomik yapısındaki ve kayıt tutma düzenindeki dikkate değer sürekliliği gözler önüne seriyor.

S. BU DÖNEME AİT ÇİVİYAZILARINI DEŞİFRE EDERKEN KARŞILAŞTIĞINIZ EN BÜYÜK ZORLUKLAR NELERDİ?

C. İlkel çivi yazısı olarak adlandırabileceğimiz erken tarihli ilk örnekler neredeyse tamamen logografik. Yani her bir sembol bir sesi veya heceyi değil, tüm kelimeyi veya anlatılmak istenen şeyin tamamını temsil ediyor. Tekil sesleri veya gramere özgü öğeleri temsil eden çok az sembol var. Sonuç olarak, yazının hangi dilde olduğunu anlamak bile oldukça zor. Bu yazı biçiminde, anlamı ifade etmek için resfebe tekniği de kullanılıyordu. Bu teknikte, birbirine benzeyen bir sese sahip olan, yani benzer şekilde telaffuz edilen kelimeler aynı sembolle temsil ediliyor. Örneğin, Sümer dilinde "bitki" ve "yazmak" (yazma fiili) kelimelerinin her ikisi de "SAR" şeklinde telaffuz ediliyordu ve aynı sembolle yazılıyordu. Bunun nedeni, Sümerlerin panteonunda, bitkilerin ve tüm bitki örtüsünün tanrısı Abu ile; yazma, öğrenme ve hasat tanrıçası Nisaba arasında sıkı bir bağ olmasıydı. Buna benzer daha pek çok örnek var. Bu sayede, binlerce sembol kullanmak yerine, anlatılmak istenen şeyleri çok daha dar bir sembol havuzuyla çivi yazısına dökmek mümkün oluyordu. Gelgelelim, Mezopotamya sakinlerine kolaylık sağlayan bu durum, çiviyazılarını deşifre ederken bizleri oldukça zorluyor.

S. BU ESERLERDEN ANTİK MEZOPOTAMYA TOPLUMLARININ SOSYAL YAPISINA DAİR NELER ÖĞRENEBİLİRİZ?

C. Erken tarihli çivi yazısı metinlerin çoğunda idari ve ekonomik meselelere dair kayıtlar var. Fakat bunların yaklaşık yüzde onu oldukça farklı içeriklere sahip; genellikle kelime veya sözlük listeleri... Kâtip adaylarına kelimelerin nasıl yazıldığını ezberletmek için kullanılan eğitim amaçlı listelerdi bunlar. Söz konusu metinlerin en eskilerinden biri "Standart Meslekler Listesi". Çok sayıda nüshası olduğu bilinen bu liste, yaklaşık 1000 yıl boyunca kâtiplerin eğitiminde kullanılmış. Toplumsal hiyerarşinin en üstünden en altına kadar, erken dönem Mezopotamya toplumundaki tüm meslekler ve resmi görevler bu metinde yer alıyor. Diğer metinlerdeyse, kralların tanrılarla etkileşimi (gerçi Mezopotamya krallarına tanrısallık atfedilmesi nadir rastlanan bir durumdu) ve devlet görevlilerinin krallarla ilişkisi anlatılıyor.
Öte yandan, günümüze oranla bazı farklılıklar olmakla birlikte, çekirdek aile Antik Mezopotamya'da da en temel toplumsal birimdi. Yapılan arkeolojik kazılarda anne, baba ve çocukların veya karı kocanın birlikte yer aldığı pek çok aile resmi bulundu. Çiftlerin resimleri arasında, kadınla erkeğin aşkla birbirlerine baktıkları nispeten ihtiraslı eserler de mevcut.

S. ELİNİZDE PRENSES ENHEDUANNA'YA AİT BAZI ESERLER DE VAR. KENDİSİ VE YAZDIKLARI HAKKINDA BİZLERE NELER SÖYLEYEBİLİRSİNİZ?

C. Büyük Sargon'un kızı olan Enheduanna, tarihte bilinen ilk yazar. MÖ 2300 ila 2200 civarında yaşamıştı ve Ur şehrinde, aşk tanrıçası İnanna'nın başrahibesiydi. İnanna'ya adadığı en ünlü eseri İnanna'nın Yüceliği (Exaltation of Inanna) adını taşıyor. Enheduana bu eserinde, tapınağından ve yurdundan sürgün edilişi karşısında çektiği ıstırabı ve aşağılanmayı ifade ediyor ve tanrıçasını ona kötülük edenleri cezalandırması için yardıma çağırıyor. İnanna öfkeli ve kinci bir tanrıçaydı. Şiirinde Enheduana, onun bu hiddetli duygularına sesleniyor.
Ölümünden sonra Enheduana'nın çalışmaları varlığını sürdürdü ve 500 yıl sonra bile öğrenciler tarafından çoğaltılıp irdelendi.

Keşfedilecek Yerler

MEZOPOTAMYA'NIN HARİKALARI

Antik Mezopotamya'nın en çarpıcı arkeolojik eserlerini görebileceğiniz bazı müzeler

1 ESKİ ŞARK ESERLERİ MÜZESİ, İSTANBUL ARKEOLOJİ MÜZELERİ

İSTANBUL

İstanbul Arkeoloji Müzeleri, Anadolu ve Mezopotamya kültürlerine ait bir milyondan fazla eserin sergilendiği dünyanın en büyük müzelerinden biri. Arkeoloji Müzesi, Eski Şark Eserleri Müzesi ve Çinili Köşk Müzesi olmak üzere üç ana birimden oluşuyor. Bunlar arasında Eski Şark Eserleri Müzesi, Mezopotamya kültürüne ait çok önemli eserleri bünyesinde barındırıyor. İslamiyet Öncesi Arabistan Eserleri, Mısır Eserleri, Mezopotamya Eserleri, Anadolu Eserleri, Urartu Eserleri ve Çivi Yazılı Belgeler bölümlerinden oluşan bu müzede en fazla teşhir salonu Mezopotamya eserlerine ayrılmış. Bilinen en eski yazılı kanunlar olan Ur-Nammu Kanunları burada sergileniyor. Müzede dikkat çeken diğer arkeolojik eserlerse şunlar: Gılgamış Heykeli, Babil'in iç ve dış sur duvarlarını birleştiren ve Tanrıça İştar adına yaptırılmış olan anıtsal kapıya ait kabartmalar, Akad Kralı Naram-Sin'in steli, dünyanın ilk yazılı antlaşması sayılan ve dönemin diplomatik dili Akadça ile yazılmış olan Kadeş Antlaşması'nın kil tableti, Lagaş Kralı Urgakina'nın mührü ve bu şehir devletinin adak levhaları, Gudea ve yeni Sümer krallarına ait heykelcikler ve Sümer rahip heykelleri... Bunların dışında, Tablet Arşivi bölümünde yaklaşık 75 bin çivi yazılı belge de bulunuyor.

Bilgi için: muze.gov.tr

İstanbul Arkeoloji Müzeleri'ndeki Ur-Nammu Kanunları

2 GREGORYEN MISIR MÜZESİ, VATİKAN MÜZELERİ

ROMA

Papa XVI. Gregorius tarafından 1839 yılında kurulan bu müzede, Antik Yakın Doğu Eserleri sergileniyor. Müzenin sekiz numaralı salonundaysa Mezopotamya eserleri ve klasik dönem öncesi Suriye-Filistin eserleri yer alıyor. Sergilenen çok sayıda nesnenin arasında, 1970'lerden bu yana Papalık Kutsal Kitap Enstitüsü tarafından korunan silindir mühürler ve kil tabletler de bulunuyor. Koleksiyonda, Kral Nebukadnezar'ın Marad antik şehrindeki tapınak kompleksinde yürüttüğü inşa faaliyetlerinin anısına yapılmış olan, ortası delik II. Nebukadnezar Silindiri öne çıkıyor. Silindirin dekoratif amaçla kullanıldığı düşünülüyor. Fakat kötülüklerden korunmak için kullanılmış olması da muhtemel.

Bilgi için: www.museivaticani.va

© Alamy

Vatikan'ın Mezopotamya koleksiyonu Gregoryen Mısır Müzesi'nde sergileniyor

3 LOUVRE MÜZESİ

PARİS

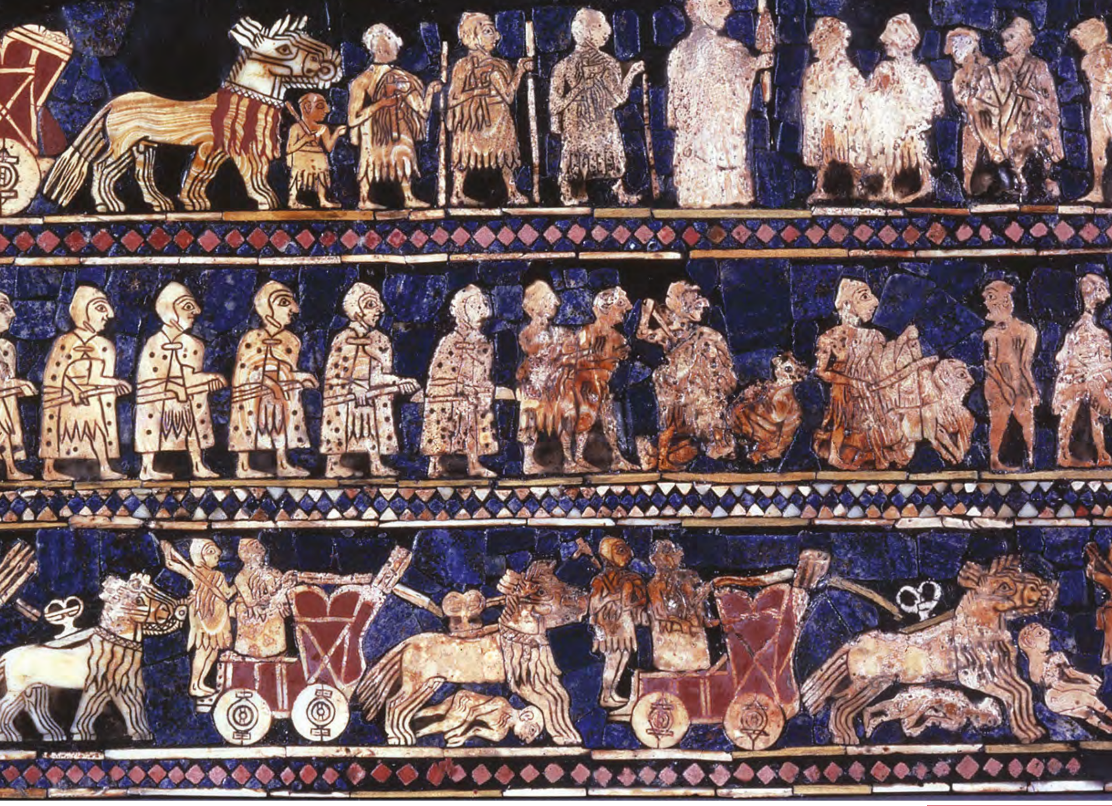
Dünyanın en büyük sanat müzesi olan Louvre, dünyanın en güzel Mezopotamya eserlerine de ev sahipliği yapıyor. İlk "Asur Müzesi" de 1847 yılında burada açılmıştı. Arkeolog Jacques de Morgan önderliğinde 1901'de keşfedilen ünlü Hammurabi Kanunları, Richelieu Ek Binası'nda bulunan Yakın Doğu Eserleri koleksiyonu kapsamında sergileniyor. Tarihi MÖ 1754'e, Babil dönemine uzanan kanunlar, deşifre edilmiş en eski metinlerden biri. Görülmeye değer bir diğer eserse, açılışı MÖ 706'da Kral II. Sargon tarafından yapılan Horsabad Sarayı. Orijinal şekliyle sergilenen sarayın kalıntıları sizi tarihte bir yolculuğa çıkararak, olağanüstü mimariyi deneyimlemenize imkân veriyor.

Bilgi için: www.louvre.fr

© Getty Images

Louvre'da bulunan Hammurabi Kanunları

Ur Standardı'nın "savaş panosu"

Ashmolean Müzesi'ndeki Sümer Kralları Listesi

© Getty Images

4 BRITISH MUSEUM
LONDRA

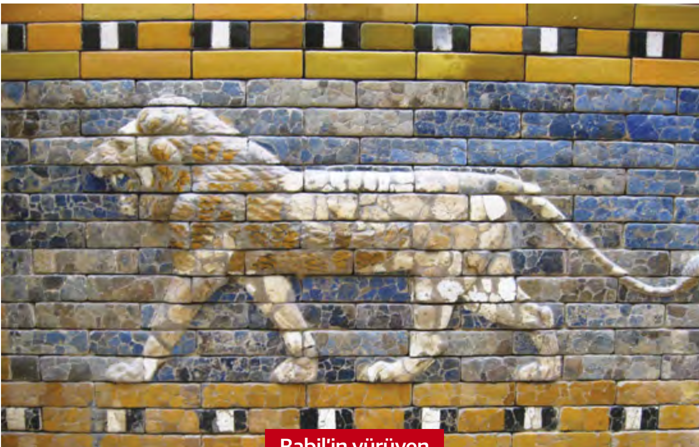
Geniş bir koleksiyona ev sahipliği yapan British Museum'da Mezopotamya'nın ve aralarında Sümer, Akad, Babil ve Asurların yer aldığı uygarlıkların muazzam tarihi keşfedilebilir. Ziyaretçiler 55. salonda, Babil'in kuruluşundan MÖ 539'da Pers Kralı Büyük Kiros tarafından yıkılışına kadar tüm tarihine tanıklık edebiliyor. Yine bu salonda, Asur kralı Asurbanipal'un kütüphanesinden günümüze ulaşan, çivi yazısıyla yazılmış ve Mezopotamya edebiyatının ve ilminin gelişimine ışık tutan çok sayıda kil tablet de yer alıyor.
56. salonda sergilenen eserler sayesinde Mezopotamya'da sanatın, teknolojinin ve tarımın gelişiminin yanı sıra, yazının icadının izleri de sürülebiliyor. Buradaki eserler arasında, Çalılıktaki Koç figürü ve Mezopotamya sanatının ulaştığı noktanın olağanüstü bir örneği olarak görülen Ur Standardı yer alıyor. Bunlar, arkeolog Charles Leonard Woolley'in 1923 ila 1934 tarihleri arasında antik Sümer şehri Ur'daki Kraliyet Mezarları'nda gerçekleştirdiği kazılarda keşfettiği çok sayıda eserden yalnızca ikisi.

Bilgi için: www.britishmuseum.org

5 DOĞU ENSTİTÜSÜ MÜZESİ
ŞİKAGO

Doğu Enstitüsü Müzesi, antik Orta Doğu'dan kalma pek çok esere ev sahipliği yapmakla kalmıyor, Amerika kıtasındaki en büyük Mezopotamya sergisini de bünyesinde barındırıyor. Müzede, Paleolitik dönemden, İslamiyet'in hâkim olduğu zamana kadar Mezopotamya'nın 80.000 yıllık tarihini gözler önüne seren bini aşkın eser sergileniyor. Galeride; sanatın ve yazının gelişimi, ekonomi, ticaret, siyaset, teknoloji ve yönetim gibi temaların yanı sıra, çömlek, heykel, takı ve silindir mühür gibi gündelik hayatta kullanılan nesneler de görülebiliyor. Tarihleri MÖ 2500'e uzanan Sümer heykelleri koleksiyonu, Babil'in yürüyen aslanları ve Hammurabi Kanunları'nın maketi özellikle dikkat çekiyor.

Bilgi için: oi.uchicago.edu

Babil'in yürüyen aslanını gösteren duvar kabartması

6 ASHMOLEAN MÜZESİ
OXFORD

Ashmolean Müzesi'nin Antik Yakın Doğu Galerisi'nde Mezopotamya, Suriye ve Akdeniz medeniyetleri arasındaki bağlantıları keşfetmenizi sağlayacak çok sayıda antik eser sergileniyor. Bunlar arasında, 1923 ila 1933 yıllarında Oxford Üniversitesi ve Chicago'daki Field Müzesi tarafından antik Kiş şehrinde gün yüzüne çıkarılan çok sayıda eser yer alıyor. Bu eserlerden biri, muhtemelen dünyanın en eski yazılı belgesi olan, ünlü kireçtaşı Kiş Tableti.
Ziyaretçiler, Sümer Kralları Listesi'ni de bu müzede görebilir. Bu kil prizma üzerinde, Sümer şehirlerinin ve komşu bölgelerin isimleri, bunların hükümdarları ve saltanat süreleri listeleniyor. Söz konusu eser, bu türün örnekleri arasında günümüze ulaşmış en kapsamlı ve eksiksiz liste olma özelliğini taşıyor.

Bilgi için: www.ashmolean.org

Haçlı Seferleri

Avrupa'nın Orta Doğu'da kutsal bir imparatorluk kurma rüyası

Yazan: Peter Price

Haçlı Seferleri, Hristiyan ve Müslümanların Kutsal Topraklar uğruna 200 yılı aşkın süre boyunca verdikleri mücadeleydi. Avrupa'dan gelen binlerce sıradan insan doğru olduğuna inandığı şeyler uğruna savaşarak Orta Doğu'nun önemli şehirlerini ve kutsal mekânlarını ele geçirirken, Tapınak Şövalyeleri gibi askeri oluşumlar yeni fırsatlar sunuyor, muharebe alanlarındaki zaferler küçük hükümdarları yaşayan efsanelere dönüştürüyor ve bölgeye hükmeden yeni hanedanlar ortaya çıkıyordu. Zamanla, zenginlik ve statü peşinde koşarken sergiledikleri açgözlülük Haçlıları tamamen yozlaştıracak ve bu tutumları Avrupa'daki bazı kesimleri derinden sarsacaktı.

Orduya katılma çağrısı

Birinci Haçlı Seferi çağrısı 1095'te Papa II. Urbanus tarafından şu sözlerle yapıldı: "Her kim onur veya para için değil, yalnızca kendini adayarak Tanrı'nın kutsal topraklarını özgürleştirmek için bu sefere katılırsa günahları affolacak." Haçlıların kutsal bir savaş için yurtlarını terk edip binlerce kilometre yolculuk etmesine yol açan dini etkenleri hafife almamak gerek. Müslümanların Kudüs'teki Hristiyanlara ve hacılara yaptıkları iddia edilen zulümlere dair abartılı hikâyeler sefere desteği artırsa da katılanların asıl motivasyonu günahlarından arınıp, nihai ve ebedi kurtuluşa ulaşmanın yeni bir yolunu bulmuş olmalarıydı. Haçlılar birliklerini "Tanrının Ordusu", dava uğrunda ölenleriyse "şehit" olarak adlandırıyordu. Ne var ki Birinci Haçlı Seferi'nin ardında gizli kapaklı başka niyetler olmadığı da söylenemez. Bunların başında papalığın Kutsal Roma İmparatoru IV. Henry ile yaşadığı çekişme geliyordu ve yapılan sefer çağrısı II. Urbanus'un

O dönemde İslam dünyasında tıp bilgisi daha üstün olduğundan yaralı Haçlılar çoğu zaman Müslüman doktorları tercih ediyordu

Dinî inançların katı bir şekilde farklı olması nedeniyle savaş meydanlarında genelde merhamet gösterilmiyordu

"Haçlıların kutsal bir savaş için yurtlarını terk edip binlerce kilometre yolculuk etmesine yol açan dini etkenleri hafife almamak gerek"

Bir Tapınak Şövalyesi'nin anatomisi

En seçkin Hristiyan savaşçıların temel silahları ve teçhizatı

Miğfer

Omuzdan yukarısını tamamen kapatacak şekilde tasarlanmış büyük miğfer Tapınak Şövalyeleri'nin en önemli koruma teçhizatıydı ve tıpkı konik biçimli "sugarloaf" tipi miğferler gibi, darbelere karşı üstün koruma sağlıyordu. Kutsal Topraklar'daki dar gözetleme koridorları ve sıcak hava nedeniyle pek çok Tapınakçı yüzlerini açık bırakan daha hafif miğferleri tercih ediyordu.

Zırh yeleği

Örme zincirden yapılmış ve keçeyle kaplanmış bu yelek şövalyelerin tenine doğrudan temas ediyordu ve dışarıdan görünmese de Tapınak Şövalyeleri'nin hayatta kalmasında çok önemli bir role sahipti. Bedenin üst kısmının büyük bölümünü kaplayan gömlek düşmanın darbelerine karşı savunmanın son halkasıydı. Soğuk iklimlerde savaşçıyı sıcak tutmaya da yarıyordu fakat doğal olarak Kutsal Topraklar'da böyle bir ihtiyaç yoktu.

Kalkan

Tapınak Şövalyeleri tarikatını simgeleyen haçla bezenmiş uzun ve geniş Tapınakçı kalkanı tüm gövdeyi ve bacakların üst kısmını koruması için su damlası şeklinde tasarlanmıştı. Ahşaptan yapılan kalkanın kenarlarında yer alan metal çerçeve kalkanın darbenin şiddetiyle parçalanmasını önlüyordu. Arka kısmında deri bir tutacağı vardı.

Kılıç

Geniş ağızlı kılıç kullanmak batılı şövalyelerde geleneksel olduğundan Tapınak Şövalyeleri de üzerlerinde bu kılıcı taşırdı, fakat at üstünde savaşırken mızraklarını kullandıkları da oluyordu. Bazen, göğüs göğüse dövüşlerde iki elle kullanılan kılıçlar da tercih ediliyordu. Her ne kadar bu kılıçlar ekstra saldırı mesafesi ve yüksek darbe gücü sağlasa da kalkan taşıyamayan şövalyeyi korumasız bırakıyordu.

Cübbe

Şövalyeler zincir zırhın üzerine cübbe giyiyordu. Bu beyaz elbise bir yandan metal zırhı Güneş'ten korurken, diğer yandan tarikatın haç simgesini de sergiliyordu.

Zincir zırh

Düşmanın kılıç darbelerine karşı esas savunmayı sağlayan uzun kollu zincir zırh gömlek, eller için muhafazaya ve baş için bir kapüşona da sahipti. Ayrıca bacakların korunması için de demir zırh giyiliyordu.

itibarını epey arttırmıştı.

Bunların yanı sıra, Bizans İmparatoru I. Aleksios, sınırlarını tehdit eden Selçuklu Türkleri'ne karşı savaşmasına yardımcı olması için II. Urbanus'tan askeri destek istemişti. Papa bu teklifi, uzun süredir gergin ilişkilere sahip olan Katolik Batı ve Ortodoks Doğu'yu birbirine yakınlaştırma ve aralarını düzeltme fırsatı olarak görüyordu.

Avrupa'nın farklı yerlerinden gelen birliklerle dört Haçlı ordusu kuruldu. Ordulara; Toulouselu IV. Raymond, Godfrey de Bouillon, Vermandois Kontu Hugh ve I. Boemondo (ve yeğeni Tancred) gibi soylular liderlik ediyordu. Toplumun her sınıfından insanların katılmasına karşın, Birinci Haçlı Seferi'nde hiçbir kralın savaşmamış olması önemli bir ayrıntı. Pierre l'Ermite adındaki ünlü bir vaiz de nispeten düzensiz yapıdaki şövalyelerin ve sıradan halkın yer aldığı, "Halkın Haçlı Seferi"ni düzenleyen beşinci orduya liderlik ediyordu.

Haçlılar, 1096 yılının Ağustos ayında Bizans İmparatorluğu'nun başkenti Konstantinopolis'e doğru karadan harekete geçti. Şehre ilk varan Pierre'in ordusu oldu. İmparator I. Aleksios'un telkinlerine uymayan Pierre, destek birliklerinin

Birinci Haçlı Seferi'ne şahitlik eden vakanüvis Raymond d'Aguilers, 1099'daki kanlı Kudüs kuşatması sırasında "bir yığın kesilmiş baş, el ve ayak" gördüğünü aktarmıştı

gelmesini beklemeden Selçuklulara saldırdı. Haçlılarla Müslümanlar arasındaki ilk büyük çarpışma olan Kırkgeçit Muharebesi'nde, I. Kılıç Arslan önderliğindeki Türk kuvvetleri işgalci Avrupalıları büyük bir hezimete uğrattı.

Tüm Hristiyan kuvvetleri bölgeye vardığındaysa Haçlılar birbiri ardına zaferler elde etmeyi başardı. Haziran 1098'de Anadolu Selçuklu Devleti'nin başkenti İznik'i ve bir zamanlar Roma İmparatorluğu'nun üçüncü büyük şehri olan Antakya'yı, 1099'da ise Kudüs'ü ele geçirdiler. Kutsal şehri ele geçirirken, sözde şehri dini düşmanlıktan "arındırmak" amacıyla kadın çocuk demeden tüm Müslümanları ve Yahudileri öldürdükleri kanlı bir katliam gerçekleştirdiler.

I. Aleksios, Haçlılar henüz Boğazı geçmemişken, Türklerden geri alacakları

Sayılarla Birinci Haçlı Seferi

35.000

Avrupalı Hristiyan Birinci Haçlı Seferi'nde savaştı

10.000

Kişi Kudüs'ün yağmalanması sırasında öldürüldü

4.350 KM

Paris'ten Kudüs'e yürüme mesafesi

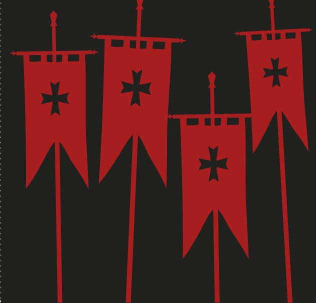

2

Defa Haçlı ordularının yamyamlık yapacak kadar alçaldığı iddia ediliyor

4

Haçlıların Kutsal Topraklar'da kurduğu devletlerin sayısı

Diğer Tarikatlar

Seferlerde etkili olan diğer savaşçı keşişler

Aziz Lazarus Şövalyeleri

İsminden de anlaşılacağı üzere kökenleri Bizanslı keşiş Aziz Lazarus'a dayanan bu tarikat, Kutsal Topraklar'ın farklı yerlerindeki hastanelerde tedavi gören cüzzamlıları orduya alıyordu. Bu ölümcül hastalığa yakalanmış şövalyeler durumları iyice ağırlaşana kadar ordu saflarında savaşıyordu.

Aziz Yuhanna Şövalyeleri

Hospitalier Şövalyeleri olarak da bilinen bu tarikat esasen Kutsal Topraklar'a giderken hasta düşen hacıları tedavi etmek amacıyla kurulmuştu. Tarikat Orta Doğu'dan defedildikten sonra Akdeniz'deki Müslüman donanmalarına saldırmaya başladı.

Aziz Thomas Şövalyeleri

Aziz Thomas Şövalyeleri, hasta ve yaralılarla ilgilenmek ve ölen Haçlıları defnetmek amacıyla Üçüncü Haçlı Seferi sırasında kuruldu, ancak yalnızca İngiliz şövalyeleri kabul ettiğinden tarikatın üye sayısı hiçbir zaman yüksek olmadı.

Montjoie Tarikatı

Bu tarikatın adı, Birinci Haçlı Seferi'ne katılanların, üzerine çıktıklarında Kudüs'ü ilk defa gördükleri ve "Montjoie" (Sevinç) tepesi olarak adlandırdıkları yerden geliyordu. Esasen İspanya'daki hacıları korumakla görevli olan tarikat, Kral IV. Baudouin'den maddi destek almaktaydı ve Hittin Muharebesi'nde Hristiyan ordularıyla birlikte savaştı.

Töton Tarikatı

Daha ziyade Töton Şövalyeleri olarak bilinen Alman kökenli bu tarikat 1191'deki Akka kuşatmasından sonra kuruldu. Hacıları korumakla görevlendirilen Töton Şövalyeleri hem Kutsal Topraklar'da hem de Baltık bölgesindeki paganlara karşı yürütülen Kuzey Haçlı Seferleri'nde aktif şekilde rol aldı.

ve fethedecekleri topraklar üzerindeki egemenliğini tanımaları için bu Latin savaşçıların kendisine bağlılık yemini etmelerini sağlamaya çalışmıştı. Fakat, geçmişte savaştığı Bizans'ın gözüne girmek için imparatorun bu talebine boyun eğen Boemondo dışındaki herkes bunu reddetmişti. Sonuç olarak, artık Latin Batı'nın kontrolündeki Kutsal Topraklar bölgelere ayrıldı. Kudüs Krallığı, Antakya Prensliği, Urfa Kontluğu ve Trablus Kontluğu'ndan oluşan bu Haçlı devletleri, Fransızcada "deniz aşırı" anlamına gelen Outremer ifadesiyle anılmaktaydı.

Orta Doğu'da yeni bir Latin aristokrat sınıf doğarken, Haçlıların çoğu yağmaladıkları ganimetlerle birlikte yurtlarına geri dönüyor ve bölünmüş haldeki küçük krallıkları sayıca hâlâ üstün ve güçlü durumdaki Müslümanlarla baş başa bırakıyorlardı. Sağlam kalelerle korunuyor olmalarına rağmen bu devletler diken üstündeydi ve mütemadiyen ayakta kalma mücadelesi veriyorlardı.

> Haçlılar, İspanya'daki Müslümanlara, Baltık bölgesindeki paganlara ve hatta Moğollara karşı da savaşmıştı

Kutsal İmparatorluk

Söz konusu Haçlı devletleri kurulurken sefere liderlik eden soylular hükümdar olarak taç giyme konusunda çekingen davranmışlardı. IV. Raymond taç giymeyi reddetmiş, Godfrey de Bouillon bunu kabul etmekle birlikte kral unvanını geri çevirmiş ve "Kutsal Kabir Koruyucusu" olarak anılmayı tercih etmişti.

Fakat yıllar geçtikçe Godfrey'in varislerinin onun bu tereddüdünü paylaşmadığı anlaşıldı. Kardeşi Baudouin 1100'de ilk Haçlı kralı oldu ve Kudüs Krallığı'nın sınırlarını bugünkü İsrail, Suriye, Ürdün ve Lübnan'ı da içine alacak şekilde genişletti. Mısır'a yaptığı sefer sırasında hayatını kaybedince kuzeni ve varisi, II. Baudouin adıyla tahta geçti ve krallığın topraklarını daha da genişletmek için fetihlere devam etti.

Her ne kadar fetihler devam etse de Kudüs altın çağını bir Haçlı kraliçenin egemenliğinde yaşadı. II. Baudouin'in yarı Fransız, yarı Ermeni kızı Melisende, Fransa ve İngiltere ile yakın ilişkileri olan Anjou Kontu, Fransız aristokrat Fulk ile evliydi. Fakat 1131 yılından itibaren asıl güç, küçük yaşlardan beri hükmetmek üzere yetiştirilmiş olan Melisende'nin elindeydi. 1143'te ölen kocasını saltanatı boyunca sindirmekle kalmayıp, 13 yaşındaki oğlu Veliaht III. Baudouin'in yerine de yönetimi vekâleten kendisi yürüttü. Kutsal Kabir Kilisesi'ni bugünkü haline getirmenin yanı sıra, günümüzde hâlâ varlığını koruyan Meryem Ana Kabri'ni ve Kudüs çarşılarını inşa etti.

Papa III. Eugenius'un 1145'te İkinci Haçlı Seferi çağrısını yapmasına vesile olan da

Şam Kuşatması İkinci Haçlı Seferi'nin kaderini belirledi

Kral Richard Kudüs yakınlarına kadar ilerledi fakat şehri ele geçirebileceğine dair umudu olmadığından geri çekilmek zorunda kaldı

Hristiyanlar ağır zırhlarının avantajını kullanırken, Müslümanlar atlı birliklerin hız ve manevra kabiliyetleriyle öne çıkmaktaydı

yine Melisende'ydi. Aralık 1144'te, Halep ve Musul'un Müslüman hükümdarı Zengi, Urfa'yı ele geçirdi. Melisende bu Haçlı devletini korumak için ordular gönderdiyse de takviye kuvvetler olmaksızın verilen son çaba fayda etmemişti. Bir diğer önemli Haçlı devleti Antakya ise Bizans'a karşı verdiği savaşla meşguldü. Hal böyle olunca Latin yerleşimciler Batı'dan yardım istediler. İkinci Haçlı Seferi'ne, atalarının izinden gitmeye can atan çok sayıda kral da katıldı. Bunlardan en önemlileri Fransa Kralı VII. Louis ve Almanya İmparatoru III. Conrad'tı. Louis'nin karısı Akitanya Düşesi Eleanor da sefere katılanlar arasındaydı ve kocasıyla birlikte Konstantinopolis'e, ardından da Kudüs'e yolculuk etti. Eleanor'un, dukalığındaki askerlere savaşta liderlik ettiği söylense de bu sırada bir Amazon (Antik Yunan mitolojisinde tamamen kadın savaşçılardan oluşan bir toplum) gibi giyindiğine dair iddialar pek gerçekçi bulunmuyor.

İkinci Haçlı Seferi sırasında Kutsal Topraklar'a ilkinin katbekat üstünde, yaklaşık 50.000 asker gönderilse de sefer başarısız oldu. Disiplin, erzak ve paradan yoksun Batılı güçler, Anadolu'yu geçerken Selçuklular tarafından bozguna uğratıldı.

Amaçları Urfa'yı yeniden ele geçirmek olan Fransızlar ve Almanlar 1147'de bölgeye vardığında şehir, Zengi'nin varisi Nûreddin Mahmud tarafından sıkı bir şekilde korunuyordu. Bu nedenle rotalarını Şam'a çevirdiler. Fakat kuşatmanın dördüncü gününde şehre gelen Nûreddin

Cennetin krallıkları

Avrupalı Hristiyanlar Orta Doğu çöllerini yurda dönüştürdü

Bizans İmparatorluğu

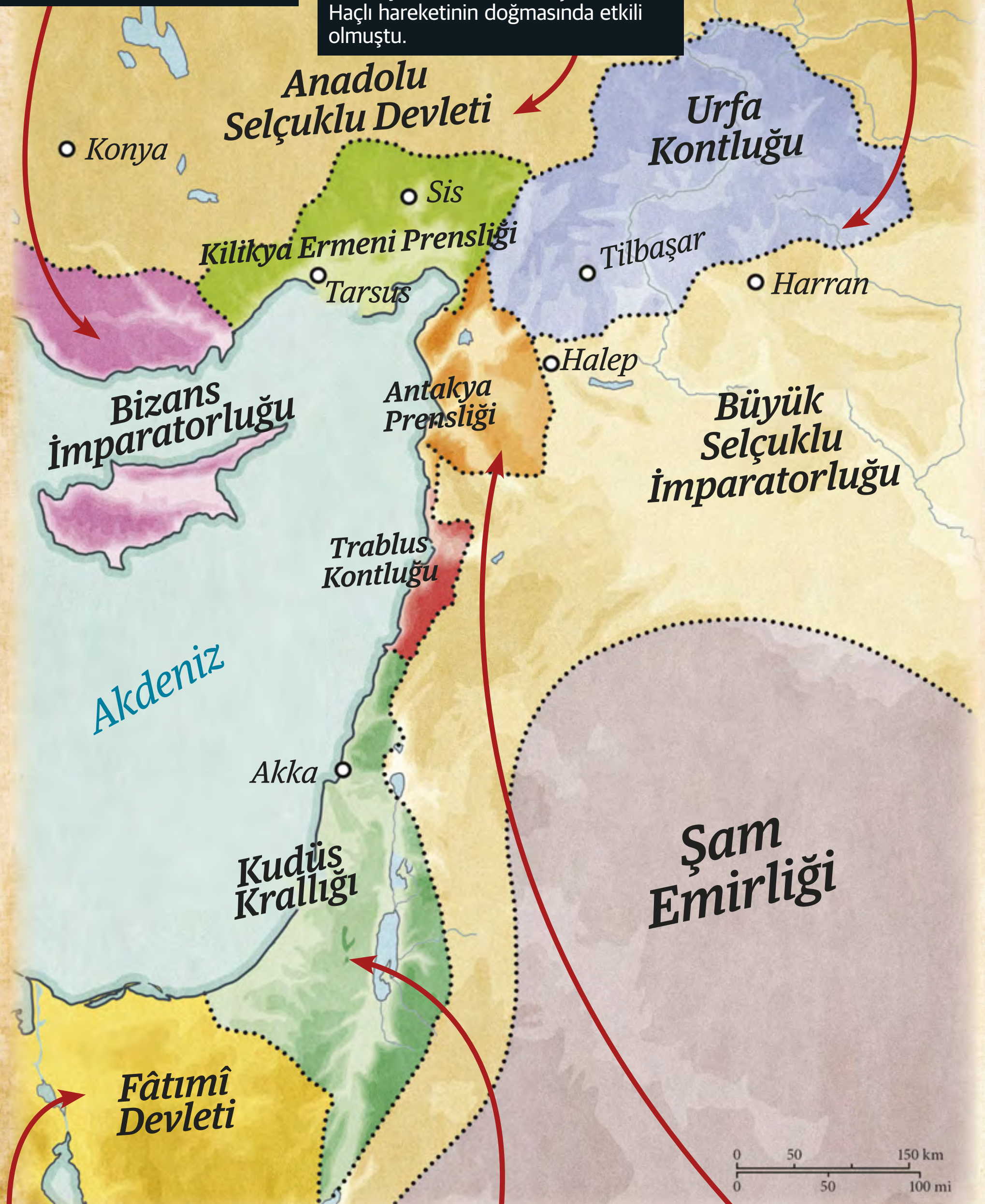
Roma İmparatorluğu'nun doğudaki devamı niteliğinde olan bu güçlü imparatorluğun Hristiyan Batı ile arası pek de iyi değildi. Sıklıkla ortak askeri seferler düzenlense de Dördüncü Haçlı Seferi sırasında Konstantinopolis'in yağmalanması imparatorluğa ölümcül bir darbe vurdu.

Anadolu Selçuklu Devleti

Bizans İmparatorluğu'nun eski düşmanı, Latin Hristiyan âlemininse yeni rakibi olan güçlü Selçuklular, Kutsal Topraklar'daki Hristiyan yönetimlerinin korkulu rüyasıydı. Diğer taraftan, Türklerin Doğu Roma İmparatorluğu için ciddi bir tehdit haline gelmesi İmparator Aleksios'u Katolik Kilisesi'nden askeri yardım istemeye mecbur bırakmış ve Haçlı hareketinin doğmasında etkili olmuştu.

Urfa Kontluğu

Kurulan ilk Haçlı devleti olan Urfa Kontluğu, Selçuklular ile Mezopotamya arasında tampon görevi gördü. 1144 yılında, yıkılan ilk Haçlı devleti unvanını da kazandı ve stratejik açıdan yeterince önemli görülmediğinden, geri almak için herhangi bir girişimde bulunulmadı.

Fâtımî Devleti

İktidarını Hz. Muhammed'in kızı Fatıma'ya dayandıran Fâtımîler, Birinci Haçlı Seferi sırasında Mısır'a hükmediyordu. Zengin ve bereketli topraklarda hüküm sürmelerine rağmen 11. ve 12. yüzyıllarda isyanlar ve bölünmeler sonucunda zayıflayan Fâtımîler, Selahaddin Eyyûbi tarafından yıkıldı ve ardından Eyyûbi Hanedanı yükselişe geçti.

Kudüs

Kudüs, Haçlıların ana hedefi ve o topraklarda yaşayan hemen hemen herkesin kutsal kabul ettiği bir şehirdir. 1099'da Haçlılar tarafından gerçekleştirilen kanlı yağmada bölgede yaşayan Müslüman ve Yahudilerin neredeyse tamamı katledildi.

Antakya

Bir zamanlar Roma İmparatorluğu'nun üçüncü büyük şehri olan Antakya ve çevresi, Kudüs kralları ve şehrin kendisine ait olması gerektiğine inanan Bizans İmparatorluğu arasında sürekli bir ihtilaf konusuydu.

Haçlı devletleri sürekli saldırı riski altındaydı

Mahmud'un kuvvetleri Haçlılara ağır bir hezimet yaşatarak geri çekilmelerini sağladı. Avrupalılar, Kudüs'ü stratejik anlamda eskisinden daha zayıf bir hale sokarak 1148'de geri döndüler.

Bu dönemde, oğlu III. Baudouin ile Melisende'nin arasının açılması işleri iyice karmaşık bir hale soktu. Baudouin'in kendi başına hükmedebilecek yaşı geçeli yedi yıl olmasına rağmen Melisende hâlâ iktidarı elinde tutuyor ve dik başlı oğlunun mutlak hükümdar olarak tahta geçmesini istemiyordu. Bölgenin kuzeyini III. Baudouin'in, Yahudiye ve Samarya'yı ise kraliçenin yönetmesine karar verilip uzlaşma sağlandı. Fakat III. Baudouin annesinin kontrolündeki bölgeleri işgal edince iç savaş patlak verdi. Melisende'nin 1154'te tahttan çekilmesiyle anne oğul nihayet barıştı. İktidarına istikrar kazandıran Baudouin artık krallığının sınırlarını savunma gücüne sahipti. Uzun süren bir mücadelenin ardından 1158'de Nûreddin'i mağlup ederek kesin bir zafer kazandı.

Selahaddin'in zaferi

Haçlı devletlerinin yönetimleri hiçbir zaman sağlam bir zemine oturmamış, kral ve kraliçelerin verasetinde her zaman bir belirsizlik söz konusu olmuştu. III. Baudouin'in yeğeni IV. Baudouin için de durum farklı değildi. Hocaları bu zeki gencin diğer çocuklarla oynadığı sırada acı eşiğinin fazlasıyla yüksek olduğunu fark etmiş ve kaygılanmışlardı. Başlangıçta cesaretin göstergesi olarak algılanan bu durum çok geçmeden şok edici bir gerçeği ortaya koydu: Müstakbel kral cüzzamlıydı. 1174'te başlayan

Selahaddin ve Richard

Üçüncü Haçlı Seferi'nin iki büyük lideri karşı karşıya

	Savaşçılık	Acımasızlık	Sonuca Ulaşma
Richard 	Richard'ın taktik becerileri ve savaş tecrübesi yüksek olsa da Orta Doğu'da çok fazla çatışmaya girmemişti. Ordusuna ön saflarda liderlik eden ve göğüs göğüse çarpışan Richard, cesur bir komutan olarak askerlerinin sevgisini ve saygısını kazandı. Avrupa'ya döndüğünde askeri bir deha olarak göklere çıkarıldı ve kıtanın umutlarını bağladığı kişi oldu. 	Richard'ın, Akka'da ele geçirdiği Müslüman askerleri katletmesi tamamen planlı bir barbarlıktı. Muhtemelen, onları esir tutmak için ihtiyaç duyulan askeri ve maddi kaynağını bu işe tahsis etmek istemediğinden, esirlerin infazı onu insani bir yükümlülükten kurtardı ve Müslüman askerlere korku salan namını sağlamlaştırdı. 	Çok sayıda muharebeden galip çıkmasına rağmen Richard Kudüs'ün fethini gerçekleştiremeyerek asıl hedefine ulaşamadı. Krallığında çıkan isyan ve ihanet haberleri üzerine Kudüs seferini yarıda bırakıp, tahtını korumak için Kuzey Avrupa'ya dönmek zorunda kaldı. Richard'ın gidişi muhtemelen bölgedeki Haçlıların motivasyonunu düşürdü.
Selahaddin 	Müslüman lider Selahaddin sıcak çatışmada Richard kadar aktif olmasa da cesur taktikleri ve stratejik manevra kabiliyeti ordusuna birbiri ardına zaferler kazandırdı. Kudüs'ü işgalden kurtaran lider olarak İslam dünyasında çok sayıda kişinin gönlünde taht kurdu. Selahaddin'in adı bile düşmanın kalbine korku salmaya yetiyordu. 	Özellikle Kudüs'ü ele geçirdiğinde sergilediği tavır nedeniyle Selahaddin'in nazik ve merhametli bir lider olduğu bilinse de savaşın kızışmasıyla onun da acımasız tarafı ortaya çıktı. Kendi zaferiyle sonuçlanan Hittin Muharebesi'nin ardından, Tapınakçı ve Hospitalier esirlerinin katledilmesini emrettiği söyleniyor. 	Hem Mısır hem de Suriye'ye hükmeden Selahaddin, İslam dünyasının büyük bölümünü tek bayrak altında birleştirmeyi başardıysa da İsmâilîlik mezhebine mensup Haşhaşiler gibi bazı gruplar hâlâ ondan nefret ediyordu. Haçlılar karşısında aldığı başarılar ününü arttırmıştı fakat zamanının büyük çoğunluğunu rakip Müslüman liderlerle savaşarak ve onları kontrol altında tutarak geçirdi.

iktidarının kısa süreli olması bekleniyordu ve göstermelik bir liderden daha fazlası olacağına dair hiçbir umut yoktu.

Ne var ki IV. Baudouin güçlü bir askeri tutum sergileyerek bu beklentiyi çabucak boşa çıkardı. Akınlar düzenleyip, çarpışmalara bizzat katılan genç kral; Irak, Suriye ve Mısır'ın büyük bölümünü tek bir bayrak altında birleştirip gözünü Kudüs'e diken Selahaddin'e karşı bir dizi beklenmedik zafer kazandı.

Fakat yaraları tüm vücuduna yayılan ve görüşü kör denebilecek kadar bozulan kral, 1183'te neredeyse tamamen işlevsiz hale geldi. Kendisinden "Cüzzamlı Kral" diye bahsedildiğini duyan Baudouin, hükmünü ve itibarını kanıtlamak için sedyeyle de olsa Kudüs'ü savunan orduya katıldı. Geri çekilen Selahaddin, Baudouin 1185'te ölene değin bir daha Kudüs'e saldırmadı.

Bu dönemde Haçlı devletlerindeki tüm savaşçılar tasfiye edilmiş, kaleler ve şehirler küçük ve deneyimsiz garnizonlara bırakılmıştı. Kudüs'ün yeni hükümdarı Lüzinyanlı Guy ise askerî açıdan o kadar acemiydi ki kavurucu çölde Selahaddin'in adamlarını takip ederken ordusunu su kaynaklarından uzaklara sürüklemekte hiçbir sakınca görmemişti. Sıcaktan ve susuzluktan bitap düşen askerler 1187'deki Hittin Muharebesi'nde can verdi.

Önünde hiçbir engel kalmayan Selahaddin, Kudüs'ü Hristiyanların elinden kolayca aldı. Öte yandan, Hristiyan şehir sakinlerinin kendi özgürlüklerini satın almalarına, hatta bunu yaparken pazarlık yapmalarına, dullarınsa af parası dahi ödemeden şehirden ayrılmalarına izin vererek, Haçlıların yaklaşık 100 yıl öncesindeki kanlı işgaline taban tabana zıt bir tutum sergiledi.

IV. Baudouin, yatalak olmasına rağmen 1183'te muharebeye komuta etti

Aslan Yürekli Richard İngilizce bilmiyordu ve saltanatı sırasında İngiltere'de bulunduğu süre toplamda altı ayı geçmemişti

Devlerin mücadelesi

Kutsal şehrin kaybedilmesi Hristiyan dünyasını bir kez daha düş kırıklığına uğrattı ve egemenliğin yeniden tesis edilmesi için hemen Üçüncü Haçlı Seferi çağrısı yapıldı. Bu sefere, Selahaddin ve İngiltere Kralı I. Richard arasındaki çekişme damgasını vuracaktı. Hiçbir zaman bizzat karşılaşmasalar da orduları Kutsal Topraklar'ın kumlarında defalarca çarpışacak ve bu sayede halklarının gözünde efsanevi bir konuma yükseleceklerdi.

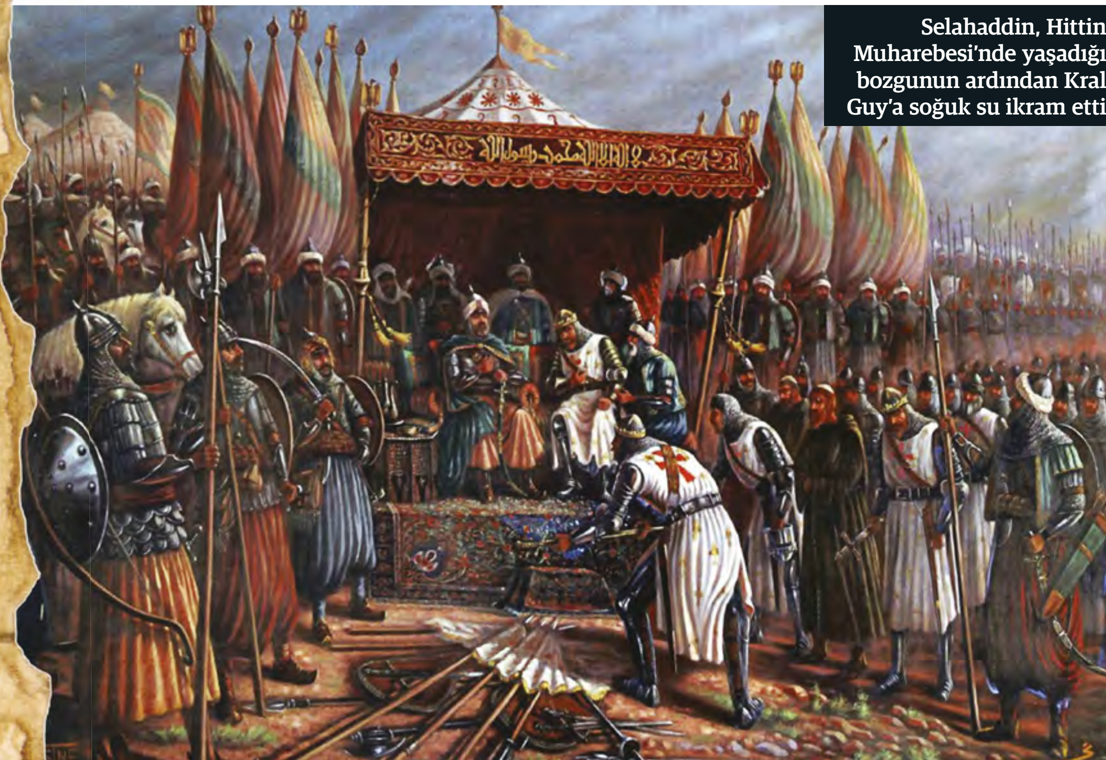
Üçüncü Haçlı Seferi, bir önceki gibi yine kralların yer aldığı bir sefer olacaktı; İngiltere Kralı I. Richard, Fransa Kralı II. Philippe, Almanya kralı ve Kutsal Roma Cermen İmparatoru Friedrich Barbarossa kılıçları kuşanmıştı. En büyük krallığın hükümdarı olarak sefere hiç şüphesiz Friedrich liderlik edecekti. Müslümanlarla daha önce savaşmış olan Friedrich'in sahip olduğu deneyim ve o güne dek görülmüş en büyük Haçlı kuvvetini oluşturan 100.000 kişilik devasa ordusu, Kutsal Topraklar'ı geri almak için çok önemli kozlardı.

Fakat Avrupa'dan harekete geçen Friedrich'in muzafferane ilerleyişi günümüzdeki Silifke yakınlarında Göksu Irmağı'nda boğulmasıyla son buldu. Köprünün üzerindeyken ürken atı onu ırmağın azgın sularına attı. Muhtemelen zırhının ağırlığıyla dibe batan Friedrich boğularak öldü. Bu beklenmedik ölüm, şanlı bir imparator için çok sıradan bir son olmuştu.

Babasının Kutsal Topraklar'a ulaştığını görmeyi çok isteyen oğlu, bedeninin sirke dolu bir küpe konularak kalan yol boyunca taşınmasını emretti. İmparatorun bedeninden kalanlar parçalara ayrılarak Kutsal Topraklar'a dağıtıldı ve farklı kiliselere gömüldü.

Seferin en önemli lideri ölünce gözler komutayı devralması için İngiltere Kralı I. Richard'a çevrildi. Akitanya Düşesi Eleanor'un, ikinci kocası II. Henry'den olan oğlu Richard, sefere çıkarken dikkate değer bir şöhrete sahip değildi. Fakat Üçüncü Haçlı Seferi son bulduğunda bir efsane olarak anılacaktı.

Cesaretinden ötürü "Aslan Yürekli" lakabıyla ünlenen Richard, karizmasıyla Avrupalı ve Orta

Selahaddin, Hittin Muharebesi'nde yaşadığı bozgunun ardından Kral Guy'a soğuk su ikram etti

Konstantinopolis'in yağmalanması Hristiyan dünyasını derinden sarsmıştı

Doğulu liderleri kendine hayran bıraktı. Yıllar boyunca pek çok Haçlı, seferler sırasındaki masraflarını karşılayabilmek için mülklerini ipotek ettirmiş, şahsi varlıklarını satmıştı. Richard ise bunu bir adım daha ileri taşımıştı ve kutsal şehri ele geçirmek uğruna, sahip olduğu İngiliz Krallığı'nda neredeyse her şeyi satılığa çıkarmıştı. İddialara göre, soylulara ve hükümet yetkililerine sahip oldukları unvanları ve toprakları tekrar satma yoluna bile gitmiş, sefer için mümkün olan her şekilde kaynak toplamıştı. Onun için maddi varlıkların bir önemi yoktu; hatta alıcı bulsa Londra'yı bile satacağına dair şakalar yapılıyordu.

İngiltere Kralı, Haziran 1191'de Akka kuşatmasıyla etkileyici bir başlangıç yaptı. Hristiyan kuvvetlerin aylardır savunmasını gıdım gıdım çökertmekle uğraştığı şehirde kazanılacak hızlı bir zafer Selahaddin'in itibarına ve bölgedeki hâkimiyetine büyük bir darbe indirecekti. Richard'ın gayretleri sayesinde şehir yaklaşık bir ay sonra ele geçirildi. Richard önemli bir zafer kazanmıştı kazanmasına ama sonrasında Haçlılar arasındaki derin fikir ayrılıkları ordunun bölünmesine neden oldu. Bunların başında, Fransa Kralı II. Philippe'nin, sefer konusunda Richard'ın heyecanını ve azmini paylaşmaması geliyordu. Sıcak iklim koşulları ve ordu içerisinde yayılan salgın hastalıklar da bunun üzerine eklenince, Fransız birlikleri Akka'nın fethedilmesinden kısa bir süre sonra bölgeden ayrıldı.

Binlerce genç 1212 yılında düzenlenen Çocuk Haçlı Seferi'ne katılsa da hiçbiri Kudüs'e ulaşamadı

Selahaddin'in ordusu kuşatma boyunca Haçlılarla çarpışmıştı ve esirlerin değişimi için gergin müzakereler yürütülüyordu. Bu süreç, Haçlı Seferleri tarihindeki en zalim barbarlık eylemlerinden birine zemin hazırladı. Esirlere karşılık Selahaddin'e dayatılan fidyeler ödeyemeyeceği kadar büyük meblağlardı. Fakat zaman geçtikçe pek çok kişi, ödeme yapılmamasının Haçlı ordusunu Akka'da tuzağa düşürmek amacıyla tasarlanmış bir taktik olduğuna inanmaya başladı. Diğer taraftan, Müslümanların Hristiyan esirleri öldürdüğüne dair söylentiler de çıkınca Richard esir alınmış olan 3.000 Müslüman askerin kendi orduları önünde kılıçtan geçirilmesini emretti.

Bir süre sonra baş gösteren çetin kış koşulları Haçlı ordusunu Kudüs'e ilerleyişi sırasında epey hırpaladı ve bölgede uzun süreli bir işgali imkânsız hale getirdi. Richard, hedefine bu kadar yakın olmasına rağmen ordusuna kıyıya geri çekilmesini emretti. Kudüs Müslümanların kontrolünde kaldı ve Avrupalılar kıyı boyunca hatırı sayılır kazançlar elde etseler de asıl amaçlarını gerçekleştirme fırsatını ellerinden kaçırdılar.

Konstantinopolis'in düşüşü

Üçüncü Haçlı Seferi'nde Kudüs'ün alınamaması nedeniyle hemen yeni bir sefer çağrısı yapıldı. 1202 yılına gelindiğinde Haçlılar tekrar yola düşmüştü. Fakat bunun, Hristiyan dünyasında Doğu ve Batı kiliseleri arasındaki ayrımı derinleştirmekten başka bir işe yaramayacağı çok geçmeden anlaşıldı.

Dördüncü Haçlı Seferi, Haçlıların kendi dindaşlarına uyguladıkları eziyet nedeniyle Avrupa'da büyük tepkilere yol açtı. Esasen, Hristiyanların maruz kaldığı iddia edilen sözde zulümlerden kurtarılması için Müslümanlara

karşı başlatılan Haçlı Seferleri, şimdi zulmün bizzat sorumlusuydu. Venedik Haçlılarla bir anlaşma yapmış ve Haçlı savaşçıların denizden transferi nedeniyle ortaya çıkan yüklü miktardaki borca karşılık, Hristiyan şehri Zadar'ı ele geçirip yağmalamak için onlardan yardım almıştı. Bunun üzerine Papa III. Innocentius öfkeden küplere bindi ve Venediklileri aforoz etti.

Bunun ardından seferin yönü Konstantinopolis'e döndü ve burada Haçlılar kendilerini Bizans hanedanları arasındaki anlaşmazlığa bulaşmış halde buldular. Devrik Bizans İmparatoru'nun oğlu Aleksios'un, onu tahta çıkarmaları karşılığında vadettiği parayı vermeyeceği anlaşılınca Haçlılar kutsal savaş fikrini bir kenara atıp şehre saldırdı ve yağmaladı. En önemli Hristiyan şehirlerinden biri talan edilmiş ve şehir bütün zenginliğini bir daha yerine konulamayacak şekilde kaybetmişti. Korkunç bir soyguna maruz kalan sivil halkın bir kısmı Anadolu'ya, bir kısmıysa Atina ve Mora'ya göç etti.

Yağma sırasında Venedikliler sayısız kıymetli sanat eserini de çaldı. Günümüzde Venedik'teki San Marco Bazilikası'nı süsleyen ve bugünkü Sultanahmet Meydanı'ndan alınıp götürülen dört adet devasa bronz at heykeli (Quadriga Atları) bu eserlerin en ünlüsü.

Papa III. Innocentius yağmayı kınadı ve yaptıkları barbarlıktan ötürü Haçlılara büyük tepki gösterdi. Fakat Zadar kuşatmasının aksine, yağmaya katılan hiç kimseyi aforoz etmedi. Muhtemelen Papa bu olayın Bizans topraklarını bölüp, yeniden şekillendireceğini, böylece Katolik ve Ortodoks kiliselerinin birleşmesi ve Haçlılarla Bizans arasındaki ihtilafın çözülmesi için bir fırsat doğacağını düşünmüştü.

Konstantinopolis'in yağmalandığı haberinin Batı'ya ulaşmasıyla birlikte, Papa'nın bu yaklaşımı hızlı bir şekilde etkisini yitirdi. Bu sırada, Fransa ve İspanya'da paganlara karşı Albigene Haçlı Seferi devam etmekteydi. Haçlı davasının dizginlerinin papalığın elinde

İmparator Friedrich Barbarossa'nın ani ölümü Alman Haçlıların azmini kırmış, birçoğunun Kutsal Topraklar'a varmadan Avrupa'ya dönmesine sebep olmuştu

14. yüzyıla gelindiğinde, Avrupalılar seferler yüzünden bitap haldeydi

olmasını isteyen III. Innocentius, dikkatleri bu bölgeden uzaklaştırıp Haçlıları bir kez daha Kutsal Topraklar'a yönlendirdi. Asıl hedefe tekrar odaklanan Latin Haçlılar, askeri stratejilerinde bazı değişiklikler de yaptı. Haçlı kuvvetleri bu kez Kudüs'ü değil, Müslümanların yumuşak karnı Mısır'ı hedef alacaktı. Mısır'ı ele geçirme planı, Müslümanların elindeki Kudüs'ü desteksiz bırakmanın ve Orta Doğu'daki Müslüman güçlerin büyük çoğunluğunu tek hamlede ortadan kaldırmanın yollarını arayan sonraki Haçlı liderler tarafından da benimsendi. Ne var ki öncekiler gibi bu Haçlı Seferleri de hedefine ulaşamadı.

Avrupalı Haçlılar, hem savaşçılık ve cesaret hem de inanç konularında Kutsal Topraklar'da yaşayan herkesten üstün olduklarını düşünmekten kendilerini alamıyorlardı. Karadan ve denizden yaptıkları yolculuklar Hristiyan olmayanlarla birlikte barış içinde yaşamak için değil, onlarla savaşmak içindi. Zaman zaman Avrupalılar bölgedeki Haçlı devletlerine büyük gruplar halinde akın etse de hep hüsrana uğradılar, zira buralarda Müslüman varlığı devam etti. Bu süreçte Latin Hristiyanlar düzenli yıkanma gibi bazı Arap geleneklerini benimsedi. Öte yandan, bu devletlerdeki yoksul bir şövalye veya soylu bile, Avrupa'daki asilzadelerin hayranlığını kazanacak kadar şatafatlı ipek kıyafetler giyebiliyordu.

Avrupalı ordular Haçlı Seferlerinde kendi açılarından pek çok başarı elde etmiş olsa da bölgede kurulan Haçlı devletlerinin ve genel olarak "Haçlı Ruhu"nun uzun süre kalıcı olması sağlanamadı. Felaketle sonuçlanan dördüncü sefer haricinde, binlerce asker büyük bir heyecanla Kutsal Topraklar'a hücum etmiş, fakat birçoğu seferler tamamlanır tamamlanmaz Avrupa'ya geri dönmüştü.

Hristiyanlık adına ele geçirilen şehirlerin ve kalelerin savunulması için vasıflı askerlere ihtiyaç vardı, fakat bunların sayısının kısıtlı olması ilk seferden itibaren hep sorun oldu. Tapınak ve Hospitalier Şövalyeleri gibi birlikler geri dönen Avrupalıların yarattığı boşluğu doldurmak üzere öne çıksa da Hristiyan askerlerin düzenli olarak Kutsal Topraklar'ı terk etmesi Haçlı devletlerinin askeri gücünü giderek zayıflattı. Bu çekilme aynı zamanda davaya olan bağlılığın azalmasına da yol açtı.

Birinci Haçlı Seferi'ndeki büyük heyecanın bir daha yakalanamaması, yıllar içerisinde seferlere olan ilginin kaybolmasına yol açtı. Kral Richard'ın liderliğinde yaşanan "Haçlı seferlerinin altın çağı" bir daha tekrarlanamayacaktı. Bunun nedenlerinden biri de seferler sırasında uzun süreler boyunca tahtlarından uzak kalmanın kralları tedirgin etmesiydi. Zira Richard Kudüs'ü ele geçirmeye çalışırken, Fransa'daki topraklarını koruma sözü veren II. Philippe sözünde durmamıştı. Son olarak, İngiltere Krallığı'nın veliahdı I. Edward 13. yüzyılda Avrupa'ya dönmek zorunda kalıp Haçlı devletlerini kaderine terk edince Haçlı ruhu tamamen can çekişmeye başladı. Mısır'da Memlûk Devleti'nin gittikçe güçlenmesiyle birlikte Haçlılar birbiri ardına yenilgiler alınca, 14. yüzyılın başında son Hristiyan kalesini de kaybettiler. 200 yıl boyunca Kutsal Toprakları'ı kasıp kavuran Haçlı Seferleri artık tamamen sona ermişti.

SESLİ İÇERİK

Dilerseniz bu içeriği dinleyebilirsiniz

Lütfen kare kodu taratın ya da aşağıdaki adrese gidin

www.allabouthistory.com.tr/zimbabve

Seslendiren: Samet Küçük

KAYIP ŞEHİR

BÜYÜK ZİMBABVE

Orta Çağ Afrikası'nın en zengin ve en etkili hanedanlarından birini keşfedin

Büyük Zimbabve şehri, 19. yüzyılın sonlarına doğru, çok geçmeden Güney Rodezya (Güney Zambezia olarak da biliniyor) adını alacak olan bölgede gün yüzüne çıkarıldığında, ne şehri keşfeden Alman kâşifler ne de akademisyenler Orta Çağ'da yaşamış Afrikalıların böyle bir yer inşa edebileceğini düşünüyordu.

Kıtadaki hâkimiyetinin zirvesine ulaşmış olan İngilizler, o meşhur tepeden bakan tavırlarıyla, ilk etapta böylesine büyüleyici bir şehrin ancak kutsal kitaplarda ismi geçen Süleyman Peygamber (Kral Solomon) ve Saba Melikesi Belkıs ile ilişkili olabileceğini düşündüler. Sonrasındaysa, Orta Doğu ve Arabistan'dan gelen yerleşimciler tarafından inşa edildiğine kanaat getirdiler. Günümüzde, Büyük Zimbabve şehrinin 11. yüzyıl civarında kurulduğuna ve 15. yüzyıla kadar Afrika yerlisi Şona-Bantu halkına ev sahipliği yaptığına inanılıyor.

Bugünkü Zimbabve devletine de adını veren Büyük Zimbabve'nin, "taşın evleri" anlamına gelen "dzimba-dza-mabwe" kelimesinden türediği düşünülse de arkeolog Peter Garlake, "saygın evler" anlamını taşıyan "dzimba woye" kelimelerinin daha makul olduğu görüşünde. "Dzimba woye" tanımı başlangıçta şeflerin veya kabilenin kıdemli üyelerinin evleri için kullanılmış, daha sonra ise antik kalıntılarda karşımıza çıkan tüm evlere atfedilmiş olabilir.

Büyük Zimbabve, Masvingo şehrinin 30 km güneydoğusunda ve Harare'nin yaklaşık 322 km güneyinde yer alıyor. Şehrin içinde Sahra Altı Afrika'daki en büyük antik yapılardan biri bulunuyor. Türkçede "Büyük Çember" (Great Enclosure) olarak adlandırabileceğimiz bu bölgeyi çevreleyen yüksek duvarlar, tabanda 6 metre genişliğe ve en yüksek noktasında 11 metre yüksekliğe ulaşırken, inşasında yaklaşık bir milyon adet taş kullanılmış. Bu duvarlar, onları inşa eden gelişmiş bir toplumun varlığını kanıtlamakla kalmıyor, aynı zamanda antik şehrin sahip olduğu servet ve prestiji de gözler önüne seriyor.

Büyük Zimbabve, bugünkü Zimbabve devletinin büyük çoğunluğunu ve komşu ülkelerin bir kısmını kapsayıp, Zambezi Nehri'nden güneydeki Limpopo Nehri'ne uzanan Zimbabve Krallığı'nın başkentiydi. Yukarıda bahsi geçen Büyük Çember ise şehrin duvarlarla çevrili merkezine verilen isim. Merkezin çevresi, toplam yedi kilometrekareyi aşkın bir alana yayılmış kalıntılarla çevrili. Bu kalıntılar arasında, biri tepede, diğeriyse vadide yer alan ve yaklaşık 18.000 kişiye ev sahipliği yaptığı tahmin edilen iki yerleşke de bulunuyor.

Büyük Çember'in içindeki en önemli ve en simgesel yapı, iki yüksek duvar arasına inşa edilmiş on metre yüksekliğindeki Konik Kule. Sömürge sonrası Zimbabve'de de önemli bir simge haline gelen kule, Başkan Emmerson Mnangagwa'nın yönetimindeki Zanu-PF Partisi'nin (Zimbabve Afrika Ulusal Birliği - Yurtsever Cephesi) sembolü olarak kullanılıyor ve aynı zamanda bazı Zimbabve banknotlarıyla madeni paralarının üzerinde de yer alıyor.

KÜRESELLEŞME VE ORTA ÇAĞ

Genellikle Orta Çağ'ı, insanların yaşadığı kentlerin dışına çıkmadığı bir dönem olarak düşünürüz. Erken Modern Dönem ile karşılaştırdığımızda seyahat etmek şüphesiz çok daha zorluydu fakat bu, Orta Çağ'da hiç seyahat edilmediği anlamına gelmiyor. Bu dönemde Bologna, Paris ve Oxford'daki üniversiteler Avrupa'nın dört bir yanından gelen yabancı öğrenciler ve akademisyenlerle doluydu. 11. yüzyıl gibi erken bir tarihte, Toledo'da Arapça metinlerin incelenmesi ve tercümesi üzerine uzmanlaşmış bir okul dahi bulunuyordu. 13. yüzyılda Marco Polo gibi Avrupalı kâşifler, Moğol hanlarının sarayına kadar uzanan maceraları göze almıştı. Kuzey Afrika ile Avrupa arasındaki temaslarsa Roma devrinde başlamıştı.

Öte yandan, Büyük Zimbabve gibi önemli Şona krallıklarının da aralarında yer aldığı Avrupalı olmayan toplumların Çin, Hindistan ve Arap krallıklarıyla ticaret yaptığına ve ilişkiler geliştirdiğine dair yığınla bulgu olmasına rağmen, dünyaya Avrupa'nın gözünden bakma yanılgısına sıklıkla düşüyoruz.

Hâlbuki tıpkı Avrupa'daki merkezler gibi, Afrika'nın Svahili sahili de fikirlerin ve ticaretin buluşma noktasıydı. Kilwa Kisiwani gibi şehirlerin ve Mapungubwe Krallığı'nın, Büyük Zimbabve'yle birlikte bölgede bir tür ticari merkez veya ticaret ağı oluşturduğu anlaşılıyor. Elde edilen arkeolojik bulgular, toplumlar arasında güçlü ilişkiler olduğunu da ortaya koyuyor. Kilwa mimarisinde Arap kültürünün etkilerini görmek mümkün. Hatta, doğru olmamakla birlikte, Kilwa Kisiwani'deki yerleşimin Araplar tarafından kurulduğunu söyleyen bir Kilwa efsanesi dahi var.

Büyük Zimbabve'deki son bulgulardan biri, Ming Hanedanı'na ait Çin porseleni bir tabak. Arkeologlar tabağın 16. yüzyıldan kalma olduğunu saptadıklarında oldukça şaşırdılar. Zira bu bilgi, Portekizliler geldiğinde şehrin henüz terk edilmemiş olabileceğini gösteriyor. Bu durumda akla şu soru geliyor: 16. yüzyılda bölgeye gelen Portekizli ziyaretçiler neden şehri terk edilmiş bir harabe olarak tasvir ettiler?

Image source: wiki/unesco.org.uk

Hereford Katedrali'nin, Orta Çağ dünyasını gösteren ünlü *Mappa Mundi* haritası... Merkezde Kudüs, kuzeydoğuda ise Afrika görülüyor. Haritanın interaktif versiyonuna themappamundi.co.uk adresinden erişilebilir

Konik Kule'nin ne amaçla inşa edildiğine dair çok sayıda teori bulunuyor. Güney Afrika'nın Pretorya şehrindeki Nkwe Ridge Rasathanesi'nden arkeolog-astronom Richard Wade, tüm bölgenin İngiltere'deki Stonehenge gibi bir işlevi olabileceğini ve muhtemelen kulenin, Vela takımyıldızındaki süpernova patlamasını gözlemlemek için tasarlanmış bir rasathane olduğunu öne sürüyor. Patlama yaklaşık 11.000 ila 12.000 yıl önce gerçekleşti, fakat saçılan ışıklar Dünya'ya 700 ila 800 yıl önce ulaştı.

Arkeologlar krallığın, büyüklüğünü ve gelişmişliğini, Zimbabve platosunda bulunan ve Şona yerlileri tarafından kontrol edilen kazançlı altın madenlerine borçlu olduğuna inanıyor. Bölgede gün yüzüne çıkarılan bir dizi altın mücevher de bu görüşü destekliyor.

Elde edilen altınların büyük ihtimalle Svahili sahilindeki diğer yerleşimlere de gönderildiği tahmin edilmekte. Bunların arasında en ünlüsü Kilwa Kisiwani olmakla birlikte, krallara ait mezarlarda gömülü halde altın gergedanlar bulunan Mapungubwe Krallığı'na da altın gönderildiği anlaşılıyor. Sonrasında Çin, Hindistan ve Orta Doğu bölgeleriyle ticareti yapılan altın, Doğu Afrika'yı önemli bir Orta Çağ ticaret merkezi haline getirmiş.

Duvarlar ve yapıların bir bölümü taştan yapılmış olsa da Büyük Zimbabve'de

keşfedilen evlerin çoğu, balçık ve sazların kullanıldığı daga tarzında inşa edilmiş. Bu daga evlere bağlanan duvarlarsa avluları çevreliyor.

Pek çok arkeolog, şehrin zenginliğinden yola çıkarak, Büyük Zimbabve'nin katı bir hiyerarşik yapısı olan bir topluma ev sahipliği yaptığı sonucuna varıyor. Bu görüşü desteklemek için, Büyük Çember'in içerisinde az sayıda baraka varken, dışarıdakilerin çok daha sıkışık ve dar olmasına da dikkati çekiyorlar.

Ayrıca, yine bu alanın içerisinde yaşayanların, hayvanların en lezzetli yerlerini yedikleri öne sürülüyor. Bu görüşün öncülerinden Martin Hall ve Rebecca Stefoff, Büyük Çember'in dışında yaşayan sıradan halkın, kendi etlerini gönüllü olarak "güçlü ve ayrıcalıklı sınıflara" teslim ettiğini iddia ediyor. Diğer bazı tarihçiler tarafından ortaya atılan bir başka teoriye göreyse, söz konusu özel alanda yalnızca erkekler yaşıyordu ve kadınlar tepenin aşağısında yaşamını sürdürüyordu. Yine bu teori kapsamında, duvarların bu kadar yüksek olmasının sebebinin işgalcileri uzak tutmak değil, alt sınıftaki insanların Büyük Çember'de yaşayan zenginleri ve soyluları görmesini önlemek olabileceği dile getiriliyor.

Büyük Çember'in sıkışık ve kıvrımlı duvarları arasında, etrafta gezinmeye imkân veren koridorlar bulunuyor. Bu koridorların işlevi hakkında da çok sayıda

"KORİDORLAR, FARKLI SINIFLARDAN İNSANLARIN, BİRBİRLERİNE TEMAS ETMEDEN GEZİNMESİNİ SAĞLIYORDU"

teori mevcut. Genel kanı, gezinmeyi kolaylaştırmak ve insan trafiğini yönetmek üzere kullanılmış oldukları yönünde. Fakat çok daha ilgi çekici bir diğer teoriye göre, Büyük Zimbabve'nin hiyerarşik doğasını açığa vuran bu koridorlar, farklı sınıflardan insanların, birbirlerine temas etmeden gezinmesini sağlıyordu.

Büyük Zimbabve 14. yüzyılda en parlak dönemini yaşarken, Büyük Çember, Tepe Yerleşkesi ve çevresindeki harabeler dâhil olmak üzere toplam 10.000 ila 20.000 kişiye ev sahipliği yapmaktaydı. Bununla birlikte, tarihçi Gus Casely-Hayford'a göre bu sayı 25.000'i bulmuş olabilir. Bunun ne kadar büyük bir nüfus olduğunu şu örnekle açıklayabiliriz: 1377 yılında kişi başına alınan vergi gelirlerine bakıldığında, o dönemde Londra'da yaklaşık 40.000 kişinin yaşadığı anlaşılıyor. Fakat Londra'dan sonraki en büyük iki şehir olan kuzeydeki York'un ve güneydeki önemli ticaret limanı Bristol'ün nüfusu, Büyük Zimbabve'nin yarısı kadar, yani sadece 10.000 civarındaydı. Öte yandan, bu kadar büyük bir nüfusa karşın, elde edilen bulgular Büyük Çember'in içerisinde yalnızca 200 ila 300 kişinin yaşadığını gösteriyor. Bu durum da söz konusu alanın seçkinlere tahsis edildiği görüşünü güçlendiriyor.

Peki, bu şehirde ne tip insanlar yaşıyordu? Şona halkı o dönemde olduğu gibi günümüzde de Zimbabve'deki en büyük grubu teşkil ediyor. Aynı adı taşıyan Şona dili de günümüzde yaygın olarak kullanılıyor. Bu halkın çiftçilik, demircilik, çömlekçilik ve müzikle uğraştığı biliniyor. Atalarıyla kurdukları ruhani ilişkiler kültürlerinin ayrılmaz bir parçası. Geçmişle aralarındaki bu güçlü bağ, kültürlerine dair bilgilerin nesiller boyu aktarılmasında etkili olmuş. Araştırmacıların, Büyük Zimbabve hakkındaki küçük bilgi kırıntılarını anlamlı şekilde bir araya getirebilmelerindeki en büyük etken de yine bu bilgi birikimi.

Bölgede elde edilen bulgular dikkate alındığında, şehrin 15. yüzyılın son dönemlerinde düşüşe geçtiği anlaşılıyor. Webber Ndoro gibi arkeologlar, şehirde yaşayan kalabalık nüfusun ve bunun yerel ekosistem üzerindeki etkisinin, şehrin gerilemesine yol açmış olabileceğini öne sürmekte. Bu iddia mantıklı görünüyor, zira örneğin sığırın kültürlerinde önemli bir yer tuttuğunu biliyoruz ve değişen ekosistem nedeniyle muhtemelen yeterince yetiştirememeye başladılar. Tüm bunların sonucunda, bir süre sonra Büyük Zimbabve sadece dini amaçlar için kullanılan kutsal bir bölge haline gelmiş olabilir. Lakin Portekizli sömürgeciler 16. yüzyılda buraya geldiğinde, şehir tamamen terk edilmiş durumdaydı.

Portekizlilerin ardından, Avrupalıların Büyük Zimbabve'yi yeniden keşfetmesi için uzun bir süre geçmesi gerekecekti. 1867 yılında yıkıntıları fark eden bir Alman tüccarın birkaç yıl sonra kâşif ve coğrafyacı arkadaşı Karl Mauch'a bölgeyi göstermesiyle birlikte, bu kayıp şehir tekrar ilgi odağı oldu.

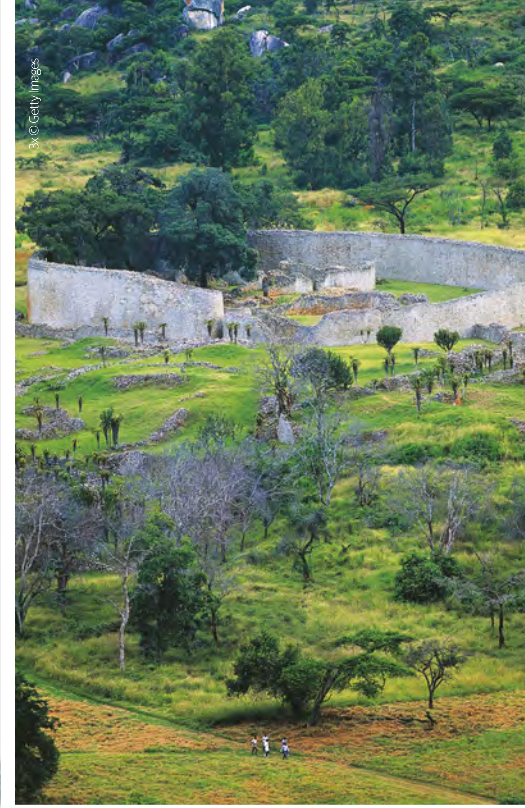
SOL
Büyük Zimbabve harabelerinin dışında bulunan, geleneksel tarzda inşa edilmiş kulübeler

SAĞ ÜST
Büyük Çember'in yüksek duvarları, Şona elitleri ve çevredeki yerleşim yerlerinde yaşayan sıradan halk arasında bir bariyer görevi görmüş olabilir

SAĞ ALT
Büyük Zimbabve'deki bir hisarın yıkıntıları

EN ALT
Harabeler arasında bulunan Konik Kule'nin bir görüntüsü... Burada, duvarların ve yapıların Büyük Çember'de nasıl iç içe geçtiği görülüyor

"CEHENNEME GİRMİŞTİK"

AUSCHWITZ'DEN SAĞ KURTULAN MINDU HORNICK ANLATIYOR

Auschwitz'e sevk edilen mahkûmların, kampın girişine uzanan tren yoluna saçılmış ve karla kaplanmış şahsi eşyaları

Holokost'tan sağ kurtulmayı başaran Mindu Hornick, en büyük Nazi toplama kampı Auschwitz'deki yürek parçalayıcı anılarını anlatıyor. Hornick, insanlık tarihindeki en korkunç suçların işlendiği bu soykırımdan çıkarılacak dersleri gelecek nesillere öğretmenin önemini vurguluyor

YAZAN: TOM GARNER

© Getty

SESLİ İÇERİK

Dilerseniz bu içeriği dinleyebilirsiniz

Lütfen kare kodu taratın ya da aşağıdaki adrese gidin

www.allabouthistory.com.tr/auschwitz

Seslendiren: Utku Durmuşoğlu

Auschwitz denince hemen hemen herkesin aklına sistematik bir vahşet ve soykırım gelir. Bu toplama kampında, büyük çoğunluğu Nazilerin işgali altındaki Avrupa'dan gelmiş olan Yahudilerin oluşturduğu yaklaşık 1,1 milyon kişi acımasızca katledildi. Gaz odaları ve krematoryumlarıyla Auschwitz, Nazilerin "nihai çözüm yöntemlerinin" korkunç gerçekliğinin somut bir örneğiydi. Burada yaşanan vahşetin boyutlarını idrak etmek bugün dahi bir hayli güç. 27 Ocak 1945 tarihinde Sovyet güçleri Auschwitz kampına girdi ve buradaki mahkûmları kurtardı. İnsanlık tarihine kara bir leke bırakan Yahudi soykırımından, yani Holokost'tan sağ kurtulanların yaşadıkları dehşet, geçen bunca yıla rağmen hâlâ kanayan bir yara olmaya devam ediyor. Auschwitz mağdurlarından biri de kampta altı ay kaldıktan sonra Neuengamme toplama kampına gönderilen Mindu Hornick. Hayatını Holokost'u yeni kuşaklara anlatmaya adayan Hornick, ablası dışında tüm ailesini Holokost'ta kurban verdi. Kendisiyse güçlükle hayatta kalabildi. Anlattıkları, genç bir kızın dayanılması imkânsız koşullara nasıl katlandığını gözler önüne seriyor.

"Dehşet verici"

1929 yılında Slovakya'da Margareta "Mindu" Klein adıyla dünyaya gelen Hornick, babası Morrise, annesi Chaya, ablası Baylu ve erkek kardeşleri Julius ve Samuel ile mutlu bir çocukluk geçirmişti. "Savaştan önceki yıllara ait çok güzel anılarım var. Sakin bir kasabada yaşıyorduk. Burada küçük ve hoş bir Yahudi topluluğu bulunuyordu. Babam ahşap ve saman ticaretiyle uğraşıyordu. Yaşadığımız topraklar çok verimliydi. Küçük bir meyve bahçemiz vardı. Babam burada yetiştirdiği elmaları şarap fabrikalarına satardı. Komşularımızla ve okul arkadaşlarımızla iyi ilişkiler kurmuştuk."

1939 yılında, Hornick'in yaşadığı bölge Naziler tarafından Macarlara verildi ve dönemin önemli devletlerinden biri olan Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun bir parçası oldu. "Sonrasında Slovakya'ya Macar öğretmenler gönderdiler ve bizler de azınlık bir grup olarak Macar okullarına gitmek zorunda kaldık. O günlerin kötü bir hatırası olarak bugün dahi Macarca konuşabiliyorum."

Bölgede Yahudilere karşı düşmanlığın başlamasına rağmen Hornick'in ailesi 1941 yılına kadar güvenli sayılabilecek bir ortamda yaşadı. "Bir şekilde yaşamımıza devam ediyorduk fakat babam sözde 'askere' alındığında bizim için hayat zorlaşmaya başladı. Babam ve onunla aynı durumdaki diğer sözde askerler üniforma giymiyordu. Ellerinde yalnızca bir kürek vardı ve kıyafetlerinin üzerinde Davud Yıldızı'nı taşıyorlardı. Siper kazmak veya mayın temizlemek gibi alt seviye işler yaparak Almanlara hizmet ediyorlardı."

1942 yılında Hornick'in babasının tüm işlerine el konuldu ve durumları gittikçe zorlaşmaya başladı. "Topluluğumuzdaki insanları kamyonlara doldurarak Galicia ve Serebrianka toplama kamplarına götürdüler. Geride sadece, yetişkin erkekleri 'askere alınmış' olan sekiz aileyi bıraktılar. Bunun sebebi, Almanlarla işbirliği yapan Macaristan devlet başkanı Miklós Horthy'nin, orduda görev yapan erkeklerin ailelerinin evde kalması gerektiğini söylemesiydi."

Hornick'in ailesinin bir kısmı da dâhil, kasabadaki Yahudi topluluğunun büyük bölümünü ölümcül bir son bekliyordu. "Büyükannem ve büyükbabam bu kamyonlardan birine bindirildi. İnsanlar ağaç altlarına götürülüp kendi mezarları kazdırılıyordu. Sonra da silahla vurulup bu mezarlara gömülüyorlardı. Korkunçtu."

Geride kalanlarsa yaşam savaşı veriyordu. "Korku içinde yaşıyorduk. Annemin bize nasıl yiyecek bulduğunu bilmiyorum. Becerikli bir kadın olduğu muhakkak. Bölgemizdeki bazı çiftçilere gidip elinde ekmek yapacak kadar unla döndüğünü hatırlıyorum. Çok ama çok zor zamanlardı."

1943 yılında, Hornick'in ailesi de kasabadan götürüldü. "Apar topar Košice'nin kenar mahallelerinden birine götürüldük. Şehirdeki bazı mahalleleri tamamen izole etmişlerdi. Bize ayrılan bölgede tavan arasındaki bir samanlıkta

© Getty

"ÖLÜM MELEĞİ"

Hornick, Auschwitz'de kötü şöhretli Doktor Josef Mengele'nin, üzerlerinde korkunç deneyler yapmak için mahkûmları şeytanca seçmesine tanıklık etti

Nazi SS subayı ve nitelikli bir doktor olan Mengele, 1943 yılından itibaren Auschwitz II'nin (Birkenau) başhekimiydi. İnsanların sağlıklarını ve güvenliklerini hiçe sayarak yaptığı genetik araştırmalarıyla ünlüydü. Sözde Aryan ırkının biyolojik üstünlüğünü kanıtlamak niyetiyle ikizler ve fiziksel anormallikleri olan insanlar üzerinde deneyler yaptı. Kurbanlarının çoğu bu insanlık dışı işlemler sırasında can verirken, hayatta kalanlarsa birkaç hafta içerisinde gaz odalarına gönderildi.

© Alamy

Hornick, Mengele'yi gelişigüzel şekilde cinayet işleyen iyi giyimli biri olarak hatırlıyor. "Dr. Mengele, namıdiğer "Ölüm Meleği", sık sık etrafta gezinirdi. Yakışıklı bir adamdı ve tertemiz giyinirdi; düğmeleri ve botları her zaman parlardı. Yanında hep bir çift beyaz deri eldiven taşırdı ve her gün etrafta dolaşarak, iyi görünmeyen veya gaz odalarına gönderilecek insanlar arasından kurbanlarını seçerdi. Eldivenlerini sıradaki birine doğru salladığında o kişi öne çıkardı ve onu bir daha gören olmazdı."

Doktor Mengele Ocak 1945'te Gross-Rosen toplama kampına atandı. Ne yazık ki savaştan sonra ele geçirilemedi ve kaçmayı başardı. İşlediği suçların hesabını mahkeme önünde hiçbir zaman vermedi ve 1979'da Brezilya'da öldü.

Doktor Mengele (ortada) kampın komutanlarından ikisiyle birlikte: Richard Baer (solda) ve Rudolf Höss (sağda), Auschwitz 1944

1944'te Auschwitz'e gelen Macaristan Yahudileri köle işçi olarak çalıştırılmak veya gaz odalarına gönderilmek üzere hızlı bir elemeye tabi tutuluyor, Haziran 1944. Hornick ve ailesi, 1943 yılı sonlarında tamamen aynı koşullarda Auschwitz'e gelmişti

yaşıyorduk. Başımızı sokabileceğimiz başka bir yer yoktu."

Hornick, babasını bir daha hiç göremedi. Košice'de yaşadıkları mahallede altı hafta kaldıktan sonra başka bir yere nakledildiler. "Bizi hayvan taşınan vagonlara bindirdiler. Nereye gittiğimizi bilmiyorduk. Her vagonda tamamı kadın ve çocuklardan oluşan 70 kişi bulunuyordu. Vagonun ortasında tuvalet niyetine kullanılan bir kova vardı ve insanlar bir ileri bir geri sürekli yer değiştiriyordu. Bu korkunç yolculuk üç gün üç gece sürdü. Çocuklar durmaksızın ağlıyordu; nitekim anneleri tarafından beslenemeyen bazı bebekler ne yazık ki hayatını kaybetti."

Yolculuğun sonunda Hornick, o uğursuz yere ulaştı. Daha önce hiç duymadığı fakat bundan sonra aklından silinmeyecek olan bu yerin adı Auschwitz'di.

"Cehenneme Girmiştik"

Auschwitz, trendeki kadınlar ve çocuklar için bilinmedik bir yerdi. "Biz kapının yanında oturduğumuzdan, annem bir şey görüp göremediğimizi sordu. Dışarı göz atınca "Oswiecim" ismini okuyabildim. Bu, Polonya dilinde "Auschwitz" anlamına geliyordu. Annem buranın ismini daha önce hiç duymadığını söyledi. O sırada aniden ürkütücü bir ses duyuldu ve kapılar açıldı."

"Kapılar tamamen açıldığında karmaşık bir manzarayla karşılaştık. O an yaşadığımız şoku hayal edebilirsiniz. Subaylar yanlarında köpekleriyle bir aşağı bir yukarı volta atıyordu ve her yerde kulakları sağır eden hoparlörler vardı."

"Yaşadıklarımız inanılması oldukça güç şeylerdi. En kötüsüyse bize ne olacağına dair bir fikrimizin olmamasıydı. Almanlar ayak işlerini kendileri yapmadığından, bulunduğumuz vagona üzerinde çizgili kıyafetler olan bir adam atladı. Anneme Yidiş (Aşkenazi Yahudisi) dilinde hangilerinin kendi çocukları olduğunu sordu. Annem, 'bunlar benim kızlarım' diyerek bizi gösterdi. Erkek kardeşlerim de vardı. Adam anneme, 'bırak kızlar önden gitsin, onları sonradan göreceksin' dedi. Adamın konuşması çok inandırıcıydı. Ablamla beni çekerek vagondan dışarı çıkarırken 17 ve 19 yaşlarında olduğumuzu söylememizi tembihledi."

Hornick ve ablası itile kakıla aceleyle yürüyordu. "Adam bize, 'mutlaka işe yarayacak bir meslek bilmeniz gerekiyor, kadın terzisi olduğunuzu söyleyin' diye fısıldadı ve ardından, 'hadi çabuk gidin! Annenizi sonra göreceksiniz!' dedi. Gerçekten çok ikna ediciydi. Geriye dönüp baktığımda anlıyorum ki vagonlarda bulunan tüm kadın ve çocukların gaz odalarına götürüleceğini geçmiş tecrübelerinden biliyordu."

Chaya, Julius ve Samuel geride kaldılar. Hornick o kargaşa içerisinde bir anlığına annesini görebildi, "Güneşli bir gündü. Metrelerce uzayıp giden bir kuyruğa girdik. Önümüzde birkaç çocuğu olan bir kadın vardı. Kızlarından biri bizim yaşlarımızdaydı."

"Sırada bekleyenleri ana giriş kapısına yönlendiriyorlardı. Önümüzdeki kız, askerlerin annesiyle kardeşlerini sol tarafa doğru götürdüğünü görünce ağlamaya başladı. Bunun üzerine, görevli Nazi SS (Schutzstaffel) askeri, 'istiyorsan annenin yanına gidebilirsin' dedi. Sanırım bizi vagondan indiren mahkûm aynı şeyin bizim başımıza da geleceğini biliyordu. Bu yüzden önden gitmemizi söylemişti. Annemizin yüzünü göremedik ama arkama dönüp baktığımda sadece puantiyeli

Häftlingskarte adı verilen ve el yazısıyla doldurulan bu kart, Nazi toplama kamplarındaki mahkûmlar hakkında bilgiler içeriyordu. Resimde görülen, Hornick'in kartı. Doğum tarihi, cinsiyeti, diniyle ilgili bilgiler yazıyor ve Neuengamme'ye transfer edilmeden önce Auschwitz'de kaldığı ifade ediliyor. Bir diğer önemli ayrıntı da isminin yerine, "seri numarası" olan 3064 sayısının yazılmış olması

Häftlingskarte

Einlieferungsstelle	Einlieferungsdatum (Tag / Monat / Jahr)	Häftlingsart	Geburts- (Tag / Monat / Jahr)	Geschlecht	Familienstand	Kinder
Stapo	00 / 00 / 00	Jüdin	04 / 05 / 29	männlich 1 ☐ weiblich 2 ☒	ledig 1, verheiratet 2, verwitwet 3, geschieden 4	

Staatsangehörigkeit	Hauptberuf	1. Nebenberuf	2. Nebenberuf	3. Nebenberuf
A Ungarn	Schülerin			

Wehrdienstverhältnis	T.-Grad	Anzahl Vorstrafen	Gefängnis Monate	Zuchthaus Monate	Eingeliefert in KL.
Ungarn					Auschwitz

Zugangsart	Überstellung an KL.	Häftlings-Nr.	eingesetzt als	Abgangs- Art / Tag / Mon. / Jahr	Heil. Verm. Zu / Ab
E	Neuengamme	3064	H. Arb.		

Bemerkungen:

Kontrollvermerk: ausgestellt / verschlüsselt / Lochk. geprüft — 10

KL 103/8.44 — 800.000

Image: Mindu Hornick

Neuengamme'nin 84 kamp merkezinden biri olan Woebbelin'den kurtarılan bitkin ve yetersiz beslenmiş mahkûmlar kamyonlara bindiriliyor

© Alamy

eşarbını gördüğümü hatırlıyorum…"

Bu kısacık bakış Hornick ve ablasının, Auschwitz'in o ünlü kapısından girmeden önce annelerini ve erkek kardeşlerini son görüşleri olacaktı. "İlerleyip, ana kapıya vardık. Kapının üzerinde 'Arbeit Macht Frei" yani 'Çalışmak Özgürleştirir' yazıyordu. Gardiyanlar 'Schnell!' yani 'Hızlı!' diye bağırıyordu. Namluları bize doğrultulmuş makineli tüfeklerin olduğu gözetleme kuleleri vardı. Etraf cesetlerle doluydu. Birbirimize baktık ve cehenneme girdiğimizi düşündük. Daha önce böyle bir şey görmemiştim. Etrafa dağılan gri külleri ve berbat kokuyu hatırlıyorum. O zaman bunların ne anlama geldiğini henüz bilmiyorduk."

Ana kampa girdiklerinde, iki kardeş ve diğer yeni mahkûmlar bir dizi aşağılanmaya maruz kaldı. "Gardiyanlar devamlı olarak mahkûmların beşerli sıralar halinde uygun adım yürümelerini emrediyorlardı. Uygun adım yürüme konusunda hiçbir bilgimiz yoktu. Fakat hemen öğrenmemiz ve uygulamamız gerekiyordu. Bizi büyük bir çukura götürüp soyunmamızı istediler. Bu sırada etrafımız erkek askerler ve bazı görevli mahkûmlarla (kapo) çevriliydi. Bizim yaşımızdaki kızlar için bunun nasıl utanç verici bir şey olduğunu düşünebiliyor musunuz? O an annemizin bile bizi çıplak görmediğini düşündüm. Korkunç bir histi."

Kıyafetlerini çıkardıktan sonra kızların bitleri ayıklanıyor ve zorla oturtulup erkekler tarafından saçları tıraş ediliyordu. "Akıl alır şey değildi. Biz henüz ergenlik çağındaydık. Saçlarımızı sıfıra vurup bizi sıraya dizdiler ve tek tip bir elbise verdiler. Benim gibi kısa boylu olanlara uzun, uzun boylu olanlaraysa kısa elbise veriyorlardı. Sonradan kendi aramızda bunları değiştirdik. İç çamaşırı yoktu ve ayaklarımıza tahta takunyalar verdiler."

Daha sonra mahkûmlar bin kadının birlikte kaldığı bir binaya götürüldü. Hornick'in Auschwitz'deki ilk gecesi çok sıkıntılı geçmişti. "Üç katlı ranzaların her katında sekiz kişi yatıyordu. Boş yer yoktu. Bu yüzden yerde oturmak zorundaydık. Ne içmek için ne de temizlik için su vardı. Her taraf pislik içindeydi. Yorgunluktan bitkin düşüp uyuyakalmıştık. Sabah saat 5'te düdük sesleri

"AUSCHWITZ'İ ANLATMAYA SÖZCÜKLERİN GÜCÜ YETMİYOR. BARBARLIKTAN DA ÖTEYDİ"

ve 'Raus! Raus!' yani 'Dışarı! Dışarı!' bağırtılarıyla uyandık."

Yorgunluktan bitap halde olan endişeli mahkûmlar her gün rutin olarak yapılan sayım için sıraya girdiler. "Binanın dışına çıkıp yine beşerli sıra olduk. Sürekli sayım yapıyorlardı. Her gün iki ila dört saatimizi bu sayımlarda ayakta dikilerek geçiriyorduk. Onlar için hiçbir değer ifade etmememize rağmen neden sürekli sayıyorlardı bilmiyorum."

Auschwitz'deki mahkûmların maruz kaldığı aşağılanmalardan biri de üzerlerine dövme şeklinde işlenen seri numaralarıydı. "Dövme yapılırken yine çıplak olmak zorundaydık. Benden önceki kişinin işi bitince sıra bana geldi ve masaya gittim. Görevliler hiç nazik değildi. İğnenin kırılması, mürekkebin bitmesi ya da anlayamadığım başka bir nedenden ötürü bana yandaki masaya geçmemi söylediler. Fakat ben bunun yerine, ortamın kalabalık olmasından faydalanarak kuyruğun çevresinden dolandım. Bu şekilde kendime numara bastırmamayı başardım. Ailemden kalan herkesin bir numarası var, bir tek benim yok."

"İnsanlıktan eser kalmamıştı"

1943 yılı sonlarında korkunç Auschwitz'e giren Hornick, burada 1944 baharına kadar, yaklaşık altı ay kaldı. "Kelimeler kifayetsiz kalıyordu. Kapıdan girdiğinizde 20. yüzyılda mıyız yoksa Orta Çağ'da mı diye soruyordunuz kendinize. Böyle suçların işlenmesine kim müsaade edebilir? Auschwitz'i anlatmaya sözcüklerin gücü yetmiyor. Barbarlıktan da öteydi."

Kampı idare eden askerlerin uyguladıkları yöntemler akıl alır gibi değildi. "Sıklıkla, bu kadar insanı Hitler öldürmüş olamaz diyorum. Evet, öldürme emrini o vermiş olabilir fakat yine de askerlerin yaptıkları şeyler kendi inisiyatiflerindeydi. İnanılmaz bir gaddarlık vardı. Örneğin, bir anneyi köle işçi olarak çalışmaya yollamadan önce kollarından çocuğunu aldıklarında, anneyle çocuk birlikte çığlık atacak olursa çocuğun kafasını duvara vurarak paramparça ediyorlardı. Nasıl bir zihniyet, nasıl bir insan bunu yapabilir? İnsanlıktan eser kalmamıştı."

Devamlı olarak toplu katliamların yaşandığı kampta mahkûmlar köle işçi olarak çalıştırılmaktaydı. Hornick ve ablası, organize şekilde hırsızlık yapmak için kurulmuş olan "Kanada" bölümünde çalışıyordu. Kampa gelen mahkûmların el koyulan kıymetli eşyaları burada görevlendirilen Yahudi mahkûmlar tarafından ilk aşamada incelenip ayıklanıyordu.

Ziynetler ayrılarak tasnif ediliyor ve geniş depolara aktarılıyordu. Ardından Nazi Almanyası'na ve tarafsız İsviçre'ye gönderiliyordu. "Biz Kanada bölümüne seçilmiştik. Neden bizi seçtiler bilmiyorum zira ayrıcalıklı bir işti. Ceketlerin ve paltoların astarlarını söküp kıymetli mücevherler arıyorduk. İnsanlar evlerinden alındıklarında bu tarz kıymetli eşyalarını kıyafetlerinin astarlarına koyarlardı. Eğer sağ kalırlarsa güvenecekleri bir şeyleri olsun istiyorlardı. Bunlar yüzük, kolye veya elmas olabiliyordu. Çok sayıda saate de rastlıyorduk. Önümüzde hepsi için ayrı ayrı kutular vardı. Anladığım kadarıyla, el koyulan şeylerin çoğu aslında savaşta tarafsız olması gereken İsviçre'ye gönderiliyordu."

Hornick nispeten ayrıcalıklı bir işte çalışıyor olsa da herkes gibi o da yetersiz beslenmeden muzdaripti. Verilen kısıtlı miktarda yiyeceğin içerisine zehirli maddeler serpiştiriliyordu. "Bize şalgamdan yapılan çamurlu bir çorba ve içinde talaş tozu bulunan incecik bir dilim ekmek veriyorlardı. İnsanların çoğu ekmeğin içinde bromür olduğunu bilmiyordu. Bromür koymalarının sebebi duyularımızı köreltmek ve kadınların adet döngüsü gibi bedensel işlevleri

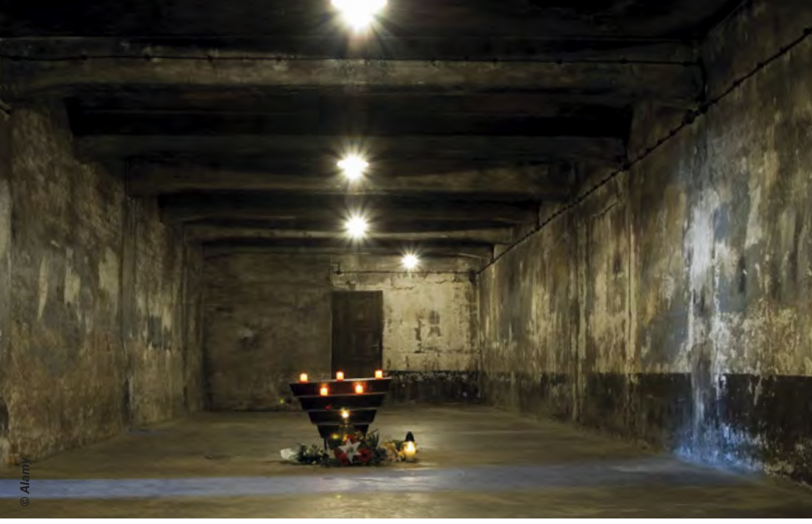
Getty

Üstte: *Auschwitz'de çalışmaya uygun görülen kadınlar, Mayıs 1944. Hornick, kız kardeşi ve ailelerindeki diğer kadınlar saçları tıraş edilmiş bir şekilde, bedenlerine uymayan, bitlerle dolu bu kıyafetleri giymek zorundaydı*

Altta: *Auschwitz'deki koğuşlardan birinde kalan kadınlar, Ocak ayının sonları 1945. Koğuş çok kalabalık olduğundan Hornick ve kız kardeşi kamptaki ilk gecelerinde yerde yatmak zorunda kaldı*

© Getty

Auschwitz Birkenau'daki sekiz gaz odasından birinin içi... En büyük dört gaz odasının her biri tek seferde 2.000 kişiyi alabiliyordu

durdurmaktı."

Hornick ve ablası bütün zorluklara rağmen hayatta kalabilmek için birbirine yardım ediyordu. Bir süre sonra, kampta gaz odalarından kaçmayı başaran başka akrabalarının da olduğunu öğrendiler. "Her şeye rağmen şanslıydık çünkü birbirimize destek olarak ikimiz de hayatta kalmayı başarmıştık. Yanında destek olacak birileri yoksa Auschwitz'de bunu başarmak pek mümkün değildi. Sonradan teyzem de bize katıldı. İki genç kızıyla birlikte 14. blokta kalıyordu. Kendisi oldukça güzel, uzun boylu bir kadın olduğundan, çalışmaya uygun bulunmuştu. Kampa getirildiğimizi duyup bizi görmeye gelmişti."

Bu buluşma sırasında Hornick'in teyzesi, annelerine ve erkek kardeşlerine ne olduğunu söylemek zorunda kalmıştı. "Ağlıyorduk çünkü bu adamlar annemizi tekrar göreceğimizi vadetmişlerdi. Fakat Teyzem, annemizi bir daha göremeyeceğimizi bize söylemek zorunda kalmıştı. Daha deneyimli olan bazı mahkûmlar, 'Saçmalamayın, neden ağlıyorsunuz? Şu dumanı görüyor musunuz? Anneniz muhtemelen oradadır.' diyerek bizi teselli etmeye çalışıyordu. Daha önce krematoryum veya gaz odası diye bir şey duymamıştık. Zihnimizde bu kelimeler yoktu."

Bu buluşma sonrasında teyzeleri, aileden sağ kalan herkesi aynı çatı altında toplamaya karar verdi. "Teyzem bize, 'Ne yapabileceğime bakacağım' dedi. İki kişiyi bir koğuştan diğerine geçirmeye kalkışmak öldürülmeyle sonuçlanabilirdi. Fakat biz hayatta kalmayı başardık. Çünkü sürekli birbirimize göz kulak olduk. Şansımız yaver gitti ve teyzem bizi kendi koğuşuna almayı başardı. Sonradan başka bir şehirden iki kuzenimiz daha geldi. Hepimiz bizi her an kollayan teyzemizle birlikte aynı yerdeydik."

Almanya'ya nakil

Yaklaşık altı ay sonra, Hornick ve tüm ailesi Auschwitz'den ayrılma şansını yakaladı. "Bir gün çalıştığımız esnada teyzem yanımıza gelip, 'kampın dışında çalışacak insanları seçecekler. Meselenin ne olduğunu öğrenmemiz gerekiyor' dedi. Sıra olduk. Bizi aşağılama fırsatını kaçırmamış, yine soyunmamızı istemişlerdi. Karşılarında çıplak halde dururken kas gücümüzün ne kadar iyi olduğuna bakıyorlardı. Pek kasımız yoktu tabii ama nasıl olduysa bizi de seçtiler. Fakat yine nereye gittiğimizi bilmiyorduk."

Kadınlar ve kızlar arasından seçilen yaklaşık 500 kişi Kanada bölümünün yanında toplandı. Yeni kıyafetler verildikten sonra trene bindirildiler. Fakat demir yolu bombalandığı için tren hızlıca Auschwitz'e geri döndü. Krematoryumun dışında uyuyan kadınlar gergin bir gece geçirdikten sonra hayvan vagonlarına bindirilip bu sefer Kuzey Almanya'ya doğru yola çıktılar.

Mahkûmlar, pek çok kamptan oluşmuş devasa bir toplama kampı ağı olan Neuengamme'ye ulaştı. Kuzeybatı Almanya'nın bu en büyük kampının merkezi Neuengamme'de bulunuyordu ve 85 farklı noktada yerleşkesi vardı. Hornick ve ailesi Lübberstedt üzerinden, Hamburg ve Bremen arasında yer alan bir kampa götürüldü. "Buradaki işçilerin bir kısmı fabrikalarda, bir kısmıysa ucuz iş gücünü kullanarak Alman ekonomisine katkı sağlayan yerel işletmelerde çalışıyordu."

Tüm aile bir askeri mühimmat fabrikasında çalışmaya başladı. "Çok ağır bir işti; yine sayım için her sabah erkenden kalkıyorduk. Kuzenlerim de dâhil olmak üzere uzun boylu olanlar, sıcak silah kimyasallarını hiçbir koruma olmadan konteynerlere boşaltıyordu. Bu yüzden birçok işçi ya akciğer delinmesi yaşadı ya da yoğun miktardaki asitten ötürü gözlerini kaybetti. Saçlarımız kızıla dönmeye başlamıştı. Kuzenlerimden biri sonradan uzun yıllar sanatoryumda kaldı ve tedavi sonunda akciğerinin yarısı alındı. Fakat kendisi hâlâ hayatta; hatta hayatta kalan tek kuzenim o..."

Nazilerin savaş gücüne doğrudan katkı sağlayan bir iş yaptıkları için Hornick ve ailesi bir nebze de olsa daha iyi beslenebiliyordu. "Yalnızca ince bir dilim ekmek ve sade kahve alabildiğimiz kampta karnımız hep açtı ve sürekli üşüyorduk. Fakat fabrikanın kantininde, tüm emeğimize karşılık bize verilen tek şey olan Alman Çorbası'nı içebiliyorduk. Geriye dönüp baktığımda, o süreçte hayatta kalmamızı sağlayan şeyin bu çorba olduğunu düşünüyorum."

"HAYATTA KALMAMIZI SAĞLAYAN ŞEYİN BU ÇORBA OLDUĞUNU DÜŞÜNÜYORUM"

Hornick'in yaşam koşulları az da olsa iyileşmişti iyileşmesine fakat başlarındaki amirlerin gaddar davranışları değişmemişti. "Fabrikada hiçbir zaman yakıt bulunmazdı. Bu yüzden, mühimmatı üstü açık kamyonlara yükledikten sonra yaklaşık iki kilometre uzaklıktaki demiryolu hattına kendimiz itiyorduk. Eğer raylarda mühimmatı yüklemek için vagon yoksa tümünü depoya kadar taşımak zorunda kalıyorduk. Çok ağır bir işti. Kızlardan ikisi ölene kadar dövüldü. Biri, 'ben bu kamyonu itemem, çok hastayım' demişti. Dövülen kızcağız ibret olsun diye o halde yerde bırakıldı. Kadın muhafızlar ellerinde sopalarla dolaşırdı ve birini dövmeye başladıklarında adeta kendilerinden geçerlerdi."

Auschwitz'in aksine, Neuengamme'de Nazi SS askerlerinin yanında Alman Silahlı Kuvvetleri Wehrmacht'a bağlı muhafızlar da vardı. Bunlardan biri, kampta istemeyerek bulunan Willie adındaki bir askerdi ve dövülen kadına gizlice yardım etmişti. "Amerikalı bir kadınla evli olan Willie, ailesini ziyaret etmek için Almanya'da bulunduğu sırada savaş patlak vermişti. Askerliğe uygun biri olduğundan Amerika'ya dönmesine izin verilmemişti. O güne dek bize neler olduğuna dair bilgi veren tek kişi oydu. Kızlar ona, yerde yatan kızı kampa götürüp götüremeyeceklerini sordu. Kızı kampa geri götürmeyi başardılar. Vardığında hâlâ hayattaydı fakat o gece öldü."

Bremen ve Hamburg şehirleri yakınlardaki Müttefik kuvvetleri tarafından yoğun bombardımana tutulmaktaydı ve Almanlar mahkûmları sığınaklara yerleştirmeye karar verdi. "Sizi temin ederim, bize zerre kadar önem vermiyorlardı. Ölümüne dövüyor, çekip vuruyor veya canları ne isterse onu yapıyorlardı. Fakat ne hikmetse güvenliğimiz için bizi sığınaklara yerleştirdiler. Her şeye rağmen, dövülerek öldürülmemiş veya ölümcül bir hastalığa yakalanmamış herkes buradan sağ kurtulmayı başardı."

Ölüm yürüyüşü

Takvimler 1945 Mart'ını gösterdiğinde, İngiliz kuvvetleri Neuengamme'ye doğru ilerliyor, savaşın sonu yaklaşıyordu. "Nazi SS subaylarının ve askerlerin oldukça gergin ve tedirgin olduğu fark ediliyordu. Beklenmedik bir anda bizi ilk kez bir yolcu trenine bindirdiler. İngilizlerin takibi altında liman şehri Lübeck'e doğru yol alıyorduk. SS Başkomutanı Heinrich Himmler'in, kampların tüm mahkûmlarla birlikte imha edilmesi emrini verdiği anlaşılıyordu."

Mahkûmları taşıyan trende, makineli tüfeklerin başında SS ve Wehrmacht askerleri vardı. Ne yazık ki bunun trajik sonuçları olacaktı. "İngiliz uçakları, silahlarla donanmış treni görünce Almanların önemli şeyler taşıdığını düşünerek treni vurdu. Bombalama sırasında makinisti ölen tren durdu. Ne var ki bu saldırıda 60 mahkûm hayatını kaybetti."

Hornick hava saldırısının tam ortasında kalmıştı. "Ablamla beraberdik, kuzenlerimse arkadaki vagondaydı. Yukarı baktım ve vagonun tavanının

SCHONFELD'İN ÇOCUKLARI

Mindu Hornick, yardımsever haham Dr. Solomon Schonfeld tarafından İngiltere'ye getirilen çok sayıda genç Holokost mağdurundan biriydi

Solomon Schonfeld (1912-1984) Londra Ortodoks Yahudi cemaatinin lideriydi. 1939'dan önce, Alman hahamların ve sinagog görevlilerinin aileleriyle birlikte İngiltere'ye gidebilmelerini sağlayan vizeleri temin etmek için İçişleri Bakanlığı'ndan yardım aldı. Yahudi yerleşimlerine yapılan ve "Kristal Gece" olarak bilinen kanlı saldırıların ardından, Yahudi çocukları İngiltere'ye götürebilmek için Kindertransport Operasyonu'nu düzenledi. Çocuklara barınma yeri sağladı ve onlar için bağış topladı.

Savaş sırasında İngiliz Silahlı Kuvvetleri içindeki Yahudilerin dini özgürlükleriyle ilgili çalışmalar yaptı ve Holokost'tan sağ kurtulan çocukların İngiltere'ye ulaşması için daha fazla operasyon organize etti. Sağ kalanlara yardım etmek amacıyla bizzat Avrupa'ya giden Schonfeld, savaşın sona ermesinin hemen ardından yaklaşık 1.000 çocuğun kurtulmasına vesile oldu. Hornick de Schonfeld'in yardımıyla İngiltere'ye giden çocuklardan biriydi. "Birmingham'daki eniştem Londra'da onu ziyaret etmişti. Schonfeld enişteme, 'eğer kalacak yeri sen sağlarsan sanırım bir kişilik yerim var' demişti. Bana vatansız pasaportu verildi ve savaş sırasında Doğu Avrupa'da yetim kalmış 150 çocuk için düzenlenen son nakil operasyonuyla İngiltere'ye geldim. Çok şanslıydım."

Schonfeld, Holokost sırasında insanları kurtarmış diğer ünlü isimlere nazaran daha az tanınsa da Hornick kendisine çok büyük bir saygı duyuyor. "Muhteşem bir insandı. Geçen sene Londra'da bir etkinlikte oğluyla tanıştım. Oldukça üzgündü çünkü Oskar Schindler, Sir Nicholas Winton ve diğer yardımseverlerin aksine babasının tanınmadığını düşünüyordu. Schonfeld bu yardımları neredeyse hiç parası olmadığı halde ve hükümetten çok az destek alarak yapmıştı. İnsanlarla görüşüp, "bana 50 pound vererek bir çocuğa sponsor olmak ister miydiniz?" diye sorardı. Bu para o dönem için büyük bir meblağdı. Ancak buna rağmen Schonfeld'in, çocukları taşıyacak tekneleri ve trenleri kiralama işinin altından nasıl kalktığını kimse bilmiyor." Sconfeld'in, çoğunluğu çocuk yaklaşık 3.500 mülteciye yardım ettiği tahmin ediliyor. Ölümünün ardından, 2013 yılında İngiliz Hükümeti tarafından "İngiltere'nin Holokost Kahramanı" ödülüne lâyık görüldü.

Aşağıda: *Hornick'in İngiltere'ye girebilmesi için Schonfeld tarafından düzenlenen vatansız pasaportu. Yaşını daha küçük gösterebilmek için doğum tarihi değiştirildi*

Name KLEIN Margareta
Nationality STATELESS
Birth date and place 4.5.1934 Miskolc
Residence Lodecka 3, Prague 11.
Parents Names Mozes Helena
Height Medium
Colour of eyes Blue
Colour of hair Brown
REGISTRATION QAA MY 12 48
QAA 2949626.

M 9
RB4 JG 142520 1200
12 MAY 1948
M. Kleinova
Signature of holder
Visa category HOME OFFICE ORPHANS QUOT
Issued at PRAGUE on 14.4.194
Proceeding to CHIEF RABBI'S COUNCIL LONDON
Solomon Schonfeld
Executive Director

Image: Mindu Hornick

"SCONFELD'İN, ÇOĞUNLUĞU ÇOCUK YAKLAŞIK 3.500 MÜLTECİYE YARDIM ETTİĞİ TAHMİN EDİLİYOR"

Source: Wiki / www.holocaust.co.uk

Üstte: *Schonfeld, sağ kalanlara yardım etmek için 1946 yılında Auschwitz'i ve Bergen-Belsen'i ziyaret etti. Ordu görevlisi olduğu izlenimini yaratmak için kendi diktiği üniformayı giyiyordu. İngiliz askerler korumak amacıyla ona eşlik etti*

Sağda: *Londra'daki Liverpool Street İstasyonu'nda bulunan Kindertransport Heykeli 1938-39 yıllarındaki ünlü kurtuluş yolculuklarının anılarını ölümsüzleştiriyor. Savaştan sonra da çok sayıda nakil gerçekleştirilmişti*

Source: Wiki / Paul Simpson

olmadığını gördüm. Kapıları kırarak dışarı atladık. Elimizde ne varsa sallayıp dikkat çekmeye çalıştık. Kuzenlerim de iyi olup olmadığımızı görmek için dışarı çıktı. Vagonumuz isabet almasına rağmen ölmemiş olmamız mucizeydi."

"Churchill, Rusların Almanya'nın kuzeyini ele geçirmesini istemediğinden, kuvvetlerinin kuzey yönünde mümkün olduğunca fazla ilerlemesini emretmişti. Dolayısıyla bir tarafta Himmler diğer tarafta ise Churchill bizlerin kaderini belirleyecek emirler veriyordu. İngilizler bölgedeki çok sayıda toplama kampını fark etmeye başlamıştı. Ne var ki onların da ruh hali hiç iyi değildi, zira herkes gibi onlar da korkuyordu."

Trene yapılan hava saldırısının ardından Almanlar mahkûmları yeniden bir araya topladılar ve birlikte yürüyerek yola devam ettiler. "Emirlere inanılmaz bir itaatle riayet ediyorlardı. Plön'e kadar yürüdük. Burada bizi bir trenin hayvan vagonlarına bindirmek istediler. Çok sayıda yaralı ve hastamız vardı. Hepimiz olan bitenler karşısında dehşete kapılmıştık ve açlık çekiyorduk."

"Lagerführer (kampın komutanı olan en üst rütbeli Nazi SS subayı), 'sizi bu vagonlara koyup Kızıl Haç'a teslim edeceğiz' dedi. Yerimizden kıpırdamayı reddettik. Niyetlerinin son dakikaya kadar Himmler'in emirlerini yerine getirmek ve bizi havaya uçurmak olduğunu anlamıştık."

Tüm kötü emellerine rağmen sonunda askerler mahkûmları serbest bırakıp oradan ayrılmaya karar verdi. "Lagerführer yanımıza gelerek, 'bizler esir alınacağız. Bu yüzden serbestsiniz' dedi. Bunun ardından askerlerin tamamı oradan ayrıldı. Hâlâ uzaklaşmaya korkuyorduk. Bahar mevsiminde olduğumuzdan bir süre çimen ve ağaç yapraklarını yiyerek hayatta kaldık. Fakat susuzluktan ölüyorduk. Kendini yürüyebilecek kadar iyi hisseden kızlar civardaki evlerin kapılarını çalıp su istediler, fakat kimse kapısını bize açmadı."

"İki gün sonra İngilizlerin geldiğini işittik. Bir tank, iki cip, iki de eskort motosikleti gördük. Bu, hepimiz için kurtuluş demekti. Bizim kadar korkmuş görünen motosikletli askerler yanımızdan geçip gittiğinde esaretimizin gerçekten sona erdiğini anladık."

Artık özgür olmalarına rağmen, yaşadıkları yüzünden hislerini kaybetmiş olan kadınlar kendilerini hiç de mutlu hissedemiyordu. "Sevinçten dans etmiyorduk; buna enerjimiz yoktu zaten. Hepimizin eksiksiz olarak orada bulunup bulunmadığını kontrol ettik. Hayatta olduğumuza nasıl sevineceğimizi dahi bilmiyorduk zira bizi nelerin beklediği ve hangi yakınlarımızın hayatta olduğu konusunda hiçbir fikrimiz yoktu. O zamanki aklımla annem ve iki erkek kardeşimle buluşacağımı ve hatta babamın geri döneceğini düşünüyordum. Maalesef artık hiçbiri yaşamıyordu."

Aynı kaderi paylaşan bu kadınların ve genç kızların hayatta kalması aslında ilginç bir tesadüfün de sonucuydu. Eğer tren yoluna devam etseydi ve Lübeck limanına ulaşmış olsalardı, muhtemelen, İngilizlerin toplama kampı mahkûmlarıyla dolu olduğunu bilmeden kazara vurduğu gemilerde öleceklerdi. SS Cap Arcona ve SS Thielbek adlı iki Alman gemisi batırılmış, 8.500 kişi ölmüştü.

"Ölümden bir defa daha kurtulmuştuk. Önceleri, şans eseri hayatta kaldığımı düşünürdüm, fakat artık bunun bir mucize olduğuna inanıyorum."

"İnsanlar yaşananları unutmamalı"

Kurtulmalarının ardından Hornick ve beraberindekiler, Haffkrug'da İngilizler tarafından el konulan bir sahil oteline götürüldü ve burada tedavileri yapıldı.

Daha sonra teyzesi hayatta kalan tüm aile üyelerini Prag'a götürdü. Burada diğer teyzelerinin de sağ olarak kurtulduğunu öğrendiler. "Yetkililer bizi teyzemin kapısına kadar götürdü, teyzem adeta hepimize aynı anda sarılmaya çalışan bir ahtapot gibiydi."

Prag'da eğitimine yeniden başlayan Hornick, Sovyetler Birliği'nin sınırları aşan baskıcı yönetiminden kaçmak için 1948'de bir kez daha ailesiyle birlikte ülkeyi terk etmek zorunda kaldı. Hornick'in eniştelerinden biri İngiltere'de kurulan Özgür Çekoslovakya Ordusu'na katıldı. Aile üyeleri bu kez bölünüp farklı yerlere dağılmıştı; Hornick vatansız statüsünde İngiltere'ye doğru yol alırken, kardeşi diğer teyzesi ve eniştesiyle birlikte Avusturalya'ya gitti.

Yaşamı altüst olan Hornick, yeni düzene alışmaya mecburdu. "Hayatıma devam etmek zorundaydım. Yaşadığım onca trajediye karşın, ailem beni halen koruyup gözettiği için kendimi şanslı hissediyordum. Teyzem ve eniştem beni çok sıcak karşılayıp öz kızlarından biriymişim gibi davrandılar. Kendimi güvende hissetsem de kız kardeşimden ayrı kalmak, geçici bir süreliğine de olsa en büyük üzüntü kaynağımdı."

Hornick daha sonra evlenip kendi yuvasını kurdu ve kocasıyla birlikte Birmingham'da başarılı bir hayat sürmeye başladı. Şimdiyse Holokost'tan çıkarılacak dersler konusunda insanları bilinçlendirmek amacıyla okullarda ve farklı dinlerden insanların bir araya geldiği toplantılarda hikâyesini anlatıyor. Okul çağındaki çocuklara karşı özel bir ilgisi var. "Aldığım geri dönüşler insanların konuya çok duyarlı olduğunu gösteriyor. Ben de bunu amaçlıyorum, zira yaşananları çocuklarımıza öğretmek zorundayız. Pek çok öğretmen bana, Holokost'tan sağ kurtulan birinden dinleyene kadar bu korkunç olayın gerçek olabileceğine inanamadığını söylüyor."

2018 yılında Worcester Üniversitesi tarafından Hornick'e fahri doktora unvanı verildi ve Holokost eğitimine yaptığı katkılardan ötürü Britanya İmparatorluk Nişanı almaya hak kazandı. Hornick, aşırı uçlardaki siyasi görüşlerin Batı dünyasında yükselişe geçtiği bir iklimde Holokost eğitiminin önyargılarla mücadele etmek için çok önemli olduğuna inanıyor. "Bu konuda endişeliyim çünkü insanların yaşananları unutmaması gerektiğini düşünüyorum. Yaşadıklarım içimde halen kanayan bir yara ve zihnimde her şey o günkü kadar canlı. Tarihin hiçbir döneminde, bir grup insanın başka bir grup insanı sistematik olarak katlettiği böylesine organize ölüm fabrikaları görülmedi. Bu korkunç katliamdan sağ kurtulan bizlere düşen en büyük sorumluluk, gelecek nesillerin böyle olaylar karşısında kararlı ve dimdik durması için elimizden gelen tüm çabayı göstermek."

© Getty

Üstte: *Kamptan kurtuluş gününde Auschwitz'deki dikenli tellerin ardında görüntülenen bir grup çocuk, 27 Ocak 1945*

Altta: *Auschwitz'de ölüler yakılırken bir mahkûm tarafından gizlice çekilen fotoğraf, 1943 civarı*

© Getty

Hornick, Ocak 2017'de Kuzey İrlanda'daki bir etkinlikte konuşma yapıyor... Kendisi 2020 yılında Britanya İmparatorluk Nişanı'na lâyık görüldü

Zaman Yolcusunun El Kitabı

VAHŞİ BATI

Kuzey Amerika, 19. yüzyılın sonları

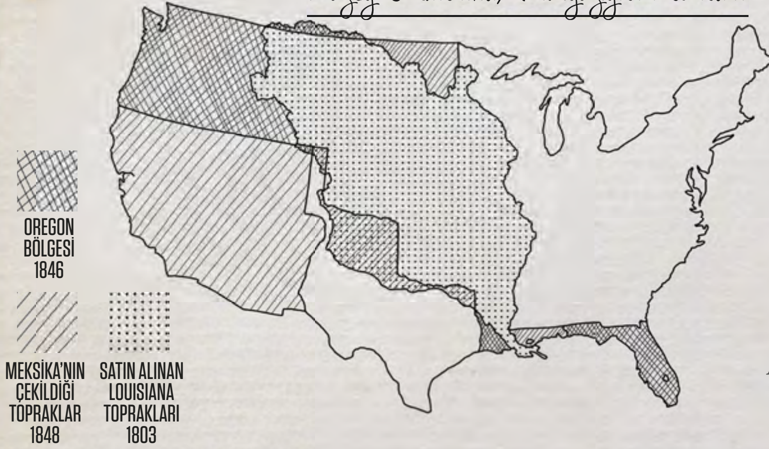

FIG.01

Bakir çayırların göz alabildiğince uzandığı New England fırsatlarla dolu. Avrupa'nın her yerinden akın eden yerleşimciler yeni bir hayata başlamayı arzuluyor; kanun koyucular, sosyal sınıftansa sıkı çalışmanın ve yeteneğin karşılık gördüğü yeni bir ülkede kariyerlerine devam etmek istiyor; el değmemiş doğal kaynakların cömertliğinden faydalanarak servet sahibi olma peşindeki tüccar ve avcılarsa Atlantik kıyılarının hem yukarı hem de aşağı bölgelerinden kopup buraya geliyor. Doğu'da serpilen uygarlığın ümit veren onca meyvesine rağmen Vahşi Batı kışkırtıcı bir davette bulunuyor.

Ülkenin hâkim güçleri bu topraklara istedikleri kadar kazık diksin, milyonlarca metrekarelik arazi, dağlar ve buralarda yaşayan insanlar hâlâ doğa anadan başka kimseye boyun eğmiyor. Vahşi Batı'da, başka umudu olmayan ve yeterince cesur olanları zorlu da olsa buna değecek bir hayat bekliyor. Tabii eğer bu yaban topraklara hazırlıksız gelecek kadar budala değillerse… Umarız sen hazırlıklısındır.

NEREDE KALMALI?

Güney Dakota'da henüz 1876'da kurulmuş genç bir şehir olan Deadwood, düşük eğitim ve kültür seviyesiyle vasat bir yer olsa da epeyce müreffeh olduğu söylenebilir. Yarbay George Armstrong Custer tarafından Black Hills Dağları'nda altın bulunduğundan beri altın avcıları Dakota'nın güney kesimine hücum ediyor. Silahlı haydutlar, dolandırıcılar ve Kızılderili yerlilerle başa çıkabilirsen burada zengin olabilirsin. Fakat bunun yolu altın peşinde koşmak değil tabii ki (bu, boşa kürek çekenlerin işi). Altın avcılarına kürk, erzak, altın aramak için elek ve zorlu bir günün sonunda viski satmak çok daha kârlı bir yol. İşe, iyi bir otel bulup şehre ayak uydurmaya çalışmakla başlayabilirsin. Bu arada, insanların pek de nazik olmayan davranışlarına alışmaya çalış.

FIG.02

Biliyor muydun?

1799'da bulunan yedi kilogram ağırlığındaki bir "sarı taş" 3,50 dolara satıldı. Bu altın keseğinin asıl değeri 3.600 dolardı

Yapılacaklar & Yapılmayacaklar

✓ **Silahlan.**
Her şehirde insanların serbestçe silah taşımasına izin verilmiyor. Deadwood da bunlardan biri. Fakat şehir dışına çıktığında yanında bir revolver bulundurman hayatta kalmanı sağlayabilir.

✓ **İş birliği yap.**
İster bir gezgini bir geceliğine misafir etmek, isterse de ahır kurmaya uğraşan birine yardım etmek olsun, birlikte çalışan bir topluluk olmak Vahşi Batı'da hayatta kalmak için bir zorunluluk.

✓ **Hikâyeleri dinle ve sen de anlat.**
Ateş başı hikâyeleri kovboyların zaman geçirmeleri ve uzun yolculuklarda morallerini yüksek tutmaları için değildir yalnızca. Bu hikâyelerde bölgeyle ilgili önemli bilgiler de aktarılır. Hikâyeleri dinlerken, örneğin kaçınılması gereken bir Kızılderili bölgesi hakkında bilgi edinebilir veya bir doğal su kaynağının yerini öğrenebilirsin.

✓ **Hava durumuna dikkat et.**
Rocky Dağları'ndan gelen fırtınalar ovayı hızla boydan boya kat ettiğinden, gökyüzü masmavi olduğunda bile göz açıp kapayıncaya kadar şiddetli bir sağanak boşanabilir. Bunlardan birine yakalanmamaya dikkat et.

✗ **Eyer çantası olmadan evden çıkma.**
Bu, hayatta kalmanı sağlayacak temel malzemeleri içeriyor: ateş yakmak için çakmak taşı, yedek cephane, acil durum erzakı ve halat. Bozkırda yanında bunlar olmazsa başın belada demektir.

✗ **Black Hills Dağları'na gitme.**
Black Hills'e "Tehlikeli Topraklar" denmesi boşuna değil, zira burası Lakota Kızılderililerinin bölgesi. Altın avcıları; vahşi hayvanlar ve haydutlar arasında yolunu bulmaya çalışıyor.

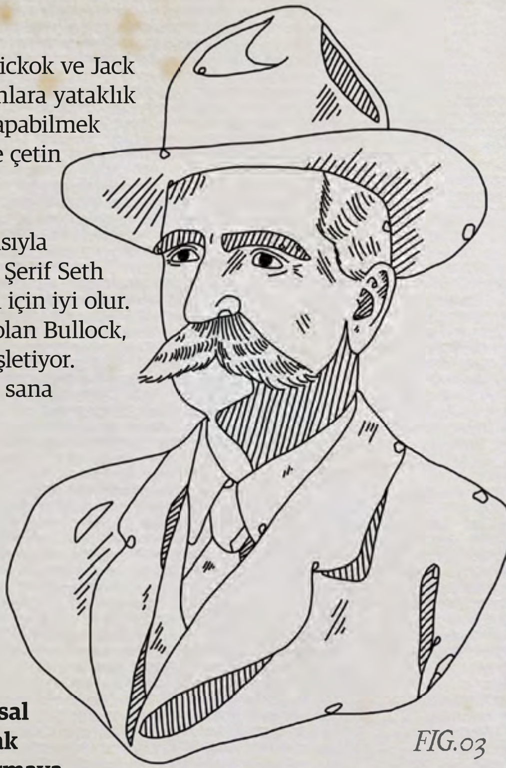
✗ **Genelev açma.**
Deadwood'un genelevi "Gem Theather", Seth Bullock'un baş düşmanı Al Swearengen'ın işlettiği bir pislik yuvası. Bu adamlardan birini kızdırmak istemezsin.

✗ **Hollanda fırınını yanına almayı unutma.**
Uzun yolculuklarda bu çok amaçlı dökme demir tencerede kavurma, kızartma, fırınlama ve haşlama gibi farklı pişirme yöntemleri kullanabilirsin.

KİMİNLE ARKADAŞ OLMALI?

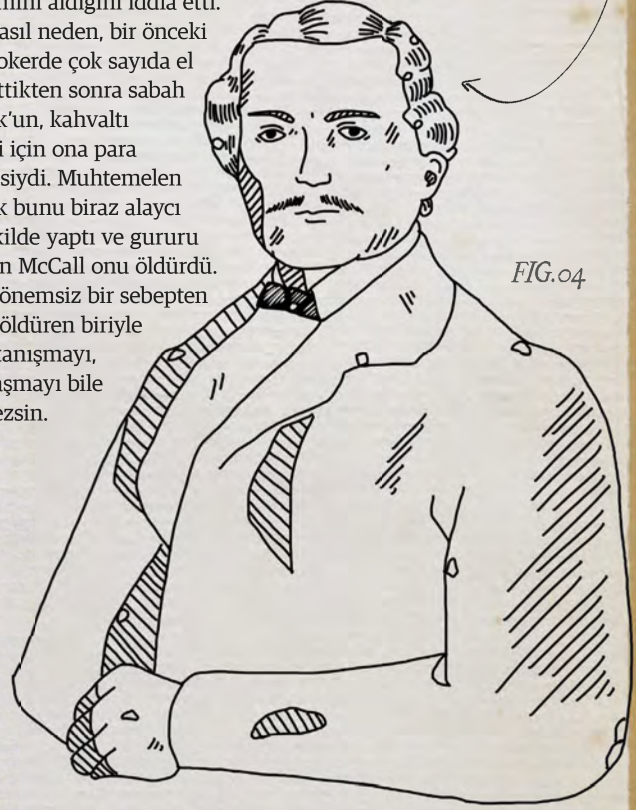
Şerif
Deadwood, "Vahşi Bill" Hickok ve Jack McCall gibi tehlikeli adamlara yataklık ediyor. Ayrıca, iyi bir iş kapabilmek için önüne çıkan herkesle çetin mücadelelere girmekten çekinmeyen fırsatçılar etrafta kol geziyor. Dolayısıyla şehirde gezinirken sırtını Şerif Seth Bullock'a yaslaman senin için iyi olur. Saygın bir kanun adamı olan Bullock, bir hırdavat dükkânı da işletiyor. Gözüne girebilirsen belki sana indirim de yapar.

Ekstra ipucu: Bullock, Deadwood şerifi olmanın yanı sıra bir iş adamı ve şeriflik görevinde olduğu gibi iş hayatında da ahlaki tavrından hiç ödün vermiyor. Beladan uzak dur ve yasal yollardan ticaret yaparak onunla bir iş ilişkisi kurmaya çalış. Şerif yardımcılığı için gönüllü olmak da bir diğer seçenek. Bir gün ABD Başkanı Theodore Roosevelt'in arkadaşı olacak bu adamın dostluğunu ve saygısını muhakkak kazanmalısın.

FIG.03

KİMDEN UZAK DURMALI?

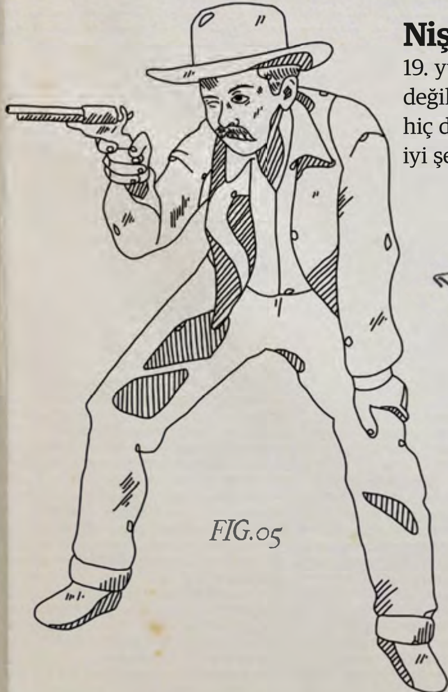
Jack McCall
Tehlikeli ve acımasız bir adam olan "Vahşi Bill" Hickok'u öldüren kişinin iyi bir insan olduğunu düşünebilirsin, fakat Jack McCall hiç de öyle biri değil. "Yamuk Burun Jack" olarak tanınan bufalo avcısı McCall, Nuttal and Man's Saloon'da poker oynayan Hickok'a arkasından yaklaştı ve onu acımasızca şakağından vurdu. Mahkemede, Hickok'un kardeşini öldürdüğünü ve bunun intikamını aldığını iddia etti. Fakat asıl neden, bir önceki gün pokerde çok sayıda el kaybettikten sonra sabah Hickok'un, kahvaltı etmesi için ona para vermesiydi. Muhtemelen Hickok bunu biraz alaycı bir şekilde yaptı ve gururu incinen McCall onu öldürdü. Böyle önemsiz bir sebepten adam öldüren biriyle bırak tanışmayı, karşılaşmayı bile istemezsin.

FIG.04

Faydalı Beceriler

Vahşi Batı'da hayatta kalmak istiyorsan bu konularda ustalaşmalısın

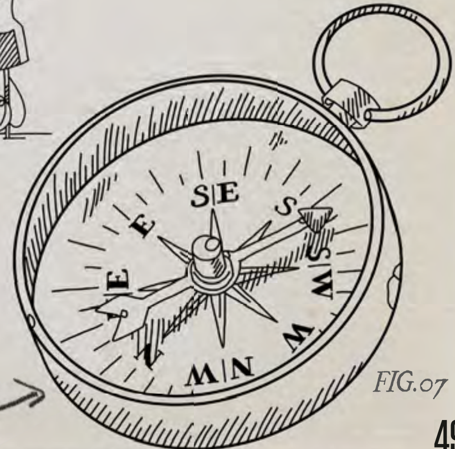
Nişancılık
19. yüzyılın sonuna ait silahlar pek güvenilir değil. Bu nedenle bir tüfeğin ve revolverin hiç değilse bakımını yapmayı ve bunları en iyi şekilde kullanmayı öğrenmen gerekiyor.

FIG.05

İnşaat
Vahşi Batı'daki yerleşimciler genelde barınaklarını kendileri inşa ediyor. Sen kendi evini yapamasan bile en azından damlayan çatını onarabilecek kadar bu işlerden anlaman çok iyi olur.

FIG.06

Yön bulma
Vahşi Batı'da kaybolmak çabucak ölmene yol açabilir. İyi bir yön duygusu sayesinde bundan kaçınman mümkün. Eğer harita okumayı da öğrenirsen kaybolmaktan hiç korkma.

FIG.07

UZMAN ÖZGEÇMİŞİ

DR. STEPHEN P. KERSHAW

Dr. Stephen P. Kershaw birçok üniversitede Antik Yunan ve Antik Roma dersleri verdi. Şu anda Oxford Üniversitesi'nin çevrimiçi kurslarında Yunan mitolojisi dersleri veriyor. *A Brief History of Atlantis: Plato's Ideal State* adlı kitabın yazarı.

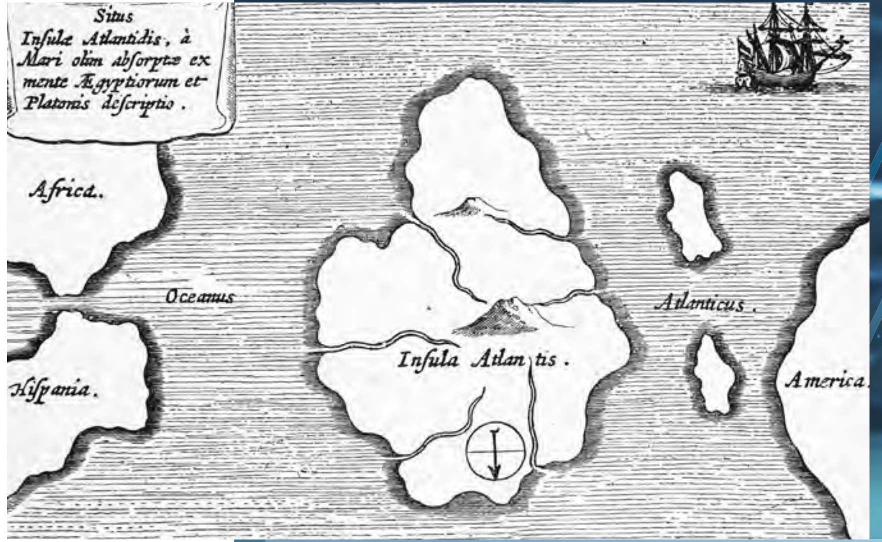
KAYIP KITA ATLANTİS

İlk kez Platon'un bahsettiği bu efsanevi kayıp kıta o zamanlardan beri insanları cezbediyor. Peki, böyle bir yer gerçekten var mıydı, yoksa sadece bir hayal ürünü mü?

Yazan: Callum McKelvie

Denizlerin davetkâr gizemi yüzyıllardır insanları kendine çekiyor. *Jaws* romanıyla tanınan yazar Peter Benchley, 1977 tarihli *The Deep* romanında şunları yazmıştı: "Şimdi başlasanız ve kırk yılınızı denizlere adasanız, öğreneceğiniz şeyler yine de bitmez." Uçan Hollandalı'dan terk edilmiş Mary Celeste adlı gemiye kadar okyanuslara dair envaiçeşit mit ve efsane bulunuyor, fakat belki de hiçbiri kayıp Atlantis uygarlığı kadar ünlü değil. Bazı kaynaklarda Afrika ve Kuzey Asya'nın birleşiminden bile daha büyük bir kıta olduğu yazılan Atlantis'in, sulara gömülmeden önce teknolojik ve toplumsal bakımdan gelişmiş bir halka ev sahipliği yaptığı söyleniyor. Bu efsanevi yerin ilk kez Platon tarafından dile getirilmesinden bu yana ▶

ALT Athanasius Kircher'ın Atlantis'in konumunu gösterdiğini iddia ettiği 17. yüzyıl haritası

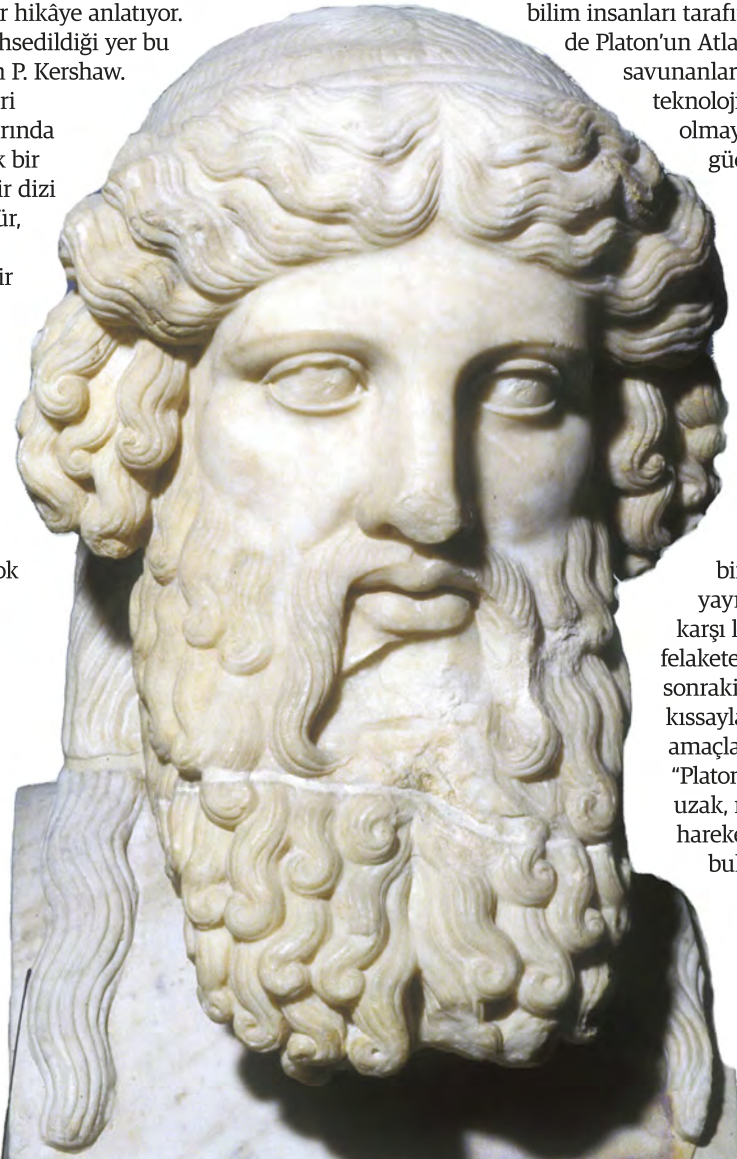
çok sayıda kişi bu kayıp kıtayı aramaya koyuldu ve Dünya üzerindeki pek çok noktanın buranın konumu olabileceği iddia edildi. Antropolog Charles Orsen bu durumu *National Geographic*'e şu sözlerle açıklamıştı: "Haritadan bir nokta seçin, birileri mutlaka Atlantis'in bir zamanlar orada olduğunu söylemiştir." Öte yandan, Atlantis'e dair bu antik mit büyüyüp yayıldıkça söz konusu kayıp medeniyeti neden kimsenin bulamadığı sorusu daha fazla sorulmaya başlıyor. Bu yerin geçmişte var olduğunu gösteren herhangi bir kanıt mevcut mu? Antik Yunan filozoflarından 20. yüzyıl arkeologlarına, 15. yüzyıl Cizvit bilgelerinden 19. yüzyıl politikacılarına kadar herkesin ilgisini çeken Atlantis hikâyesi, su altı kazılarının ve

"Atlantis ilk kez MÖ 4. yüzyılda, Platon'un yarı insan yarı tanrı mahlûklar tarafından yönetilen ütopik bir uygarlıktan bahsetmesiyle, bir mit olarak ortaya çıktı"

fantastik masalların karmaşık dünyasını gözler önüne seriyor.

Atlantis ilk kez MÖ 4. yüzyılda, Platon'un yarı insan yarı tanrı mahlûklar tarafından yönetilen ütopik bir uygarlıktan bahsetmesiyle, bir mit olarak ortaya çıktı. *Timaios ve Kritias* adlı diyaloglarında bu miti ele alıyor. "Anlaşmazlıkların ve çatışmaların yaşandığı bir dönemde Sokrates, erdemini kanıtlamış bir ideal devlet örneği duymak istediğini söylüyor. Bunun üzerine, Kritias adındaki yaşlı bir adam, bir zamanlar Atlantik Okyanusu'nda bulunan Atlantis (Atlas Adası) adlı bir adada yaşamış olan halk hakkında bir hikâye anlatıyor. Atlantis'in dünya literatüründe ilk bahsedildiği yer bu diyalogdur" diye açıklıyor Dr. Stephen P. Kershaw. Platon'un betimlediği uygarlık, benzeri görülmemiş bir deniz gücüydü. Aralarında çok geniş hendekler olan ve karmaşık bir kanal sistemiyle birbirine bağlanan bir dizi adada yaşıyorlardı. Bu benzersiz kültür, Herkül Sütunları'nın biraz ötesinde, Cebelitarık Boğazı'nın yakınlarında bir yerde konumlanmıştı.

Bununla birlikte, daha sonraki bazı değerlendirmelere göre, Platon'un betimlediği Atlantis'te yaşayan bu toplum aslında ütopik değil, ahlaksız ve yozlaşmış bir toplumdu. Kershaw şöyle diyor: "Kritias, Atlantislilerin nasıl yozlaşarak emperyalist saldırganlara dönüştüğünü anlatıyor. Sınırlarının genişlemesi onları, pek çok bakımdan Platon'un İdeal Devleti'nin vücut bulmuş hali olan Tufan öncesi Atina'nın savaşçılarıyla karşı karşıya getirdi. Atinalılar, hiçbir yardım almaksızın kahramanca savaşarak kudretli Atlantis güçlerini püskürttü. Bunun ardından Zeus, kibrinden ötürü Atlantis'i cezalandırmaya karar verdi." Zeus'un cezası, bu güçlü devletin sonsuza değin suların altına gömülüp yok olmasına yol açan büyük bir tufandı. Platon'un hikâyesi, iyinin kötü karşısında galip geldiği, klasik ve sevimli bir kıssa örneğiydi.

ALT Atlantis'ten ilk defa Platon'un *Timaios ve Kritias* adlı diyaloglarında bahsedildiğini görüyoruz. Acaba burası gerçek bir yer miydi yoksa Platon sadece bir efsane mi yaratmıştı?

Atlantis hikâyesinin net bir ahlaki mesaj içerdiğini savunan Sırp tarihçi Slobodan Dušanic'in 1982 tarihli makalesinde dile getirdiği gibi, "küçük ama adaletli bir şehir, kudretli bir düşman karşısında zafer kazanmıştı." Fakat Platon'un tüm kastettiği sadece bundan mı ibaretti, yoksa hikâyesinin başka bir anlamı daha var mıydı?

Aslına bakılırsa Platon'un mitinin, ibret alınacak bir hikâye olduğu açık. Belki de kendi zamanındaki Atinalılara önemli bir mesaj vermeyi amaçlamıştı. Sonraki yüzyıllar boyunca, Platon'un *Timaios ve Kritias* diyalogları, gerçek anlamlarını açığa çıkarmak amacıyla hem antik dönem hem de modern bilim insanları tarafından incelendi. Arkeolog Kenneth Feder de Platon'un Atlantis'inin kusursuz bir toplum olmadığını savunanlardan. Ona göre, "maddi olarak varlıklı, teknolojik bakımdan ileri ve askerî açıdan güçlü olmayı amaçlayan, buna mukabil, ulaştığı güç ve zenginlik sonucunda yozlaşmış bir ulustu."

Platon, Atlantis'e güçlü fakat yozlaşmış devlet rolünü vererek (Eski Ahit'te sözü edilen ve denizlerde çok üstün olan günahkâr kentler Sodom ve Gomora gibi), Atina'yı kahraman pozisyonuna getirmiş ve böylece kendi hırslarını sorgulamasını sağlamak istemiş olabilir. Kershaw'a göre, "Platon, dönemin Atina'sının içinde bulunduğu siyasi gidişattan endişeliydi. Atlantis tarihteki iki olumsuz örneği temsil ediyordu. Bunlardan biri, Maraton Muharebesi'nde Yunanlar karşısında ağır bir bozgun yaşayan Pers işgalciler, diğeriyse yayılmacı hırsları yüzünden Sparta'yla karşı karşıya gelen ve Peloponez Savaşı'nda felakete uğrayan, MÖ 5. yüzyılın ortalarından sonraki Atinalılar." Görünen o ki Platon bu kıssayla Atinalılara önemli bir mesaj vermeyi amaçlamıştı. Kershaw bu konuda şöyle diyor: "Platon'un halkına mesajı şuydu: Gösterişten uzak, mütevazı olun; organize ve birlik içinde hareket edin. Altından kalkamayacağınız işlere bulaşmayın. Barbar Persler veya emperyalist atalarınız gibi, yani hayali Atlantisliler gibi olmayın. Bunun sonu hiç iyi değil."

Ne var ki Atlantis hikâyesi, Atinalılara yönelik bir kıssa şeklinde algılanmak yerine giderek büyüdü ve efsanevi bir

SOL ÜST Platon'un Atlantis hikâyesine esin kaynağı olduğu iddia edilen Akrotiri'deki kazı çalışmaları (1967)

SAĞ ÜST James Mavor (ortada) 1967'de Akrotiri'deki kazıları yönetiyor

ÜST Antik Minos yerleşimi Akrotiri, Santorini adasında bulunuyor

"kayıp medeniyet" hikâyesine dönüştü. Antik Yunan felsefesi uzmanı Gerard Naddaf, 1994 tarihli bir makalesinde şöyle diyor: "Platon, bize açıkça Atlantis hikâyesinin 'doğru' olduğunu söylediğinden, 'genel okuyucu' da öyle olmalı diye düşünüyor ve hikâyenin doğru olduğunu varsayıyor." Dolayısıyla, Yunan devletleri ve ardından gelen Roma imparatorlukları çökse de Platon'un miti canlılığını korumayı sürdürdü. Orta Çağ'ın doğuşuyla birlikte ortaya çıkan ilim odaklı yeni kuşak, giderek büyüyen mitolojiyi araştırmaya ve onu geliştirmeye devam etti. 16. yüzyılda Yeni Dünya'nın "keşfi", Amerika kıtasının aslında söz konusu kayıp kıta olduğuna dair bir spekülasyon yarattı. Kershaw'a göre, "Yeni Dünya'nın keşfedilmesiyle birlikte Avrupalılar, kutsal kitaplarda bahsi dahi geçmeyen ve daha önce varlığından haberdar olunmayan yeni kültürleri kabullenmeye ve sindirmeye çalışırken, Platon'un hikâyesi bu süreçte önem kazandı." Etkileyici Maya kalıntıları keşfedildiğinde, bu halkın Atlantis'ten sağ çıkanların soyundan geldiği bile düşünülmüştü. Kershaw şöyle devam ediyor: "Avrupalıların ilgisi batıya doğru ilerledikçe, Atlantis'in konumu da batıya kaydı. Platon'un, batı denizlerindeki büyük bir kayıp adadan bahsetmiş olması da bu durumu desteklemişti. Atlantis, Yeni Dünya'nın Kolomb öncesi yerlilerinin geldiği yer olarak görülmeye başlandı. Üstelik, Amerika kıtasında yaşayan bazı halkların sahip olduğu büyük servet, Atlantis'in zenginliğiyle de örtüşüyordu. Bu durumda, okyanusun dibine ▶

GERÇEK BATIK ŞEHİRLER

Denizlerde kaybolmuş dört toplum

Thonis-Heracleion

Bir zamanlar İskenderiye'nin kuzeybatısında, Nil Nehri'nin kıyısında bir ticaret limanı vardı. Şehrin bir dizi deprem ve başka felaketlerle sarsılmasının ardından, üzerine inşa edildiği zeminde sıvılaşma meydana geldi. Bu da şehirdeki yapıların birçoğunun çökerek sular altında kalmasına yol açtı. Bölgede madeni paraların, çömleklerin ve tapınakların da aralarında bulunduğu bir dizi kalıntı keşfedildi. En dikkat çeken bulgulardan biri 5,4 metre uzunluğundaki Tanrı Hapi heykeli.

Baiae

Geçmişte ahlaksızlık ve zevk düşkünlüğüyle meşhur olan ve bir Roma Hamamı barındıran Baiae şehri günümüzde suların altında yatıyor. O kadar ünlüydü ki Jül Sezar'ın bile burayı ziyaret ettiği söyleniyor. Baiae, 8. yüzyılda Müslüman bir ordu tarafından harap edilmiş ve 15. Yüzyılda, şehrin yükselip alçalmasına yol açan yeraltı basıncı nedeniyle terk edilmişti. İtalya'da Napoli körfezinde yer alan kalıntıları olduğu yerde bırakıldı ve bölge 2002'de su altı arkeolojik parkına dönüştürüldü.

Pavlopetri

Dünyadaki en eski batık şehir olduğu söylenen Yunanistan'daki Pavlopetri, tarih öncesi kentlerin ender bir örneği. 1967'de, Southampton Üniversitesi'nden okyanusbilimci Dr. Nicholas Fleming'in yüzeyin üç ila dört metre altındaki kalıntıları gün yüzüne çıkarmasıyla şehir keşfedildi. Bir deprem sonucunda sulara gömülmeden önce şehirde yaklaşık 2000 yıl boyunca yaşamın sürdüğü düşünülüyor. Bölgede en az 15 yapı tespit edildi.

Atlit-Yam

Image source: wiki/ Hanay

İsrail'deki bu neolitik yerleşim yeri, gemi enkazı arayan bir deniz arkeoloğunun kalıntılara rastladığı 1984 yılına kadar bilinmiyordu. MÖ 6900 yılına tarihlenen şehir, Pavlopetri'yle birlikte dünyanın en eski batık yerleşimlerinden biri olarak görülüyor. Bölgede yapılan en önemli keşiflerden biri, muhtemelen bir su kaynağının etrafına inşa edilmiş olan taş çember. Yerleşimin bir tsunami sonucunda sular altında kaldığı düşünülüyor.

batan adadan kurtulan Atlantisliler Amerika kıtasına yerleşmiş olmalıydı. Bu fikir giderek daha fazla ilgi görmeye başladı."

Gelgelelim, 17. yüzyılda yaşamış bir Cizvit papazı ve âlim olan Athanasius Kircher, kayıp kıta mitine önemli bir katkıda bulunacaktı. Antik Mısır, matematik ve astronomi gibi pek çok konuyu kapsayan geniş bir ilgi alanına sahip papazın özellikle merak duyduğu konulardan biri de kartografiydi. Pasifik Okyanusu boyunca uzanan ve pek çok aktif volkanın yer aldığı bölgeyi "Pasifik Ateş Çemberi" olarak tanımlayan ilk kişi de muhtemelen Kircher'dı. Peki, Atlantis meselesine katkısı ne olmuştu? Kircher'in 1664 yılında (bazı kaynaklara göre 1665) *Mundus Subterraneus* adlı kitabı için hazırladığı gravürlerden biri, Atlantis'i de gösteren bir haritaydı. Dünya'nın coğrafyasını konu alan kitap, "yeraltı dünyasının yekpare olmadığını, her yerde yarıklar, oyulmuş boşluklar ve gizli çukurlarla dolu olduğunu" iddia ediyordu. Kendi çapında etkileyici ve karmaşık bir Orta Çağ çalışması olan eser, Atlantis'in sözde konumunu gösteren bu harita nedeniyle kendisini sıklıkla "kayıp kıta" tartışmasının içerisinde buldu. Kircher, batmadan önce Atlantis'in Atlas Okyanusu'nda yer aldığını göstermiş ve onu neredeyse Afrika ve Amerika kadar büyük resmetmişti. Kircher'in haritasının Antik Mısırlılar tarafından yapılmış bir dizi haritayı baz aldığı söylense de bu iddiayı destekleyen somut bir kanıt bulunamadı.

Atlantis miti sonraki yüzyıllarda hiç hız kesmeden varlığını sürdürse de popüler bilinçte kendine yer bulması için 19. yüzyılı beklemesi gerekecekti. Kershaw şöyle diyor: "Jules Verne'in *Denizler Altında Yirmi Bin Fersah* adlı eserinde Kaptan Nemo'nun okyanusun derinliklerinde Atlantis'e yapılan

> "İster Platon'a esin kaynağı olan bir kültürün, isterse de hayal ürünü efsanevi toprakların izini sürmek için olsun, Atlantis arayışının hiçbir zaman son bulmayacağı kesin"

bir yolculuğa rehberlik etmesiyle birlikte, ada hızla popüler kültürün kalıcı bir parçası haline geldi." Jules Verne'in ölümsüz eserinin etkisi tartışılmaz olsa da Atlantis mitinin bugün anladığımız manada gündeme gelmesini sağlayan esas figür pek de alışıldık olmayan bir isimdi: Amerika Birleşik Devletleri Temsilciler Meclisi Eski Üyesi Ignatius Donnelly.

1831'de doğan Donnelly, bir sosyal reformcuydu. *Emigrant Aid Journal* ve *The Anti-Monopolist* (bankacıları ve finansçıları eleştiren bir gazete) adlı gazetelerde editörlük yapmanın yanı sıra küçük çiftçilerin ve toprak sahiplerinin çıkarlarını temsil ediyordu. Aynı zamanda, William Shakespeare'in oyunlarının aslında Francis Bacon tarafından yazıldığını iddia eden teorinin önde gelen savunucularından biriydi. 1882'de, *Atlantis: The Antediluvian World* adlı kitabı kaleme aldı. Bu kitapta, Platon'un hikâyesinin çoğunlukla gerçek olaylara dayandığını ve doğruluk payının çok yüksek olduğunu iddia ediyordu. Yazar Mark Adams, *Meet Me In Atlantis* adlı kitabında onun hakkında şunları yazmıştı: "Donnelly'nin söyledikleri sadece safsatadan ibaret. Elde etmek istediği sonuç baştan belliydi ve incelediği farklı kaynakları didik didik edip, onun bu amacına hizmet edecek bilgileri bulup çıkardı. Makul görünen herhangi bir şüpheyi dikkate almak ve yazdığı metinlerde yer vermek aklının ucundan bile geçmedi."

Niyeti ne olursa olsun, Donnelly'nin Atlantis'in aslında gerçek bir yer olduğuna dair iddiası, pek çok insanın "kayıp şehri" bulmaya çalıştığı, günümüze değin süren bir arayışa yol açtı. Kershaw'a göre, "Donnelly, Atlantis spekülatörlerinden

SOL Ignatius Donnelly'nin *Atlantis: The Antediluvian World* adlı kitabı, Atlantis hikâyesinin çevresinde dönen mitlerin çoğunun kaynağı

ÜST Jules Verne'in *Dünya'nın Merkezine Yolculuk* adlı kitabından uyarlanan ve aynı ismi taşıyan 1959 tarihli filmde, karakterler "kayıp şehri" keşfediyor

FİLMLERDE ATLANTİS

Kayıp medeniyetin hikâyesi yıllardır film yapımcılarının iştahını kabartıyor

Siren of Atlantis (1949)

Pierre Benoit'nın 1919 tarihli *Atlantida* romanından uyarlanan film oldukça sorunlu bir yapım sürecinden geçti ve üç farklı yönetmen tarafından çekildi. Fransız Yabancı Lejyonu'na mensup bir askerin çölde kaybolup Atlantis'e rastlayışını ve ülkenin güzel bir kraliçe tarafından yönetildiğini keşfetmesini anlatıyor.

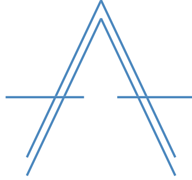

en etkili olanıydı. Taraflı fakat bir hayli başarılı olan kitabı, modern 'Atlantis endüstrisinin' başlangıcı oldu."

Zamanla teknoloji ilerledikçe, "kayıp medeniyete" dair kanıtlar bulma ümidiyle seferler düzenlenmeye başlandı. 1931'de, Woods Hole Oşinografi Enstitüsü'nün (WHOI) kurulmasından kısa bir süre sonra, enstitünün müdürü Henry Bryant Bigelow, Platon'un hikâyesindeki Atlantis'in orijinal konumu olan Cebelitarık Boğazı'na bir sefer düzenledi. Asıl amacı Körfez Akıntısı'nın (Gulf Stream) Kuzey Amerika'yı nasıl etkilediğini araştırmak olsa da çalışmalar sırasında deniz tabanının üst tabakası kaldırılıp, altında Atlantis kalıntılarının olup olmadığı da araştırılacaktı. Fakat diğer tüm araştırmalar tamamlanıp, sonuçları raporlandığı halde, seferin seyir defterlerinde Atlantis hakkında hiçbir bilgi bulunmuyor.

Bundan yaklaşık 30 yıl sonra, 1967 yılında bir WHOI çalışanı Atlantis'i aramak için yeni bir sefere çıkacak ve bu defa durum farklı olacaktı. Derin dalış denizaltısı Alvin'in tasarımcılarından biri olan James Mavor, Akrotiri kazısında ünlü Yunan arkeolog Spyrodin Marinatos ile çalışıyordu. Ege Denizi'ndeki Santorini (Klasik Yunancada Thera) adasında kıyıya yakın bir bölgede bulunan Akrotiri, bir volkanik patlama nedeniyle toprağa gömülmeden önce MÖ 3600 ila 1400 yılları arasında faal bir Tunç Çağı yerleşimiydi. Patlama o kadar büyüktü ki 1989 yılında NASA'nın Jet Motorları İtki Laboratuvarı'nda (Jet Propulsion Laboratory) çalışan bilim insanları, patlamayı Hiroşima bombasının yarattığından iki milyon kat daha güçlü bir yıkıma benzetecekti. Kazılar

ÜST Yakın tarihli popüler bir teoriye göre, Akdeniz'deki Sardinya Adası bir zamanların Atlantis'i olabilir

sırasında gelişmiş bir drenaj sistemi, hatta iç mekân tuvaletleri keşfedildi. Arkeolojik araştırmalar, Akrotiri'nin oldukça gelişmiş bir yerleşim olduğunu açıkça ortaya koymuştu. Elde edilen bulgular, buranın efsanevi Atlantis olabileceği ya da en azından Platon'un esinlendiği bir yer olabileceğine dair güçlü spekülasyonlara yol açtı. Akrotiri'yi, "bu neslin en sarsıcı arkeolojik keşiflerinden biri" olarak tarif eden Mavor, bölgeye dair teorilerini 1969 tarihli *Voyage to Atlantis* adlı kitabında, adından da anlaşılacağı üzere, Atlantis'e önemli vurgular yaparak yayımladı. Kershaw'a göre, "bu karşı konulmaz bir fikir ve böyle bir ihtimal önemli bilim insanlarının ilgisini çekiyor. Fakat hem patlamanın tarihi hem de etkileri dikkate alındığında ciddi çelişkiler söz konusu. Modern turizm endüstrisi 'Santorini = Atlantis' fikrini epey abartıyor. Fakat Atlantis hikâyesinin nasıl ortaya çıktığını veya hangi kaynaklardan nasıl ve hangi biçimde aktarılmış olduğunu Platon'dan başka kimse bilemez. Kendisiyse bu konuda hiçbir şey söylememiş!"

21. yüzyılda da Atlantis'le ilgili teorilerin sayısında bir düşüş yaşanmadı ve birkaç yılda bir Atlantis'in nihayet bulunmuş olabileceğine dair yeni bir iddia ortaya atılıyor. Sardinya Adası sıklıkla efsanevi batık şehirle ilişkilendirilen bir diğer bölge. Gazeteci Sergio Frau'nun 2002'de yayımladığı *Le Colonne d'Ercole* (Almanya'da *Atlantika* adıyla yayınlandı) adlı kitabıyla bu fikir ivme kazandı. Öne sürdüğü teorinin en kritik noktası şu: Platon'un bahsettiği konumun merkezinde bulunan Herkül Sütunları, Cebelitarık'a yerleştirilmeden önce Sicilya'daydı.

Geçtiğimiz yıllarda bir iddia da İngiltere'den geldi. Arkeolojik alanları keşfetmek için uyduları kullanan Merlin Burrows şirketinde çalışan araştırmacılar, 2018 yılında yürüttükleri deniz taramasında, İspanya'nın Atlantik kıyısında su altı kalıntıları keşfettiklerini öne sürerek büyük bir sansasyon yarattılar. Merlin Burrows CEO'su Bruce Blackburn, "Buranın Atlantis olduğunu söylemek cesur bir iddia olur. Herkesin aklında iki görüşten birinin canlanacağına eminim. İlki, 'bu harika bir haber. Hadi kalıntılara bir bakalım', diğeri ise 'bu bir zırvadan ibaret!' olacak." dedi. Yıllar içinde, şirketin iddialarını yalanlayan kanıtlar ortaya çıktıkça bu hikâye de yavaş yavaş manşetlerden düştü.

İster Platon'a esin kaynağı olan bir kültürün, isterse de hayal ürünü efsanevi toprakların izini sürmek için olsun, Atlantis arayışının hiçbir zaman son bulmayacağı kesin. Platon, Atlantis hikâyesiyle kontrolsüz kibre, emperyal hırsa ve aşırılığın tehlikelerine dair bir örnek sunmayı amaçladıysa da sonraki yüzyıllarda Atlantis, hayali bir kayıp dünyaya dönüştü. Kershaw şu sonuca varıyor: "Bu çılgın kayıp dünya arayışı, bir bakıma meselenin özünü gözden kaçırmamıza sebep oluyor. Bir Atlantisli için aşırılığın limiti yoktu ve hep daha fazlasını isteyerek kendi yıkımlarına yol açtılar. Platon'un hikâyesi yalnızca Atinalılar için değil, günümüz siyasi liderleri için de önemli bir uyarı niteliğinde."

Atlantis: The Lost Continent (1961)

1953 tarihli *The War of the Worlds* ve 1960 tarihli *The Time Machine* filmlerinin efsanevi yönetmeni George Pal'ın çektiği bu fantastik film, Antik Yunanistan'da Atlantis'in yıkımına yol açan olayları konu alıyor. İzleyici değerlendirmelerinde düşük puan alan filmde hazır arşiv görüntülerinin kullanımı dikkat çekiyor.

Island of Fishmen (1979)

İtalyan yapımı bu film ıssız bir Karayip adasında geçiyor ve yaratıklardan oluşan bir orduyu kontrol eden kötü bir adamın, bu yaratıkları Atlantis'in hazinelerini keşfetmek için kullanmasını konu alıyor. B filmi olarak adlandırılan türün öncüsü kabul edilen Roger Corman, Amerika'da vizyona giren versiyonu yeniden düzenledi ve şiddet içeren bir giriş bölümü ekledi.

Alien from L.A. (1988)

Cannon Films şirketi tarafından çekilen bu yapım hem bilim kurgu hem de aksiyon komedi türünde. Filmde Kathy Ireland, kayıp babasını ararken Atlantis'in yeraltı dünyasına giren ergen bir kızı canlandırıyor. 1989'da, sadece video için çekilen ve sinemalarda gösterime girmeyen, *Journey to the Center of the Earth* adında bir devam filmi yayımlandı.

Atlantis: The Lost Empire (1989)

2001 tarihli bu Disney yapımı, 1996'da vizyona giren *The Hunchback of Notre Dame*'ı yaratan ekibin, *Denizler Altında Yirmi Bin Fersah*'ın 1954 tarihli uyarlamasında olduğu gibi, gişe rekortmeni bir aksiyon animasyonu yaratma girişimiydi. Film, çizgi roman sanatçısı Mike Mignola'nın karakteristik tarzının uyarlanması bakımından benzersiz bir yapım olarak görülüyor.

Bir Garip Hırsızlık Hikâyesi

MONA LISA

1911'de yaşanan sansasyonel bir hırsızlık olayı, Leonardo da Vinci'nin efsanevi başyapıtına müthiş bir ün kazandırdı

Yazan: Jack Parsons

Mona Lisa, tartışmasız dünyanın en ünlü tablosu. Her yıl milyonlarca insan, Paris'teki Louvre Müzesi'nde sergilenen bu kült eseri görmek için sıraya giriyor. Eleştirmenler, hafif profilden resmedilen kadının ve yüzündeki esrarengiz gülümsemenin anlamını henüz çözebilmiş değilse de onu dünyadaki hemen hemen herkes tanıyor.

Fakat 20. yüzyıl'ın başlarında durum hiç de böyle değildi. "*Mona Lisa*" ismini bilenlerin sayısı oldukça azdı. Akademisyenler, portrenin Rönesans sanatındaki yerini yeniden değerlendirmeye başlamıştı ancak bu ilgi de sadece elit tabakayla sınırlıydı. Popüler kültürde böyle bir farkındalık henüz söz konusu değildi. Bu küçük ve iddiasız portre, bırakın tüm dünyayı, Louvre'daki en ünlü tablo olarak bile görülmüyordu. Ta ki Mona Lisa bir sabah kayıplara karışana kadar...

Suç mahalli

Tabloya sadece ziyaretçilerin değil, müze çalışanlarının bile ilgisi o kadar azdı ki çalındığı ancak 28 saat sonra fark edilebilmişti.

Tarihler 22 Ağustos 1911 Salı gününü gösterdiğinde,

Louis Béroud adında bir ressam, Carré Salonu'nda *Mona Lisa*'nın karşısına geçip bir kopyasını çizmeyi planlamıştı. Fakat o da ne? Portre, son beş yıldır asılı durduğu yerde değildi!

Tablonun, fotoğraf çekimi için başka bir yere götürüldüğünü düşünen Béroud, çekimlerin ne kadar süreceğini öğrenmek için güvenlik görevlilerinden biriyle iletişime geçti. Fotoğraf stüdyosundan gelen, "*Mona Lisa* bizde değil" bilgisi üzerine, müze çalışanları bir hırsızlık olayıyla karşı karşıya kaldıklarını geç de olsa anladılar. Bunun üzerine, Paris polis teşkilatının başındaki isim olan Şef Louis Lépine hiç zaman kaybetmeden müzenin kapısını giriş ve çıkışlara kapattırdı.

Kısa süre içinde bir polis ordusu binanın etrafını kuşatırken, polislerin bir kısmı da kaçmaya çalışan birileri olursa görebilmek için binanın çatısına yerleştirildi. Tüm galerilerdeki ziyaretçilerin kontrollü bir şekilde dışarı çıkarılması ve kapıların kilitlenmesiyle birlikte, dedektifler dünyanın en büyük müzesinde yaşanan bu hırsızlık olayını çözebilmek için son derece detaylı bir arama başlattı. Geçmişte bir kale olan, ardındansa Fransa krallarının resmi konutu olarak kullanılması amacıyla saraya çevrilen Louvre, 60 bin metrekarelik geniş bir alanı kapsıyordu. Aramalar başladıktan birkaç saat sonra, merdiven boşluğuna gizlenmiş boş bir çerçeve bulundu ve müze görevlilerinden biri, çerçevenin *Mona Lisa*'ya ait olduğunu doğruladı. Tablonun zarar görmemesi için üzerine yerleştirilmiş olan koruyucu cam hazne de çerçeveyle birlikte merdiven boşluğuna atılmıştı. Müzedeki 300 odada bir hafta boyunca yapılan tüm aramalara rağmen tablo bulunamadı.

"Utanç nişanesi"

Polis, *Mona Lisa*'nın kayıp ilanlarını Paris şehrindeki duvarlara asarken, dünya genelinde birçok gazete de bu haberi sayfalarına taşıyordu. Hâl böyle olunca, milyonlarca insanın dikkati bir anda bu hırsızlık olayına çevrildi. Hikâyenin okuyucuyu cezbeden bir diğer yanı da yaşanan bu hırsızlığın Fransızlar açısından ne kadar büyük bir skandal olduğuydu. *New York Times* gazetesinin o günlerde attığı başlıklardan biri şu şekildeydi: "60 dedektif kayıp *Mona Lisa*'yı arıyor. Fransız halkı öfkeli!"

Fransızlar, hükümetin Louvre Müzesi'ni idare ediş biçimi yüzünden küplere binmişti. Zira müzedeki yaklaşık çeyrek milyon sanat eserini koruyan güvenlik görevlilerinin sayısı 150'yi bile bulmuyordu. Ayrıca, müzede yaşanan ilk vukuat da bu değildi. Sadece bir yıl öncesinde, Mısır tanrıçası İsis'in oldukça ağır bir heykeli yine bu müzeden çalınmıştı. Hatta daha öncesinde, 1907 yılında bir kadın, tuvallerden birini yırttığı için altı ay hapse mahkûm edilmişti.

Ulusal Müzeler Direktörü Théophile Homolle 1910 senesinde verdiği bir demeç sırasında, Louvre'da bir hırsızlık yaşanabileceği ihtimaline

> "Müzedeki sanat eserlerini koruyan güvenlik görevlilerinin sayısı 150'yi bile bulmuyordu"

gülüp geçerken şu ifadeleri kullanmıştı: "Notre Dame Katedrali'nin kulelerinden birinin çalınabileceğini de iddia edeceksiniz herhalde!" Bu iddialı açıklamaya rağmen hiç de hazırlıklı olmadığı anlaşılan Homolle, *Mona Lisa* çalındığı sırada tatildeydi. Yaşanan hırsızlık olayının ardından polisi aramak müzenin Mısır eserleri küratörüne düşmüştü. Bunun sonucunda, Homolle kısa bir süre sonra görevinden uzaklaştırıldı.

Müze bir hafta sonra yeniden açıldığında, suç mahallini bizzat görmek isteyen kalabalık bir insan topluluğu Carré Salonu'na akın etti. İnsanlar, Correggio ve Titian'ın tablolarının arasında çakılı duran dört çiviyi ve tozla kaplı boşluğu gördüklerinde hayretler içinde kaldılar. Bu manzarayı görenlerden biri de Franz Kafka'ydı. Kafka'nın birlikte yolculuk ettiği arkadaşı, karşılarında duran boş duvarı Fransa'nın "utanç nişanesi" olarak nitelemişti. Mevzu öylesine dramatik bir hâl almıştı ki bazı ziyaretçiler duvarın hemen altına demet demet çiçekler bırakmaya başlamıştı.

Diğer taraftan basında da kargaşa havası hâkimdi. Bir Fransız gazetesi, hiçbir dayanak göstermeden Amerikalı iş insanı ve sanatsever JP Morgan'ı soygunu finanse etmekle suçladı. O dönemde Almanya'yla Fransa arasında siyasi gerilim yüksek olduğundan, Kayser II. Wilhelm'den bile şüphelenenler vardı.

Bazı gazetelerdeyse soygunla dalga geçiliyordu. Öylesine trajikomik bir durum söz konusuydu ki bir gazetede, Leonardo da Vinci'nin ruhunun, âşık olduğu *Mona Lisa*'yı alıp kaçtığı bile yazılmıştı. Bu süreçte polisin elindeki ipuçları da maalesef hırsızlığın aydınlanmasına ışık tutmuyordu.

Soruşturma derinleşiyor

Doğrudan ve yalnızca Fransa Cumhurbaşkanı'na karşı sorumlu olan Şef Lépine, aldığı bir kararla Fransa sınırlarını kapattı. Sınırlardaki trenler ve arabalar durduruluyor, titiz bir aramadan geçmeden kimsenin ülkeyi terk etmesine izin verilmiyordu. Hırsızlık olayı netleştikten sonraki birkaç saat içerisinde üç kıtada birden uluslararası bir soruşturma başlatılmıştı. Fransa'dan kalkan ve buraya gelen tüm gemiler, hedeflerine varır varmaz etraflı bir aramadan geçiriliyordu.

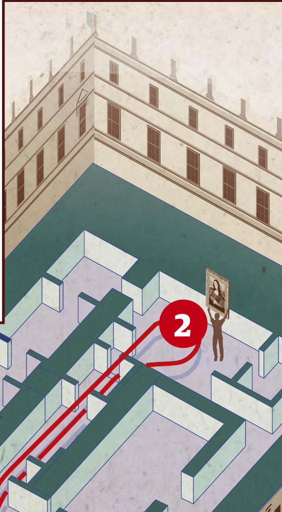
Müzede yapılan incelemeler sırasında en yeni adli tıp yöntemleri kullanılsa da ne çerçeveden ne de koruyucu cam hazneden kayda değer bir

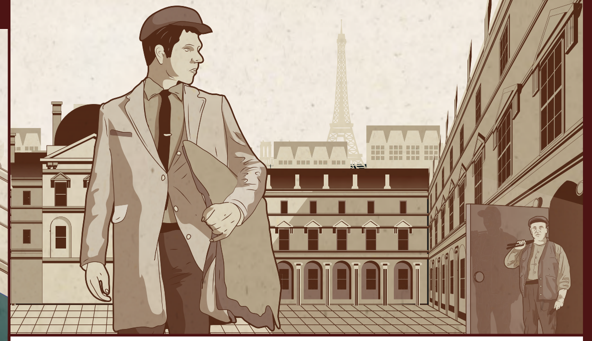
Hırsızlık Sanatı

Peruggia, da Vinci'nin eserini çalıp kaçmayı nasıl başardı?

2 Gündüz vakti soygun
Etrafta kimsenin olmadığı bir anda *Mona Lisa*'yı duvardan indirdi. Tabii bu göründüğü kadar kolay değildi. Çerçeve ve koruyucu camla birlikte portrenin ağırlığı 90 kilogramı buluyordu.

4 Yardım eli
Peruggia, Visconti avlusundan geçerek Louvre'u terk etmeyi denedi fakat kilitli bir kapıyla karşılaştı. Şanslıydı, zira oradan geçen bir tesisatçıda anahtar vardı ve Peruggia için kapıyı açtı.

3 Hızlı hareket edip, gizlendi
Peruggia tabloyu müze görevlilerinin kullandığı bir merdiven boşluğuna taşıdı ve çerçevesini söktü. Dikkati elden bırakmayan hırsız, söktüğü çerçeveyi yapının girişindeki sahanlıkta istiflenmiş sanat eserlerinin arkasına koydu.

5 Hızla uzaklaştı
77 cm uzunluğunda olan *Mona Lisa* aslında oldukça küçüktü fakat bazılarının iddia ettiği gibi, Peruggia'nın, önlüğünün altına saklayabileceği kadar küçük de değildi. Bunun yerine, tabloyu bir örtüyle sardı ve saat 7.47'deki trene yetişmeye çalışırken bu şekilde taşıdı.

1 Hiç dikkat çekmedi
Peruggia, müzenin haftalık temizlik için kapalı olduğu gün, sabah saat 7 sularında Louvre'a girdi. Beyaz bir işçi önlüğü giyip, diğer çalışanların arasına karıştı.

6 Uygun zamanı bekledi
Başlangıçtaki planı tabloyu olabildiğince çabuk elden çıkarmak olsa da olaydan sonra basında patlak veren çılgınlık yüzünden 28 ay gibi uzun bir süre beklemek zorunda kaldı. Tüm bu süre boyunca *Mona Lisa*'yı ahşap bir sandıktaki gizli bölmede sakladı.

Leonardo da Vinci, 1518'de Lisa Gherardini'nin portresini uzun dönem hamisi olan Fransa Kralı I. François'ya sattı

Kayıp *Mona Lisa*, müze direktörü Théophile Homolle'ün kâbusu oldu

Franz Kafka'nın bir arkadaşı, *Mona Lisa*'nın duvarda boş kalan yerini Fransa'nın "utanç nişanesi" olarak nitelendirmişti

ipucu elde edilememişti. Parmak izi analizinin öncüsü Alphonse Bertillon çerçeveden bir başparmak izi elde etmeyi başarmıştı gerçi ama bu parmak izi hiçbir dosyayla eşleştirilememişti.

Çalışanlardan biri, ressam Louis Béroud'un tablonun çalındığını fark etmesinden hemen önceki gün, yani pazartesi günü sabah saat 7.00 sularında *Mona Lisa*'yı gördüğünü ifade etmişti. Yine aynı çalışanın söylediğine göre, sadece bir saat sonra Carré Salonu'nda yürürken, tablo yerinde değildi.

Soruşturma derinleştikçe, Carré Salonu'nun her zamanki güvenlik görevlisinin o gün işe gelmediği anlaşıldı. Çocuklarından biri kızamık geçirmişti. Yerine geçen kişiyse saat 08.00 sularında sigara içmek için salonu terk ettiğini itiraf etti. Tüm bulgular, soygunun pazartesi sabahı 07.00 ila 08.30 saatleri arasında gerçekleştiğini gösteriyordu.

Gelgelelim pazartesi günleri temizlik yapıldığından, müze kapalı oluyordu. Soygunu içeriden birinin yaptığından şüphelenen Lépine, o sabah *Mona Lisa*'ya erişim imkânı olan 800 çalışanı kapsayan geniş bir sorgulama başlattı. Bu çalışanlar arasında müze memurları, güvenlik görevlileri, işçiler, temizlikçiler ve fotoğrafçılar bulunuyordu. Fakat bu soruşturmadan da işe yarar bir bilgi çıkmadı. İşçilerden biri müzede yabancı bir kişiyi gördüğünü söylese de polis merkezinde kendisine gösterilen sabıkalı fotoğraflarından hiçbiriyle eşleşme sağlanamadı.

Şef Lépine, *New York Times*'a verdiği bir röportajda samimi ifadeler kullanmıştı: "Şu ana kadar hırsızların kimliklerine ve nerede olduklarına dair bir bilgi edinemedik." Buna karşın Lépine, son derece kendinden emin tahminlerde bulunmaktan da geri kalmıyordu: "Bu işin siyasi sebeplerle yapılmadığına eminim. Çalışma koşullarından hoşnutsuz olan Louvre çalışanlarının gerçekleştirdiği bir 'sabotaj' vakası olabilir. Bir diğer olasılık da soygunun bir çılgın tarafından yapılmış olması."

Bu "çılgın" için sürdürülen arama faaliyetleri, öncü sanat hareketlerinden olan Fovizm (Les Fauves, Fransızcada vahşi hayvanlar anlamına geliyor) akımından etkilenmesi nedeniyle Paris'in "vahşi hayvanlarından" biri olarak tanınan Picasso'ya kadar uzanacaktı. Ünlü ressam, daha önce Louvre'dan çalınan bazı heykelleri çalıntı olduğunu bilmeden satın almıştı. Bu bilgi gün yüzüne çıkınca, olayı çözmek için umutsuzca çırpınan polis, şahsi koleksiyonuna eklemek amacıyla Picasso'nun *Mona Lisa*'yı da satın alıp almadığını öğrenmek için

Mona Lisa soruşturması, polis şefi Louis Lépine için tam bir fiyasko oldu

bir soruşturma yürüttü. Picasso'nun arkadaşı anarşist şair Guillaume Apollinaire de şüpheliler arasındaydı ve bu nedenle 7 Eylül 1911'de beş gün gözaltında tutuldu.

Sanat dünyasını sarsan bu skandalın ardından uzunca bir süre vakada hiçbir gelişme kaydedilemezken, iki yılın sonunda nihayet sis perdesi aralandı.

Başyapıtın iadesi

Hırsız, Vincenzo Peruggia adında bir adamdı ve bu olaydan paçayı kurtaracağını sanmıştı. Aslına bakılırsa, zannedildiği gibi bir suç dehası değil, Paris'te yaşayan sıradan bir İtalyan işçiydi. Gizlice alıp kaçtığı bu adı sanı bilinmedik eserin bir gecede şöhret olabileceğini düşünememişti. Ortalık öylesine kızışmıştı ki tabloyu elden çıkarması ilk başta düşündüğü gibi kolay olmamıştı. Yine de tablo çalındıktan sonra uzunca bir süre polisi savuşturmayı başarmış ve bu anlamda gayet iyi bir iş çıkarmıştı.

Aslında Kasım 1911'de, müze çalışanları arasında yürütülen soruşturma kapsamında Peruggia da sorgulanmıştı. Hatta *Mona Lisa*'yı çalarken çıkarıp müzede bıraktığı koruyucu cam hazneyi bir yıl öncesinde bizzat kendisi tablonun üzerine yerleştirmişti. Sırf bu nedenle bile, tüm soruşturma süresince Paris güvenlik güçlerinin aşina olduğu biriydi. Üstelik Peruggia'nın daha önce kayıtlara geçmiş birkaç suçtan sabıkası da vardı. Bir keresinde, bir hayat kadınını gasp etmekten tutuklanmıştı. Başka bir olayda ise bir kavgaya karışmış ve silah taşıdığı için kısa süreliğine hapis yatmıştı.

Sorgulama sırasında polis, Ağustos ayının o uğursuz Pazartesi günü neden işe geç kaldığını sorduğunda (işvereni de bunu doğrulamıştı), Peruggia gülerek soruyu geçiştirmeye çalışmıştı. Akşamdan kalma olduğunu ve sızıp, uyuyakaldığını iddia etti. Polisler, kiralık bekâr odasının altını üstüne getirseler de hiçbir şey bulamadılar. Oysa Peruggia'nın ahşap bir sandığın gizli bölmesine sakladığı tablo bu esnada odada bulunuyordu. Yapılan tüm arama ve sorgulamalardan herhangi bir sonuç alınamayınca temize çıktığını düşünen Peruggia, kayıp sanat eserine ait bir kartpostalı hiçbir kaygı gütmeden şömine rafında sergilemeye bile başlamıştı.

Ne var ki İtalyan işçi şansını fazla zorlamıştı. Kasım 1913'te, antikacı Alfredo Geri'nin İtalya'daki bazı gazetelerde yayımladığı bir reklam Peruggia'nın ilgisini çekti ve Geri'yle iletişime geçmekte hiç tereddüt etmedi. Birkaç hafta sonra, gizli bölmeli sandığını da yanına alarak onunla buluşmak üzere İtalya'nın Floransa kentine gitti ve sanat eserine karşılık ondan yarım milyon İtalyan Lireti talep etti.

Alfredo Geri, eserin arkasında yer alan ve tablonun orijinal olduğunu gösteren Louvre damgasını görünce kısa süreli bir şok yaşadı, ardından durumu hemen polise bildirdi. Polisler hiç vakit kaybetmeden Peruggia'yı kaldığı otel

Çalıntı eserler sergisi

Tarihin en önemli sanat eserlerinden bazıları nasıl çalındı?

1934'te Çalınan **Gent Altar Panosu**

12 panelden oluşan bu Rönesans dönemi eseri, dünyanın en çok çalınan sanat eseri unvanını taşıyor. Hem Napolyon hem de Hitler, Avrupa'yı fethettiklerinde esere el koydular. 1816 yılındaysa tablolar kötü niyetli bir keşiş tarafından satılmıştı. Bundan birkaç on yıl sonra panellerden biri bir müzeye gönderildi. Yaklaşık bir asır geçmesinin ardından, Birinci Dünya Savaşı sonrasında paneller yine bir araya geldi. Ne var ki bu durum fazla uzun sürmedi. 1934'te eserin iki paneli çalındı. Bunlardan biri bulunsa da "Adil Yargıçlar" adlı panel hâlâ ortada yok.

1994'te çalınan **Çığlık**

Norveçlilerin büyük kısmı Lillehammer'daki Kış Olimpiyatları'nın açılışını izlediği sırada, iki hırsız Oslo yakınlarındaki bir galeriye gizlice girip, Edward Munch'un *Çığlık* adlı sürrealist eserini çaldı. Alarm devreye girmişti fakat müzede yalnız olan güvenlik görevlisi bunu dikkate almadı. Hırsızlar, "zayıf güvenlik için teşekkürler" yazan bir not bırakıp kaçtılar. Uzun süren araştırmalar sonunda tablonun çerçevesinin bir parçası kullanılmayan bir otobüs durağında bulundu ve ardından tabloya ulaşıldı. *Çığlık*'ın bir başka versiyonu da 2004 yılında çalınmıştı.

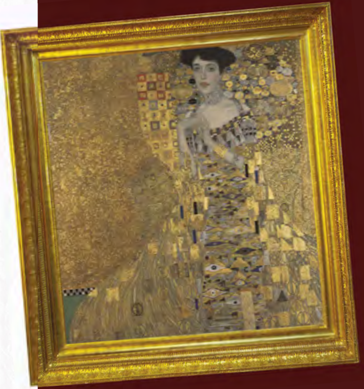
1473'te Çalınan **Kıyamet Günü**

Hans Memling'in *Kıyamet Günü* üçlemesi, Medici ailesinin temsilcisi Angelo Tani tarafından sipariş edilmişti. Yolda, hükümet izniyle korsanlık yapan Paul Benecke'ye yakalanan ve eseri ona kaptıran Tani, Papalıktan yardım istedi. Fakat tablo bir İngiliz gemisinde ele geçirildiğinden, İngiliz-Hansa Savaşı'nda kazanılmış meşru bir ganimet olduğuna hükmedildi. Daha sonra eser, Polonya'nın Gdańsk şehrindeki St. Mary Bazilikası'na bağışlandı.

1961'de Çalınan **Wellington Dükü**

Londra Ulusal Galerisi'nin tarihinde yaşanan ilk hırsızlık olayı, Francisco Goya'nın namıdiğer Demir Dük'ü resmettiği portrenin 21 Ağustos 1961'de çalınmasıydı. Olaydan birkaç gün sonra gazeteler, mutabık kalınan bir hayır kurumuna 140 bin sterlin bağışlanması koşuluyla eserin iade edileceğini yazan bir mektup aldı. James Bond filmi Dr. No'da bu tablonun adı sanı bilinmeyen bir suçlu tarafından çalındığı ima edilse de hırsız aslında emekli bir otobüs şoförüydü. Suçunu itiraf eden Kempton Bunton, 1965'te tabloyla birlikte polise teslim oldu.

1941'de Çalınan **Adele Bloch-Bauer'in Portresi I**

Gustav Klimt'in, zarif dekoratif süslemelerin ön plana çıktığı, kıvrımların ve bitki desenlerinin sıklıkla kullanıldığı bir sanat akımı olan Art Nouveau tarzındaki bu eseri, varlıklı Yahudi ailesi Bloch-Bauer'lere aitti. Naziler, uydurma suçlamaların ardından 1941'de esere el koydu. Gerçek altın parçalarından yapılmış olan "Avusturya'nın Mona Lisa'sı", İkinci Dünya Savaşı'nın ardından devlete ait Belvedere Galerisi'nde sergilenmeye devam etti. Bloch-Bauer ailesinin torunları tablonun iadesi için uzunca bir süre hukuk mücadelesi verdiler ve nihayet 2006'da geri almayı başardılar.

Mona Lisa Çalındı!

Le Petit Parisien

Le plus fort tirage des journaux du monde entier

5 centimes

MALADIES SALUTAIRES

LA «JOCONDE» EST RETROUVÉE

Le célèbre tableau, proposé à un antiquaire, a été saisi à Florence et sera restitué à la France.

Menacé de destitution en cas d'erreur, M. Ricci, directeur des Beaux-Arts d'Italie, garantit énergiquement l'authenticité de l'œuvre confisquée.

La Fin d'une Conquête

Peruggia'nın, ahşap bir sandığın gizli bölmesinde Mona Lisa'yı sakladığı, Paris'teki dairesi

Peruggia, 1914 Haziran'ında Floransa'da mahkeme salonunda

> "Peruggia, mahkemede vatanseverlik kozunu oynadı"

odasında kıskıvrak yakaladı.

Kurnaz Peruggia, mahkemede vatanseverlik üzerine nutuklar çekerek eylemini haklı göstermeye çalıştı. Leonardo da Vinci'nin eserinin Napolyon tarafından çalındığını iddia eden Peruggia (ki bu doğru değil), bu nedenle eseri İtalya'ya geri götürdüğünü ve tek amacının bu olduğunu ifade etti. Gel gör ki tutuklama sonrası Paris'teki odasında yapılan detaylı aramada Amerikalı sanat koleksiyoncularının bir listesi bulundu. Bu da demek oluyor ki aslında Peruggia'nın aklından geçen şey vatan sevgisinden ziyade paraydı.

Mona Lisa'nın bulunduğunu duyan insanlar bir kez daha çılgına döndü. Tablo, İtalya'nın önemli şehirlerinde bir zafer turu atıp sergilendikten sonra, son olarak Milano'da 60 bin İtalyan tarafından uğurlanıp, nihayet 1914 yılının Ocak ayında Louvre'a iade edildi. Tablonun ait olduğu yere asılmasının ardından, sadece iki gün içerisinde yaklaşık bir milyon ziyaretçi onu görmek için Louvre Müzesi'nin Carré Salonu'na akın etti.

Peruggia tabloyu çaldığını itiraf edip af diledi ve 1 yıl 15 gün hapse mahkûm edildi. Sonradan cezası 7 ay 9 güne düşürüldü.

Duruşmadan çok kısa bir süre sonra Birinci Dünya Savaşı patlak verdiğinden, sanatseverlerin bu skandalı protesto etmeye pek fırsatı olmadı. Soygun artık manşetlerden düşmüş olsa da *Mona Lisa* sonsuza dek bir ikon olarak kalacaktı.

Leonardo'nun eserini çalan Vincenzo Peruggia'nın sabıka fotoğrafları ve parmak izleri

1914 yılının Ocak ayında, *Mona Lisa*'nın Louvre'a dönüşü için toplanan yetkililer

15 ÇILGIN SUIKAST PLANI

Ayı kostümünden tutun da çok namlulu silahlara ve ölümcül şemsiyelere kadar çeşitli yöntemler kullanan kararlı suikastçılar, ister bir keşiş olsun ister bir kral, herkesi hedef alabilir. Suikastçıların her zaman profesyonel tetikçiler veya tecrübeli teröristler olması da gerekmiyor, hatta bazen en olmadık plan bile hedefi on ikiden vurabiliyor

Yazan: Catherine Curzon

Jenatsch'ın ölümü çok sayıda edebi esere ilham kaynağı oldu. Bu eserlerden birinde onu öldüren katil, cinayete kurban giden rakibi Pompeius'un kızı Lucrecia von Planta idi

Jörg Jenatsch

YÖNTEM: AYI KILIĞINA GİRMİŞ BİR ADAM TARAFINDAN SAPLANAN BALTA
TARİH:: 24 OCAK 1639

Yaşadığı dönemin en tartışmalı şahsiyetlerinden biri olan İsviçreli siyasetçi ve askeri lider Jörg Jenatsch, bir rakibinin vahşice öldürüldüğü cinayete karışmış, hatta en yakın dostunu kendi elleriyle öldürmüştü. Fakat zaman zaman yaşadığı bu dehşet verici şiddet patlamaları onun yükselişini durduramamıştı. Onu durdurmayı başaransa, Chur şehrindeki bir karnaval sırasında bir şeyler söylemek için yanına yaklaşan ayı kostümü giymiş bir adamdı. Kimliği bilinmeyen katil, baltasını Jörg'ün kafasına indirerek siyasetçinin kariyerine ve yaşamına son verdi. Bu hikâyeden çıkarılacak ders muhtemelen şu olmalı: Elinde keskin bir balta olan bir ayıya asla güvenme!

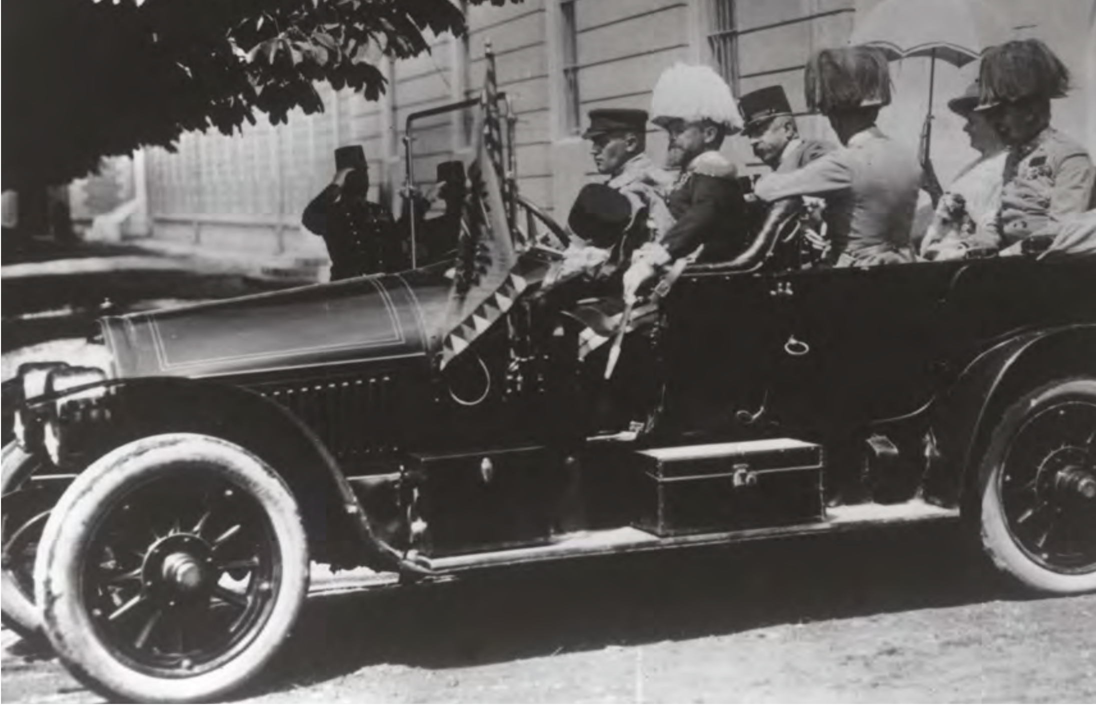
Heydrich patlama sırasında hemen ölmedi ve suikastçılara karşılık vermek üzere aracından indi

Reinhard Heydrich

YÖNTEM: BOMBA
TARİH:: 27 MAYIS 1942, ÖLÜM 4 HAZİRAN 1942

Anthropoid Operasyonu adı verilen komplo planını uygulayan suikastçılar, şehirde arabasıyla ilerleyen, Prag kasabı lakaplı Nazi Generali Reinhard Heydrich'i vurmaya kalkıştığında silahları tutukluk yaptı. Heydrich şoförüne durmasını emretti ve tam tetikçilerle yüzleşecekken, Jan Kubiš adındaki suikastçı arabaya hızla bir bomba attı. Bu kez hiçbir aksaklık çıkmadı ve Heydrich patlamada ağır yaralandı. Araba koltuklarının yaylarından ve at kılı döşemesinden fırlayan şarapnel parçaları nedeniyle yaşadığı kan zehirlenmesi sonucunda bir hafta sonra hayatını kaybetti. Tutuklanmadan kaçmayı başaran Kubiš, sonradan bir çatışmada öldürüldü.

İlk suikast girişiminden sonra şehir valisinin konutuna gelen Ferdinand, "Siz konuklarınızı böyle bombalarla mı karşılıyorsunuz?" diye bağırdı

Avusturya Arşidükü Franz Ferdinand

YÖNTEM: EL BOMBASI, TABANCA
TARİH: : 28 HAZİRAN 1914

Arşidük Franz Ferdinand ve karısı Sophie, Saraybosna'yı ziyaretleri sırasında arabalarına el bombası atan bir suikastçı tarafından karşılandı. Bu girişimden yara almadan kurtulan çift, toparlanmak için kısa bir süre dinlendikten sonra, patlamada yaralananları ziyaret etmek amacıyla yola koyuldu. Ne yazık ki şoförleri yanlış rotayı seçti ve suikast girişiminin ardındaki isimlerden biri olan Gavrilo Princip'in alkol alarak efkâr dağıttığı kafenin önünden geçme gafletinde bulundu. Princip aceleyle caddeye fırladı ve ikiliyi silahıyla ateş ederek öldürdü. Kendisi de dört yıl sonra hapishanede can verdi.

Grigori Rasputin

YÖNTEM: SİYANÜRLÜ PASTA VE ŞARAP, TABANCA, DAYAK, BOĞMA
TARİH: : 30 ARALIK 1916

"Çılgın keşiş" olarak bilinen Rasputin'in, onun sözünden çıkmayan Rusya Çariçesi Aleksandra üzerindeki olağanüstü etkisinden ve genel olarak kraliyet katında sahip olduğu nüfuzdan endişelenen aristokratlar bu "kutsal" adamı kesin olarak ortadan kaldırmaya karar verdiler. Prens Feliks Yusupov'un liderlik ettiği suikast öncesinde Rasputin, kandırılarak prensin sarayına getirildi. Burada zehirlendi, defalarca silahla vuruldu, dövüldü ve nihayetinde kalın bir kumaşa sarılıp Malaya Nevka Nehri'ne atıldı. Suikastçılar o sırada Rasputin'in ölmüş olduğunu düşünse de sonradan keşişin aslında boğularak öldüğü; zehir, dayak ve kurşunlardan sağ kurtulmuş olabileceği anlaşıldı. Suikastçılardan bazıları sonradan sürgüne gönderildi.

Rasputin'in ölümünden sonra çekilen bu fotoğrafta kafasındaki kurşun yarası görülüyor

Mistik bir keşiş nasıl öldürülür?

Grigori Rasputin, ölümü sırasında yaşanan ve çılgın bir keşişten ziyade bir Süpermen olduğunu düşündüren tuhaf olaylar nedeniyle ikonik bir şahsiyet haline geldi

1. Adım
Kandırılan Rasputin, Prens Yusupov'la buluşmak üzere onun sarayındaki tuzağa çekilir. Rasputin'i bekleyen şarap ve lezzetli atıştırmalıklara siyanür katılmıştır.

Adım 2
Kendisine ikram edilen zehirli pastayı yemek istemeyince plan suya düşmüş gibi görünürken, Rasputin zehirli şarabı yudumlamaya başlar.

Adım 3
Zehir yeterince etki etmeyince panikleyen Yusupov, Rasputin'e ateş eder ve onu vurur. Görünürde Rasputin ölmüştür. Sarayın içinde gizlenen diğer suikastçıları çağırır.

Adım 4
Lakin zehre ve vücuduna isabet eden kurşunlara rağmen mucizevi bir şekilde ölmeyen Rasputin, ayağa kalkıp Yusupov'a saldırır. Ardından hızla saraydan dışarı çıkar ve gecenin karanlığında kaçmaya başlar.

Adım 5
Bir diğer suikastçı Vladimir Purishkevich, Rasputin'e pek çok kez ateş eder. Bu defa kesin olarak öldüğü düşünülen keşiş saraya geri götürülür ve üstüne bir de Yusupov tarafından dövülür.

Adım 6
Elleri bağlanan ve kalın bir kumaşa sarılan Rasputin'in bedeni, denize dökülen Malaya Nevka Nehri'ne atılır.

Adım 7
Ertesi gün Rasputin'in bedeni nehirden çıkarılır. Çar II. Nikolay, suikastçıları kahraman haline getirmekten korktuğu için resmi bir soruşturma yapılmasını yasaklar.

Fidel Castro

YÖNTEM: ZEHİRLİ PURO, MENDİL, MILKSHAKE, DALIŞ KIYAFETİ, TÜKENMEZ KALEM, DENİZ KABUĞU İÇERİSİNE YERLEŞTİRİLEN BOMBA, PATLAYAN PURO
TARİH: : 1960-65

05

CIA'in en ünlü suikast girişimleri, Küba'yı 1959 ile 2008 yılları arasında yöneten Fidel Castro'ya yönelik olanlar şüphesiz... Patlayan deniz kabuklarından zehirli Milkshake'lere kadar uzanan pek çok suikast planı arasından bazıları, ciddi bir siyasi komplodan ziyade bir absürt komedi filmine daha uygun olurdu. Öldürme girişimlerinin yanı sıra, Castro'nun itibarını zayıflatmak için de çaba sarf ediliyordu. Örneğin, kimyasal bir maddeyle Castro'nun sakalını dökmek veya ulusa seslenirken LSD adlı uyuşturucunun etkisiyle saçmalamasını sağlamak için eylemler tasarlanıyordu. Yapılan tüm bu planlar ya başarısız oldu ya da hiç denenmeden rafa kaldırıldı. Castro ise 2016 yılına kadar azimle hayatta kalıp, tam 11 ABD başkanı eskitti.

Castro, kendisini öldürmek üzere kurulan bir komplo hakkındaki habere gülüyor

Castro'yu öldürmenin 20 yolu

Küba istihbaratının eski başkanına göre, CIA 638 kez Castro'yu öldürme teşebbüsünde bulundu. İşte bunlardan birkaçında kullandığı yöntemler

1. Patlayan puro
2. Yayın stüdyosuna halüsinasyon görmeye yol açan kimyasal bulaştırmak
3. Ayakkabısına, sakalının dökülmesine yol açacak talyum maddesi bulaştırmak
4. Mafyayla anlaşmak
5. Küba semalarından, Castro'nun katiline ödül verileceğini söyleyen el ilanları bırakmak
6. Zehirli haplar
7. Zehirli puro
8. Daha fazla zehirli hap
9. Zehirli dalgıç kıyafeti
10. Zehirli Milkshake
11. Zehirli tükenmez kalem
12. Zehirli dalış regülatörü
13. Patlayan deniz kabuğu
14. Keskin nişancı
15. Zehir taşıyan bir sevgili (cesaret edemedi)
16. Zehirli mendil
17. Zehirli çay
18. Zehirli kahve
19. Zehirli dondurma
20. Başka bir keskin nişancı

Şemsiye silah nasıl çalışır?

BİLYE
Kapakçık açıldığında, basınçlı hava bilyeyi şemsiye silahtan kurşun gibi fırlatıyor.

BAĞLANTI MEKANİZMASI
Yayın harekete geçirdiği piston, basınçlı hava silindirinin içerisine gizlenmiş bir kapakçığı açıyor ve bilyenin silahtan dışarı çıkmasını sağlıyor.

TETİK
Tüm geleneksel ateşli silahlar gibi, şemsiye silahın da bir tetiği olması gerekiyor. Burada tetik şemsiyenin sapına gizlenmiş.

SONUÇ
Bilyenin kaplaması 37°C'de eriyerek risinin kana karışmasını sağlıyor.

BASINÇLI HAVA
Namludan çıkarken arkasındaki basınçlı hava olmasaydı, bilye kurbanın derisini delmeye yetecek kadar hızlı fırlatılamazdı.

YAY
Havalı tüfeklerde olduğu gibi güçlü bir yay, mekanizmayı çalıştıran bağlantı noktasını itiyor.

Georgi Markov

YÖNTEM: BİR ŞEMSİYEDEN FIRLATILAN RİSİN BİLYESİ
TARİH: : 7 EYLÜL 1978, ÖLÜM 11 EYLÜL 1978

06

Ülkesinden iltica eden Bulgar muhalif Georgi Markov, Londra'da bir durakta otobüs beklediği sırada bacağının arkasında keskin bir acı hissetti. Arkasına dönüp baktığında, yere düşen bir şemsiyeyi alıp aceleyle taksiye binen bir adam gördü. Taksi hızla olay yerinden uzaklaştı. Markov, bacağında acı veren bir şişlik olduğunu fark etti ve o akşam hastaneye yatırıldı. Dört gün sonra, risin adı verilen zehirli madde nedeniyle hayatını kaybetti. Zehri içeren özel bir bilye, günümüzde oldukça ünlü olan şemsiyenin içerisine yerleştirilen bir mekanizmayla Markov'un bacağına fırlatılmıştı. Suikastçısı olduğu öne sürülen Francesco Gullino hiçbir zaman yargılanmadı.

Fiyaskoya geri sayım

Claus Schenk von Stauffenberg'in Hitler'i öldürmek için tasarladığı korkusuz plan tarihin akışını değiştirebilirdi. Fakat tam bir fiyaskoyla sonuçlandı

20 TEMMUZ 1944

10.00

Stauffenberf, Hitler'in karargâhı Wolfsschanze'ye (Kurt İni) gelir

Alman Gizli Polisi Gestapo'nun Hitler'e suikast planını öğrendiği yanılgısına düşen Claus Schenk von Stauffenberg, Valkyrie Operasyonu'nu uygulamak için tek ve son şansı olduğunu düşünerek planı devreye sokar.

12.20

Bomba hazırlanır

Stauffenberg banyoya gider ve bombaları hazırlamaya koyulur. Afrika'da sol gözünü, sağ elini ve kalan parmaklarından ikisini kaybeden Stauffenberg için bu meşakkatli bir iştir ve hazırlayabildiği tek bombayla toplantıya gitmek zorunda kalır.

12.30

Bomba yerleştirilir

Stauffenberg'in tek koluyla çantayı taşımakta zorlandığını fark eden Emir Subayı Ernst John von Freyend, çantayı toplantı odasına taşıyarak farkında olmadan bombayı Hitler'in tam yanında yere koyar. Bomba infilak ettiğinde Freyend sağ kurtulacaktır.

12.30

Toplantı başlar

Sıcak hava nedeniyle toplantı yeraltı sığınağı yerine üst katta, Kurt İni'nin ana salonunda yapılmaktadır. Hitler'in yanında askeri ve idari personelden oluşan 20'den fazla kişi vardır.

Adolf Hitler

YÖNTEM: EVRAK ÇANTASINA GİZLENMİŞ BOMBA
TARİH: : 20 TEMMUZ 1944

Valkyrie Operasyonu olarak bilinen komplo planında Almanya'nın kontrolünü ele geçirip Müttefiklerle barış anlaşması yapmak isteyen suikastçılar Hitler'i hedef almıştı. Soylu bir Alman ve çok sayıda madalya sahibi bir subay olan Claus Schenk von Stauffenberg'in liderlik ettiği plan, Führer'in bir evrak çantasına gizlenmiş iki adet bombayla öldürülmesini amaçlıyordu. Fakat olay esnasında yalnızca bir bomba hazırlanabilmişti. Bu bomba infilak ettiğinde dört kişinin ölümüne sebep oldu, ne var ki Hitler onlardan biri değildi. Führer, yanmış bir pantolon ve delinmiş bir kulak zarıyla patlamadan sağ kurtuldu. Stauffenberg ve işbirlikçileri 21 Temmuz 1944'te idam edildi.

Oxford Kontu Robert Harley

YÖNTEM: TABANCALARLA İÇERİSİNE BUBİ TUZAĞI KURULMUŞ BİR ŞAPKA KUTUSU
TARİH: : 4 KASIM 1712

Suikastlarda kullanılan bombalı mektupların ilk versiyonu olan bu düzenekte, bir şapka kutusuna üç dolu tabanca yerleştirilmişti. Kutunun kapağı açıldığında silahların üçü birden ateş alacak ve açan kişiyi öldürecekti. Bu kişinin Yüksek Hazinedar Robert Harley olması planlanmıştı. "Şapka Kutusu Komplosu" adıyla ünlenecek bu plan, tetiklere bağlı iplerin yazar Jonathan Swift tarafından fark edilmesiyle başarısız oldu. Swift, ipleri keserek bubi tuzağını etkisiz hale getirdi. Suikastçılar hiçbir zaman yakalanamadı. Bu başarısız komploya dair haberler halka ulaştığında Swift ve Harley'in popüleritesinde büyük bir artış oldu ve halktan ciddi bir destek gördüler.

İmparator Chandragupta Maurya

YÖNTEM: ZEHİRLİ YİYECEK **TARİH:** MÖ 320

Antik Hindistan'da Maurya İmparatorluğu'nun kurucusu İmparator Chandragupta Maurya'nın suikasta uğramasından korkan yardımcıları, bağışıklık kazanması için ona gizlice az miktarda zehir vermeye başladı. Yiyeceklerinin içerisinde ölümcül toksinler olduğundan habersiz olan İmparator, yediği lezzetli lokmalardan birini hamile karısı Durdhara'ya ikram etti. Hamileliğinin son dönemlerinde olan karısı, zehre bağışıklığı olmadığı için dakikalar içerisinde hayatını kaybetti. Çocuğunu kurtarmak isteyen Chandragupta, halen hayatta olan bebeği karısının karnını keserek çıkardı. Efsaneye göre, zehir bebeğe ulaşmış ve alnında nokta (Sanskritçe dilinde "bindu") şeklinde mavi bir iz bırakmıştı. Mucizevi bir şekilde hayatta kalan bebeğe bu yüzden Bindusara adı verilmişti.

21 TEMMUZ 1944

12.37 — Sahte telefon görüşmesi
Zaman geldiğinde Stauffenberg önceden ayarlanmış bir telefon alır ve izin isteyerek odadan ayrılır. Telefona cevap verdikten sonra, toplantıya dönmek yerine binadan ayrılır ve arabasına doğru yürümeye başlar. Bomba infilak ettiğinde arabasıyla uzaklaştığı görülecektir.

12.38 — Bombanın yeri değiştirilir
Masanın üzerindeki haritayı göremeyen Albay Heinz Brandt, yaklaşabilmek için çantayı önünden çeker ve masanın kalın, sağlam ayaklarından birinin arkasına koyar. Bomba patladığında bu kararı Brandt'ın hayatına mal olacaktır.

12.42 — Bomba infilak eder
Bomba patladığında oda yerle bir olur fakat sağlam masa Hitler'i patlamanın etkisinden korur ve hayatını kurtarır. Ölen dört kişi arasında çantanın yerini değiştiren Brandt de vardır. Yaralanır ve ertesi gün hayatını kaybeder.

12.45 — Netice
Ortalık yatıştığında planın başarısız olduğu anlaşılır. Valkyrie Operasyonu'ndan delinmiş bir kulak zarı ve bazı yerleri yanıp parçalanmış bir pantolonla sağ kurtulan Hitler'in intikamı hızlı olacaktır.

16.00 — Stauffenberg Berlin'de
Başlangıçta Hitler'in öldüğünü düşünen suikastçılar, radyoda canlı yayında konuştuğunu duyunca paniğe kapılır. Stauffenberg'in yaralandığı bir silahlı çatışmanın ardından hepsi tutuklanıp askeri mahkemeye çıkarılır.

12.10 — Suikastçılar idam edilir
Bombanın infilak etmesinin üzerinden 12 saat bile geçmeden, Stauffenberg ve diğer suikastçılar Berlin'de kurşuna dizilerek idam edilir. Pek çok tarihçi, bir yerine iki bomba patlasaydı Hitler'in kesin olarak ölmüş olacağı konusunda hemfikir.

Giovanni Falcone

YÖNTEM: OTOBAN MENFEZİNE DÖŞENMİŞ BOMBA
TARİH: : 23 MAYIS 1992

İtalyan savcı ve sorgu hâkimi Giovanni Falcone, üst düzey mafya liderlerini adalete teslim etmeyi kafasına koyduğunda mafyanın acımasız yüzüyle karşı karşıya kaldı. Polis memurlarının eskortluğunda karısıyla birlikte Sicilya'daki A29 karayolunda yolculuk ettiği sırada suikastçılar yola yerleştirilmiş olan bombaları patlattı. Patlama öylesine şiddetliydi ki deprem monitörleri bile sarsıntıyı kaydetti. İnfilak eden yarım ton patlayıcı yolda büyük bir krater oluşturmuştu. Başarılı suikastın ardından Mafya lideri Salvatore Riina, Falcone'nin ölümünü için parti düzenledi. Fakat öfkeli Sicilya halkının adalet çağrıları karşılıksız kalmadı ve Riina A29 karayolundaki cinayetleri tertiplemekten ömür boyu hapse mahkûm edildi.

Patlamada Falcone, karısı ve üç polis memuru hayatını kaybetti

CIA'in suikast girişimi başarısız olsa da Abdülkerim Kasım sonradan kurşuna dizilerek idam edildi

Abdülkerim Kasım

YÖNTEM: BRUCELLA BAKTERİSİ TAŞIYAN MENDİL
TARİH: : ŞUBAT 1960

Irak Başbakanı Abdülkerim Kasım'ın görevine son vermeyi kafasına koyan CIA cüretkâr bir plan yaptı. Hediye olarak ona, grip benzeri belirtiler gösteren uzun süreli bir enfeksiyona yol açan Brucella bakterisinin bulaştırıldığı bir mendil gönderildi. İsminin baş harflerinin işlendiği bu hediyeye karşı koyamayacağı düşünülmüştü. Bakteriler Kasım'ı öldürmese bile aylar boyunca etkisiz kalmasına ve nihayetinde yerine başkasının geçmesine neden olacaktı. Mendilin, 1963 yılına kadar iktidarda kalan Kasım'ın eline ulaşıp ulaşmadığı bilinmiyor. CIA'in yapamadığını ise 1963'te bir idam mangası yaptı.

Suikast ödülleri

Suikastçılar ve hedefleri söz konusu olduğunda bazıları bir adım öne çıkıyor. İşte seçtiğimiz birkaç örnek...

Bir suikast girişimine verilen en çılgın tepki: Theodore Roosevelt

ABD eski Başkanı Theodore Roosevelt, Milwaukee ziyareti sırasında göğsünden vurulduğunda, hastanede görmesi gereken tedaviyi erteledi ve şaşkın kalabalığa 90 dakikalık bir konuşma yaptı. Cebinde taşıdığı gözlük kabı ve konuşma metnini içeren kalın kâğıt tomarı kurşunu yavaşlatmış ve kalbine ulaşmasını önlemişti.

En kararlı suikast: Fransız Gizli Ordu Örgütü (OAS)

OAS, 22 Ağustos 1962'de Paris'te, Charles De Gaulle ve karısına suikast girişiminde bulundu. Bir düzine silahlı kişi 140 mermiyi De Gaulle'ün Citroen DS marka arabasına yağdırdı. İki motosikletli eskort hayatını kaybederken, aracın lastikleri de delik deşik olmuştu. Şoför, patlak lastiklere rağmen yolcuları güvenli bir yere götürmeyi başardı. Olay daha sonra Çakalın Günü filmine konu oldu.

En tuhaf motivasyon: John Hinckley Jr.

John Hinckley Jr. 3 Mart 1981'de Ronald Reagan'a ateş ettiğinde oldukça ilginç bir gerekçesi vardı. Taksi Sürücüsü filminde izlediği Jodie Foster'a kafayı takan Hinckley, başkanı öldürerek, delicesine taptığı aktrisi kesinlikle etkileyeceğine inanıyordu. Tabii işler beklediği gibi gitmedi ve ömrünün 35 yılını akıl hastanesinde geçirdi. 2016 yılında denetimli serbestlikle salıverildi.

Avusturya İmparatoriçesi Elisabeth, namıdiğer Sisi

YÖNTEM: BİR İĞNE EĞESİ SAPLAMA
TARİH: : 10 EYLÜL 1898

Yaklaşık 48 santimetrelik bel ölçüsüyle ünlü Avusturya İmparatoriçesi Elizabeth, namıdiğer Sisi, güzelliğini saplantı haline getirmiş sorunlu bir kadındı. Anarşist Luigi Lucheni, Cenevre gezisi sırasında ona bir iğne eğesi sapladığında başlangıçta belli belirsiz bir yara almış gibi görünüyordu. Aslına bakılırsa, ölümcül bir yara almış fakat korseleri göğsündeki kan akışını durdurmuştu. Onu sımsıkı saran korseleri çıkardığındaysa, kalbini delmiş olan ölümcül darbe yüzünden hayatını kaybetti. Yakalanıp hapse atılan suikastçı daha sonra burada intihar etti.

Sisi, yaklaşık 10 santimetre uzunluğunda çok keskin bir iğne eğesiyle öldürüldü

III. Gustav'ın suikastçılarının tamamı siyah maske takmıştı

İsveç Kralı III. Gustav

YÖNTEM: BİR SİLAHTAN ATEŞLENEN HURDA KURŞUN VE METALLER
TARİH: 16 MART 1792, ÖLÜM 29 MART 1792

III. Gustav, Stockholm şehrinin Kraliyet Opera Binası'ndaki bir maskeli balo öncesinde ölüm tehdidi aldığında, bunun karşılaştığı çok sayıdaki asılsız ve muzipçe tehditten biri olduğunu düşünerek gülüp geçmişti. Baloya katılmasından yaklaşık bir saat sonra üç adam etrafını sardı ve kralı sırtından vurdu. Silah; bilye, çivi, hurda kurşun ve demirden oluşan ölümcül bir karışım içeriyordu. Gustav bu suikasttan sağ çıkmış gibi görünse de yarası mikrop kaptı ve ölümcül zatürreye yakalandı. Tetiği çeken Jacop Johan Anckarström idam edilirken, işbirlikçileri hapse atıldı.

ABD Başkanı William McKinley

YÖNTEM: TABANCAYLA VURULMA
TARİH: : 6 EYLÜL 1901, ÖLÜM 14 EYLÜL 1901

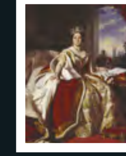

Halkın adamı olmayı kafasına koyan Başkan McKinley, Buffalo şehrinde düzenlenen Pan-Amerika Fuarı'nda halkla bir araya gelmeyi planlamıştı. Sansasyonel bir eylemle propaganda yapmak isteyen Polonya asıllı anarşist Leon Czolgosz için bu buluşma mükemmel bir fırsattı. Bir mendilin içerisine tabanca gizledi ve başkana ulaşmak için sıraya girdi. Sıra kendisine geldiğinde tabancasını çekip başkana iki el ateş etti. Suikasttan sağ kurtulan McKinley, birkaç gün sonra kangren sebebiyle hayatını kaybetti. Czolgosz ise elektrikli sandalyeyle idam edildi.

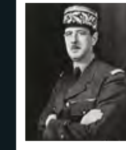

Doktorlar, suikast girişiminin ardından McKinley'in hayatta kalacağı konusunda iyimserdi, fakat böyle olmadı

En popüler hedefler

Bir suikastçının hedefi olmak yeterince kötü değilmiş gibi hayatları boyunca bunu pek çok kez yaşamış tarihi isimler var. İşte bunlardan bazıları…

Kraliçe Victoria
Suikast girişimi: 7
Şöhret düşkünü, hayattan bezmiş veya sadece akli dengesi bozuk olan değişik tipteki suikastçılar, farklı zamanlarda altı kez silah ve bir defa da sopayla bu popüler ve cesur kraliçeyi öldürmeye çalıştı fakat hiçbiri başarılı olamadı.

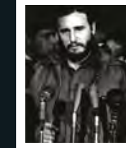
Charles de Gaulle
Suikast girişimi: 31
Keskin nişancılardan, patlayıcılara ve ateşli silahlara kadar çeşitli yöntemler kullanan karanlık siyasi gruplar, Fransa cumhurbaşkanını ortadan kaldırmak için pek çok girişimde bulundularsa da sonuç alamadılar.

Adolf Hitler
Suikast girişimi: 42
Siyasi rakiplerinden direnişçilere kadar dört bir yanı düşmanlarıyla çevrili olan Hitler; bombalardan, ateşli silahlardan ve hatta zehirden bile kurtulmayı başardı.

Arnavutluk Kralı Zogu
Suikast girişimi: 55
Pek çok kan davasına ve başına ödül konmuş olmasına rağmen, Arnavutluk devlet başkanı ve kralı Ahmet Zogu kolay lokma olmadığını kanıtladı. Hatta suikast girişimlerinden birinde karşı ateş bile açtı.

Fidel Castro
Suikast girişimi: 638
CIA, Soğuk Savaş sırasında komünist Castro'yu öldürmek için umutsuzca çabaladı. Patlayan purolardan zehirli kalemlere kadar yüzlerce plana rağmen, Fidel Castro 50 yıla yakın süre iktidarda kalmayı başardı.

Fieschi'nin, Kral Louis-Philippe'i hedef aldığı saldırıda 18 kişi hayatını kaybetti

Fransa Kralı Louis-Philippe

YÖNTEM: SIRADIŞI BİR ÇOK NAMLULU SİLAHLA VURULMA
TARİH: 28 TEMMUZ 1835

Giuseppe Marco Fieschi'nin suikast silahı, bir tür el yapımı mitralyözdü. Kulağa mühendislik harikası gibi gelse de aslında bundan oldukça uzaktı. Fieschi, eşzamanlı ateş eden 25 namlunun ahşap bir çerçeveye yerleştirilmesiyle yapılmış ilkel bir silah sistemi üretmişti. Kral ve beraberindekilerin geçeceği bilinen yol üzerindeki bir apartmanın üçüncü katına gizlenip, kral tam altından geçerken ateş etmeyi planlıyordu. Fakat olay anında, içerisinde saçma kapsülleri bulunan namluların sadece bir kısmı ateşlendi. Diğerleriyse patlayıp Fieschi'nin ciddi şekilde yaralanmasına yol açtı. Failini giyotine gönderen bu olay sonucunda 18 kişi ölüp, 22 kişi yaralansa da Louis-Philippe küçük bir sıyrıkla sağ kurtulmayı başardı. Silah ilkel olsa da etkisi büyük olmuştu.

Hitler 1941'de Moskova'yı ele geçirseydi ne olurdu?

Sovyetlerin başkentinin ele geçirilmesi bir yandan Pearl Harbor saldırısını önlerken, diğer yandan Batı Avrupa'nın kaderini de değiştirebilirdi

Yazan: Dom Reseigh-Lincoln

PROFESÖR MARC MILNER İLE RÖPORTAJ

New Brunswick Üniversitesi Gregg Savaş ve Toplumsal Çalışmalar Merkezi direktörü Profesör Marc Milner, İkinci Dünya Savaşı üzerine çok sayıda kitap yazdı. Bunların arasında, Kanada'da askeri tarih üzerine yazılmış en iyi kitap olarak 2004'te CP Stacey Ödülüne layık görülen *Battle Of The Atlantic* de bulunuyor. Normandiya Çıkarması'na odaklandığı çalışmaları arasında yer alan, *Stopping The Panzers: The Untold Story Of D-Day* adlı kitabı, ABD Askeri Tarih Komisyonu tarafından 2014-2015 yılı James Collins Kitap Ödülüne layık görüldü.

Hitler, Barbarossa Harekâtı kapsamında Moskova'yı ele geçirseydi sonrasında neler yaşanırdı?

Hitler tabii ki harekâtın bu kadar uzun süreceğini tahmin etmemişti ve sekiz ila on haftada Sovyetlerin tamamını dize getirmeyi umuyordu. Bugün geriye dönüp baktığımızda, bunun neredeyse gülünç ve aşırı hırslı bir plan olduğunu görüyoruz.

Nazi istihbaratı, Sovyet yedek kuvvetlerinin sayısı ve daha pek çok konuda yanılmıştı. Öte yandan, eğer bir mucize gerçekleşseydi ve Hitler Sovyetler Birliği'ni dize getirebilseydi, Almanlar 1917-18'de Birinci Dünya Savaşı'nın Doğu Cephesi'nde başarı sağladığında ortaya çıkan duruma benzer bir sonuçla karşı karşıya kalınırdı.

O yıllarda Bolşevik Devrimi başlamış ve Bolşevikler Alman İmparatorluğu'yla barış anlaşması imzalamıştı. Bu sayede, Almanlar Batı Cephesi'ne odaklanabilmişti. Yine benzer bir durum söz konusu olurdu ve böylece savaşın seyri bilinmezliğe sürüklenirdi.

Peki, Sovyetler Birliği işgalinin başarıyla sonuçlanması için Almanların ne yapması gerekirdi?

Zaferin Hitler'in elinde olup olmadığına, yani onun farklı hamlelerinin bir etkisi olup olmayacağına dair hararetli bir tartışma söz konusu. Tartışma, Moskova şehrinin zafer yolundaki rolüne odaklanıyor. R.H.S Stolfi gibi bazı yazarlar, Barbarossa Harekâtı'nın savaşın dönüm noktası olduğunu ve önce Ukrayna'yı almak ve Leningrad'ı kuşatmak yerine 1941'de doğrudan Moskova'ya ilerleyip şehri ele geçirmiş olsalardı, Almanların Sovyetler Birliği'ni yok edebileceğini ileri sürüyor. Fakat bilindiği gibi, Moskova'ya doğru harekete geçtikleri sırada geç kalmış olduklarından, hava koşulları Almanların aleyhine işlemeye başladı ve bu mümkün olmadı. Tüm bu tartışmaların ışığında aslında sorulması gereken şu olmalı: "Sovyet rejiminin çökmesi için yapılması gereken şey neydi? Moskova'nın düşmesi bunun için tek başına yeterli miydi?"

Bu soruyu cevaplayabilmek için önce 1917-18'de meydana gelen olaylara tekrar bir bakalım. O sırada Rusya'da rejim değişikliği olmuştu ve Bolşevikler barış imzalamaya istekliydi. Dolayısıyla, çatışmaların devam etmesi için bir neden yoktu. Fakat 1941-42'de durum farklıydı; zorluklarla başa çıkabilen bir Sovyet yönetimi vardı. Yani, Moskova'nın düşmesi bile Hitler'in zafer kazanması için yeterli olmayabilirdi. 1917'de, Almanların Moskova yakınlarına gitmesi dahi gerekmemişti. Yalnızca Kiev ve Riga'yı ele geçirmeleri ve tabii ki diğer bazı etkenler Çarlık Rusyası'nı devirmeye yetmişti. İkinci Dünya Savaşı sırasındaki Sovyet rejimi ise daha acımasızdı ve halka çok büyük bir özveri duygusu aşılamayı başarmıştı. Nazilerin uyguladığı vahşetin de bunda payı büyük tabii ki... İktidardaki baskıcı yönetimin değişmesinden yana olanlar bile Hitler'in Stalin'den çok daha beter olduğunu fark etmişti.

Benim görüşüm, koşullar ne olursa olsun Almanların 1941'de Moskova'yı öyle kolay kolay ele geçiremeyeceği yönünde. Şehri zapt etmeyi başardıklarını varsaysak bile, 1942-43'te Stalingrad'da olduğu gibi, çetin Sovyet kışı bastırdığında dayanamayıp, muharebeleri kaybederlerdi. Ayrıca, Napolyon'dan da biliyoruz ki Moskova'yı almak Rusya'yı alaşağı etmek anlamına gelmiyor. Bu yanılgı Napolyon'un başına epey büyük işler açmıştı. Açık konuşmak gerekirse, 1941'de Nazilerin Sovyet rejimini nasıl mağlup edebileceğini tasavvur etmek oldukça güç. Savaşın yıprattığı Sovyetlerin, bunun sonucu olarak 1942'de mağlup olması

Hitler'in askerleri aylarca ilerleyip çok uzun mesafeler kat etti ve bu nedenle ikmal hatları fazlasıyla uzayıp yetersiz kalmaya başladı

"1917'de, Almanların Moskova yakınlarına gitmesi dahi gerekmemişti"

© Ian Hinley

Sovyetler Almanlarla eşit sayıda tank üretiyordu fakat fabrikaların Almanlardan uzağa taşındığı sırada aylarca üretim yapılamadı

ihtimal dâhilindeydi ama o sıralarda Almanlar savaşmak için gerekli kaynaklar konusunda sıkıntı çekmeye başlamıştı. Buna ek olarak, Sovyet yedek kuvvetleri, topyekûn adanmışlık ve ülke topraklarının genişliği göz önüne alındığında, Almanların bu büyük zaferi elde edebilmesini pek olası görmüyorum.

Rusya Mihver Devletleri'ne yenilseydi Müttefiklerin tepkisi nasıl olurdu?
Yenilginin savaşın hangi aşamasında gerçekleştiğine ve o sırada dünya genelinde neler yaşandığına bağlı olarak çok farklı tepkiler söz konusu olurdu. Örneğin, savaşın dönüm noktalarından biri olan ve Almanların geri çekilmesiyle sonuçlanan Moskova Muharebesi sırasında Japonlar da Pearl Harbor baskınını gerçekleştirmiş ve bunun üzerine Amerika savaşa girmişti.

Amerika o güne değin İngilizlere önemli yardımlarda bulunmuştu, fakat bu ani saldırıya kadar bilfiil savaşta değildi. ABD'nin savaşa girmesiyle doğal olarak Almanya da ABD'ye savaş ilan etti. Dolayısıyla, o dönemde Sovyetler Birliği mağlup olsaydı dahi, Mihver Devletleri yine İngiltere ve Amerika'yla aynı anda savaşmak zorunda kalacaktı.

Almanya ve ABD'nin hiç savaşmadığı kâbus gibi bir senaryoyu hayal edelim. Bunun gerçekleşmesinin yollarından biri, Japonya'nın Pearl Harbour'a saldırmayıp, bunun yerine Sibirya'ya yönelmesi ve zaten ipin ucundaki Sovyetlere karşı cephe alması olurdu. Sovyetler Japonya'nın kendisine saldırmayacağını fark ettiğinde Sibirya'dan getirdiği birliklerle Moskova'yı savunduğundan, Japonların Sibirya'ya saldırması Sovyetler Birliği'nin çöküşüne zemin hazırlayabilirdi. Bu durumda Amerika savaşa girmeyeceğinden, İngilizlerin zafere dair tüm umutları da suya düşerdi.

İngilizlerin kıtadaki en büyük müttefiki yenildiğine göre Almanya, İngiltere'ye karşı zaferini oldubittiye getirebilirdi. Napolyon'un Rusya'ya saldırmasının sebeplerinden biri de tam olarak buydu. Son müttefikini ortadan kaldırarak, İngiltere'nin savaşa devam etmesini engellemek istemişti. Tüm bu olanlar, İkinci Dünya Savaşı'nda bir yenişememe durumunun ortaya çıkmasına yol açabilirdi.

Öte yandan, Hitler'in tüm kıtaya hükmettiği bir durum ortaya çıksa bile, İngiltere'yi mağlup etmesinin hâlâ kolay olmayacağı da düşünülebilir. Fakat Almanların bu büyük başarısı muhtemelen savaşı fiilen durma noktasına getirirdi. İngiltere, tıpkı 1942'de Tobruk'taki muharebelerde, Alman hava kuvvetleri Luftwaffe'nin bombardımanlarında ve Alman denizaltıları U-Botlara karşı verdiği savaşta olduğu gibi sürekli büyük kayıplar verirdi. Dolayısıyla böyle bir senaryoda, İngiltere'nin geçici de olsa acı bir barış antlaşması imzalamak zorunda kalabileceğini düşünüyorum.

Hedefine ulaşmış bir Barbarossa Harekâtı'nın etkisi, Amerika savaşa girse dahi kalıcı olabilir miydi?
Japonya'nın yine Pearl Harbor baskınını gerçekleştirdiğini ve ABD'nin bilfiil savaşa girmesine yol açtığını, fakat ardından Sovyetler Birliği'nin çöktüğünü varsayalım. Bu, Almanların Doğu Cephesi'nde başarı sağlayıp,

Tarihte ne değişirdi?

Gerçek zaman tüneli

Molotov-Ribbentrop Paktı'nın imzalanması
Nazi-Sovyet Paktı veya Alman-Sovyet Saldırmazlık Paktı olarak da bilinen antlaşma ile taraflar kırılgan bir barış sürecine girer. Fakat bu durum pek uzun sürmez.
23 Ağustos 1939

Hitler, Barbarossa Harekâtını başlatır
Hitler, Molotov-Ribbentrop Paktı'na rağmen, Sovyetler Birliği'ni ortadan kaldırma düşüncesini saplantı haline getirir. Tıpkı Fransa, Norveç ve diğer ülkelerde olduğu gibi, Sovyetlerin de Yıldırım Harbi (Blitzkrieg) taktikleriyle dize getirebileceği kadar zayıf olduğu kanaatindedir. Sovyet rejimine bağlı casuslar (Japonya'da görev yapan Richard Sorge de bunlardan biri) Hitler'in antlaşmayı ihlal edeceği konusunda Moskova'yı haberdar eder. Fakat Stalin casuslara inanmayı reddetmektedir. Mihver kuvvetleri Sovyet sınırlarını geçtiğinde bile, işgalin Hitler'in izni olmadan yapılmış olabileceğini düşündüğünden, başlangıçta topçularına ateş etmemelerini emreder.
22 Haziran 1941

Alman hava kuvvetleri Luftwaffe, Sovyet hava filosunu darmadağın eder
Alman savaş makinesi bir yandan ilerlerken, Luftwaffe işgalin ilk haftasının sonunda 3.000'i aşkın Sovyet savaş uçağını düşürdüğünü iddia eder. Kayıtlar yalnızca 78 Alman uçağının kaybedildiğini göstermektedir.
29 Haziran 1941

Smolensk Nazilere yenik düşer
Sovyet direnişi Hitler'in Kurt Kapanı taktiğine karşı koyamaz ve Moskova yolunda stratejik öneme sahip büyük Smolensk şehri düşer.
16 Temmuz 1941

Alternatif zaman tüneli

Luftwaffe, Sovyet kara kuvvetlerinin üzerine bomba yağdırır
Sovyet hava kuvvetlerini etkisiz hale getirmekle kalmayan Luftwaffe, merkeze ve güney kanadına olmak üzere iki koldan saldırır ve uzun süreli bir hava bombardımanı gerçekleştirir. **Haziran-Temmuz 1941**

Başlangıçta geniş kapsamlı bir zulümden kaçınılır
Generalleri, Bolşevik Yahudilerini ortadan kaldırmaya yönelik bir operasyonun Rus halkını karşılarına almalarıyla sonuçlanacağı konusunda Hitler'i ikna eder. Fakat Bolşevik Yahudilerini tasfiye planı tamamen rafa kalkmamış, sadece Moskova düşene kadar ertelenmiştir. **Temmuz 1941**

Batı Cephesi'ni savunmak ve bir zafer kazanmak amacıyla birliklerini buraya kaydırdığı 1918'deki, yani Birinci Dünya Savaşı'ndaki duruma benziyor. Bilindiği üzere, ABD kuvvetleri devreye girince Almanya bu cephede savaşı kaybetmişti. Benzer bir senaryoda İkinci Dünya Savaşı sırasında neler olabileceğini düşünmek, askeri tarihe meraklı olanlar için oldukça ilgi çekici gerçekten... Pek de iç açıcı görünmeyen bu duruma rağmen, Müttefiklerin büyük tavizler verecekleri bir barış antlaşmasına yanaşmadığını varsayalım. Acaba yine de kazanabilirler miydi?

Literatürde bu konuda ateşli tartışmalar yer alıyor. Bu görüşün en büyük muhaliflerinden biri olan Norman Davies gibi bazı tarihçiler Doğu'daki savaşın tüm savaşa yön verdiğini, buradaki savaşın büyüklüğünün yanında Batı Cephesi'ndekinin önemsiz kaldığını, yani sonuçta İkinci Dünya Savaşı'nı bir bütün olarak Müttefiklerin değil, Sovyetlerin kazandığını iddia ediyor.

Bunun tam karşıtı olan diğer uç noktadaysa, Sovyetler çökse bile Batı'nın Nazi savaş makinesini yenebileceğini iddia eden Phillips O'Brien gibi tarihçiler yer alıyor. Yani bu konuda ciddi bir akademik tartışma söz konusu. Benim görüşümse, bu iki kutup arasında bir yerde. Doğu Cephesi'nde savaşan Alman birliklerinin boşa çıkması, Nazilerin Kıta Avrupası'nı ve özellikle de savunma hatlarını çok fazla askeri kuvvetle donatmasına olanak sağlardı ve Müttefiklerin başarılı amfibi çıkarmalar yapmasını epey zorlaştırırdı.

1918'de Fransa'da olduğu gibi sürekli bir kara cephesinin mevcut olmaması da Müttefikler için büyük bir engel oluştururdu. Akdeniz ve Manş Denizi'nin savaşan tarafları birbirinden ayırması sonucunda muhtemelen karada bir yenişememe durumu söz konusu olurdu bence... Fakat göklerde durumun farklı olacağını düşünüyorum. Hava savaşında kesinlikle bir taraf diğerine üstünlük sağlardı. Phillips O'Brien'ın iddiasının temelinde de bu yatıyor aslında. Ona göre, İkinci Dünya Savaşı bir hava savaşına dönüşmüştü ve 1942-43 yıllarında Müttefikler, Mihver Devletlere karşı hava üstünlüğünü sağlayıp, Almanya'yı bombalamaya başlamıştı.

Sonuç olarak, savaşa dâhil olan tüm taraflar için kâbus gibi bir durum söz konusu olurdu. Müttefiklerin Nazi Almanyası'na karşı istikrarlı bir kara savaşı başlatması çok uzun yıllar alırdı. Bu süre zarfındaysa havadan savaşmaya devam ederlerdi. Her ne kadar teoride kıtayı Naziler kontrol ediyor olsa da Müttefikler 1945 yılının başlarında Dresden'de olduğu gibi tüm Alman şehirlerini küle çevirirdi. Üstelik 1945'in ortalarından itibaren ABD'nin atom bombasına sahip olduğunu da unutmamak gerekiyor.

Bu açıdan bakıldığında, Almanların zaten her hâlükârda kaybedeceğini, zira Japonların Hiroşima ve Nagazaki'de yaşadığı felaketle karşı karşıya kalacaklarını söylemek mümkün. Bu doğru olmakla birlikte, Almanya'nın coğrafi konumu ve sahip olduğu kaynaklar Japonya'ya kıyasla daha elverişli olduğundan, Hitler rejimini alt etmek için daha çok atom bombası gerekirdi ve yıkımın boyutları hayal edebileceğimizin bile ötesinde, fazlasıyla korkunç olurdu.

Hitler, hızıyla şoka uğratan ve dehşete düşüren Yıldırım Harbi (Blitzkrieg) taktiğini Sovyetlere karşı da uygulamakta kararlıydı. Bu hareket ve muharebe tarzı ilk birkaç hafta işe yaramıştı

Nazi kuşatması tamamlanır
Hitler, ivedilikle Moskova'ya ilerlemek yerine komutanlarına Smolensk ve Ukrayna'yı yok etmelerini emreder. Moskova artık asıl hedef değildir. **19 Temmuz 1941**

Leningrad Kuşatması başlar
Almanya Leningrad şehrini hiçbir zaman tamamen ele geçiremese de 1943'e kadar sürecek bir ablukayla şehri fiilen etkisiz hale getirir. **8 Eylül 1941**

Sovyet orduları zayıflar
Sovyet ordularının büyük bir bölümü Mihver kuvvetleri tarafından yok edilir. Sovyet kuvvetleri takviye için Moskova'ya döner. **18 Eylül 1941**

Hitler, Tayfun Harekâtı'nı başlatır (Moskova Muharebesi)
Hazır hava koşulları ideal durumdayken ve Rus kışı henüz yakın değilken Hitler Mihver güçlerine Moskova'ya saldırı emri verir. **2 Ekim 1941**

Kuşatma durma noktasına gelir
Yağmur, kar ve fazlasıyla uzayıp, aksamaya başlayan ikmal hatları nedeniyle Moskova'daki Mihver güçleri savaşa devam etmekte zorlanır. Hitler, isteksiz bir şekilde birliklerine geçici olarak kuşatmadan geri çekilme emri verir. **5 Aralık 1941**

Sovyet karşı saldırısı başlar
Almanlar hava koşullarıyla mücadele ederken Sovyetler sert bir karşı saldırı başlatır ve Alman kuvvetlerini geri püskürtür. **5 Aralık 1941**

Rusya'nın kaynakları oyuna dâhil olur
Mihver kuvvetleri Rusya'nın merkezine doğru ilerlerken, Hitler etkisiz hale getirilmiş tüm Sovyet askerlere Alman ordusuna katılma şansı sunulmasını emreder. Alman kuvvetleri ele geçirilen Sovyet zırhlılarından da istifade eder. **Ağustos 1941**

Sovyetler petrol yataklarını yok eder
Hitler Kafkaslardaki petrol yataklarını ele geçirmeyi çok istemektedir. Naziler nispeten merkezden uzak, ücra noktalardaki kaynakları ele geçirirken, Stalin, hâlâ Sovyetlerin kontrolünde olanların yok edilmesini emreder. **Eylül 1941**

Moskova Mihver güçlerine teslim olur
Hızla yapılan karşı saldırı başarı sağlayamaz ve şehir nihayetinde Nazi savaş makinesine teslim olur. Ülkede hâlâ güçlü bir direniş vardır ve Almanlar ciddi kayıplar vermiştir, fakat SSCB artık parçalanmaya başlamıştır. **Ekim 1941**

Smolensk ve Kiev yenik düşer
Kiev ve Smolensk kısa süreli yoğun bir hava bombardımanının ardından zırhlıların yer aldığı bir harekâtla çabucak ele geçirilir. Hitler'in esas hedefi Moskova'ya ilerlemektir. Bu nedenle şehirler hızla yerle bir edilir ve tüm karşı saldırılar savuşturulur. **Ağustos 1941**

Leningrad kuşatması başlar
Hitler'in generalleri Leningrad'ın ablukaya alınmasını, fakat bir taraftan da hem Alman kuvvetlerinin hem de taraf değiştiren yeni Sovyet askerlerin büyük çoğunluğunun kış bastırmadan doğruca Moskova'ya ilerlemesini tavsiye eder. **Ağustos sonu 1941**

Moskova kuşatması çok daha erken başlar
Stalin'in tasfiyeleri ve korku kampanyası, halkının bir kısmıyla arasında kopukluğa yol açar. Bu durumdan istifade eden Naziler, Moskova'ya doğru ilerlerken yol üstündeki bazı havaalanlarını ve fabrikaları ele geçirir. Bu sayede Nazi ikmal hatları oldukça güçlenmiştir. **Eylül sonu 1941**

Moskova düşmektedir
Stalin, ikmal hatlarını güçlendiren, ordusunu büyüten ve Sovyet partizanların müdahalelerini zayıflatan Naziler karşısında şehrin direnmesini sağlamaya çalışır. Almanlar şehri tamamen kuşatma altına almıştır. **Eylül-Ekim 1941**

Kıta Avrupası Nazilerin kontrolüne girer
Sovyetler Birliği çökünce diğer devletler de teslim olmaya zorlanır. İngiltere, hiç olmadığı kadar güçlü olan Nazi tehdidi karşısında artık tek başınadır. **Kasım 1941-Ocak 1942**

PANDEMİLER NASIL BAŞLADI…

VE NASIL SONA ERDİ

Geçmişteki pandemileri yaşamış insanlara kulak vererek salgınlar hakkında çok şey öğrenebiliriz

Yazan: Peter Furtoda

20 Temmuz 1577'deki Kutsal Kurtarıcı Günü'nde, Venedik Doçu (Şehrin Lideri) şehirde iki yılda yaklaşık 50.000 kişinin ölümüne yol açan veba salgınının bitişini kutlamak için büyük bir şölen düzenledi. Lagün'ün üzerinde, San Marco Meydanı'ndan karşısındaki Giudecca Adası'na uzanan ve kayıklardan oluşan bir köprü kuruldu. Şehrin önde gelenleri, Doç'un henüz temelini attığı ve mimar Andreas Palladio'nun başyapıtı halini alacak olan Il Redentore (Kurtarıcı) kilisesine kadar köprüde ilerlediler. Etkinlik o günden bu yana her yıl tüm şehir sakinleri tarafından geçit törenleri, su üzerinde düzenlenen eğlenceler ve havai fişeklerle kutlanıyor.

Ne var ki tüm pandemiler böyle şaşaalı törenlerle anılmıyor, zira bir pandeminin tam olarak ne zaman bittiğini tayin etmek oldukça zor. Ya da Fransız yazar Albert Camus'nün Veba adlı romanında tasvir ettiği gibi, salgınlar bitmeye yüz tuttuğu anda çoğu insan normale dönmek, yaşadığı korkuları ve belki de yaptığı utanç verici seçimleri hızla unutmak istiyor. Ayrıca pandemiler, uğruna törenler düzenlenecek kadar anmaya değer toplumsal olaylar olarak da görülmüyor çoğu zaman… Herkesin unutmak istediği bu pandemilerden biri, şu ana kadar Covid'den ölenlerin neredeyse 10 katı kadar, yani 50 milyon ▶

insanın hayatını kaybetmesine yol açmıştı ve modern zamanların en ölümcül felaketlerinden biriydi.

İSPANYOL GRİBİNİN YAŞATTIKLARI

Avrupa'da "İspanyol gribi" olarak adlandırılan salgın Birinci Dünya Savaşı'nın son haftalarına denk geldi ve kısa süre öncesinde kocalarını, oğullarını ve kardeşlerini savaşa kurban vermiş çok sayıda aileye ağır bir darbe daha indirdi. Bu pandemi büyük oranda kapalı kapılar ardında yaşanmıştı. Basına sansür uygulandı, siyasetçiler durumu önemsemedi, işyerleri ve şehir merkezleri olağan düzenine ve işleyişine devam etti. Hal böyle olunca, çok geçmeden pandemi, Birinci Dünya Savaşı'nın yarattığı o çok daha büyük trajedinin altına düşülen acıklı bir dipnot olarak kaldı.

Lakin, İspanyol gribi çok yıkıcı da olsa, bir pandemi aslında sadece vahim bir hadise olmaktan ibaret değil. Aralık 1918'de, virüs tüm dünyada yayılmaya devam etmekteyken, Amerikalı halk sağlığı uzmanı George Price virüs hakkında, "hem yıkıcı hem de öğretici" ifadesini kullandı. Bu bilinmeyen virüs hâlihazırda çok şey öğretmiş ve cevaplanması gereken birçok soruyu gündeme getirmişti.

Tarih boyunca Price gibi sağlık uzmanları, gelecekteki pandemilere hazırlanmak için geçmiştekilerden ders çıkarmayı denedi. Fakat mümkün olan en iyi koşullarda bile, henüz tanınmayan bir düşmandan gelecek saldırıya hazırlanmak kolay bir iş değil. Öte yandan 1972'de, Nobel ödüllü immünolojist Macfarlane Burnet, bir branş olarak enfeksiyon hastalıklarının geleceğinin "çok sıkıcı" olacağına inanmaktaydı. Ona göre, yeni ve tehlikeli bazı enfeksiyon hastalıklarının aniden ortaya çıkması muhtemeldi, fakat son 50 yılda buna ilişkin hiçbir emare görülmemişti.

PANDEMİLERLE MÜCADELE

Burnet'in sözlerinden sonraki yarım yüzyılda hiç olmadığı kadar çok ve farklı türlerde pandemiler yaşandı. HIV'den Ebola'ya, deli dana hastalığından Zika'ya, lejyoner hastalığından Covid-19'a bir dizi yeni ve ölümcül patojen gelişti. Biz de bunlara karşı çok hızlı harekete geçmek ve nispeten çok daha sert tedbirler almak zorunda kaldık.

Yaşadığımız Covid sürecinde oldukça şanslıyız çünkü hastalığa yol açan patojene, onun genetik yapısına, evrimine, insan bedeni üzerindeki etkisine ve bulaşıcılığına dair eşine rastlanmadık şekilde hızlı ve kapsamlı bilgi edinmeyi başarabildik. Bu bilgilerin toplanmasında, paylaşımında ve harekete geçilmesinde yaşanan onca sıkıntıya rağmen, hastalığa yönelik aşılar ve tedaviler şaşılacak derecede hızlı geliştirildi. Tüm bunlar olmasaydı, salgının etkisinin çok daha kötü olacağına şüphe yok.

Öte yandan, SARS (2002-04), domuz gribi (2009-10) ve Ebola (2010'lar) salgınlarının etkilerini kontrol altına almaya yönelik nispeten yakın tarihli deneyimlerden istifade etmemiz de mümkün oldu. Bill Gates, 2015'te *New England Journal of Medicine* adlı dergide yayınlanan, *Bir Sonraki Pandemi: Ebola'dan Alınan Dersler* adlı makalesinde, gelecekteki muhtemel bir pandeminin etkisini hafifletmek amacıyla bilgi ve becerinin uluslararası ölçekte paylaşıldığı ve merkezinde Dünya Sağlık Örgütü'nün yer aldığı kapsamlı bir strateji önermişti. Fakat 2020'ye geldiğimizde, tüm dünya genelinde sağlık çalışanları, geçmişte de sıklıkla yaşandığı gibi, kendi çıkarları uğruna bilimsel tavsiyeleri göz ardı ederek popülist politikalar peşinde koşan siyasetçilerin engeline takıldı. Bir bakıma bu siyasetçiler, savaş meydanlarındaki kaybetmeye mahkûm liyakatsiz komutanlara benziyorlardı. Tıpkı onlar gibi gelecek öngörüleri zayıftı ve geçmişte yaşananları idrak edecek kavrayıştan yoksunlardı.

KARA ÖLÜM VEBA

Tarihler: *1347 - 51*
Tahmini ölüm sayısı: *75 - 200 milyon*
Ölüm oranı: *Tedavi olmadan %90 (Tedaviyle %10)*

14. yüzyılda dünya nüfusunun tahminen 400 milyonun biraz üstünde olduğu düşünüldüğünde, Kara Ölüm'ün dünyadaki insanların yüzde 17 ila 45'inin canını aldığı görülüyor. Bu da salgını oransal olarak insanlık tarihinin en ölümcül felaketi haline getiriyor. Veba sonraki yıllarda tekrar görüldü.

ÜST Bir ölü suretinin, vebaya yakalanmış birini boğduğunu gösteren 1376 tarihli bir illüstrasyon

SAĞ Atina'da yaşanan veba salgını yüzünden şehir devletindeki nüfusun dörtte birinin öldüğü düşünülüyor

"İSPANYOL GRİBİ SALGINI BÜYÜK ORANDA KAPALI KAPILAR ARDINDA YAŞANDI"

PANDEMİLER, SAVAŞ VE İMPARATORLUK

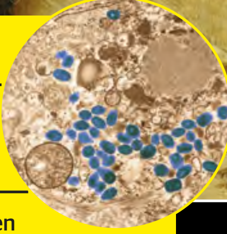
Günümüzde pandemiler sadece daha yaygın hale gelmekle kalmayıp, olası toplumsal ve ekonomik etkileri bakımından da daha tehlikeli olmaya başladı. Buna paralel olarak, pandemilere dair bilimsel kavrayışımız da gelişti ve eskiye oranla bu konuda daha bilinçli ve yetkiniz. Buna

ÇİÇEK

Tarihler: *MS 4. yüzyıl - 1980*
Tahmini ölüm sayısı: *500 milyon*
Ölüm oranı: *%35*

Çiçek hastalığı, aşısı bulunana kadar geçen süreçte en yaygın olan ve vücutta en çok hasar bırakan hastalıklardan biriydi ve bulaşıcılığı çok yüksekti. Bazı basit tedavilerle ölüm oranı düşürülebilse de kalıcı yara izi, körlük ve başka hasarlar yaygın şekilde görülüyordu.

ÜST Antoninus Vebası olarak bilinen hastalık muhtemelen çiçek hastalığı ya da kızamık salgınıydı

SAĞ ÜST İmparator Marcus Aurelius, Antoninus Vebası'nın kurbanlarından biriydi

rağmen pandemilerle başa çıkmakta zorlanmamız şaşırtıcı gelebilir ama temelde sorun bilimsel alandaki yetkinlikle ilgili değil. Yazar Wiliam McNeill'ın *Plagues and People* (1976) adlı kitabında da açıkladığı üzere, pandemiler son yıllarda katlanarak hız kazanan üç küresel eğilimin sonucu: Patojenlerin alışıldık ilkel konaklarından doğal yaşama ve günlük hayatın içerisine sıçramasına yol açan çevresel stres, şehirlerdeki nüfus yoğunluğu ve insanların dünyanın bir ucundan diğerine hızlı ve toplu halde yolculuk etmesi.

Tarihe baktığımızdaysa, pek çok pandeminin (neyse ki Covid bunlardan biri değil) savaş, fetih ve imparatorluklarla ilişkili olduğunu görüyoruz. MÖ 430'da Atina'da gizemli bir patojenin ortaya çıkmasıyla kayıtlara geçmiş olan ilk pandemi, Peloponez Savaşı'nın ilk yıllarında, şehrin mültecilerle dolup taştığı bir dönemde patlak vermişti. Coğrafi etkisi sınırlı kalsa da bu salgın kültürel anlamda derin izler bırakmıştı. Kendisi de hastalığa kurban giden tarihçi Thukididis'in, *Peloponez Savaşı'nın Tarihi* adlı eserinde pandeminin Atina halkı üzerindeki etkilerine dair verdiği ayrıntılı bilgiler, sonraki birçok yazar için yol gösterici oldu. Yine bu salgın nedeniyle hayatını kaybeden Atinalı lider Perikles, ölümünden kısa bir süre önce, salgının yurttaşlık değerlerinde ve insanların tutumunda yol açtığı yozlaşma nedeniyle Atina halkına büyük tepki göstermişti.

MS 2. yüzyılın ortalarında Roma İmparatorluğu'nda Antoninus Vebası patlak verdi. O dönemde her türden salgın için veba tanımlaması kullanıldığından, araştırmacılar bu salgının gerçekte hangi hastalık olduğu konusunda farklı görüşlere sahip; fakat genel olarak, ilk çiçek salgını olabileceği düşünülüyor. Salgının, İmparator Marcus Aurelius'un (MS 180) canını aldığı biliniyor. Dahası, onunla birlikte imparatorluk makamını paylaşan Lucius Verus'un da (MS 169) salgına kurban gitmiş olabileceği iddia ediliyor. Romalılar, bu salgını savaşın doğrudan bir sonucu olarak görmüştü. MS 385 civarında, asker ve tarihçi Ammianus Marcellinus'un, *Roma Tarihi* adlı eserinin ikinci cildinde açıkladığı üzere, "Verus Sezar'ın komutanları Mezopotamya'daki Seleucia şehrine saldırdığında, Apollo Comaeus heykeli yerinden sökülüp Roma'ya götürüldü ve keşişler heykeli Palatine Apollo tapınağına yerleştirdi. Heykel taşındıktan ve şehir ateşe verildikten sonra tapınağı yağmalayan askerler duvarda dar bir gedik olduğunu fark ettiler ve kıymetli bir şeyler bulma umuduyla bu gediği genişlettiler. Fakat Keldanilerin doğaüstü yöntemlerle ve gizemli bir şekilde kapattığı bu mabetten, çaresi olmayan ölümcül bir hastalığın tohumları saçıldı."

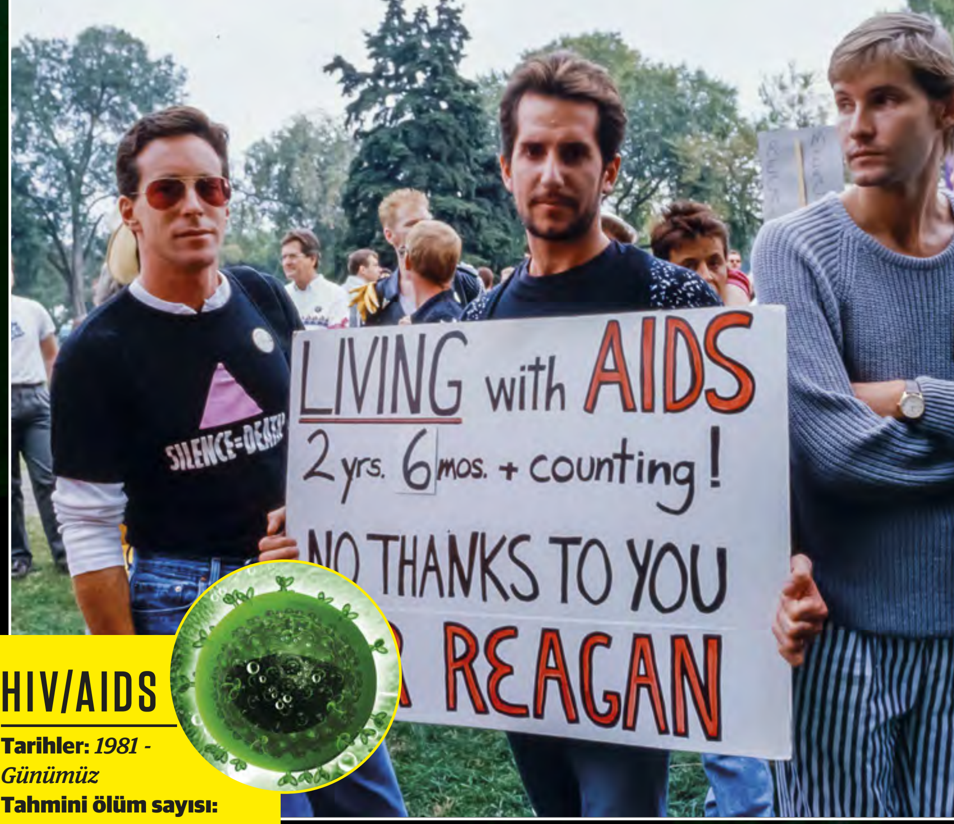
Avrupa'da Kara Ölüm (1347-51) ile başlayan ve İkinci Veba Salgını olarak adlandırılan pandemi de bir savaşın sonucuydu. Moğol orduları, Çin'i işgal ettikleri sırada sıçanlardan kaptıkları, veba bakterisi taşıyan pireleri Orta Asya'dan batıya taşıdı. İtalyan tüccar Gabriel de' Mussi, Kırım'da Venediklilerin kontrolündeki Kaffa şehrinin Moğollar tarafından kuşatılması sırasında hastalığın Avrupa'ya nasıl bulaştığını şöyle anlatıyor: "Hastalığın yol açtığı felaketin büyüklüğü karşısında şaşkın ve can çekişmekte olan Tatarlar, kuşatmaya olan ilgilerini kaybetmişlerdi. Dayanılmaz kokunun şehirdeki herkesi öldüreceğini umarak, ölenlerin bedenlerini mancınıklara yerleştirdiler ve şehrin merkezine fırlattılar. Çürüyen bedenler çok geçmeden havayı ve su kaynaklarını zehirledi. Koku o kadar yoğundu ki binlerce kişiden ancak birkaçı Tatar ordusunun kalıntılarından kaçmayı başarabilecek

durumdaydı. Dahası, hastalığı kapan biri zehri ötekilere taşıyabiliyor ve sadece bir bakışıyla insanlara ve mekânlara bulaştırabiliyordu. Bu illete karşı bir korunma yöntemi bilen veya keşfedebilecek kimse yoktu." Kaçmayı başaran İtalyanlar hastalığı Cenova'ya taşıdı. Buradan da hızla Avrupa'ya ve Orta Doğu'ya yayıldı.

Kristof Kolomb'un 1492'de Hispanyola'ya yaptığı deniz yolculuğuyla başlayan, Avrupa'nın yayılmacı çağında, yine savaşlar ve fetihler sonucunda ortaya çıkan pandemiler nedeniyle çok dramatik olaylar yaşandı. İlk trajedi, Temmuz 1495'te Fransız ordusu ile İtalyan şehir devletleri ittifakı arasında geçen Fornovo Muharebesi sırasında askerler arasında görülen öldürücü bir frengi türüydü. İtalyan tarihçi Francesco Guicciardini, *İtalya Tarihi* (1530'lar) adlı kitabının birinci cildinde şu gözlemlerini aktarıyor: "Fransızların saldırısıyla İtalya'ya musallat olan tüm diğer felaketler yetmezmiş gibi, bir de Fransızların Napoli hastalığı adını verdiği, İtalyanların ise ilk kez Napoli'deki Fransızlarda ortaya çıkıp onlar aracılığıyla tüm İtalya'ya yayıldığı için Fransız hastalığı dedikleri yeni bir musibet patlak verdi. Fakat töhmet altında kalan Fransızların adını temize çıkarmak gerekiyor, zira sonradan bu hastalığın İspanya'dan Napoli'ye geldiği anlaşıldı. Ne var ki hastalığın kaynağı aslında İspanya da değildi... Adını yeni yeni duyurmaya başlayan Cenevizli kâşif Kristof Kolomb'un ziyaret ettiği adalardan İspanya'ya taşınmıştı." Tarihçiler bu son bilgi üzerinde hâlâ tartışmaya devam ediyor. Öte yandan, Kolomb'un denizcilerinden bir kısmının Fornovo'da Fransız ordusunun saflarında savaşmış olması muhtemel görünüyor.

Kolomb'un Kuzey Amerika'ya ayak basmasından birkaç yıl sonra çiçek hastalığı ve kızamık, doğal bağışıklığı olmayan Amerikan yerlileri arasında yayılmaya başladı. Bunlar Avrupa'da uzun süredir görüldüğünden, orada yaşayanlar bağışıklık kazanmıştı ve onlar için nispeten hafif geçirilen hastalıklardı. Hem Meksika'daki Azteklerle (1519-21) hem de Peru'daki İnkalarla (1532-33) savaşan İspanyol konkistadorlar, söz konusu hastalıklar yüzünden ciddi şekilde zayıf düşmüş ordularla karşılaştı. İspanyolların beraberinde getirdiği bu illetler onların en güçlü silahına dönüşmüştü. Fetihlerinden sonraki yıllarda da tüm yerli nüfus bu hastalıklar nedeniyle büyük acılar çekmeye devam etti. 1541'de, İspanyol misyoner Toribio de Benavente Motolinía, Meksika'da yaşananları şöyle anlatıyordu: "Hernando Cortés'in kaptan ve vali olduğu dönemdi... Gemilerinden birinde, daha önce oralarda görülmemiş olan çiçek hastalığına yakalanmış bir zenci vardı. Hastalık yerliler arasında yayılmaya başlayınca ülkede o kadar büyük bir salgına neden oldu ki şehirlerin çoğunda nüfusun yarısından fazlası, bazılarındaysa yarıya yakını hayatını kaybetti. Yerliler bu hastalığın tedavisini bilmiyordu. Hasta olsalar da olmasalar da sık sık yıkanma alışkanlıkları vardı. Çiçek hastalığına yakalandıklarında bile bu alışkanlığı sürdürdüler ve tahtakuruları gibi yığınlar halinde öldüler. Hastalıktan ölenlerin dışında pek çoğu da açlık yüzünden hayatını kaybetti, zira hepsi aynı anda hastalandığından birbirleriyle ilgilenemiyorlardı. Yiyecek bulup verecek kimse yoktu."

Avrupa'nın 19. yüzyılın ortalarında yaşadığı diğer bir salgın da emperyalizmin nadiren bahsi geçen sonuçlarından biriydi. Aslına bakılırsa kolera, Bengal'in Ganj bölgesinde uzun süredir görülen bir hastalıktı. Fakat İngiliz orduları 1817'de onunla ilk kez karşılaşmıştı ve hastalığı

HIV/AIDS

Tarihler: *1981 - Günümüz*
Tahmini ölüm sayısı: *32 milyon*
Ölüm oranı: *Değişken*

HIV ve AIDS kaynaklı ölüm sayısı çok yüksek olsa da modern tedaviler virüsü doğrudan ölümcül olmaktan çıkarıp, kronik bir hastalık gibi yönetilebilir hale getirdiğinden, ölüm oranını saptamak oldukça güç. Hastalığın kesin bir tedavisi halen bulunmuyor. 2020 yılında AIDS kaynaklı hastalıklardan ölenlerin sayısı 680.000'di.

İLK AŞI

Çiçek hastalığının yok edilmesi pandemi anlayışımızı nasıl değiştirdi

Mumyaların bedeninde bıraktığı tahribat sayesinde çiçek hastalığının izi Antik Mısırlılara kadar sürülebiliyor. Fakat kökenleri halen bilinmezliğini koruyor. Çiçek benzeri bir hastalığa dair ilk yazılı açıklamaya ise MS 4. yüzyıldan kalma Çin kaynaklarında rastlıyoruz.

Çiçek hastalığı yüzyıllar boyunca insan hayatının bir gerçeği oldu. Hastalığın yayıldığı salgınlar genellikle yeni ticaret yollarının keşfedilmesi ve medeniyetlerin birbirleriyle ilk kez temasa geçmesi sonucunda ortaya çıktı. Bazı durumlarda, hastalığın kasıtlı olarak bulaştırılması da söz konusuydu.

Çiçek virüsü kapan insanların yaklaşık yüzde 35'i hayatını kaybederken, tarih boyunca hastalığı tedavi etmeye veya kontrol altına almaya yönelik çok sayıda girişimde bulunuldu. Bunlardan biri olan variolasyon yönteminde, hastalığı daha önce geçirmemiş kişiler, enfekte olanların yaralarından alınan döküntülere çeşitli yöntemlerle maruz bırakılıyor ve bağışıklık kazanmaları sağlanıyordu. 1796'da Edward Jenner, süt sağan kadınların arasında daha önce sığır çiçeği hastalığını geçirmiş olanların çiçek hastalığına bağışıklığı olduğunu fark etti. Bu gözlemini kanıtlamak için çeşitli çalışmalar yaptı ve 1801'de, On the Origin of the Vaccine Inoculation başlıklı makalesini kaleme aldı. Bunun ardından aşı çalışmaları başladı ve yavaş yavaş olgunlaştı. Ne var ki ilk aşı geliştirilse de çiçek hastalığı hemen ortadan kalkmadı. Global ölçekte onlarca yıl süren aşı çalışmalarının ardından Dünya Sağlık Asamblesi, dünyanın çiçek hastalığından kurtulduğunu ancak 8 Mayıs 1980'de ilan edebildi.

SOL Bazı ülkelerde hükümet yetkililerinin AIDS salgınına duyarsız kalması kitlesel protesto gösterilerine yol açtı

SOL ALT Alman hekim Robert Koch'un enfeksiyon hastalıklarının nedenlerini araştırdığı çalışması çok sayıda çığır açıcı gelişmenin merkezinde yer alıyordu

ALT İspanyol gribi o kadar yaygın ve ölümcüldü ki özel sahra hastaneleri kurulmuştu. Fotoğrafta görülen hastane ABD'nin Kansas eyaletindeydi

SAĞ ALT Yüz maskeleri kullanarak İspanyol gribinden korunmaya çalışan bir aile

buradan, Sanayi Devrimi'nin sağlıksız şehirlerinde hızla yayılacağı Avrupa'ya taşıdılar. İskoç hekim James Copland, Of Pestilential Cholera (1832) adlı eserinde bu felaketin aslında önlenebilir olduğunu şu sözlerle açıklıyor: "Doğuda etkili olduğu uzun yıllar boyunca hastalığın yayılmasını önleyecek hiçbir önlemin alınmamış olması çok tuhaf görünüyor. Ülkede yaşayan yerel halkın ve Avrupalı nüfusun hastalık konusunda yetkili makamlar tarafından bilgilendirilmesi ve insanların sağlığının korunması için yine bu makamlar tarafından gerekli önlemlerin alınması gerekirdi. Fakat ne yazık ki böyle olmadı. Hindistan'da koleranın yayılmasını önlemek için neredeyse hiçbir şey yapılmamış olması, hastalığın dünya üzerinde oldukça geniş bir coğrafyaya yayılmasının başlıca sebebiydi kuşkusuz."

SAĞLIK ÇALIŞANLARININ MÜCADELESİ

Kolera, veba, frengi, tifüs ve diğer bakteriyel hastalıklar antibiyotikler sayesinde kontrol altına alınmış olsa da zaman zaman kısıtlı bir bölgede etkisini gösteren yerel salgınlar söz konusu olabiliyor. Öte yandan, kitlesel halk sağlığı çalışmaları sayesinde bulaşıcı hastalıklardan bazılarının kökü kurutuldu. Bunların başında, kitlesel aşılama çalışmalarının ardından 1980'de tamamen yok olduğu açıklanan çiçek hastalığı ve yine neredeyse tamamen kurtulduğumuz çocuk felci virüsü geliyor. Bu iki hastalığı ortadan kaldırmak için verilen çabalar, aşılara karşı duyulan güvensizlik nedeniyle bazı engellemelere maruz kaldı. Çocuk felci aşısı, özellikle Pakistan ve Afganistan'da, dini gerekçeleri öne süren bazı kesimler tarafından şüpheyle karşılandı. Nitekim dünyada çocuk felcinin halen var olduğu tek yer bu iki ülkenin bulunduğu bölge. Ayrıca, 19. yüzyılın ortalarından bu yana, devletin yabancı bir maddeyi bedenlerine zorla sokmaya hakkı olmadığını savunan aşı karşıtları zorunlu çiçek aşısı olmaya direniyor.

İSPANYOL GRİBİ

Tarihler: *1918 - 19*
Tahmini ölüm sayısı: *17 - 100 milyon*
Ölüm oranı: *2,5%*

1918 ilkbaharı ile 1919 yazı arasında yaklaşık 500 milyon kişinin İspanyol gribine yakalandığı düşünülüyor. Bu sayı o dönemde dünya nüfusunun üçte birine denk geliyordu. Hastalık, domuz gribi olarak da bilinen H1N1'in bir türünden kaynaklanıyordu ve büyük ihtimalle İspanya orijinli değildi. Fakat hastalığı bildiren ilk ülke burasıydı.

"KOLOMB'UN KUZEY AMERİKA'YA AYAK BASMASINDAN BİRKAÇ YIL SONRA ÇİÇEK HASTALIĞI VE KIZAMIK, DOĞAL BAĞIŞIKLIĞI OLMAYAN AMERİKAN YERLİLERİ ARASINDA YAYILMAYA BAŞLADI"

Yeni salgın hastalıkların önüne geçmek için en ön safta çaba sarf edenler, siyasetçilerden ziyade her zaman halk sağlığı çalışanları oldu şüphesiz. 1840'lı ve 50'li yıllarda, koleraya sebep olan patojenin ne olduğu henüz tespit edilememişken, İngiliz reformcu Edwin Chadwick ve hekim John Snow, Londra'da bu illetten kurtulmak için temiz suyun önemini anlatmış, kanalizasyon sisteminin iyileştirilmesini sağlamışlardı. Benzer şekilde, İngiliz hekim William Budd, Bristol şehrinde su kaynaklarını iyileştirerek tifüs salgınının etkisini hafifletmişti. 1870'lerden itibaren Louis Pasteur, Robert Koch ve diğer bilim insanları enfeksiyon hastalıklarına yol açan bakteriyel patojenleri tanımlamaya başladılar. Lakin mikroorganizmaların birçok hastalığın nedeni olduğunu savunan "mikrop teorisine" karşı, tıp camiasından bile yükselen sesler vardı. Miasma teorisi, hastalıklara hava yoluyla yayılan zehirli maddelerin neden olduğunu iddia etmekteydi. Daha önce tüberküloz, şarbon ve koleranın bakteriyel patojenlerini keşfeden Robert Koch'un, koleranın havadan veya pisliklerle temas yoluyla değil, su yoluyla yayılan bakteriyel bir hastalık olduğunu kanıtlamasıyla bu karşıt görüşler son buldu.

Bu çığır açan buluş, olası bir pandemi karşısında yürütülecek halk sağlığı çalışmalarında yeni bir dönemin başlangıcı oldu. *On the Bacteriological Diagnosis of Cholera* (1894) adlı kitabında Koch şunları yazmıştı: "Bakteriyolojik bir çalışma için en doğru zaman bir salgının başlangıç ve bitiş dönemleridir. Çünkü en kritik mesele, her bir vakanın doğru değerlendirilmesi ve hastalığın çevreye yayılmasının en hızlı şekilde önlenmesidir. Eskiden, yerel bir salgının başlangıcı ve bitişi kesin bir şekilde tayin edilemiyordu. Gerçi tam bir belirsizlik yoktu ve salgının genel gidişatının izlerini kabaca takip etmek mümkündü, fakat başlangıç ve bitiş noktalarına net olarak ulaşılamıyordu. Bu nedenle, kritik öneme sahip ilk önlemler çok geç alınıyordu ve salgın hafiflemeye başlayınca da mücadele olması gerekenden erken sona eriyordu. Son dönemde, bu hususlarda önemli bir gelişim sağladığımızı söyleyebiliriz."

Bu vizyonun tamamlanması ve pandemilerle mücadele edilebilmesi için üç koşulun daha sağlanması gerekiyordu ve açıkçası günümüzde de halen gerekiyor. Bunlar, patojenin hızlı bir şekilde tanımlanması (özellikle de yeni bir tür patojen söz konusuysa), gerekli önlemlerin zamanında alınmasını sağlayacak siyasi iradenin ortaya koyulması ve halkın bu önlemleri kabul ederek benimsemesi. Hayati önem arz eden bu üç koşulun sağlanmasında, geçmişten günümüze pek de bir aşama kaydettiğimiz söylenemez. ○

MANSA MUSA

TARİHİN EN ZENGİN İNSANI

Mali İmparatoru Mansa Musa yeryüzünün gelmiş geçmiş en zengin insanıydı. Buna rağmen ismini muhtemelen hiç duymadınız

YAZAN: JEM DUDUCU

Birinin çok zengin olduğunu ifade etmek için "Karun kadar zengin" deriz. Batı kültürlerindeyse aşırı zenginliği ifade etmek için Antik Romalı General Marcus Licinius Crassus ve Amerikalı petrol baronu John D. Rockefeller'ın isimleri de zaman zaman kullanılır. Her ne kadar bu kişiler zenginliğin simgesi haline gelmiş olsalar da sahip oldukları servet, 14. yüzyılda yaşamış Mali İmparatoru Mansa Musa'nın servetinin yanına bile yaklaşamıyordu.

Batı Afrika kökenli Mandé dillerinde Manden Kurufaba olarak da bilinen Mali İmparatorluğu 1200'lü yılların başında kuruldu ve 1600'lerin sonlarına kadar varlığını sürdürdü. Günümüzde Gine topraklarının en doğusunda, Nijer Nehri'nin kıyısında yer alan Niani şehri, imparatorluğun ilk başkentiydi. 1000'li yılların başında Batı Afrika Gana İmparatorluğu o kadar gerilemişti ki merkezden uzak sınır bölgeleri kendilerinde bağımsızlık için ayaklanacak cesareti bulmaya başladılar. Aynı dönemde ticaret yolları söz konusu bölgelerden biri olan Niani ve çevresinin lehine olacak şekilde değişiyordu. Yüzyıllardır Müslümanların çoğunlukta olduğu bu şehir, İspanya'dan İran'a kadar uzanan ve en işlek yeri Pers devletinin başkenti Bağdat olan devasa bir ticaret ağının ucunda yer almaktaydı. Bir diğer önemli şehirse, hem İslam halifeliğinin makamı hem de Mısır'ın ekonomik merkezi Kahire'ydi.

İspanyol sanatçılar tarafından yapılmış 1375 tarihli bu tasvirde Mansa Musa, çevresi inşa ettirdiği camilerle kuşatılmış halde altın bir sikkeyi inceliyor

ZENGİNLER LİSTESİ

Mansa Musa'nın diğer bazı milyarderler arasındaki yeri

MARCUS LICINIUS CRASSUS
MÖ 115-53
ROMALI SİYASETÇİ
100 MİLYAR DOLAR

AUGUSTUS CAESAR
MÖ 27-MS 14
ROMA İMPARATORU
1 TRİLYON DOLAR

İMPARATOR SHENZONG
1048-1085
ÇİN İMPARATORU
750 MİLYAR DOLAR

MANSA MUSA
1280-1337 CİVARI
MALİ İMPARATORU
2 TRİLYON DOLAR

JAKOB FUGGER
1452-1525
ALMAN TÜCCAR
300 MİLYAR DOLAR

JOHN D. ROCKEFELLER
1839-1937
AMERİKALI PETROL ZENGİNİ
363 MİLYAR DOLAR

JEFF BEZOS
1964-GÜNÜMÜZ
AMAZON CEO'SU
200 MİLYAR DOLAR

MARK ZUCKERBERG
1984-GÜNÜMÜZ
META (FACEBOOK) CEO'SU
71 MİLYAR DOLAR

500 MİLYAR
1 TRİLYON
1.5 TRİLYON
2 TRİLYON

"TİCARET YOLLARI NİANİ ŞEHRİ VE ÇEVRESININ LEHİNE OLACAK ŞEKİLDE DEĞİŞİYORDU"

Artan ticari imkânlara giderek büyüyen topraklar da eklenince bölgede yeni bir hükümdarlık hanedanı ve imparatorluk ortaya çıktı. Bu hükümdarlardan ilki, Mali Aslanı olarak da tanınan ve yerel dilde imparator anlamına gelen "Mansa" sıfatıyla ülkeyi 1235'ten 1255'e kadar yöneten Sundiata Keita'ydı.

Mali İmparatorluğu'nu yöneten Mansalar geleneksel yollarla, yani toprak fethederek nüfuzlarını ve güçlerini arttırsa da başarıları fetihlerle sınırlı kalmadı. Sundiata Keita'nın oğlu Mansa Uli, imparatorluğun tarımdaki verimliliğini de üst seviyeye taşıdı. Onun ardından gelenlerse Timbuktu şehrine dönemin en modern üniversitesini kurdular ve İslam dünyasının dört bir yanından âlimler gelerek, burada matematik ve astronomi alanlarında fikir alışverişinde bulunmaya başladılar.

1300'lü yılların başında imparatorluk için işler o kadar yolundaydı ki Mansa II. Abubakari "okyanusun (Atlantik) sınırlarını keşfetmek" üzere sefere çıkmaya karar verdi. Sefer için binlerce dayanıklı gemiyi donattığı ve yerine Musa adında birini vekil bırakarak yolculuğa çıktığı söyleniyor. Hükümdarların vekil tayin etmeleri yeni bir şey değildi. Mansalar, Hac yolculuğu için Mekke'ye gittiklerinde de tahtlarını bir yıllığına bırakırlardı. II. Abubakari'nin ufka doğru yola çıkmasının ardından, Musa tam yetkili fakat unvanı olmayan bir hükümdar oldu. İmparatorun ne kadar uzağa gittiği ve nereleri ziyaret ettiği hâlâ tartışma konusu. Fakat kesin olarak bilinen bir şey var ki o da II. Abubakari'nin bir daha geri dönmediği. Netice itibariyle Musa, 1312 yılında Mansa I. Musa adıyla hükümdarlığı devralmış oldu.

İMPARATORLUK SERVET İÇİNDE YÜZÜYOR

Tüm bu ilginç olaylar bir yana, imparatorluk hakkındaki en dikkat çekici hikâyeler, Mali'nin sahip olduğu altınlara dair anlatılanlar. Tarihçiler, Mansa Musa zamanındaki toplam dünya altın rezervinin (Amerika kıtasındakiler hariç) yaklaşık yarısının imparatorluğun elinde olduğunu tahmin ediyor.

Söz konusu hikâyelerden birine göre, Timbuktu şehrinde yer alan ve günümüzde Dünya Mirası olarak kabul edilen büyük Sankore Camii'nin inşa masrafları Mansa tarafından karşılanmıştı. Musa, camiyi tasarlaması ve inşa etmesi için dönemin en meşhur mimarlarından Ebû İshak İbrâhim es-Sâhilî'yi uzaklardaki Endülüs'ten getirtmişti. Mimar, emeğinin karşılığında 200 kilogram altınla ödüllendirildi. Bugün yaklaşık 12 milyon dolara tekabül eden altınlar muhtemelen mimarın yol masraflarını rahatlıkla karşılamış olmalı.

Mali'nin altınlarının namı öylesine yayılmıştı ki 1375 tarihli bir İspanyol haritasında ülke, elinde bir altın sikke tutan Mansa'yla tasvir edilmişti. Bilindiği üzere, tarihin farklı dönemlerindeki servetlere günümüzdeki ölçülerle değer biçmek kolay değildir. Takas değerleri ve enflasyonu hesap edebiliriz fakat bunlar çoğunlukla resmin tamamını yansıtmaz. Söz konusu döneme ilişkin bir karşılaştırma yapacak olursak, altının bugüne kıyasla epey nadir bulunduğunu ve bu nedenle, imparatorluğun 1300'lerdeki altın rezervinin değerinin, günümüzde aynı miktardaki altına oranla katbekat fazla olduğunu

Günümüz İngilizcesinde "hiçliğin ortası" anlamında kullanılan Timbuktu kelimesi, Mali İmparatorluğu'nun kalbinde yer almış bir şehrin adı

söyleyebiliriz.

Buna, Orta Çağ'da yine nadir bulunan ve büyük kazançlar sağlayan tuz ticareti de eklenince, o dönemde yün ticaretiyle ciddi gelir elde eden İngiltere'nin servetini bile gölgede bırakan bir zenginlik ortaya çıkıyordu. Mansa Musa yeryüzünün en zengin insanıydı; Kutsal Roma imparatorlarından Moğol hanlarına kadar tüm zenginlerin serveti Musa'nınkinin yanında kıymetsiz kalıyordu.

Ne var ki Mansa Musa'nın saltanatının başlangıcında dış dünya bu durumdan habersizdi. Öte yandan, Sahra Altı Afrika'da yer alan Mali, İslam dünyasının geri kalanından uzaktı. Tüccarlar belirli ürünlerin Afrika'dan geldiğini bilseler de bunların kaynağının böylesine güçlü bir devlet olduğunun farkında değildi. Mansa Musa'nın Mekke'ye yaptığı ve iktidarında bir dönüm noktası olan Hac ziyareti bu durumu tamamen değiştirdi. Ayrılmadan önce âdet olduğu üzere, o uzaktayken hükmedecek ve olur da geri dönemezse yerine geçecek bir vekil bırakmıştı. Bu kişi, oğlu Maghan'dı. Yolculuğun asıl amacı dini yükümlülüğünü yerine getirmek olsa da Musa aynı zamanda Mali'nin Müslüman dünyasında tanınmasını da hedefliyordu. Dolayısıyla, Mansa Musa'nın Hac ziyaretinin muhtemelen tarihteki en masraflı ve en başarılı reklam kampanyası olduğu söylenebilir.

HAC YOLUNDA

Mansa Musa 1324 yılında Mekke'ye yapacağı yaklaşık 8.850 kilometrelik yolculuk için Niani'den yola çıktı. 1325'te geri döndüğünde en az 17.700 kilometre mesafe kat etmiş olacaktı. 14. yüzyıl koşullarında bu, zengin bir adam için bile etkileyici bir başarıydı.

Musa, Sahra Çölü'nü geçerek Cezayir'in Akdeniz kıyılarına ulaştı. Kıyı boyunca devam ederek önce Mısır'a, ardından da Kahire'ye vardı. Bu yolculuk, deneyimli bir gezgin için bile eziyetli görünse de Musa sarayındaki konforundan pek de ödün vermemişti. Yalnızca altınların taşınması için 80 deve mevcuttu. Develerden her birinin sırtında 136 kilogram altın bulunuyordu. Yani sadece develer, bugünkü toplam değeri 650 milyon dolar olan altın külçeleri taşıyordu. Ayrıca, vakanüvislerin aktardığına göre, maiyetindeki 60.000 köleye ek olarak 12.000 cariyesi vardı ve bu cariyeler de günümüzdeki değeri yaklaşık 350 milyon dolara tekabül edecek miktarda altın taşıyordu. Altınlar bununla da sınırlı değildi. Kafileye, altınla süslenmiş birer asa taşıyan 500 köleden oluşan bir keşif kolu öncülük ediyordu ve kafiledekiler altın sırmalarla bezenmiş, Pers ipeğinden kıyafetler giymişti.

İnsanı şaşkına çeviren bu sayıların dışında, Musa ile birlikte 72.000 kişinin yer aldığı kafilenin yaklaşık bir yıllık yemek masrafını da unutmamak gerek. Musa'nın zengin sofralara alışkın olduğu hesaba katılırsa, sadece yeme-içme giderleri bile muhtemelen çok büyük bir yekûn teşkil etmekteydi. Öte yandan, Musa'nın yaklaşık bir milyar dolar değerindeki altını yanında taşıması, sanılanın aksine yol masrafları veya rüşvet için değil, tamamen hayır işleri içindi. Bilindiği üzere, İslam'ın bir diğer şartı olan zekât, kişinin her yıl gelirinin kırkta birini yoksullara vermesini emrediyor. Söz konusu kişi Mansa Musa olunca, verilecek zekât doğal olarak biraz yüksekti.

Musa son derece cömert bir adamdı ve yoksullara dağıttığı hediyelerle birçok insanın hayatını değiştirdi. Bu büyük yolculuğunda

"1375 TARİHLİ BİR İSPANYOL HARİTASINDA ÜLKE, ELİNDE BİR ALTIN SİKKE TUTAN MANSA'YLA TASVİR EDİLMİŞTİ"

Musa'nın binlerce kişilik kafilesi Mekke yolunda Sahra çölünü geçerken

deyim yerindeyse geçtiği yerlerin taşı toprağı altın olmuştu. Her hafta Cuma namazını kıldığı yerde bir cami inşa edilmesi için maddi yardımda bulunduğu söyleniyor. Yolculuğunun bir yıl sürdüğünü düşünürsek, muhtemelen 52 tane yeni cami inşa ettirmişti.

Musa, Kahire'de konakladığı sırada Mısır Memlûk Sultanı Muhammed bin Kalavun tarafından samimi bir şekilde karşılandı. Fakat ilk buluşmaları biraz sıkıntılı olmuştu. Musa ilk önce Sultan'la buluşmayı reddetmiş, daha sonraysa huzurunda diz çökmeyi kabul etmemişti. Nihayetinde diz çökmeye razı olunca diplomatik bir krizin eşiğinden dönülmüş oldu.

Memlûk Sultanı, Haçlı seferlerinin son zamanlarında hükümdar olmuş, hem rakip Müslüman güçlerin hem de Pers topraklarından gelen Moğolların saldırılarına uğramıştı. Daha önce bir kez tahttan indirilmiş, bir kez de kendi isteğiyle feragat etmiş ve üçüncü kez tahta çıkmıştı. Musa'yla tanıştığında, 1341'deki ölümüne değin sürdüreceği üçüncü saltanat dönemini yaşıyordu. Dolayısıyla Musa'nın ziyareti, büyük badireler atlatmış olan Sultan için rahat vakit geçireceği hoş bir avuntu olmuştu. Ne de olsa Mali tehdit oluşturamayacak kadar uzaktaydı ve hükümdarı hem oldukça dindar hem de saygılı biriydi.

Altın, Mali İmparatorluğu'nun ekonomisi için hayati öneme sahipti

MUSA'NIN İMPARATORLUĞU

TUZ MADENLERİ
Yemeklerin yapımında ve korunup saklanmasında kullanılan kaya tuzu çok kârlı bir ihracat ürünüydü. Karşılığında bazen aynı ağırlıkta altın ödendiği dahi oluyordu. Köleler tarafından Sahra Çölü'ndeki tuz ovalarından elde edilen kaya tuzunun en çok bulunduğu yer Taghaza'ydı.

TİMBUKTU
Günümüz İngilizcesinde "hiçliğin ortası" anlamında kullanılan Timbuktu, biz zamanlar Mali İmparatorluğu'nda nüfusun ve zenginliklerin toplandığı önemli bir cazibe merkeziydi. Kerpiçten yapılmış çok sayıda mağazaya, medreseye, camiye ve gösterişli hanelere ev sahipliği yapıyordu.

TİCARET YOLLARI
Mali'nin zenginliğinin en önemli kaynağı ticaretti. Tüccarlar develerine altın, tuz ve diğer değerli ürünleri yükleyip Sahra Çölü'nden geçerek Afrika'nın diğer ucundaki Trablus ve Kahire'ye kadar uzanan zorlu yolculuklara çıkıyorlardı.

CEZAYİR
TUNUS
FAS
AKDENİZ
TRABLUS
MARAKEŞ
AİN SALAH
KAHİRE
ASYA
ARABİSTAN
TAGHAZA
SAHRA ÇÖLÜ
NİL NEHRİ
MEKKE
KIZILDENİZ
TİMBUKTU
MALİ
NİANİ
NİJER NEHRİ
AFRİKA
ETİYOPYA
HİNT OKYANUSU
ATLAS OKYANUSU
ZAİRE (KONGO) NEHRİ

ANAHTAR:
ALTIN MADENLERİ
TUZ MADENLERİ
TİCARET YOLU
MANSA'NIN MEKKE'YE GİDERKEN İZLEDİĞİ ROTA

MALİ'NİN BAŞKENTİ
Niani, Mansa Musa'nın saltanatı sırasında imparatorluğun başkentiydi ve 1600'lere kadar bu statüsünü korudu. Devletin ve ticaretin merkezi olması Niani'yi kıtanın en önemli şehirlerinden biri haline getirmişti. Mansa Musa döneminde Niani'nin nüfusu yaklaşık 100.000'di. Buna karşılık aynı dönemde Londra'nın nüfusu on binlerle ölçülüyordu.

ALTIN MADENLERİ
Musa'nın sahip olduğu altınların büyük bölümünün günümüzde Gana topraklarında yer alan Aşanti bölgesindeki zengin maden yataklarından geldiği düşünülüyor. Altın bakımından o kadar zengin bir bölgeydi ki Britanya İmparatorluğu'nun hükmettiği dönemde buraya "Altın Sahil" deniyordu. Yılda 100.000 kilogram altın çıkarılan bölge halen dünyanın en büyük altın ihracatçılarından biri.

NİJER NEHRİ
4.200 km uzunluğuyla Nil ve Kongo'nun ardından Afrika'nın en büyük üçüncü nehri olan Nijer Nehri, Timbuktu'dan başlayıp Atlas Okyanusu'na dökülmekte. Tarım arazilerini sulamanın yanı sıra imparatorluk topraklarındaki ürünlerin taşınması için de mükemmel bir güzergâh oluşturuyordu.

Ayrıca Sultan'ı, emirleri ve diğer makam sahiplerini hediyelere boğuyordu. Bundan daha güzel bir ziyaret olamazdı.

ALTININ YOL AÇTIĞI SORUN

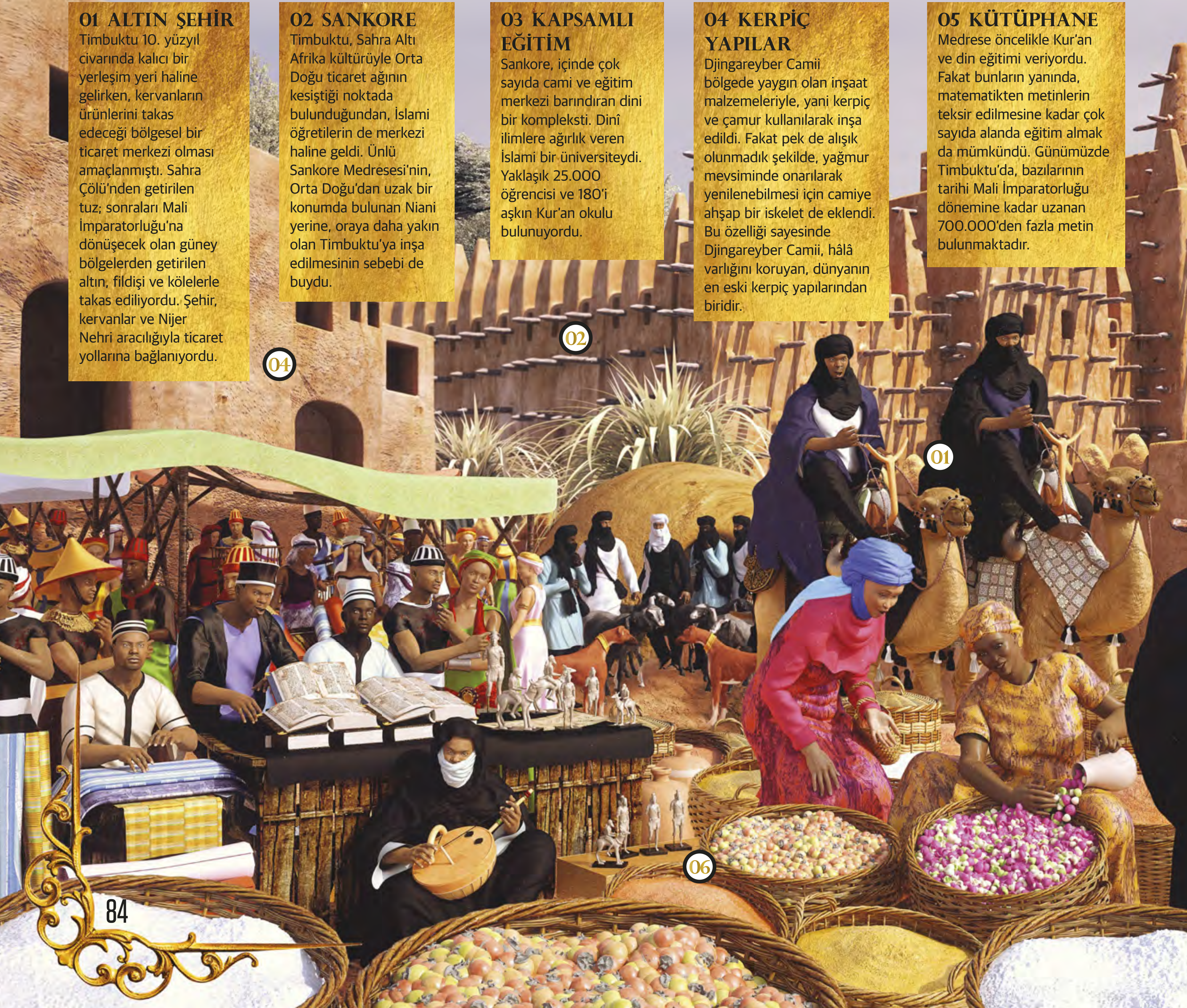
Maalesef, Musa'nın böylesine büyük ölçekte maddi yardımlar yapmasının bazı istenmeyen sonuçları olacak ve bu cömertlik doğudaki Moğol tehdidinden bile daha ciddi sorunları beraberinde getirecekti. Bölgede herkesin altını olunca doğal olarak fiyatlar yükseldi. Piyasada her şeyden çok altın sikke olduğundan, ekmek gibi temel ihtiyaçların fiyatları katlanarak arttı. Mansa'nın iyi niyetli jestleri istemeden de olsa büyük hasara yol açmış, tüm Mağrip bölgesinde ekonominin çökmesine ve yüksek enflasyonun oluşmasına neden olmuştu.

Bu durumdan en büyük zararı Kahire gördü. Mekke'den dönerken, yol açtığı ekonomik hasara tanık olan Mansa, vaziyeti düzeltmek için maiyetindekilere Kahire'deki tefecilerden alabildikleri kadar ödünç altın almalarını emretti. Tefeciler altınları çok yüksek faizler karşılığında veriyorlardı. Dolayısıyla Musa, zaten bir milyar dolara mâl olan yolculuktan bir de borçlu çıkmıştı. Musa'nın bu çabaları sorunları kısmen çözse de tamamen ortadan kaldırmadı. Altın fiyatlarını düzenlemek için aldığı borçlar onu Akdeniz bölgesinde altının fiyatını kontrol eden tek kişi haline getirdi.

Bu sırada, Mali İmparatorluğu'nun isyana yatkın şehri Gao, imparatorluğa başkaldırmıştı. Musa dönüş yolundayken oğlu Maghan isyanı bastırmayı başardıysa da şehirde muhalefet halen devam ediyordu. Planladığı geri dönüş rotasından sapan Musa, kafilesiyle birlikte başkent Niani'nin yaklaşık 1.600 kilometre doğusundaki Gao'nun içinden geçmeye karar verdi. Bunu yapmaktaki amacı imparatorluğun isyancıları dize getirmesini zevkle seyretmek değil; yüce gönüllü ve güçlü hükümdarlarının dindarlığını ve zenginliğini gözler önüne sererek yerel halkı kendine hayran bırakmaktı. Nitekim başarılı oldu. Şehir yüz yılı aşkın bir süre boyunca Mali İmparatorluğu'na bağlı kaldı. Musa, şehir halkını etkilemek ve onlara büyük bir imparatorluğun parçası olmanın ne demek

TİMBUKTU'DA YAŞAM

Dünyanın bir ucunda ve ıssız olmakla ünlenen bu şehirde, Musa'nın döneminde yaşam nasıldı?

01 ALTIN ŞEHİR
Timbuktu 10. yüzyıl civarında kalıcı bir yerleşim yeri haline gelirken, kervanların ürünlerini takas edeceği bölgesel bir ticaret merkezi olması amaçlanmıştı. Sahra Çölü'nden getirilen tuz; sonraları Mali İmparatorluğu'na dönüşecek olan güney bölgelerden getirilen altın, fildişi ve kölelerle takas ediliyordu. Şehir, kervanlar ve Nijer Nehri aracılığıyla ticaret yollarına bağlanıyordu.

02 SANKORE
Timbuktu, Sahra Altı Afrika kültürüyle Orta Doğu ticaret ağının kesiştiği noktada bulunduğundan, İslami öğretilerin de merkezi haline geldi. Ünlü Sankore Medresesi'nin, Orta Doğu'dan uzak bir konumda bulunan Niani yerine, oraya daha yakın olan Timbuktu'ya inşa edilmesinin sebebi de buydu.

03 KAPSAMLI EĞİTİM
Sankore, içinde çok sayıda cami ve eğitim merkezi barındıran dini bir kompleksti. Dinî ilimlere ağırlık veren İslami bir üniversiteydi. Yaklaşık 25.000 öğrencisi ve 180'i aşkın Kur'an okulu bulunuyordu.

04 KERPİÇ YAPILAR
Djingareyber Camii bölgede yaygın olan inşaat malzemeleriyle, yani kerpiç ve çamur kullanılarak inşa edildi. Fakat pek de alışık olunmadık şekilde, yağmur mevsiminde onarılarak yenilenebilmesi için camiye ahşap bir iskelet de eklendi. Bu özelliği sayesinde Djingareyber Camii, hâlâ varlığını koruyan, dünyanın en eski kerpiç yapılarından biridir.

05 KÜTÜPHANE
Medrese öncelikle Kur'an ve din eğitimi veriyordu. Fakat bunların yanında, matematikten metinlerin teksir edilmesine kadar çok sayıda alanda eğitim almak da mümkündü. Günümüzde Timbuktu'da, bazılarının tarihi Mali İmparatorluğu dönemine kadar uzanan 700.000'den fazla metin bulunmaktadır.

Musa'nın imparatorluğunun entelektüel merkezi Timbuktu'da bulunan bir el yazması

Musa tarafından inşa ettirilmiş olan Djingareyber Camii, günümüzde Timbuktu şehrinin manzarasının halen önemli bir parçası

06 ÇARŞI
Çarşı, imparatorluğun uzak yerlerinden gelen kıymetli ürünlerin sergilendiği yerdi. Medrese duvarlarının dışında el yazması eserler takas ediliyordu. Fakat genelde Timbuktu halkı; kuzeyden gelen tuz, güneyden gelen altın ve sığır ya da tahıl gibi tarım ve hayvancılık ürünlerine ilgi gösteriyordu.

olduğunu hatırlatmak için şehirde büyük mimari projelere de imza attı.

Mali İmparatorluğu'nda Hristiyanlık oldukça geri plandaydı fakat İslam'a rakip olabilecek yerel şaman gelenekleri mevcuttu. Dini bütün bir Müslüman olan Musa, kimsenin bu pagan adetlerinin cazibesine kapılmasını istemiyordu. Bu yüzden, inşa edilmiş çok sayıdaki etkileyici mimari yapının arasında ağırlıklı olarak cami ve medreselerin yer alması şaşırtıcı olmasa gerek.

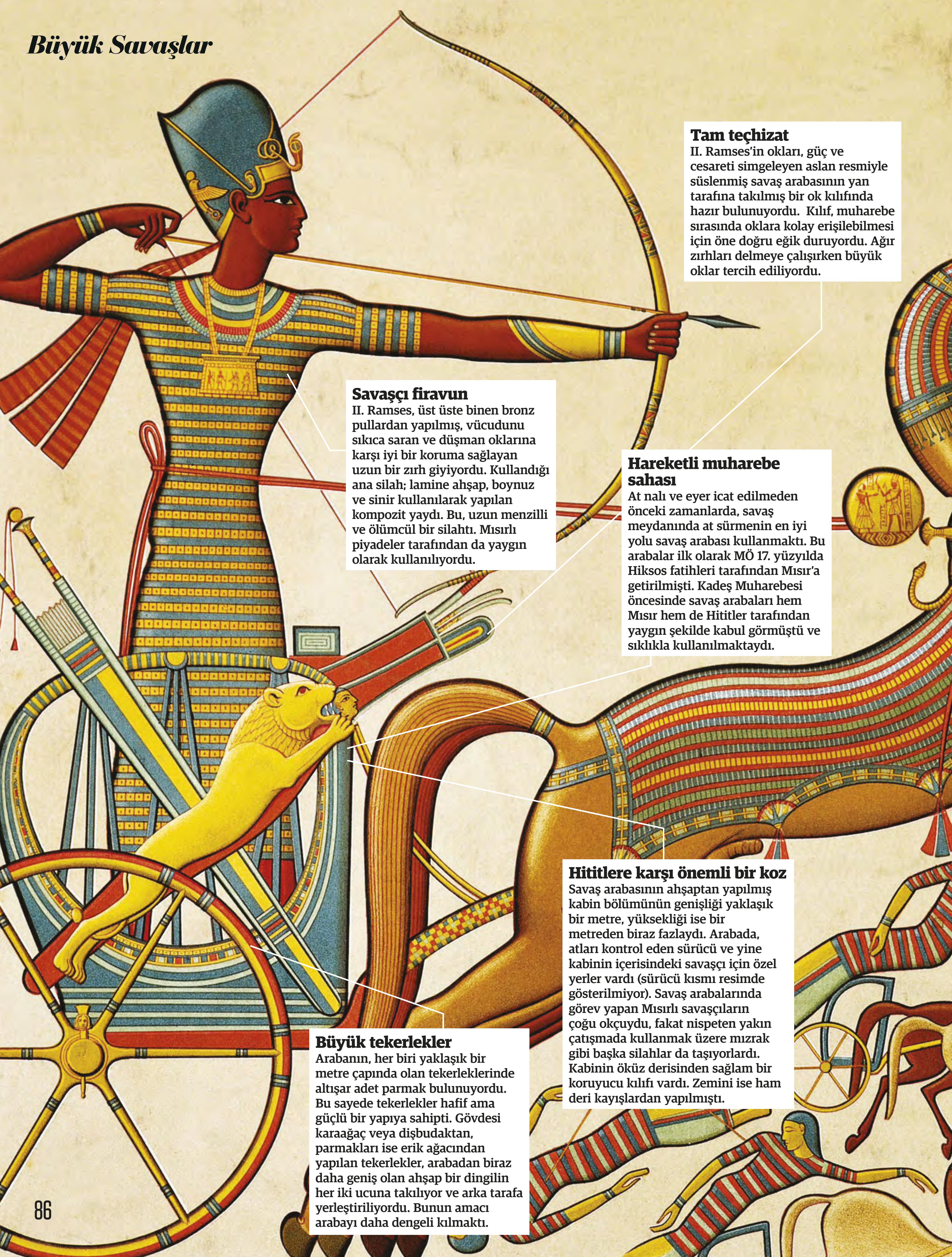
Tüm bu inşaat faaliyetlerine ve ticarete odaklanmış bir imparatorluk kulağa çok cezbedici gelse de Niani'nin Afrika kıyılarından epey uzakta olduğunu ve stratejik öneme sahip kıyılara ulaşabilmek için çok fazla toprak fethetmesi gerektiğini unutmamak lazım. Öte yandan, Gao ve Timbuktu gibi şehirler başkentten çok uzaktaydı ve bu da imparatorluğun dört bir yana doğru genişlediğini göstermekteydi. Bu durum isyanları kaçınılmaz, kontrolü sağlamak için güçlü bir orduyu ve savaşları ise zorunlu kılıyordu. Dolayısıyla, Mali pek de huzur dolu bir cennet sayılmazdı aslında...

Ancak şu bir gerçek ki savaşların büyük çoğunluğu unutulur, fakat imparatorlukların refahı ve bıraktıkları mimari eserler, liderlerinin gururla anılmasını sağlayacak değerler olarak hafızalardaki yerini korur. Mansa Musa bunu başarmış ve gücünün zirvesindeki bir imparatorluğu uzun yıllar boyunca yönetmişti. Ayrıca, bilimi desteklemek için muazzam paralar harcamış ve sayısız yapının inşa edilmesini sağlamıştı. Tüm bu yaptıklarına rağmen, tarihin bu en önemli şahsiyetlerinden birinin ne zaman ve nasıl öldüğünün kimse tarafından bilinmemesi oldukça şaşırtıcı. Mali'yi dünya sahnesine çıkaran Mansa Musa'nın oğlu ve onun saltanatı hakkında bildiklerimizse babasınınkilerden daha fazla. Oğlunun lehine tahttan çekildiğine dair rivayetler mevcut. Bir saray darbesi veya suikasta dair hiçbir tarihi kaydın olmaması, Mansa Musa'nın yatağında huzur içinde ölmüş olma ihtimalini güçlendiriyor. Bu zengin hükümdar yaşamının son günlerini nasıl geçirmiş olursa olsun, imparatorluğunu 25 yıl boyunca başarıyla yönettiği ve büyük bir lider olduğu tartışılmaz bir gerçek.

Faslı ünlü seyyah İbn Battuta 1350'de, yani Mansa Musa'nın ölümünden yaklaşık 20 yıl sonra imparatorluğa vardığında, tanık olduğu zenginlik, bilgelik ve Mali halkının dinlerine bağlılığı karşısında şaşkına dönmüştü. Fakat tüm imparatorluklar gibi Mali İmparatorluğu da zamanla düşüşe geçti. Genel kanının aksine, imparatorluğun savunmasızlığından istifade eden ve Mali'nin Mansa'larının yerini alanlar Avrupalı sömürgeciler değil, Orta Batı Afrika'da yer alan Bamana İmparatorluğu'ydu.

Mali İmparatorluğu giderek bilinmezliğe karışsa da efsanevi Mansa Musa'nın mirası ve muazzam zenginliği hafızalardan silinmedi. Daha önce de belirttiğimiz gibi, onun zenginliğine değer biçmek pek kolay olmasa da en iyi tahminler günümüzdeki karşılığının yaklaşık 2 trilyon dolar olduğu yönünde. Bugüne kadar hiçbir büyük kral, kraliçe veya bir sanayi devi bu ölçekte bir servete sahip olamadı. Bu da Mansa Musa'nın yalnızca tarihin değil, tüm zamanların en zengin insanı olduğu anlamına geliyor.

Seyyah İbn Battuta, yolculukları sırasında Mali İmparatorluğu'nu da ziyaret etmişti

Tam teçhizat
II. Ramses'in okları, güç ve cesareti simgeleyen aslan resmiyle süslenmiş savaş arabasının yan tarafına takılmış bir ok kılıfında hazır bulunuyordu. Kılıf, muharebe sırasında oklara kolay erişilebilmesi için öne doğru eğik duruyordu. Ağır zırhları delmeye çalışırken büyük oklar tercih ediliyordu.

Savaşçı firavun
II. Ramses, üst üste binen bronz pullardan yapılmış, vücudunu sıkıca saran ve düşman oklarına karşı iyi bir koruma sağlayan uzun bir zırh giyiyordu. Kullandığı ana silah; lamine ahşap, boynuz ve sinir kullanılarak yapılan kompozit yaydı. Bu, uzun menzilli ve ölümcül bir silahtı. Mısırlı piyadeler tarafından da yaygın olarak kullanılıyordu.

Hareketli muharebe sahası
At nalı ve eyer icat edilmeden önceki zamanlarda, savaş meydanında at sürmenin en iyi yolu savaş arabası kullanmaktı. Bu arabalar ilk olarak MÖ 17. yüzyılda Hiksos fatihleri tarafından Mısır'a getirilmişti. Kadeş Muharebesi öncesinde savaş arabaları hem Mısır hem de Hititler tarafından yaygın şekilde kabul görmüştü ve sıklıkla kullanılmaktaydı.

Hititlere karşı önemli bir koz
Savaş arabasının ahşaptan yapılmış kabin bölümünün genişliği yaklaşık bir metre, yüksekliği ise bir metreden biraz fazlaydı. Arabada, atları kontrol eden sürücü ve yine kabinin içerisindeki savaşçı için özel yerler vardı (sürücü kısmı resimde gösterilmiyor). Savaş arabalarında görev yapan Mısırlı savaşçıların çoğu okçuydu, fakat nispeten yakın çatışmada kullanmak üzere mızrak gibi başka silahlar da taşıyorlardı. Kabinin öküz derisinden sağlam bir koruyucu kılıfı vardı. Zemini ise ham deri kayışlardan yapılmıştı.

Büyük tekerlekler
Arabanın, her biri yaklaşık bir metre çapında olan tekerleklerinde altışar adet parmak bulunuyordu. Bu sayede tekerlekler hafif ama güçlü bir yapıya sahipti. Gövdesi karaağaç veya dişbudaktan, parmakları ise erik ağacından yapılan tekerlekler, arabadan biraz daha geniş olan ahşap bir dingilin her iki ucuna takılıyor ve arka tarafa yerleştiriliyordu. Bunun amacı arabayı daha dengeli kılmaktı.

Atların gücü
Savaş arabası, boyunduruğa vurulmuş iki at tarafından, çeki direği vasıtasıyla çekiliyordu. Atlar arabayı kısa mesafelerde saatte 29 kilometrelik bir hıza ulaştırabiliyordu. Muharebe meydanında yaralanmalarını engellemek için bronz pullardan yapılmış bir zırh giydiriliyordu.

İkonik bir savaş
II. Ramses, Kadeş'te bizzat sergilediği kahramanlığı göklere çıkarmaya çok hevesliydi. Bu nedenle, krallığının dört bir yanında anıtlar yaptırdı. Böylece Kadeş, antik dönemde en iyi kayda alınmış muharebe oldu. II. Ramses'in mezarındaki kabartmaların pek çoğu da firavunun Hititleri savaş arabasının tekerlekleri altında ezişini tasvir etmekte. Fakat aslına bakılırsa, II. Ramses çok daha mütevazı bir zafer kazanmıştı.

KADEŞ MUHAREBESİ

KADEŞ, SURİYE MÖ MAYIS 1274

Yazan: Marc deSantis

Kadeş şehri, MÖ 13. yüzyılda stratejik bir öneme sahipti. Levant bölgesindeki Asi Nehri vadisinde yer alan şehir, mevcut konumuyla Mısır'ın kuzey Suriye'ye uzanan istila yolunu kontrol ediyordu. Fakat Kadeş uzun süredir Mısır egemenliğinden rahatsızlık duymaktaydı. Kadeş'in eski hükümdarlarından biri, yine bu rahatsızlığın bir sonucu olarak MÖ 15. yüzyılda Mısır'a karşı büyük bir isyan başlatılmasına ön ayak olmuştu. İsyan iyi sonuçlanmamış, savaşçı firavun III. Tuthmosis MÖ 1457'de gerçekleşen Megiddo Muharebesi'nde isyancı Kenan koalisyonunu kolaylıkla dize getirmişti.

Kadeş'in önemi bu yenilgiden sonra da devam etti. Şehir, Tunç Çağı'nın iki süper gücü, yani Mısır ve Anadolu'da yükselişe geçen Hitit İmparatorluğu arasında ihtilaf konusu haline geldi. Hititler, MÖ 14. yüzyılın başlarında Kral I. Şuppiluliuma'nın komutasında, bir zamanlar kuzey Suriye'ye egemen olan Mitanniler'e büyük bir darbe indirmişti. Bu olayın ardından Mitanniler'in eski vasal devletleri Şuppiluliuma'ya boyun eğip Hititlerin egemenliğine girdi. Hititlerin Kadeş'i de ele geçirmesi Mısırlıları harekete geçmeye zorladı. Fakat Orta Doğu'daki gücü artan Hititler karşısında Mısır'ın bölgedeki konumu ciddi şekilde zayıflamıştı.

Hitit Krallığı'nın başkenti ve merkezi Hattuşaş, günümüzdeki Çorum ilinin Boğazkale ilçesi yakınlarındaydı. Hititler sert ve acımasız savaşçılardı. Ordularının esas taarruz gücünü devasa büyüklükteki savaş arabaları birliği oluşturuyordu. Hititler MÖ 14. yüzyılın sonlarında güçlenirken, Mısır, kuzeydeki bu tehdide karşılık vermeye isteksiz görünüyor, Hititlerle doğrudan karşı karşıya gelmektense, Suriye sınırlarındaki çıkarlarını gözetmek için Levant'ta kendine tabi olan devletlere bel bağlamayı tercih ediyordu. Bu devletlerden biri olan Amoriler, Mısır'ın bu politikasını kendi lehine çevirerek diğer vasal devletlerin topraklarına göz dikti ve hızla büyüdü. MÖ 13. yüzyılın sonuna gelindiğinde, her bakımdan bağımsız bir devlet haline gelmişti. Dik başlı Kadeş gibi, Amoriler'in bu yükselişi de Mısır'ın Asya'daki itibar kaybının net bir göstergesiydi. Bölgede bocalayan vasal devletler, uzaktaki firavunun gücüne artık pek de saygı duymuyordu. Firavun I. Seti, bu kötü gidişatı tersine çevirmeye çalıştı. Bu amaçla, bizzat ordunun başına geçip Kenan ve Fenike üzerine yürüdü. Kadeş'i geri alarak Hititlerin Suriye'deki ilerleyişine gem vurdu. Ancak kısa bir süre sonra Mısır'ın elinden kurtulan Kadeş bir kez daha Hitit İmparatorluğu ile ittifak kurdu. Mısır'ın, Suriye'deki kontrolü yeniden sağlaması için Kadeş'i kendi saflarına çekmekten başka çaresi yoktu.

Firavun I. Seti MÖ 1279 yılında öldü ve yerine oğlu II. Ramses geçti. O da babası gibi Mısır'ın gücünü Asya'da yeniden hissettirmeye kararlıydı. Bunun için ilk önce Kadeş'i dize getirmesi gerekecekti. Yeni firavun, MÖ 1274 yılının Nisan ve Mayıs aylarında, Nil Deltası'ndaki Pi-Ramses şehrinde ordusunu topladı. Hazırlıklar bittiğinde, yaklaşık 20.000 asker ve 2.000 savaş arabasından oluşan, dört büyük tümene bölünmüş bir orduyla Mısır'dan ayrıldı.

Kadeş, Hititlerin Suriye'deki konumu için de hayati önemdeydi. Bu nedenle, II. Ramses'in hamlesine kayıtsız kalmaları mümkün değildi. O dönemde Hititler o kadar güçlüydü ki Kral II. Muvatalli, savaş zamanlarında sadece kendi ordusunu değil, çok sayıdaki küçük müttefik devletin kral ve prenslerinin ordularını da seferber edebiliyordu. II. Muvatalli, yaklaşan sefer için kendi askerlerinin yanı sıra, söz konusu müttefik ve vasal devletlerden 18'inin birliklerini de yanına aldı. Tunç Çağı'nın en büyük muharebesi için her şey hazırdı artık...

Mısırlılar

SAVAŞ ARABALARI 2,000 (4,000 ASKER)
PİYADE 16,000

II. RAMSES
YENİ KRALLIK DEVRİNDE 19. HANEDANIN ÜÇÜNCÜ FİRAVUNU

Kendine fazla güvenen II. Ramses, Kadeş'i ele geçirerek Mısır'ın Suriye'deki gücünü yeniden tesis etmeye kararlıydı. Ancak Hititlerin bölgeye tahmin ettiğinden daha yakın olduğunu çok geç anladı.
Güçlü yönleri: Korkusuz, hırslı, karizmatik ve cesur. .
Zayıf yönleri: Genç, deneyimsiz ve aceleci.

SAVAŞ ARABALARI
ÖNEMLİ BİRLİK

Mısır ordusunun seçkin birliklerini oluşturan savaş arabaları hafif ve hızlıydı. Ayrıca antik dönemin muharebe meydanlarında hareketli bir ateş gücü sağlıyordu.
Güçlü yönleri: Bu hızlı arabalarda görev yapan okçular Mısır'ın düşmanlarının üzerine ölüm yağdırdı.
Zayıf yönleri: Mısır savaş arabaları Hititlerin kullandıklarından daha hafifti ve yakın muharebede onlara karşı durmakta zorlanıyordu.

KOMPOZİT YAY
ÖNEMLİ SİLAH

Ahşap, boynuz ve sinir kullanılarak yapılan kompozit yay, uzun mesafelere ok fırlatabilen küçük ama etkili bir silahtı.
Güçlü yönleri: Yetenekli bir okçu muharebe meydanında hızlı ve isabetli atışlar yapabiliyordu.
Zayıf yönleri: Taşınan oklar sınırlı sayıdaydı. Ayrıca, savaş arabası hareket halindeyken yapılan atışların isabet oranı düşebiliyordu.

01 Mısırlılar Kadeş şehrine ulaşır

Mısır ordusunun, bizzat II. Ramses tarafından komuta edilen Amon adındaki öncü tümeni; Mısır, Filistin ve Lübnan topraklarında bir ay boyunca 1.500 kilometre ilerledikten sonra Robawi Ormanı'nı da aşar ve Suriye'deki Kadeş'e saldırmaya hazırlanır. Şehir sakinleri tarafından kazılmış olan ve Asi Nehri'nin kollarından birini nehre bağlayan hendek sayesinde Kadeş sularla çevrili haldedir. Epey iyi korunan şehri ele geçirmek zor olacaktır.

03 02 06 07 08

03 İki göçebenin verdiği bilgi

Firavunun huzuruna çıkan iki Şasu (göçebe), Hititler'in yakınlarda değil, yaklaşık 190 kilometre uzaktaki Halep dolaylarında olduğunu söyler. Kendine fazla güvenen II. Ramses göçebelere inanır ve kuzeye doğru ilerler. Ardından Kadeş'in kuzeyinde ordugâhını kurar.

06 Ra Tümeni bozguna uğrar

Ra Tümeni'nin hâlâ intikal halindeki savaş arabaları ve piyadeleri, Kadeş ovasını aşan düşmanın ani taarruzuyla bozguna uğrar. Hayatta kalanlar Amon Tümeni'nin ordugâhına kaçar. Fakat dalga dalga akın eden Hititler kısa süre sonra buraya da saldırır.

07 II. Ramses'in karşı saldırıları

Felaket yaklaşırken artık her şeyi göze alan II. Ramses, Amon Tümeni'ndeki 500 savaş arabasının başına geçerek umutsuz ve gözü kara bir karşı saldırı başlatır. Savaş arabalarındaki Mısırlı okçular, içinde mızraklı askerler bulunan Hitit arabalarını ok yağmuruna tutar. Sayıca Hititlerden epey az olmalarına rağmen II. Ramses hiç yılmadan altı kez taarruz eder ve Hitit savaş arabalarının saldırılarını bastırmaya başlar. Kuvvetlerinin zor durumda olduğunu gören Hitit Kralı II. Muvatalli, 1.000 savaş arabasından oluşan takviye birliğini yardıma gönderir.

02 Asi Nehri geçilir

II. Ramses, stratejik bir nokta olan Şabtuna kasabasında Amon Tümeni'ni Asi Nehri'nin karşısına geçirir. O sırada halen ormanda ilerleyen Ra, Ptah ve Set adlı diğer üç tümeniyle arasındaki mesafe epey açılır. Daha öncesinde Firavun, Mısır Ordusu'nun seçkin Ne'arin birliğine farklı bir güzergâh izleyerek sahil boyunca ilerleyip, onunla Kadeş'te buluşmasını emretmiştir ve bu birlikle birleşmeyi ummaktadır.

04 Hititler hazırda bekliyor

Aslına bakılırsa Hititler hiç de uzakta değildir. Kral II. Muvatalli, 37.000 piyade ve 3.500 savaş arabasından oluşan devasa ordusuyla Asi Nehri'nin diğer yakasında II. Ramses'i beklemektedir. Hitit ordusu, şehrin üzerinde bulunduğu yüksek arazinin sağladığı avantajla Mısırlılara görünmeden Kadeş'in arka tarafında düzen almış vaziyettedir. Kral, muhtemelen daha önce Firavun'a kasten yanlış bilgi veren göçebelerden II. Ramses'in yaklaşmakta olduğu haberini alır. Bunun üzerine, Mısırlıların kesin yerini tespit etmek için gözcüler gönderir. Ancak Firavun'un askerleri bu gözcülerden ikisini yakalar.

05 II. Muvatalli taarruz eder

Yakalanan iki gözcüden Hititlerin gerçek yerini öğrenen Ramses, ordusunun ne kadar büyük bir tehlikeyle karşı karşıya olduğunu anlar ve derhal üst düzey komutanlardan oluşan konseyi toplar. Ardından, on kilometre güneyde, Asi Nehri'ni geçmekte olan Ptah ve Set tümenlerine acilen bölgeye gelip kendisine yardım etmeleri için emir gönderir. İşte tam bu sırada II. Muvatalli, Kadeş'in hemen güneyinde 2.500 savaş arabasıyla Asi Nehri'ni geçerek kanatlardan büyük bir taarruz başlatır.

08 Hititler geri püskürtülür

Hitit takviye birlikleri, Mısırlıların, muharebe alanında çatışan ilk Hitit savaş arabası grubuyla irtibatını kesmek ve saldırılara son vermek için Amon ordugâhına doğru taarruza geçer. Ancak henüz ordugâha ulaşamadan, bölgeye yeni gelen Ne'arin birliğiyle karşılaşırlar. Muharebe sahasındaki bu yeni Mısır kuvveti, Hititlerin takviye savaş arabası birliğini felce uğratarak durma noktasına getirir. Çetin geçen yakın çatışmalarda Hititlerin çoğu öldürülür. Sağ kalan bir avuç Hitit askeri kaçarak nehrin diğer tarafına geri çekilir.

09 Muharebedeki kayıplar ve sonrası

Her iki taraf da oldukça ağır kayıplar vermiştir. II. Ramses taktiksel bir zafer kazanmış olsa da stratejik açıdan bakıldığında muharebenin bir kazananı yoktur. Firavun, Kadeş'i ele geçiremeyeceğini anlamıştır. Geri döndüğünde, muharebeyi ve bizzat sergilediği kahramanlığı, Mısır'ın her yerine diktiği anıtlarla abideleştirir. Böylelikle Kadeş Muharebesi, antik dönemin en iyi kayda alınmış muharebelerinden biri olur. Yaklaşık 16 yıl sonrasında Mısır ve Hitit İmparatorluğu kalıcı bir barış yapacaktır.

Hititler ve Müttefikleri

SAVAŞ ARABALARI 3,500 (10.500 ASKER)
PİYADE 37,000

II. MUVATALLİ
HİTİT KRALI

II. Murşili'nin oğlu olan II. Muvatalli, krallığında sıkı bir denetim uygulayan güçlü bir liderdi. Savaş bölgesine daha yakın olup, Suriye sınırındaki operasyonları daha iyi takip edebilmek için devletin başkentini Tarhuntaşşa'ya taşımıştı.
Güçlü yönleri: Yetenekli ve çok cesur bir komutan.
Zayıf yönleri: II. Ramses'i hafife aldı.

SAVAŞ ARABALARI
ÖNEMLİ BİRLİK

Her Hitit savaş arabasında üç asker bulunuyordu: bir sürücü, mızrak taşıyan seçkin bir savaşçı ve kalkan taşıyan bir asker. Savaş arabaları genellikle, baskın şeklindeki taarruzlarda düşmana hızla ciddi kayıplar verdirmek için kullanılırdı.
Güçlü yönleri: İçerisinde iki yerine üç asker bulunan Hitit savaş arabaları Mısırlıların arabalarından daha ağır ve daha sağlamdı.
Zayıf yönleri: Mısır savaş arabalarına göre daha sınırlı ateş gücü vardı ve daha yavaştı.

SALDIRI MIZRAĞI
ÖNEMLİ SİLAH

İki metre uzunluğundaki mızrak, özellikle hücum sırasında kullanıldığında güçlü bir silahtı. Bununla birlikte, Kadeş Muharebesi sırasında Hitit savaş arabalarındaki askerler, Mısır arabalarındaki okçular karşısında büyük bir dezavantaja sahipti.
Güçlü yönleri: Yakın dövüşte Mısır arabalarındaki okçulara karşı etkiliydi. Uzun olması yine yakın dövüşte avantaj sağlıyordu.
Zayıf yönleri: Uzak mesafede yay kullanan bir düşman her zaman menzil dışında kalıyordu.

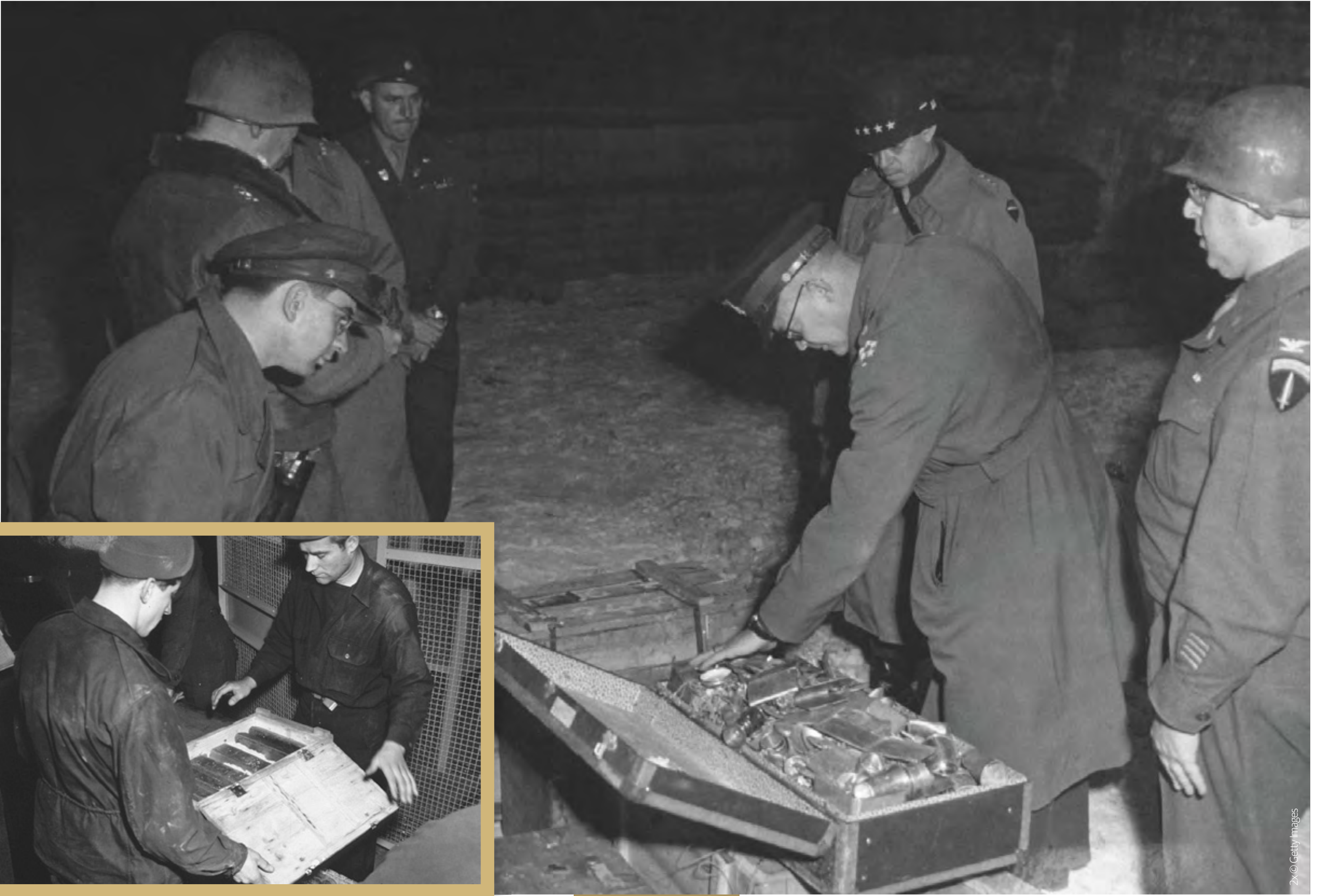
NAZİ ALTINLARININ PEŞİNDE

İkinci Dünya Savaşı sırasında Naziler, işgal ettikleri ülkelerde tonlarca altını yağmaladı. Peki, bu büyük hazine nereye gitti?

Yazan: Callum McKelvie

© Shutterstock
Background: © Alamy

2x© Getty Images

ÜSTTE ABD Başkanı Eisenhower, Naziler'in yağmalayıp, Heilbronn tuz madenlerinde sakladığı değerli şeyleri inceliyor

İÇTE Görevliler, Heilbronn'a gizlenmiş Reichsbank altın külçelerinin olduğu sandıkları açıyor

Amerikalı ünlü borsacı Gerald M. Loeb, "Altına duyulan arzu, insan ırkının en evrensel ve kökleri en derinlere uzanan ticari içgüdüsüdür." demişti. Altın ilk kez MÖ 3600 yılında Mısırlılar tarafından eritilip ayrıştırıldığından beri tarih boyunca zenginliğin ve gücün simgesi oldu. 1717 yılında, kurun altına sabitlenmesine imkân veren Altın Standardı'na geçilmesiyle önemi daha da arttı.

İkinci Dünya Savaşı sırasında malzeme satın almak, askeri birlikler için yiyecek tedarik etmek ve hem Avrupa'ya hem de dünyaya karşı başlatılan taarruzun devam etmesini sağlamak için sürekli mali kaynaklara ihtiyaç duyan Nazi savaş makinesi doymak bilmez bir canavar gibiydi. Bu sebeple Naziler, işgal ettikleri ülkeleri ve halklarını sistematik olarak yağmalama politikası güttü. Nitekim 1943'te İngiliz Savaş Ekonomisi Bakanlığı, Nazilerin, işgal ettikleri ülkelerden yaklaşık 550 milyon dolar değerinde altın çaldığını tahmin etmişti. Fakat büyük bir kısmının nerede olduğu halen gizemini koruduğundan, Naziler tarafından çalınan altının tam miktarı bilinmiyor.

Bu gizemi çözebilmek için en öncelikli konu, yağmalanan altınların nereden geldiğini tayin etmek. Söz konusu altınların büyük bir bölümü doğrudan bankalardan külçeler halinde çalınıp eritilmiş ve dönemin Alman Merkez Bankası olan Reichsbank'ın sembolü basılarak tekrar tedavüle sokulmuştu. Ne var ki bir kısım altın çok daha dramatik yollardan elde edildi. Bankaları ve devlet kurumlarını yağmalayan Naziler, bir taraftan da insanların kişisel varlıklarına el koydu. Bunların arasında ne yazık ki Holokost kurbanları da bulunuyordu. Kurbanların banka hesaplarını, evlerini ve tüm mal varlıklarını gasp etmekten çekinmeyen Naziler, üzerlerinden çıkan altın saatleri, mücevherleri ve hatta ölülerin ağzından sökülüp alınan altın dolguları eritip Reichsbank külçelerine dönüştürdü. Bu eylemlere dair ilk kanıtlar 1943'te ortaya çıkmaya başlamıştı. 1946 ile 1948 yılları arasındaki Hamburg Ravensbrück mahkemelerinde, aynı ismi taşıyan toplama kampında görevli subayların diğer pek çok çirkin eyleminin yanı sıra, bu tüyler ürperten uygulamaları da soruşturuldu.

Bu subaylardan biri, görevi "kamp dişçiliği" olan ve kurbanların ağzından altınları söküp alan Martin Hellinger'dı. Fakat Hellinger yalnız değildi. Bunun, Nazi ölüm kamplarındaki standart bir uygulama olduğu anlaşıldı. Savaşın başlamasının üzerinden henüz çok kısa bir süre geçmişken, 1940 yılında Nazi Komutanı Heinrich Himmler ölülerin ağzındaki altın dişlerin çekilmesini emretmiş ve 1942'de bu emir ölüm kamplarında da uygulanmaya başlanmıştı. Bu sebeple, üzerinde Nazi sembolü bulunan çok sayıda külçe, uğursuz kökenlerini gizlemek adına, satın alan kişiler tarafından eritildi ve üzerlerine yeni semboller basıldı. Bu uygulama, 1943 yılında Portekiz'de iyice gün yüzüne çıktı. Portekizli tüccarlar, Nazi Almanyası ile yaptıkları ticaret sayesinde toplamda 123 ton Reichsbank altını elde etmişti. Müttefikler bu altınların çalıntı olduğu konusunda Portekiz hükümetini uyardığında, Lizbon'daki tüccarlar Alman altınını alelacele "temiz altına" dönüştürmeye çalıştı. Bu girişim reddedilince altının büyük bir bölümü eritilerek uluslararası bankalara aktarıldı.

Portekiz'de yaşananlar, Nazilerin çaldığı altınların izini sürmeye çalışan tarihçiler için ilginç bir gerçeği ortaya koyuyor. Savaş sırasında İspanya, Estonya, İsviçre, İsveç ve Portekiz'in de aralarında yer aldığı pek çok ülke tarafsız kalmıştı. Bu sayede,

satın alınan malların kökenine dair yapılan uyarılara rağmen, Mihver Devletleri ile ticaret yapabiliyorlardı. Bunun sonucunda, söz konusu ülkelerin bir kısmının çalıntı Nazi altınlarını tedarik etmesi, gerçekte ne kadar "tarafsız" oldukları hakkındaki tartışmaları da beraberinde getiriyor.

Örneğin İsveç çelik endüstrisi, çalıntı altın karşılığında Nazi Almanyası'na kritik öneme sahip malzemeler sağladı. 1997'de gizliliği kaldırılan raporlarda İsveç ve İsviçre'nin, satın aldıkları altınların kökenlerine dair kapsamlı bilgi sahibi olduklarının ortaya çıkması büyük bir sansasyon yaratmıştı. Bergier Komisyonu olarak da bilinen, İsviçre'nin Bağımsız Uzmanlar Komisyonu'nun gün yüzüne çıkardığı bilgilere göre, Nazi Almanyası, bilhassa doğrudan altın satışıyla elde ettiği finansman sayesinde diğer tarafsız ülkelerden malzeme satın alarak savaşı devam ettirebilmiş ve İsviçre, satın aldığı altınlarla bu süreçte kritik bir rol oynamıştı. Öte yandan, İsveç'in savaş sırasında 20 ila 34 ton altın elde ettiği tahmin ediliyor.

Belgelerin 1997'de yayınlanmasının ardından pek çok ülke savaşa, özellikle de İkinci Dünya Savaşı'na ilişkin tarafsızlık kavramını sorgulamaya başladı. 90'ların sonunda patlak veren skandal, çoğu "tarafsız" ülkenin ekonomisinin kısmen Nazi Almanyası'yla kurdukları ticari ilişkiler ve satın aldıkları çalıntı altınlar sayesinde büyüdüğünü ortaya çıkardı. ABD Hazine Bakan Yardımcısı Stuart Eizenstat, ABD Dışişleri Bakanlığı'nda yaptığı bir bilgilendirme toplantısında bu raporlara dair şu sözleri sarf etmişti: "Bu raporlar, İkinci Dünya Savaşı sırasında tekil bir tarafsızlık kavramı olduğu düşüncesini tamamen ortadan kaldırıyor. Savaş döneminde tarafsız ülkeler, sıklıkla her iki taraftan gelen benzer baskılara maruz kaldı. Fakat bu baskılara verilen tepkiler, söz konusu ülkelerin savaş sürecinde karşı karşıya kaldığı koşullara, liderlerinin tavrına, ekonomilerinin ve coğrafyalarının tahammül gücüne göre farklılık gösteriyordu. Kısacası, İkinci Dünya Savaşı'nda tek tip veya mutlak bir tarafsızlık olduğundan bahsedemeyiz."

Ortada kayıp bir hazine veya büyük bir servet varsa, bunun nerede olduğu hakkında hikâye ve efsaneler de her zaman anlatılır. Tıpkı 17. ve 18. yüzyıllarda korsanların, sonradan geri dönüp almak üzere hazinelerini ıssız adalara gömdüklerine dair çıkan söylentiler gibi, savaşın sonunda kaçan Nazilerin, yağmaladıkları serveti sakladığını iddia eden çok sayıda hikâye de var. Bu hikâyelerin çoğu efsane olmaktan öteye gitmezken, bazılarına çok sık rastlanması hevesli hazine avcılarının iştahını kabartıyor.

En çok anlatılan ve tarihsel olarak belgelenmiş hikâyelerden biri, adını Kuzey Afrika Cephesi'nde görev yapan "Çöl Tilkisi" lakaplı General Erwin Rommel'dan alan "Rommel Altını"nı konu alıyor. Hikâyede bahsi geçen altın, Nazi güçlerinin savaş sırasında işgal ettiği Tunus'taki Yahudi topluluğuna aitti. Ocak 1943'te, Nazi Albayı Walter Rauff, hahamların ve dini liderlerin yer aldığı bir grubu toplayıp, 48 saat içerisinde teslim edilecek üç ton altın karşılığında cemaattekilerin canını bağışlamayı vadetmişti. Meblağın büyüklüğüne rağmen, istenen altın toplandı ve beş gün sonra teslim edildi. Altın güvenli bir şekilde Napoli'ye götürüldü, ancak Müttefiklerin ağır bombardımanları ve İtalya'daki siyasi istikrarsızlık nedeniyle Berlin'e ulaştırılamadı. Bunun üzerine kurnazca bir plan yapıldı. Korsika kıyısında Peter Fleig adında bir dalgıç görevlendirilerek, kayalık bir bölgede su altına dalması, sandıkları güvende olabilecek sağlam bir yere yerleştirmesi ve dört ağır şamandırayla konumu işaretlemesi söylendi. Savaş bittikten sonra Fleig buraya geri dönecek, kayıp ganimeti bulmak için pek çok kez dalış yapacak fakat hiçbir şey bulamayacaktı.

James Bond karakterinin yaratıcısı Ian Fleming, İkinci Dünya Savaşı'nda donanma istihbaratında çalıştığı sırada bu gizemle ilgilenmeye başladı. Savaşın sonuna doğru, Müttefik komandolar Bavyera'daki Tambach Kalesi'ne bir baskın yaptı. Baskını Fleming organize etmişti. Alman birlikler, içerde bulunan ve tarihi 1870'e uzanan donanma arşivlerinin tamamını yakmakla meşguldü. Fleming'in ajanlarının keşfettiği bu arşiv o kadar genişti ki evrakları Fleming'in Londra'daki ofisine güvenli bir şekilde ulaştırabilmek için bir balıkçı teknesi kiralandı. Fleming bu evrak yığını üzerinde çalışırken, Berlin'e teslim edilmek üzere yola çıkmış ancak ulaştırılamamış devasa miktardaki çalıntı altının ayrıntılarına vâkıf oldu. Bu hikâye, Kraliçe'nin Hizmetinde adlı romanındaki bir anekdota esin kaynağı olacaktı. Fleming'in Nazi altınlarına olan bu ilgisi Ahtapot adlı kısa öyküsünde ve Altın Parmak adlı romanında da kendini gösterecekti. Fleming, altını aramak için yapılacak bir sefere maddi kaynak bulmaya da çalışacak, fakat bu çabaları

ALTTA Bir ABD askeri Heilbronn tuz madenlerinde ele geçirilen Nazi altınıyla poz veriyor

2x © Alamy

SOLDA Buchenwald toplama kampında binlerce çalıntı altın yüzük bulundu

ALTTA Buchenwald'daki mahkûmların ağızlarından sökülen altın kaplamaların ve dolguların yer aldığı kutular

EN ALTTA Almanya'daki Merkers Madeni'nde keşfedilen Reichsbank altınları

© Getty Images

Image source: wiki/United States Holocaust Memorial Museum

Image source: wiki/ National Archives and Records Administration

başarısızlıkla sonuçlanacaktı. Üç ton altın halen denizin dibindeyse bile kesin konumu bilinmezliğini koruyor.

Öte yandan, kayıp Nazi altınlarının saklandığı düşünülen tek yer Korsika değildi. İkinci Dünya Savaşı sonrasında, Avusturya Alpleri'ndeki Toplitz Gölü'nün derinliklerinde 5,6 milyar dolar değerinde altın külçelerin bulunduğu iddia edildi. Savaş sırasında göl, bilim insanlarının sualtı bombalarıyla deneyler yaptığı bir test sahası olarak kullanılmış ve 4.000 kadar bomba farklı derinliklerde infilak ettirilmişti. 1945 yılı Mayıs ayının bir sabahında gölde bazı garip olaylar yaşandı. Gün henüz ağarmışken kapının çalınmasıyla uyanan 21 yaşındaki Ida Weisenbacher adlı bir çiftçi kızı, kapıyı açtığında korkutucu bir Nazi SS subayıyla karşılaştı. Subay, kıza bir yük arabası getirmesini ve üzerlerinde Nazi sembolü bulunan çok sayıdaki ahşap kutunun taşınmasına yardım etmesini söyledi. Daha sonra kızcağız, kutuların bir sandala yüklendiğine ve gölün ortasına götürülüp apar topar bulanık sulara atıldığına şahit oldu.

1959 yılında göle yapılan bir dalışta kutularda sahte İngiliz banknotları olduğu anlaşıldı. İlerleyen yıllardaki dalışlarda, Bernhard Operasyonu kapsamında basıldığı düşünülen çok sayıda sahte para ve İngiltere Merkez Bankası hakkında ayrıntılı bilgilerin yer aldığı Nazi belgeleri bulundu. Adını Bernhard Krüger'den alan operasyon, toplama kamplarındaki mahkûmlara hazırlattırılan sahte paralarla İngiltere ekonomisinin çökertilmesini amaçlıyordu. İngiltere Merkez Bankası paraların bir kısmını 1943'te tespit ettiyse de bu paralar 1950'lere değin dolaşımda kalmıştı. Fakat büyük çoğunluğunun halen Toplitz Gölü'nün dibinde olduğu düşünülüyor. 1959'daki

"İSVEÇ'İN SAVAŞ SIRASINDA 20 İLA 34 TON ALTIN ELDE ETTİĞİ TAHMİN EDİLİYOR"

dalışta yaklaşık 700 milyon pound sahte para gün yüzüne çıkarıldı ve sonuncusu 2000 yılında yapılan sonraki dalışlarda daha da fazlası bulundu. Ancak şu ana kadar dalışların hiçbirinde altına rastlanmadı. Gölün bulanık sularının altında gizli bir hazine olup olmadığı ise halen bilinmiyor.

Nazi altınlarının nerede olduğu hakkında en çok anlatılan efsanelerden biri de "Nazi altın treni" ismiyle anılan tren olsa gerek... Naziler tarafından çalıntı altınları ve kıymetli eşyaları Berlin'e nakletmek için kullanılan trenlerden birkaçının savaşın son günlerinde ortadan kaybolduğu iddia edilmekte. Efsaneye göre, bu trenlerden biri Polonya'daki bir dağa gizlenmişti. Doğruluğu biraz şüpheli olan bu hikâyede trenin çok kıymetli sanat eserleri, mücevherler ve 300 ton altınla yüklü olduğu söyleniyor. 2018'de hazine avcıları Andreas Richter ve Piotr Koper trenin yerini tespit ettiklerini duyurarak uluslararası basında manşetlere çıktılar. Trenin bulunması halinde içindeki servetin yüzde 10'una sahip olma garantisini aldıktan sonra, tam konumunun Walbrzych kentinin altındaki bir tünel ağı olduğunu söylediler. Uzmanlar, yeraltı radarı kullanarak tünellerin görüntülerini elde etti. Dönemin Polonya Kültür Bakan Yardımcısı Piotr Zuchowski görüntüler üzerine, "trenin varlığından yüzde 99 eminim" açıklamasını yapsa da bilim insanlarından oluşan bir ekip aşağı indiğinde ortada bir tren yoktu. Böyle bir trenin gerçekten var olup olmadığı halen bilinmiyor ve hazine avcıları treni aramaya büyük bir heyecanla devam ediyor. Andreas Richter, arkadaşı Koper ile yollarını ayırdıktan sonra yaptığı açıklamada, trenin varlığından

ALTIN İMAL ETME VE AKLAMA

Altın üretim süreci ve Nazilerin, çaldıkları altınları aklama yöntemleri

ÜRETİM HATTI

ALTINI BULMA

Doğada var olan altın, yeraltındaki maden yataklarında ya da kum ve çakılların arasına saçılmış halde bulunur. İlk durumda madencilik yöntemleriyle altının gün yüzüne çıkarılması, ikincisinde ise eleklerde yıkama yoluyla ayıklanması gerekir.

Image source: wiki/digitallibrary.usc.edu

ARITMA

Cevherden elde edilecek altın mikroskobik boyutta veya tabaka halinde olabilir ve iki durumda da arıtma yapılarak etrafındaki materyallerden ayrıştırılması gerekir. Bir ons altın elde etmek için 100.000 ons cevher gerekir.

KÜLÇE

Ayrıştırılan altın eritilerek külçe haline getirilir ve bu şekilde nakledilir. Bu aşamadan sonra, bankalara veya mücevherat yapımında ya da endüstriyel amaçlarla kullanılmak üzere doğrudan imalatçılara gönderilir.

GERİ DÖNÜŞÜM

© Alamy

Külçe halindeki altın sonsuza kadar takas edilebilse de farklı ürünlere dönüşmüş olan altınlar tefecilere, kuyumculara veya hurdacılara satılıp, yeniden külçe haline getirilmek üzere rafinerilere gönderilebilir. Üretim süreçlerinden arta kalan altınlar da bu yolla yeniden değerlendirilir.

ALTIN AKLAMA

EL KOYMA

Nazi rejimi, mahkûm edilen kurbanların altınlarına el koyuyordu. Çoğunluğu mücevher olan bu altınların arasında süs eşyaları veya kişilere ait külçeler de bulunuyordu.

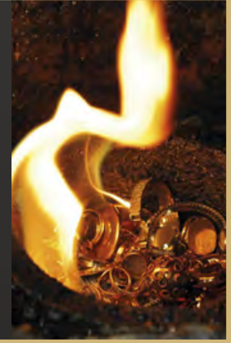

KARIŞTIRMA

Elde edilen altının tamamı kategorilere ayrılıp, farklı tip ve karatlarla harmanlanıyordu. Bu sayede, ziynetlerin esas sahipleriyle ilişkilendirilmesi fiilen imkânsız kılınıyordu.

ERİTME

Benzer saflıktaki altınlar 1.060°C üzerindeki sıcaklıklarda eritilip, miktarına bağlı olarak farklı büyüklüklerde altın külçeleri haline getiriliyordu. Ardından, uygun karat değeriyle işaretleniyordu. Altının değerinin yükseltilmesi için, yine eritilip yabancı maddelerden ayrıştırılması ve böylece saflığının arttırılması da mümkündü.

SATIŞ

Farklı büyüklüklerde külçeler haline getirilmiş altın ya Alman bankalarına sevk ediliyor ya da ticari faaliyetlerde kullanılmak üzere uluslararası bankalara gönderiliyordu. Altın, dünyanın her yerinde alınıp satılan bir ürün olduğundan, nakit elde etmek için en ideal araçlardan biri şüphesiz.

6x © Getty Images

neredeyse tamamen emin olduğunu belirtti.

Elbette Nazi altınlarının tamamı gizli kalmadı ve bir kısmı bulundu. 3 Şubat 1945'te, Müttefiklerin Berlin'e yaptığı bombardımanlar Reichsbank'ı yerle bir edince, başkan Walter Funk altın rezervinin büyük çoğunluğunun (yaklaşık 238 milyon dolar) Berlin'in 320 kilometre güneybatısındaki Merkers madenlerinde gizlenmesine karar verdi. Madenlere gönderilenler sadece altınlar değildi; sayısız çalıntı sanat eseri ve nakit para rezervi de bulunuyordu. Müttefiklerin 7 Nisan'da gerçekleştirdiği taarruz sırasında Amerikan ordusu madenlere girdi ve ertesi gün altınların saklandığı gizli mahzene ulaşmayı başardı. Bu keşfin ardından 1946 yılında altınlar, üzerinde hak iddia eden ülkeler arasında pay etmek amacıyla kurulan özel bir komisyona (Tripartite Commission for the Restitution of Monetary Gold) aktarıldı. 1997 yılına gelindiğinde 5,5 ton (yaklaşık 60 milyon dolar değerinde) altın halen komisyonun elinde bulunuyordu. 15 kadar ülke bu kalan miktar üzerinde hak talebinde bulunduysa da daha sonra hepsi kendi paylarına düşen miktarı, Nazi zulmünden kurtularak Holokost'tan sağ çıkanlara yardım etmek için kurulan bir fona (Nazi Persecution Relief Fund) bağışladı. Büyük bir vahşetin ürünü olan bu servetin böylesine soylu bir amaç uğruna kullanılması tüm insanlık için küçük bir teselli oldu.

Savaşın üzerinden bunca yıl geçmesine rağmen, kayıp Nazi altınlarına dair söylentiler dünyanın dört bir yanındaki hazine avcılarını cezbetmeye devam ediyor. Aralık 2020'de yayınlanan bir belgeselde, Almanya'da bulunan Buchenwald toplama kampının altındaki bir tünelde hazine gömülü olabileceğinin iddia edilmesi üzerine, anma müzesinin yetkilileri hazine avcılarına bölgeden uzak durmaları konusunda uyarıda bulunmak zorunda kaldı. Müze Müdürü Jens-Christian Wagner, The Times gazetesine verdiği bir röportajda şunları söyledi: "Kampın altındaki tünellere yapılan izinsiz girişlerden ötürü yıllardır sorun yaşıyoruz. Bazen, yanlarında metal detektörü olan insanlarla bile karşılaşıyoruz." Bu tür sorunlar, Nazi altınlarının peşindeki hazine avcılarının tutumunun etik olup olmadığı sorusunu da gündeme getiriyor. Gömülü hazine hikâyeleri hepimizin içindeki çocuğu harekete geçirse de söz konusu altınların Naziler tarafından nasıl elde edildiğini düşününce insanın kendini kötü hissetmemesi mümkün değil. Ne var ki kayıp hazinelerin ve çözülmemiş gizemlerin cazibesi pek çok kişi için karşı konulmaz olabiliyor. Bu nedenle, savaş sırasında Nazilerin çalıp gizledikleri değerli şeyleri bulma çabası devam edecek gibi görünüyor. Öte yandan, İsveç ve İsviçre'nin İkinci Dünya Savaşı dönemine ait belgelerdeki gizliliği kaldırmasının üzerinden yalnızca 20 yıl geçtiğini düşünürsek, daha fazla çalıntı varlığın ortaya çıkarılarak meşru sahiplerine iade edileceğine dair umutlar da varlığını sürdürüyor.

ALTTA Toplitz Gölü'ndeki sahte paraları ortaya çıkaran Avusturyalı polis memurları

EN ALTTA Toplitz Gölü'ndeki Nazi ganimetini aramak için göle dalmaya hazırlanan bir dalgıç

"DALIŞTA YAKLAŞIK 700 MILYON POUND SAHTE PARA GÜN YÜZÜNE ÇIKARILDI"

2x © Getty Images
Badge © Alamy

ALL ABOUT HISTORY

YAYINCI
Doğan Burda Dergi Yayıncılık ve Pazarlama A.Ş.

İcra Kurulu Başkanı
Cem M. Başar

Yayın Direktörü (Sorumlu)
Gökhun Sungurtekin

Grafik Tasarım
Hasan Kaya

Yayına Hazırlayan
Gamze Doğan

Katkıda Bulunanlar
Erhan Kanyılmaz, Cem Şancı, Arzu Uzunali, Cenk Tarhan, Samet Küçük, Utku Durmuşoğlu, Semih Erkan

Etkinlik ve Proje Direktörü
Ali Erman İleri

Kurumsal İletişim Müdürü
Funda Demirci Ayan

YÖNETİM
Satış ve Dağıtım Direktörü **Egemen Erkorol**
Finans Direktörü **Didem Kurucu**
Üretim Planlama Direktörü (Tüzel Kişi Temsilcisi) **Yakup Kurtulmuş**
Dijital İçerik Direktörü **Eren Demir**

REKLAM
Grup Başkanı **Nisa Aslı Erten Çokça**
Grup Başkan Yardımcısı **Seda Erdoğan Dal, Işıl Baysal Turan**
Satış Koordinatörü **Burcu Acavut, Burcu Kevser Karaçam**
Satış Müdürü **Mürvet Yılmaz**
Reklam Teknik Müdürü **Ayfer Kaygun Buka**
☎ 0 212 336 53 61-62

REZERVASYON
Rezervasyon ☎ 0 212 336 53 00 - 57 - 59
Rezervasyon Faks 0 212 336 53 92 - 93
Hedef Sayfalar Reklam Koordinatörü **Aysel Şener**
☎ 0 212 336 53 70 Faks 0 212 336 53 91
Reklam Bölgeler Satış Müdürü **Hülya Erdoğan**
☎ 0 212 336 53 72 Faks 0 212 336 53 91
Ankara Reklam Satış Koordinatörü **Sezinur Balıkçıoğlu**
Ankara Reklam Satış Müdürü **Beliz Balıbey**
☎ 0 312 577 31 56

ANKARA TEMSİLCİSİ
Erdal İpekeşen ☎ 0 312 577 31 56

ULUSLARARASI REKLAM SATIŞ TEMSİLCİLERİMİZ
Burda Uluslararası
Italya: **Mariolina Siclari**
☎ +39 02 91 32 34 66, mariolina.siclari@burda.com
Burda Community Network
Almanya/Merkez: **Vanessa Noetzel**
☎ +49 89 9250 3532, vanessa.noetzel@burda.com
Michael Neuwirth
☎ +49 89 9250 3629, michael.neuwirth@burda.com
Avusturya/İsviçre: **Goran Vukota**
☎ +41 44 81 02 146, goran.vukota@burda.com
Fransa/Luksemburg: **Marion Badolle-Feick**
☎ +33 1 72 71 25 24, marion.badolle-feick@burda.com
İngiltere/İrlanda: **Jeannine Soeldner**
☎ +44 20 3440 5832, jeannine.soeldner@burda.com
ABD+Kanada+Meksika: **Salvatore Zammuto**
☎ +1 212 884 48 24, salvatore.zammuto@burda.com

YÖNETİM YERİ
Kuştepe Mah. Mecidiyeköy Yolu Cad. No: 12
Trump Towers Kule 2 Kat: 21 34387 Şişli - İstanbul
☎ 0 212 410 32 00 **F**
Baskı: Bilnet Matbaacılık ve Yayıncılık A.Ş.
Dudullu Org. San. Bölgesi 1. Cad. No: 16 Ümraniye - İstanbul
☎ 444 44 03 **Faks** 0 216 365 99 07-08 www.bilnet.net.tr
Dağıtım: Turkuvaz Dağıtım Pazarlama A.Ş.
DB Okur Hizmetleri Hattı
☎ 0 212 478 0 300 okurhizmetleri@doganburda.com
DB Abone Hizmetleri Hattı
☎ 0 212 478 0 300
E-posta abone@doganburda.com **Web** www.doganburda.com
Çalışma saatleri
Her gün saat 9.00-22.00 arasında hizmet verilmektedir.
Yayın türü: Ulusal, iki ayda bir
FIPP üyesidir.

Tarihten Gelen Bir Lezzet
TUH'U

Biliyor muydunuz?
YBC 4644 numaralı tablette, dördü vejetaryen 25 farklı çorba tarifi bulunuyor

MALZEMELER

- 250-300 gram kuzu kuşbaşı
- 250 gram soyulmuş, doğranmış ve haşlanmış pancar
- 225 ml bira (tercihe göre alkolsüz bira da kullanılabilir)
- 225 ml su
- 1 adet doğranmış küçük soğan
- 2 diş ezilmiş sarımsak
- 60 gram doğranmış pırasa
- 125 gram doğranmış roka
- 30 gram doğranmış kişniş otu (süslemek için de bir miktar kullanılacak)
- ¾ çay kaşığı kimyon
- ¾ çay kaşığı tuz
- 2 yemek kaşığı sıvı yağ
- 2 yemek kaşığı tereyağı

BİNLERCE YIL ÖNCESİNDEN GELEN BİR ÇORBA, ANTİK MEZOPOTAMYA, MÖ 1750-1700 CİVARI

Yale Üniversitesi'nin kil tablet koleksiyonunda, Akadca yazılmış yemek tariflerinin yer aldığı üç tablet bulunuyor. En az 3.700 yıllık olan bu tabletler dünyanın en eski yemek tarifi kitapları olarak anılıyor. Şans eseri oldukça iyi korunmuş olan tabletlerdeki çok sayıda tarif Fransız Asurbilimci ve tanınmış şef Jean Bottéro tarafından tercüme edildi. Kuzu etiyle yapılan bir pancar çorbası olan Tuh'u tarifi, YBC 4644 numaralı tabletten alındı. Fakat maalesef tarifte pişirme süreleri ve malzeme miktarları yer almıyor. Ama merak etmeyin, zira deneme yanılma yöntemiyle geliştirilmiş aşağıdaki tarif sayesinde orijinaline yakın bir Tuh'u yapmak mümkün.

YAPILIŞI

01 Başlamadan önce, tüm malzemeleri yıkayıp önceden hazır hale getirin. Yüksek ateşte yanan ocağa geniş bir tencere koyun ve sıvı yağla tereyağını ekleyin.

02 Tereyağı eriyince kuzu etini ekleyip her iki tarafını mühürleyin. Yapışmaması için pişerken eti karıştırın. Soğanı ekleyin ve yumuşayana kadar karıştırarak pişirin.

03 Ardından tencereye pancar, roka, kişniş, kimyon ve tuzu ekleyin ve malzemeler birbirine iyice karışana kadar 2 dakika boyunca pişirin.

04 Birayı ve suyu ekleyin ve kaynayana kadar pişirin. Çorba kaynamaya başladığında tencereyi orta ateşe alın ve on dakika boyunca kaynamaya bırakın.

05 Tencereye sarımsak ve pırasayı ekleyin ve güzelce karıştırıp tekrar kaynamaya bırakın. Tencereyi kısık ateşe alıp çorbayı 1 saat boyunca koyulaşana kadar kaynatın.

06 1 saat sonra Tuh'u yenmeye hazır. Servis etmeden önce üzerine bir tutam kişniş serpiştirerek süsleyebilirsiniz. Tercihe göre, kızarmış kıtır ekmek parçalarıyla çorbanızın lezzetini tamamlayabilirsiniz.

HOLLYWOOD'A KARŞI TARİH
Gerçekler ve beyaz perdedeki kurgular

PEARL HARBOUR

Gişe rekorları kıran bu film tarihsel gerçeklere uygunluk konusunda nasıl bir sınav verdi dersiniz?

Yönetmen: Michael Bay **Başroldekiler:** Ben Affleck, Josh Hartnett, Kate Beckinsale, Cuba Gooding Jr. **Ülke:** ABD **Yıl:** 2001

FİLMDEKİ YANLIŞLAR

01 Japon torpido bombardıman uçakları, filmin ana karakterlerinden birinin saklandığı Pearl Harbor askeri havaalanına saldırır. Peki, torpido uçakları neden rotalarını uzatıp bir havaalanına saldırıyor? Bu saldırının amacı neydi? Orada torpille neyi vuracaklardı?

02 Başkan Franklin D. Roosevelt, Japonların Amerika anakarasını işgal olasılığını tartışıyor. Ardından, önemli bir noktayı vurgulamak için büyük bir gayretle tekerlekli sandalyesinden kalkıyor. Bu, Roosevelt'in karakterine hiç uygun bir davranış değil. Ayrıca, Japonların böylesine fazla iddialı bir amacı yoktu.

03 Ben Affleck ve Josh Hartnett'in canlandırdığı, gerçekte yaşamış olan George Welch ve Kenneth Taylor adlı pilotlara dayanan karakterler, Yarbay James Dolittle tarafından, Tokyo'ya yapılacak hava saldırısına gönderiliyor. Fakat bu görev için avcı uçağı pilotlarına değil, bombardıman uçağı pilotlarına ihtiyacı vardı.

04 İlk saldırı dalgasının ardından bir deniz subayının aldığı telgrafta şunlar yazıyor: "Tetikte olun. Japon saldırısı an meselesi." Aslında Donanma tüm subaylarını 26 Kasım gibi erken bir tarihte, Japonların saldıracağı yönünde uyarmıştı zaten. Sadece saldırının nereye yapılacağını bilmiyorlardı.

05 Pek çok sahnede pilotların kontrol kulesiyle kolaylıkla iletişim kurduğu gösteriliyor. Hatta bir sahnede Hawaii'deki telsiz operatörü, pilotların telsizleri aracılığıyla, yüzlerce mil uzaktaki savaş uçakları arasında gerçekleşen it dalaşını dinliyor. 1940'lardaki telsiz teknolojisiyle bu mümkün değildi.

Filmdeki Doğrular

Pearl Harbor'daki bir radar operatörü Japon saldırı güçlerinin yaklaştığını görmüştü ancak o sıralarda bir B-17 (Uçan Kale) bombardıman uçağının üsse gelmesi beklenmekteydi. Bu nedenle operatöre, filmde de gösterildiği gibi, radar bilgisini görmezden gelmesi söylenmişti.

4

KARAR: **Duygusal bir atmosfer yaratabilmek amacıyla filmde tarihi gerçeklerle uyuşmayan pek çok sahneye yer verilmiş. (Puanı: 10 üzerinden 4)**